។ នមោ តស្ស ភគវតោ អរហតោ សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស។

មជ្ឈិមនិកាយេ

មជ្ឈិមបណ្ណាសដីកា

១. គហបតិវគ្គោ

១. កន្ទរកសុត្តវណ្ណនា

១. អារាមបោក្ខរណីអាទីសូតិ អារាមបោក្ខរណីឧយ្យានចេតិយដ្ឋានាទីសុ។ **ឧស្សន្នា**តិ ពហុលា។ អសោកកណិការកោវិឡារកុម្ភីរាជរុក្ខេហិ សម្មិស្សតាយ តំ ចម្បកវនំ **នីលាទិបញ្ចវណ្ណកុសុមបដិមណ្ឌិត**ន្តិ ទដ្ឋព្ពំ, ន ចម្បករុក្ខានំយេវ នីលាទិបញ្ចវណ្ណកុសុមតាយាតិ វទន្តិ។ **ភគវា កុសុមគន្ធសុគន្ធេ ចម្បកវនេ វិហរតី**តិ ឥមិនា ន មាបនកាលេ ឯវ តស្មិំ នគរេ ចម្បករុក្ខា ឧស្សន្នា, អថ ខោ អបរភាគេបីតិ ទស្សេតិ។ "បញ្ចសតមត្តេហិ អឌ្ឍតេឡសេហី"តិ ឯវំ **អទស្សិតបរិច្ឆេទេន**។ ហត្ថិនោ ចារេតិ សិក្ខាបេតីតិ ហត្ថាចរិយោ ហត្ថីនំ សិក្ខាបកោ, តស្ស បុត្តោតិ អាហ "**ហត្ថាចរិយស្ស បុត្តោ**"តិ។ តទា ភគវា តេសំ បសាទជននត្ថំ អត្តនោ ពុទ្ធានុភាវំ អនិគុហិត្វាវ និសិន្នោតិ ទស្សេន្តោ "**ឆព្ពណ្ណានំ ឃនពុទ្ធរស្មីន**"ន្តិអាទិមាហ។ **ភគវតោ ចេវ គារវេនា**តិ ភគវតោ គរុភាវេន, ភគវតិ គារវេនាតិ វា បាឋោ។

និច្ចំ ន ហោតីតិ អភិណ្ហំ ន ហោតិ, កទាចិទេវ ហោតីតិ អត្ថោ។ អភិណ្ហនិច្ចតា ហិ ឥធ អធិប្បេតា, ន កូដដ្ឋនិច្ចតា។ លោកេ កិញ្ចិ វិម្ហយាវហំ ទិស្វា ហត្ថវិការម្បិ ករោន្តិ, អង្គុលី វា ផោដយន្តិ, តំ សន្ធាយ វុត្តំ "**អច្ឆរំ បហរិតុំ យុត្ត**"ន្តិ។ **អភូតបុព្ពំ ភូត**ន្តិ អយំ និរុត្តិនយោ យេភុយ្យេន ឧបាទាយ រុឡ្ហីវសេន វុត្តោតិ វេទិតព្ពោ។ តថា ហិ បាឡិយំ "យេបិ តេ, ភោ គោតម, អហេសុំ អតីតមទ្ធាន"ន្តិអាទិ វុត្តំ, កិញ្ចិ អកត្តព្ពម្បិ ករិយមានំ ទុក្ករភាវេន វិម្ហយាវហំ ហោតិ, តថា កិញ្ចិ កត្តព្ពំ, បុរិមំ គរហច្ឆរិយំ, បច្ឆិមំ បសំសច្ឆរិយំ, តទុភយំ សុត្តបទសោ ទស្សេតុំ "**តត្ថា**"តិអាទិ វុត្តំ។

សម្មា បដិបាទិតោតិ សម្មាបដិបទាយំ ឋបិតោ។ ឯសា បដិបទា បរមាតិ **ឯតបរមំ**, ភាវនបុំសកនិទ្ទេសោយំ យថា "វិសមំ ចន្ទិមសូរិយា បរិវត្តន្តី"តិ (អ. និ. ៤.៧០)។ អយញ្ហេត្ថ អត្ថោ – ភគវា ភិក្ខុសង្ឃោ បដិបទាយ តុម្ហេហិ បដិបាទិតោ, អតីតេបិ កាលេ ពុទ្ធា ឯតបរមំយេវ ភិក្ខុសង្ឃំ សម្មា បដិបាទេសុំ, អនាគតេបិ កាលេ ឯតបរមំយេវ ភិក្ខុសង្ឃំ សម្មា បដិបាទេស្សន្តីតិ បរិព្ពាជកោ នយគ្គាហេន ទិដ្ឋេន អទិដ្ឋំ អនុមិនន្តោ សព្ពេសម្បិ ពុទ្ធានំ សាសនេ សង្ឃសុប្បដិបត្តី មជ្ឈេ ភិន្នសុវណ្ណំ វិយ សមសមំ កត្វា ទស្សេតិ, ឯវំ ទស្សេន្តោ ច តេសំ សុធម្មតញ្ច តថា ទស្សេតិ ឯវាតិ វេទិតព្ពោ, ពុទ្ធសុពុទ្ធតា បន នេសំ សរូបេនេវ ទស្សិតាតិ។ **ន ឥតោ ភិយ្យោ**តិ ឥមិនា បាឡិយំ ឯតបរមំយេវាតិ អវធារណេន និវត្តិតំ ទស្សេតិ សីលបទដ្ឋានត្តា សមាធិស្ស, សមាធិបទដ្ឋានត្តា ច បញ្ញាយ សីលេបិ ច អភិសមាចារិកបុព្ពកត្តា អាទិព្រហ្មចរិយកស្ស វុត្តំ "**អាភិសមាចារិកវត្តំ អាទិំ កត្វា**"តិ។

២. បុច្ឆានុសន្ធិអាទីសុ អននោ្តគធត្តា "**បាដិឯក្កោ អនុសន្ធី**"តិ វត្វា តមេវត្ថំ បាកដំ កាតុំ "**ភគវា កិរា**"តិអាទិ វុត្តំ។ **ឧបសន្តការណ**ន្តិ ឧបសន្តភាវការណំ។ តញ្ហិ អរិយានំយេវ វិសយោ, តត្ថាបិ ច ពុទ្ធានំ ឯវ អនវសេសតោ វិសយោតិ ឥមមត្ថំ ព្យតិរេកតោ អន្វយតោ ច ទស្សេតុំ **ន ហិ ត្វ**ន្តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ ញាតត្ថចរិយា កាកជាតកាទិវសេន វេទិតព្ពា, លោកត្ថចរិយា តំតំបារមិបូរណវសេន, ពុទ្ធត្ថចរិយា មហាពោធិជាតកាទិវសេន។ **អច្ឆរិយំ ភោ គោតមា**តិអាទិនា កន្ទរកេន កតំ បសាទបវេទនំ ទស្សេតិ។

យេបិ តេតិអាទិនា តេន វុត្តមត្ថំ បច្ចនុភាសន្តេន ភគវតា សម្បដិច្ឆិតន្តិ ចរិតត្តា អាហ – "**សន្តិ ហិ កន្ទរកាតិ អយម្បិ បាដិយេក្កោ អនុសន្ធី**"តិ ។ យោ ហិ កន្ទរកេន ភិក្ខុសង្ឃស្ស ឧបសន្តភាវោ កិត្តិតោ, តំ វិភជិត្វា ទស្សេន្តោបិ តេន អបុច្ឆិតោយេវ អត្តនោ អជ្ឈាសយេន ភគវា "**សន្តិ ហី**"តិអាទិនា ទេសនំ អារភិ។ តេនាហ "**ភគវតោ កិរ ឯតទហោសី**" តិអាទិ។ **កប្បេត្វា**តិ អញ្ញថា សន្តមេវ អត្តានំ អញ្ញថា វិធាយ។ **បកប្បេត្វា**តិ សនិទស្សនវសេន គហេត្វា។ តេនាហ "**កុហកភាវេនា**"តិអាទិ។ **បដិបទំ បូរយមានា**តិ កាមំ អវិសេសេន សេក្ខា

វុច្ចន្តិ, តេ បន អធិគតមគ្គវសេន “បូរយមានា”តិ ន វត្តព្ពា កិច្ចស្ស និដ្ឋិតត្តា។ មគ្គោ ហិ ឯកចិត្តក្ខណិកោតិ អាហ “**ឧបរិមគ្គស្ស វិបស្សនាយ ឧបសន្តា**”តិ។ **ឥតោ មុត្តា**តិ មគ្គេនាគតូបសមតោ មុត្តា។ កល្យាណបុថុជ្ជនេ សន្ធាយ វទតិ។ តេនាហ “**ចតូហិ សតិបដ្ឋានេហិ ឧបសន្តា**”តិ។

សតតសីលាតិ អវិច្ឆិន្នសីលា។ សាតិសយោ ហិ ឯតេសំ សីលស្ស អខណ្ឌាទិភាវោ។ សុបរិសុទ្ធសីលតាវសេន សន្តតា វុត្តិ ឯតេសន្តិ **សន្តតវុត្តិនោ**តិ អាហ “**តស្សេវ វេវចន**”ន្តិ។ ឯវំ សីលវុត្តិវសេន “សន្តតវុត្តិនោ”តិ បទស្ស អត្ថំ វត្វា ឥទានិ ជីវិតវុត្តិវសេន ទស្សេន្តោ “**សន្តតជីវិកា វាតិ អត្ថោ**”តិ អាហ។ សាសនស្ស ជីវិតវុត្តិ សីលសន្និស្សិតា ឯវាតិ អាហ “**តស្មិ**”ន្តិអាទិ។

និបយតិ វិសោសេតិ រាគាទិសំកិលេសំ, តតោ វា អត្តានំ និបាតីតិ **និបកោ,** បញ្ញវា។ តេនាហ “**បញ្ញវន្តោ**”តិ។ **បញ្ញាយ បត្វា ជីវិកាកប្បនំ** នាម ពុទ្ធបដិកុដ្ឋមិច្ឆាជីវំ បហាយ សម្មាជីវេន ជីវនន្តិ តំ ទស្សេន្តោ “**យថា ឯកច្ចោ**”តិអាទិមាហ។ តត្ថ យំ វត្តព្ពំ, តំ **វិសុទ្ធិមគ្គេ** (វិសុទ្ធិ. ១.១៤) **តំសំវណ្ណនាយញ្ច** (វិសុទ្ធិ. មហាដី. ១.១៤) វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។ ថេរិនីតបដិបទាទយោ តេសុ តេសុ សុត្តេសុ វុត្តនយេន វេទិតព្ពា។ ឥតោ អញ្ញត្ថ មហាគោបាលកសុត្តាទីសុ (ម. និ. ១.៣៤៦ អាទយោ) លោកុត្តរសតិបដ្ឋានា កថិតាតិ អាហ – “**ឥធ បន លោកិយលោកុត្តរមិស្សកា សតិបដ្ឋានា កថិតា**”តិ, សតិបដ្ឋានសុត្តេបិ (ទី. និ. ២.៣៧៣-៣៧៤; ម. និ. ១.១០៦ អាទយោ) វោមិស្សកាវ កថិតាតិ។ **ឯត្តកេនា**តិ ឯត្តកាយ ទេសនាយ។

៣. ការកភាវន្តិ បដិបត្តិយំ បដិបជ្ជនកភាវំ។ មយម្បិ នាម គិហី ពហុកិច្ចា សមានា កាលេន កាលំ សតិបដ្ឋានេសុ សុប្បតិដ្ឋិតចិត្តា វិហរាម, កិមង្គំ បន វិវេកវាសិនោតិ អត្តនោ ការកភាវំ បវេទេន្តោ ឯវំ **ភិក្ខុសង្ឃញ្ច ឧក្ខិបតិ**។ តេនាហ “**អយញ្ចេត្ថ អធិប្បាយោ**”តិអាទិ។ នានារម្មណេសុ អបរាបរំ ឧប្បជ្ជមានានំ រាគាទិកិលេសានំ យនជដិតសង្ខាតាការេន បវត្តិ កិលេសគហនេន គហនតា, តេនាហ “អន្តោ ជដា ពហិ ជដា, ជដាយ ជដិតា បជា”តិ (សំ. និ. ១.២៣, ១៩២)។ មនុស្សានំ អជ្ឈាសយគហណេន សាឋេយ្យម្បីតិ ទស្សេន្តោ អាហ “**កសដសាឋេយ្យេសុបិ ឯសេវ នយោ**”តិ។ យថា សប្បិមធុផាណិតាទីសុ កចវរភាវោ, សោ កសដោតិ វុច្ចតិ, ឯវំ សន្តានេ អបរិសុទ្ធោ សំកិលេសភាវោ កសដន្តិ អាហ “**អបរិសុទ្ធដ្ឋេន កសដតា**”តិ។ អត្តនិ អសន្តគុណសម្ភាវនំ **កេរាដិយដ្ឋោ។ ជានាតី**តិ “ឥទំ អហិតំ ន សេវិតព្ពំ, ឥទំ ហិតំ សេវិតព្ព”ន្តិ វិចារេតិ ទេសេតិ។ វិចារណត្ថោបិ ហិ ហោតិ ជានាតិ-សទ្ទោ យថា “អាយស្មា ជានាតី”តិ។ **សព្ពាបិ...បេ.... អធិប្បេតា** “បសុបាលកា”តិអាទីសុ វិយ។ ឥធ អន្តរ-សទ្ទោ “វិជ្ជន្តរិកាយា”តិអាទីសុ (ម. និ. ២.១៤៩) វិយ ខណត្ថោតិ អាហ “**យត្តកេន ខណេនា**”តិ។ **តេនា**តិ ហត្ថិនា។ **តានី**តិ សាឋេយ្យាទីនិ។

អត្ថតោ កាយចិត្តជុកតាបដិបក្ខភូតាវ លោភសហគតចិត្តុប្បាទស្ស បវត្តិអាការវិសេសាតិ តានិ បវត្តិអាការេន ទស្សេតុំ “**តត្ថា**”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **យស្សា**តិ បាណភូតស្ស អស្សស្ស វា ហត្ថិនោ វា។ **បស្សាមី**តិ តត្ថេវ សប្បដិភយេ ឋានេ គន្ធា បស្សាមីតិ ន ហោតិ។ ឥមស្ស សាឋេយ្យតាយ បាកដករណំ វញ្ចនាធិប្បាយភាវតោ។ តថា ហិ ចតូសុ ឋានេសុ “**វញ្ចេត្វា**” ឥច្ចេវ វុត្តំ, និគុហន្តោ បន តត្ថេវ គន្ធា តិដ្ឋេយ្យ។ ឯស នយោ សេសេសុបិ។ **បដិមគ្គំ អារោហិតុកាមស្សា**តិ អាគតមគ្គមេវ និវត្តិត្វា គន្តុកាមស្ស។ លេណ្ឌវិស្សជ្ជនាទីសុ កាលន្តរាបេក្ខាភាវំ “**តថា**”តិ ឥមិនា ឧបសំហរតិ។

អន្តោជាតកាតិ អត្តនោ ទាសិយា កុច្ឆិម្ហិ ជាតា។ **ធនក្កីតា**តិ ធនំ ទត្វា ទាសភាវេន គហិតា។ **ករមរានីតា**តិ ទាសភាវេន ករមរគ្គាហគហិតា។ **ទាសព្យ**ន្តិ ទាសភាវំ។ **បេស្សា**តិ អទាសា ឯវ ហុត្វា វេយ្យាវច្ចករា។ **ឥមំ វិស្សជ្ជេត្វា**តិ ឥមំ អត្តនោ ហត្ថគតំ វិស្សជ្ជេត្វា។ **ឥមំ គណ្ហន្តា**តិ ឥមំ តស្ស ហត្ថគតំ គណ្ហន្តា។ សម្មុខតោ អញ្ញថា បរម្មុខកាលេ កាយវាចាសមុទាចារទស្សនេនេវ ចិត្តស្ស នេសំ អញ្ញថា ឋិតភាវោ និទ្ទិដ្ឋោតិ វេទិតព្ពោ។

៤. អយម្បិ បាដិយេក្កោ អនុសន្ធីតិ ឯត្តាបិ អនន្តរេ វុត្តនយេនេវ អនុសន្ធិយោជនា វេទិតព្ពា។ តេនេវាហ “**អយញ្ហី**”តិអាទិ។ ចតុត្ថោ ហិតបដិបទំ បដិបន្នោតិ យោជនា។ បុគ្គលសីសេន បុគ្គលបដិបត្តិំ ទស្សេន្តោ “**បុគ្គលេ បហាយា**”តិ អាហ។ បដិបត្តិ ហិ ឥធ បហាតព្ពា, ន បុគ្គលា។ យថា អស្សទ្ធាទិបុគ្គលបរិវជ្ជនេន សទ្ធិន្ទ្រិយាទិភាវនា ឥជ្ឈន្តិ, ឯវំ មិច្ឆាបដិបន្នបុគ្គលបរិវជ្ជនេន មិច្ឆាបដិបទា វជ្ជិតព្ពាតិ អាហ – “**បុរិមេ តយោ បុគ្គលេ បហាយា**”តិ។ **ចតុត្ថបុគ្គលស្សា**តិ ឥមស្មិំ ចតុក្កេ វុត្តចតុត្ថបុគ្គលស្ស **ហិតបដិបត្តិយំយេវ បដិបាទេមិ** បវត្តេមីតិ **ទស្សេន្តោ។ សន្តា**តិ សមំ វិនាសំ និរោធំ បត្តាតិ អយមេត្ថ អត្ថោតិ អាហ “**និរុទ្ធា សន្តាតិ វុត្តា**”តិ។ បុន **សន្តា**តិ ភាវនាវសេន កិលេសបរិឡាហវិគមតោ សន្តាតិ អយមេត្ថ អត្ថោតិ អាហ “**និព្ពុតា**”តិ។

សន្តាតិ អានេត្វា យោជនា។ **សន្តោ ហវេ**តិ ឯត្ថ សមភាវករេន សាធុភាវស្ស វិសេសបច្ចយភូតេន បណ្ឌិច្ចេន សមន្នាគតា អរិយា “សន្តោ”តិ វុត្តាតិ អាហ – “**សន្តោ ហវេ...បេ.... បណ្ឌិតា**”តិ។

អាហិតោ អហំមានោ ឯត្ថាតិ អត្តា (អ. និ. ដី. ២.៤.១៩៨) អត្តភាវោ, ឥធ បន យោ បរោ ន ហោតិ, សោ អត្តា, តំ **អត្តានំ។ បរន្តិ** អត្តតោ អញ្ញំ។ **ឆាតំ វុច្ចតិ តណ្ហា** ជិឃច្ឆាហេតុតាយ។ **អន្តោ តាបនកិលេសានន្តិ** អត្តនោ សន្តានេ អត្តបរិឡាហជននសន្តប្បនកិលេសានំ។ **ចិត្តំ អារាធេតីតិ** ចិត្តំ បសាទេតិ, សម្បហំសេតីតិ អត្ថោ។ យស្មា បន តថាភូតោ ចិត្តំ សម្បាទេន្តោ អជ្ឈាសយំ គណ្ហន្តោ នាម ហោតិ, តស្មា វុត្តំ “**ចិត្តំ សម្បាទេតី**”តិអាទិ។

៥. ទុក្ខំ បដិក្កូលំ ជេគុច្ឆំ ឯតស្សាតិ ទុក្ខបដិក្កូលោ តំ **ទុក្ខបដិក្កូលំ**។ វិសេសនវិសេសិតព្ពតា ហិ កាមចារា។ អដ្ឋកថាយំ បន ទុក្ខស្ស វិសេសិតព្ពតំ សន្ធាយ ពាហិរត្ថសមាសំ អនាទិយិត្វា “**ទុក្ខស្ស បដិក្កូល**”ន្តិ អត្ថោ វុត្តោ។ យេន ហិ ភាគេន បុរិសស្ស ទុក្ខំ បដិក្កូលំ, តេន ទុក្ខស្ស បុរិសោបីតិ។ តេនាហ – “**បច្ចនីកសណ្ឋិត**”ន្តិ។

៦. **ចតូហិ ការណេហី**តិ ធាតុកុសលតាទីហិ ចតូហិ ការណេហិ។ **កម្មំ ករោតី**តិ យោគកម្មំ ករោតិ។ យស្មា សម្ពុទ្ធា បរេសំ មគ្គផលាធិគមាយ ឧស្សាហជាតា, តត្ថ និរន្តរំ យុត្តប្បយុត្តា ឯវ ហោន្តិ, តេ បដិច្ច តេសំ អន្តរាយោ ន ហោតិយេវាតិ អាហ “**ន បន ពុទ្ធេ បដិច្ចា**”តិ។ **កិរិយបរិហានិយា** ទេសកស្ស តស្សេវ វា បុគ្គលស្ស តជ្ជបយោគាភាវតោ។ “ទេសកស្ស វា”តិ ឥទំ សាវកានំ វសេន ទដ្ឋព្ពំ។ **មហតា អត្ថេនា**តិ ឯត្ថ **អត្ថ**-សទ្ទោ អានិសំសបរិយាយោតិ អាហ “**ទ្វីហិ អានិសំសេហី**”តិ។ **បសាទំ បដិលភតិ** “អរហន្តោ”តិអាទិនា សង្ឃសុប្បដិបត្តិយា សុគត្តា។ **អភិនវោ នយោ ឧទបាទិ** សន្តគសីលតាទិវសេន អនត្តន្តបតាទិវសេន, សោបិ តំ សុត្វា ទាសាទីសុ សវិសេសំ លជ្ជី ទយាបន្នោ ហិតានុកម្បី ហុត្វា សេក្ខបដិបទំ សីលំ សាធេន្តោ អនុក្កមេន សតិបដ្ឋានភាវនំ បរិព្រូហេតិ។ តេនាហ ភគវា “**មហតា អត្ថេន សំយុត្តោ**”តិ។

៨. បរេសំ ហននឃាតនាទិនា រោទាបនតោ **លុទ្ទោ**, តថា វិឃាតកភាវេន កាយចិត្តានំ វិទារណតោ **ទារុណោ**, វិរុទ្ធវាទតាយ **កក្ខឡោ**, ពន្ធនាគារេ និយុត្តោ **ពន្ធនាគារិកោ**។

៩. **ខត្តិយាភិសេកេនា**តិ ខត្តិយានំ កត្តព្ពអភិសេកេន។ **សន្ធាគារន្តិ** សន្ធារវសេន កតំ អគារំ យញ្ញាវាដំ។ **សប្បិតេលេនា**តិ សប្បិមយេន តេលេន, យមកស្នេហេន ហិ តទា កាយំ អព្ភញ្ជតិ។ វច្ឆភាវំ តរិត្វា ឋិតោ វច្ឆតរោ។ **បរិក្ខេបករណត្ថាយា**តិ វនមាលាហិ សទ្ធឹ ទព្ពេហិ វេទិយា បរិក្ខេបនត្ថាយ។ **យញ្ញភូមិយន្តិ** អវសេសយញ្ញដ្ឋានេ។ យំ បនេត្ថ អត្ថតោ អវិភត្តំ តំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

កន្ទរកសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

២. អដ្ឋកនាគរសុត្តវណ្ណនា

១៧. **អវិទូរេ**តិ ឥមិនា បាឡិយំ “វេសាលិយ”ន្តិ ឥទំ សមីបេ ភុម្មវចនន្តិ ទស្សេតិ។ **សារប្បត្តកុលគណនាយា**តិ (អ. និ. ដី. ៣.១១.១៦) មហាសារមហប្បត្តកុលគណនាយ។ **ទសមេ ឋានេ**តិ អញ្ញេ អញ្ញេតិ ទសគណនដ្ឋានេ។ អដ្ឋកនគរេ ជាតោ ភវោ **អដ្ឋកនាគរោ។ កុក្កុដារាមោ**តិ បាដលិបុត្តេ កុក្កុដារាមោ, ន កោសម្ពិយំ។

១៨. បកតត្ថនិទ្ទេសោ ត-សទ្ទោតិ តស្ស “ភគវតា”តិអាទីហិ បទេហិ សមានាធិករណភាវេន វុត្តស្ស យេន អភិសម្ពុទ្ធភាវេន ភគវា បកតោ អធិគតោ សុបាកដោ ច, តំ អភិសម្ពុទ្ធភាវំ សទ្ធឹ អាគមនីយបដិបទាយ អត្ថភាវេន ទស្សេន្តោ “**យោ សោ...បេ.... អភិសម្ពុទ្ធោ**”តិ អាហ។ សតិបិ ញាណទស្សន-សទ្ទានំ ឥធ បញ្ញាវេវចនភាវេ តេន តេន វិសេសេន តេសំ វិសយវិសេសេ បវត្តិទស្សនត្ថំ អសាធារណញាណវិសេសវសេន វិជ្ជាត្តយវសេន វិជ្ជាអភិញ្ញានាវរណញាណវសេន សព្ពញ្ញុតញ្ញាណមំសចក្ខុវសេន បដិវេធទេសនាញាណវសេន ច តទត្ថំ យោជេត្វា ទស្សេន្តោ “**តេសំ តេស**”ន្តិអាទិមាហ។ តត្ថ **អាសយានុសយំ ជានតា** អាសយានុសយញាណេន **សព្ពំ ញេយ្យធម្មំ បស្សតា** សព្ពញ្ញុតានាវរណញាណេហិ។ **បុព្ពេនិវាសាទីហី**តិ បុព្ពេនិវាសាសវក្ខយញាណេហិ។ **បដិវេធបញ្ញាយា**តិ អរិយមគ្គបញ្ញាយ។ **ទេសនាបញ្ញាយ បស្សតា**តិ ទេសេតព្ពធម្មានំ ទេសេតព្ពប្បការំ ពោធនេយ្យបុគ្គលានញ្ច អាសយានុសយចរិតាធិមុត្តិអាទិភេទំ ធម្មទេសនាបញ្ញាយ យាថាវតោ បស្សតា។ **អរីនន្តិ** កិលេសារីនំ, បញ្ចវិធមារានំ វា, សាសនស្ស វា បច្ចត្ថិកានំ អញ្ញតិត្ថិយានំ តេសំ បន ហននំ បាដិហារិយេហិ អភិភវនំ អប្បដិភានតាករណំ អជ្ឈុបេក្ខនមេវ វា, **កេសិវិនយសុត្ត**ញ្ចេត្ថ និទស្សនំ។

តថា ឋានាដ្ឋានាទិវិភាគំ **ជានតា** យថាកម្មូបគសត្តេ **បស្សតា**, សវាសនានំ អាសវានំ ខីណត្តា **អរហតា**, អភិញ្ញេយ្យាទិភេទេ ធម្មេ អភិញ្ញេយ្យាទិតោ អវិបរីតាវពោធតោ **សម្មាសម្ពុទ្ធេន**។ អថ វា តីសុ កាលេសុ អប្បដិហតញាណតាយ **ជានតា**, កាយកម្មាទិវសេន តិណ្ណំ កម្មានំ ញាណានុបរិវត្តិតោ និសម្មការិតាយ **បស្សតា**, ទវាទីនំ អភាវសាធិកាយ បហានសម្បទាយ **អរហតា**, ឆន្ទាទីនំ អហានិហេតុភូតាយ អក្ខយបដិភានសាធិកាយ សព្ពញ្ញុតាយ **សម្មាសម្ពុទ្ធេនា**តិ ឯវំ ទសពលអដ្ឋារសអាវេណិកពុទ្ធធម្មវសេនបិ យោជនា កាតព្ពា។

១៩. **អភិសង្ខតន្តិ** អត្តនោ បច្ចយេហិ អភិសម្មុខភាវេន សមេច្ច សម្ភុយ្យ កតំ, ស្វស្ស កតភាវោ ឧប្បាទនេន វេទិតព្ពោ, ន ឧប្បន្នស្ស បដិសង្ខរណេនាតិ អាហ “**ឧប្បាទិត**”ន្តិ។ តេ ចស្ស បច្ចយា ចេតនាបធានាតិ ទស្សេតុំ បាឡិយំ “អភិសង្ខតំ អភិសញ្ចេតយិត”ន្តិ វុត្តន្តិ “ចេតយិតំ បកប្បិត”ន្តិ អត្ថមាហ។ **អភិសង្ខតំ អភិសញ្ចេតយិត**ន្តិ ច ឈានស្ស បាតុភាវទស្សនមុខេន វិទ្ធំសនភាវំ ឧល្លិង្គេតិ យញ្ហិ អហុត្វា សម្ភវតិ, តំ ហុត្វា បដិវេតិ។ តេនាហ បាឡិយំ ‘អភិសង្ខត’ន្តិអាទិ។ **សមថវិបស្សនាធម្មេ ឋិតោ**តិ សមថធម្មេ ឋិតត្តា សមាហិតោ វិបស្សនំ បដ្ឋបេត្វា អនិច្ចានុបស្សនាទីហិ និច្ចសញ្ញាទយោ បជហន្តោ អនុក្កមេន តំ អនុលោមញាណំ បាបេតា ហុត្វា វិបស្សនាធម្មេ ឋិតោ។ សមថវិបស្សនាសង្ខាតេសុ ធម្មេសុ រញ្ជនដ្ឋេន **រាគោ**, នន្ទនដ្ឋេន **នន្ទី**តិ។ តត្ថ សុខុមា អបេក្ខា វុត្តា, យា “និកន្តី”តិ វុច្ចតិ។

ឯវំ សន្តេតិ ឯវំ យថារុតវសេន ច ឥមស្ស សុត្តបទស្ស អត្ថេ គហេតព្ពេ សតិ។ **សមថវិបស្សនាសុ ឆន្ទរាគោ កត្តព្ពោ**តិ អនាគាមិផលំ និព្ពត្តេត្វា តទត្ថាយ សមថវិបស្សនាបិ អនិព្ពត្តេត្វា កេវលំ តត្ថ ឆន្ទរាគោ កត្តព្ពោ ភវិស្សតិ។ កស្មា? តេសុ សមថវិបស្សនាសង្ខាតេសុ ធម្មេសុ ឆន្ទរាគមត្តេន អនាគាមិនា លទ្ធព្ពស្ស អលទ្ធានាគាមិផលេន លទ្ធព្ពត្តា តថា សតិ តេន អនាគាមិផលម្បិ លទ្ធព្ពមេវ នាម ហោតិ។ តេនាហ – “**អនាគាមិផលំ បដិវិទ្ធំ ភវិស្សតី**”តិ។ សភាវតោ រសិតព្ពត្តា អវិបរីតោ អត្ថោ ឯវ **អត្ថរសោ**។ **អញ្ញាបិ កាចិ សុគតិយោ**តិ វិនិបាតិកេ សន្ធាយាហ។ **អញ្ញាបិ កាចិ ទុគ្គតិយោ**តិ អសុរកាយមាហ។

សមថធុរមេវ ធុរំ សមថយានិកស្ស វសេន ទេសនាយ អាគតត្តា។ មហាមាលុក្យោវាទេ “វិវិច្ច អកុសលេហិ ធម្មេហិ សវិតក្កំ សវិចារ”ន្តិ បាទកជ្ឈានំ កត្វា “សោ យទេវ តត្ថ ហោតិ រូបគតំ វេទនាគត”ន្តិអាទិនា វិបស្សនំ វិត្ថារេត្វា “សោ តត្ថ ឋិតោ អាសវានំ ខយំ បាបុណាតី”តិ (ម. និ. ២.១៣៣) អាគតត្តា “**មហាមាលុក្យោវាទេ វិបស្សនាវ ធុរ**”ន្តិ អាហ។ **មហាសតិបដ្ឋានសុត្តេ** (ទី. និ. ២.៣៧៣ អាទយោ; ម. និ. ១.១០៦ អាទយោ) សព្ពត្ថកមេវ តិក្ខតរាយ វិបស្សនាយ អាគតត្តា វុត្តំ “**វិបស្សនុត្តរំ កថិត**”ន្តិ។ **កាយគតាសតិសុត្តេ** (ម. និ. ៣.១៥៣-១៥៤) អានាបានជ្ឈានាទិវសេន សវិសេសំ សមថវិបស្សនាយ អាគតត្តា វុត្តំ “**សមថុត្តរំ កថិត**”ន្តិ។

អប្បំ យាចិតេន ពហុំ ទេន្តេន ឧឡារបុរិសេន វិយ **ឯកំ ធម្មំ បុច្ឆិតេន “អយម្បិ ឯកធម្មោ”តិ កថិតត្តា ឯកាទសបិ ធម្មា** បុច្ឆាវសេន **ឯកធម្មោ នាម ជាតោ** បច្ចេកំ វាក្យបរិសមាបនញាយេន។ **ឯកវីសតិ បព្ពានិ** តេហិ ពោធិយមានាយ បដិបទាយ ឯករូបត្តា **បដិបទាវសេន ឯកធម្មោ នាម ជាតោ**តិ។ **ឥធ** ឥមស្មឹ អដ្ឋកនាគរសុត្តេ។ នេវសញ្ញានាសញ្ញាយតនធម្មានំ សង្ខារាវសេសសុខុមភាវប្បត្តតាយ តត្ថ សាវកានំ ទុក្ករន្តិ ន ចតុត្ថារុប្បវសេនេត្ថ ទេសនា អាគតាតិ ចតុន្នំ ព្រហ្មវិហារានំ, ហេដ្ឋិមានំ តិណ្ណំ អារុប្បានញ្ច វសេន **ឯកាទស។ បុច្ឆាវសេនា**តិ “អត្ថិ នុ ខោ, ភន្តេ អានន្ទ, តេន...បេ.... សម្មាសម្ពុទ្ធេន ឯកធម្មោ អក្ខាតោ”តិ (ម. និ. ២.១៨) ឯវំ បវត្តបុច្ឆាវសេន។ **អមតុប្បត្តិយត្ថេនា**តិ អមតភាវស្ស ឧប្បត្តិហេតុតាយ, សព្ពានិបិ កម្មដ្ឋានានិ ឯករសម្បិ អមតាធិគមបដិបត្តិយាតិ អត្ថោ, ឯវមេត្ថ អគ្គផលភូមិ អនាគាមិផលភូមីតិ ទ្វេវ ភូមិយោ សរូបតោ អាគតា, នានន្តរិយតាយ បន ហេដ្ឋិមាបិ ទ្វេ ភូមិយោ អត្ថតោ អាគតា ឯវាតិ ទដ្ឋព្ពា។

២១. បញ្ច សតានិ អគ្ឃោ ឯតស្សាតិ **បញ្ចសតំ**។ សេសំ ឧត្តានមេវ។

អដ្ឋកនាគរសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

៣. សេខសុត្តវណ្ណនា

២២. **សន្ធាគារ**ន្តិ អត្ថានុសាសនាគារំ។ តេនាហ – “**ឧយ្យោគកាលាទីសូ**”តិអាទិ។ **អាទិ**-សទ្ទេន មង្គលមហាទីនំ សង្គហោ ទដ្ឋព្ពោ។ **សន្ថម្ភន្តី**តិ វិស្សមន្តិ, បរិស្សមំ វិនោទេន្តីតិ អត្ថោ។ **សហា**តិ សន្ធិវសេវសេន ឯកជ្ឈំ។ **សហ អត្ថានុសាសនំ អគារ**ន្តិ ឯតស្មឹ អត្ថេ ត្ថ-ការស្ស ន្ធ-ការំ កត្វា សន្ធាគារន្តិ វុត្តន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ **សន្ថរន្តី**តិ សម្មន្តនវសេន តិដ្ឋន្តិ។

តេបិដកំ ពុទ្ធវចនំ អាគតមេវ ភវិស្សតីតិ ពុទ្ធវចនស្ស អាគមនសីសេន អរិយផលធម្មានម្បិ អាគមនំ វុត្តមេវ, តិយាមរត្តី តត្ថ វសន្តានំ ផលសមាបត្តិវឡញ្ជនំ ហោតីតិ។ តស្មិញ្ច ភិក្ខុសង្ឃេ កល្យាណបុថុជ្ជនា វិបស្សនំ ឧស្សុក្កាបេន្តា ហោន្តីតិ ចេ? អរិយមគ្គធម្មានំ តត្ថ អាគមនំ ហោតិយេវ។

អល្លគោមយេនាតិ អច្ឆេន អល្លគោមយរសេន។ **ឱបុញ្ញាបេត្វា**តិ វិលិម្បិត្វា។ **ចតុជ្ជាតិយគន្ធេហី**តិ តគរកុង្កុមយវនបុប្ផតមាលបត្តានិ បិសិត្វា កតគន្ធេហិ **នានាវណ្ណេ**តិ នីលាទិវសេន នានាវណ្ណេ, ន ភិត្តិវិសេសវសេន។ ភិត្តិវិសេសវសេន បន នានាសណ្ឋានរូបមេវ។ **មហាបិដ្ឋិកកោជវកេ**តិ ហត្ថិបិដ្ឋីសុ អត្ថរិតព្ពតាយ មហាបិដ្ឋិកាតិ លទ្ធសមញ្ញេ កោជវេតិ វទន្តិ។ កុត្តកេ បន សន្ធាយេតំ វុត្តំ **ហត្ថត្ថរណា** ហត្ថិរូបវិចិត្តា។ **អស្សត្ថរកសីហត្ថរកា**ទយោបិ អស្សសីហរូបាទិវិចិត្តា ឯវ អត្ថរកា, **ចិត្តត្ថរកំ** នានារូបេហិ ចេវ នានាវិធមាលាកម្មាទីហិ ច វិចិត្តំ អត្ថរកំ។

ឧបធានន្តិ អបស្សយនំ **ឧបទហិត្វា**តិ អបស្សយយោគ្គភាវេន ឋបេត្វា គន្ធេហិ កតមាលា **គន្ធទាមំ,** តមាលបត្តាទីហិ កតំ **បត្តទាមំ**។ អាទិ-សទ្ទេន ហិង្គុលតក្កោលជាតិផលជាតិបុប្ផាទីហិ កតទាមំ សង្គណ្ហាតិ។ បល្លង្កាការេន កតបីឋំ **បល្លង្កបីឋំ,** តីសុ បស្សេសុ, ឯកបស្សេ ឯវ វា សឧបស្សយំ **អបស្សយបីឋំ,** អនបស្សយំ **មុណ្ឌបីឋំ យោជនាវដ្តេ**តិ យោជនបរិក្ខេបេ។

សំវិធាយាតិ អន្តរវាសកស្ស កោណបទេសញ្ច ឥតរបទេសញ្ច សមំ កត្វា វិធាយ។ តេនាហ – “**កត្តរិយា បទុមំ កន្តន្តោ វិយា**”តិ **តិមណ្ឌលំ បដិច្ឆាទេន្តោ**តិ ឯត្ថ ច យស្មា ពុទ្ធានំ រូបសម្បទា វិយ អាកប្បសម្បទាបិ បរមុក្កំសគតា, តស្មា តទា ភគវា ឯវំ សោភតីតិ ទស្សេន្តោ “**សុវណ្ណបាមង្គេនា**”តិអាទិមាហ, តត្ថ **អសមេន ពុទ្ធវេសេនា**តិអាទិនា តទា ភគវា ពុទ្ធានុភាវស្ស និគុហណេ ការណាភាវតោ តត្ថ សន្និបតិតទេវមនុស្សនាគយក្ខគន្ធព្ពាទីនំ បសាទជននត្ថំ អត្តនោ សភាវបកតិកិរិយាយេវ កបិលវត្ថុំ បាវិសីតិ ទស្សេតិ។ ពុទ្ធានំ កាយប្បភា នាម បកតិយា អសីតិហត្ថមត្តមេវ បទេសំ ផរតីតិ អាហ – “**អសីតិហត្ថដ្ឋានំ អគ្គហេសី**”តិ នីលបីតលោហិតោទាតមញ្ជិដ្ឋបភស្សរានំ វសេន **ឆព្ពណ្ណា ពុទ្ធរស្មិយោ**។

សព្ពបាលិផុល្លោតិ មូលតោ បដ្ឋាយ យាវ អគ្គា ផុល្លោ វិកសិតោ។ **បដិបាដិយា ឋបិតាន**ន្តិអាទិ បរិកប្បូបមា។ **យថា តំ…បេ…. អលង្កតំ** អញ្ញោ វិរោចតិ, ឯវំ វិរោចិត្ថ, សមតីសាយ បារមិតាហិ អភិសង្ខតត្តា ឯវំ វិរោចិត្ថាតិ វុត្តំ ហោតិ។ **បញ្ចវីសតិយា នទីន**ន្តិ គង្គាទីនំ ចន្ទភាគាបរិយោសានានំ បញ្ចវីសតិយា មហានទីនំ។ **សម្មិជ្ជា**តិ សម្មេទំ មិស្សីភាវំ បត្វា **មុខទ្វារេ**តិ សមុទ្ទំ បវិដ្ឋដ្ឋានេ។

ទេវមនុស្សនាគសុបណ្ណគន្ធព្ពយក្ខាទីនំ អក្ខីនីតិ ចេតំ បរិកប្បនវសេន វុត្តំ។ **សហស្សេនា**តិ បទសហស្សេន, ភាណវារប្បមាណេន គន្ថេនាតិ អត្ថោ។

កម្បយន្តោ វសុន្ធរន្តិ អត្តនោ គុណវិសេសេហិ បថវីកម្បំ ឧប្បាទេន្តោ, ឯវំភូតោបិ **អហេឋយន្តោ បាណានិ**។ សព្ពទក្ខិណត្តា ពុទ្ធានំ **ទក្ខិណំ បឋមំ បាទំ ឧទ្ធរន្តោ។ សមំ សម្ផុសតេ ភូមី** សុប្បតិដ្ឋិតបាទតាយ។ យទិបិ ភូមិ សមំ ផុសតិ, **រជសានុបលិប្បតិ** សុខុមត្តា ឆវិយា។ **និន្នដ្ឋានំ ឧន្នមតី**តិអាទិ ពុទ្ធានំ សុប្បតិដ្ឋិតបាទសង្ខាតស្ស មហាបុរិសលក្ខណបដិលាភស្ស និស្សន្ទផលំ។ **នាតិទូរេ ឧទ្ធរតី**តិ អតិទូរេ ឋបេតុំ ន ឧទ្ធរតិ។ **នច្ចាសន្នេ ច និក្ខិប**ន្តិ អច្ចាសន្នេ ច ឋានេ អនិក្ខិបន្តោ និយ្យាតិ។ **ហាសយន្តោ សទេវកេ** លោកេ តោសយន្តោ។ ចតូហិ បាទេហិ ចរតីតិ **ចតុចារី**។

ពុទ្ធានុភាវស្ស បកាសនវសេន គតគត្តា **វណ្ណកាលោ នាម កិរេស**។ សរីរវណ្ណេ វា គុណវណ្ណេ វា កថិយមានេ **ទុក្កថិតន្តិ ន វត្តព្ពំ**។ កស្មា? **អបរិមាណវណ្ណា ហិ ពុទ្ធា** ភគវន្តោ, ពុទ្ធគុណសំវណ្ណនា ជានន្តស្ស យថាធម្មសំវណ្ណនំយេវ អនុបវិសតីតិ។

ទុកូលចុម្ពដកេនាតិ គន្ថិត្វា គហិតទុកូលវត្ថេន, **នាគវិក្កន្តចរណោ**តិ ហត្ថិនាគសទិសបទនិក្ខេបោ។ **សតបុញ្ញលក្ខណោ**តិ អនេកសតបុញ្ញនិម្មិតមហាបុរិសលក្ខណោ **មណិវេរោចនោ យថា**តិ អតិវិយ វិរោចមានោ មណិ វិយ វេរោចនោ នាម ឯកោ មណិវិសេសោតិ កេចិ **មហាសាលោវា**តិ មហន្តោ សាលរុក្ខោ វិយ, កោវិឡារាទិមហារុក្ខោ វិយ វា **បទុមោ កោកនទោ យថា**តិ កោកនទសង្ខាតំ មហាបទុមំ វិយ, វិកសមានបទុមំ វិយ វា។

អាកាសគង្គំ ឱតារេន្តោ វិយាតិអាទិ គស្សា បកិណ្ណកកថាយ អញ្ញេសំ ទុក្ករភាវទស្សនញ្ចេវ សុណន្តានំ អច្ចន្តសុខាវហភាវទស្សនញ្ច **បថវីជំ អាកឌ្ឍេន្តោ វិយា**តិ នាឡិយន្តំ យោជេត្វា មហាបថវិយា ហេដ្ឋិមតលេ បប្ប

ដកោជំ ឧទ្ធុំមុខំ កត្វា អាកឌ្ឍន្តោ វិយ **យោជនិក**ន្តិ យោជនប្បមាណំ **មធុភណ្ឌ**ន្តិ មធុបដលំ។

មហន្តន្តិ ឧឡារំ។ **សព្ពទានំ ទិន្នមេវ ហោតី**តិ សព្ពមេវ បច្ចយជាតំ អាវាសទាយកេន ទិន្នមេវ ហោតិ។ តថាហិ ទ្វេ តយោ គាមេ បិណ្ឌាយ ចរិត្វា កិញ្ចិ អលទ្ធា អាគតស្សាបិ ឆាយូទកសម្បន្នំ អារាមំ បវិសិត្វា ន្ហាយិត្វា បដិស្សយេ មុហុត្តំ និបជ្ជិត្វា ឧដ្ឋាយ និសិន្នស្ស កាយេ ពលំ អាហរិត្វា បក្ខិត្តំ វិយ ហោតិ។ ពហិ វិចរន្តស្ស ច កាយេ វណ្ណធាតុ វាតាតបេហិ កិលមតិ, បដិស្សយំ បវិសិត្វា ទ្វារំ បិធាយ មុហុត្តំ និសិន្នស្ស វិសភាគសន្តតិ វូបសម្មតិ, សភាគសន្តតិ បតិដ្ឋាតិ, វណ្ណធាតុ អាហរិត្វា បក្ខិត្តា វិយ ហោតិ, ពហិ វិចរន្តស្ស ច បាទេ កណ្ដកោ វិជ្ឈតិ, ខាណុ បហរតិ, សរីសបាទិបរិស្សយោ ចេវ ចោរភយញ្ច ឧប្បជ្ជតិ, បដិស្សយំ បវិសិត្វា ទ្វារំ បិធាយ និបន្នស្ស បន សព្ពេ បរិស្សយា ន ហោន្តិ, អជ្ឈាយន្តស្ស ធម្មបីតិសុខំ, កម្មដ្ឋានំ មនសិករោន្តស្ស ឧបសមសុខំ ឧប្បជ្ជតិ ពហិទ្ធា វិក្ខេបាភាវតោ, ពហិ វិចរន្តស្ស ច កាយេ សេទា មុច្ចន្តិ, អក្ខីនិ ផន្ទន្តិ, សេនាសនំ បវិសនក្ខណេ មញ្ចបីឋាទីនិ ន បញ្ញាយន្តិ, មុហុត្តំ និសិន្នស្ស បន អក្ខិបសាទោ អាហរិត្វា បក្ខិត្តោ វិយ ហោតិ, ទ្វារវាតបានមញ្ចបីឋាទីនិ បញ្ញាយន្តិ, ឯតស្មិម្បិ ច អាវាសេ វសន្តំ ទិស្វា មនុស្សា ចតូហិ បច្ចយេហិ សក្កច្ចំ ឧបដ្ឋហន្តិ។ តេន វុត្តំ – “**អាវាសទានស្មឹ ទិន្នេ សព្ពំ ទានំ ទិន្នមេវ ហោតី**”តិ។ **ភូមដ្ឋក...បេ.... ន សក្កា**តិ អយមត្ថោ **មហាសុទស្សនវត្ថុនា** (ទី. និ. ២.២៤១ អាទយោ) ទីបេតព្ពោ។

សីតន្តិ (សារត្ថ. ដី. ចូឡវគ្គ ៣.២៩៥; សំ. និ. ដី. ២.៤.២៤៣) អជ្ឈត្តធាតុក្ខោភវសេន វា ពាហិរឧតុវិបរិណាមវសេន វា ឧប្បជ្ជនកសីតំ។ **ឧណ្ហ**ន្តិ អគ្គិសន្តាបំ។ តស្ស បន ទវទាហាទីសុ សម្ភវោ ទដ្ឋព្ពោ។ **បដិហន្តី**តិ បដិពាហតិ។ យថា តទុភយវសេន កាយចិត្តានំ ពាធនានិ ន ហោន្តិ, ឯវំ ករោតិ។ សីតុណ្ហព្ភាហតេ ហិ សរីរេ វិក្ខិត្តចិត្តោ ភិក្ខុ យោនិសោ បទហិតុំ ន សក្កោតិ។ **វាឡមិគានី**តិ សីហព្យគ្ឃាទិវាឡមិគេ។ គុត្តសេនាសនញ្ហិ បវិសិត្វា ទ្វារំ បិធាយ និសិន្នស្ស តេ បរិស្សយា ន ហោន្តិ ។ **សរីសបេ**តិ យេ កេចិ សរន្តា គច្ឆន្តេ ទីឃជាតិកេ។ **មកសេ**តិ និទស្សនមេតំ, ឌំសាទីនំ ឯតេនេវ សង្គហោ ទដ្ឋព្ពោ។ **សិសិរេ**តិ សីតកាលវសេន សត្តាហវទ្ទលិកាទិវសេន ច ឧប្បន្នេ សិសិរសម្ផស្សេ។ **វុដ្ឋិយោ**តិ យទា តទា ឧប្បន្នា វស្សវុដ្ឋិយោ បដិហនតីតិ យោជនា។

វាតាតបោ ឃោរោតិ រុក្ខគច្ឆាទីនំ ឧម្មូលភញ្ជនវសេន បវត្តិយា ឃោរោ សរជអរជាទិភេទោ វាតោ ចេវ គិម្ហបរិឡាហសមយេសុ ឧប្បត្តិយា ឃោរោ សូរិយាតបោ ច។ **បដិហញ្ញតី**តិ បដិពាហីយតិ។ **លេណត្ថ**ន្តិ នានារម្មណតោ ចិត្តំ និវត្តេត្វា បដិសល្លានារាមត្ថំ។ **សុខត្ថ**ន្តិ វុត្តបរិស្សយាភាវេន ផាសុវិហារត្ថំ។ **ឈាយិតុ**ន្តិ អដ្ឋតឹសារម្មណេសុ យត្ថ កត្ថចិ ចិត្តំ ឧបនិជ្ឈាយិតុំ។ **វិបស្សិតុ**ន្តិ អនិច្ចាទិតោ សព្ពសង្ខារេ សម្មសិតុំ។

វិហារេតិ បដិស្សយេ។ **ការយេ**តិ ការាបេយ្យ។ **រម្មេ**តិ មនោរមេ និវាសសុខេ។ **វាសយេត្ថ ពហុស្សុតេ**តិ ការេត្វា បន ឯត្ថ វិហារេសុ ពហុស្សុតេ សីលវន្តេ កល្យាណធម្មេ និវាសេយ្យ។ តេ និវាសេន្តោ បន **តេសំ** ពហុស្សុតានំ យថា បច្ចយេហិ កិលមថោ ន ហោតិ, ឯវំ **អន្នញ្ច បានញ្ច វត្ថសេនាសនានិ ច ទទេយ្យ ឧជុភូតេសុ** អជ្ឈាសយសម្បន្នេសុ កម្មផលានំ រតនត្តយគុណានញ្ច សទ្ទហនេន **វិប្បសន្នេន ចេតសា**។

ឥទានិ គហដ្ឋបព្ពជិតានំ អញ្ញមញ្ញូបការតំ ទស្សេតុំ “**តេ តស្សា**”តិ គាថមាហ។ តត្ថ **តេ**តិ ពហុស្សុតា **តស្សា**តិ ឧបាសកស្ស។ **ធម្មំ ទេសេន្តី**តិ សកលវដ្ដទុក្ខបនុទនំ ធម្មំ ទេសេន្តិ។ **យំ សោ ធម្មំ ឥធញ្ញាយា**តិ សោ បុគ្គលោ យំ សទ្ធម្មំ ឥមស្មឹ សាសនេ សម្មាបដិបជ្ជនេន ជានិត្វា អគ្គមគ្គាធិគមេន អនាសវោ ហុត្វា បរិនិព្ពាយតិ។

បូជាសក្ការវសេនេវ បឋមយាមោ ខេបិតោ, ភគវតោ ទេសនាយ អប្បាវសេសោ មជ្ឈិមយាមោ គតោតិ បាឡិយំ “ពហុទេវ រត្តិ”ន្តិ វុត្តន្តិ អាហ “**អតិរេកតរំ ទិយឌ្ឍយាម**”ន្តិ។ **សន្ទស្សេសី**តិ អានិសំសំ ទស្សេសិ, អាវាសទានបដិសំយុត្តំ ធម្មំ កថំ សុត្វា តតោ បរំ, “មហារាជ, ឥតិបិ សីលំ, ឥតិបិ សមាធិ, ឥតិបិ បញ្ញា”តិ សីលាទិគុណេ តេសំ សម្មា ទស្សេសិ, ហត្ថេន គហេត្វា វិយ បច្ចក្ខតោ បកាសេសិ។ **សមាទបេសី**តិ “ឯវំ សីលំ សមាទាតព្ពំ, សីលេ បតិដ្ឋិតេន ឯវំ សមាធិ, ឯវំ បញ្ញា ភាវេតព្ពា”តិ យថា តេ សីលាទិគុណេ អាទិយន្តិ, តថា គណ្ហាបេសិ។ **សមុត្តេជេសី**តិ យថា សមាទិន្នំ សីលំ សុវិសុទ្ធំ ហោតិ, សមថវិបស្សនា ច ភាវិយមានា យថា សុដ្ឋុ វិសោធិតា ឧបរិវិសេសាវហា ហោន្តិ, ឯវំ ចិត្តំ សមុត្តេជេសិ និសាមនវសេន វោទាបេសិ។ **សម្បហំសេសី**តិ យថានុសិដ្ឋំ ឋិតសីលាទិគុណេហិ សម្បតិ លទ្ធគុណានិសំសេហិ ចេវ ឧបរិ លទ្ធព្ពផលវិសេសេហិ ច ឧបរិចិត្តំ សម្មា បហំសេសិ, លទ្ធស្សាសវសេន សុដ្ឋុ តោសេសិ។ ឯវមេតេសំ បទានំ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

សមុទាយវចនោបិ អសីតិមហាថេរ-សទ្ទោ តទេកទេសេបិ និរុឡ្ហោតិ អាហ “**អសីតិមហាថេរេសុ វិជ្ជមានេសូ**”តិ។ អានន្ទត្ថេរោបិ ហិ អន្តោគធោ ឯវាតិ។ **សាកិយមណ្ឌលេ**តិ សាកិយរាជសមូហេ។

បដិបទាយ និយុត្តត្តា **បាដិបទោ**។ តេនាហ – “**បដិបន្នកោ**”តិ។ សិក្ខនសីលតាទិនា **សេខោ**, ឱធិសោ សមិតបាបតាយ **សមណោ**។ សេខោ បាដិបទោ បដិបជ្ជនបុគ្គលាធិដ្ឋានេន បដិបទាទេសនំ និយមេន្តោ បដិបទាយ បុគ្គលំ និយមេតិ នាមាតិ “**បដិបទាយ បុគ្គលំ និយមេត្វា ទស្សេតី**”តិ។ សេខប្បដិបទា សាសនេ **មង្គលបដិបទា** សម្មទេវ អសេវិតព្ពបរិវជ្ជនេន សេវិតព្ពសមាទានេន ឧក្កំសវត្តូសុ ច ភាវតោ អសេខ ធម្មបារិបូរិយា អាវហត្តា ច **វឌ្ឍមានកបដិបទា**។ **អកិលមន្តាវ សល្លក្ខេស្សន្តី**តិ ឥទំ តទា តេសំ អសេខភូមិ អធិគមាយ អយោគ្យតាយ វុត្តំ។ **អកិលមន្តាវា**តិ ឥមិនា បដិសម្ភិទាប្បត្តស្សបិ អនធិគតមគ្គស្ស ញាបនា ភារិយាតិ ទស្សេតិ។ **ឱសដា**តិ អនុប្បវិដ្ឋា។ **សកលំ វិនយបិដកំ កថិតមេវ ហោតិ** តស្ស សីលកថាពាហុល្លតោ សេសទ្វយេបិ ឯសេវ នយោ។ **តីហិ បិដកេហីតិ** ករណត្ថេ ករណវចនំ។ តេន តំតំបិដកានំ តស្សា តស្សា សិក្ខាយ សាធកតមភាវំ ទស្សេតិ។

បិដ្ឋិវាតោ ឧប្បជ្ជតិ ឧបាទិន្នកសរីរស្ស តថារូបត្តា សង្ខារានញ្ច អនិច្ចតាយ ទុក្ខានុពន្ធត្តា។ **អការណំ វា ឯត**ន្តិ យេនាធិប្បាយេន វុត្តំ, តមេវ អធិប្បាយំ វិវរិតុំ “**បហោតី**”តិអាទិ វុត្តំ។ **ចតូហិ ឥរិយាបថេហិ បរិភុញ្ជិតុកាមោ អហោសិ** សក្យរាជូនំ អជ្ឈាសយវសេន។ តថា ហិ វក្ខតិ “សត្ថាបិ តទេវ សន្ធាយ តត្ថ សង្ឃាដឹ បញ្ញបេត្វា និបជ្ជីតី”តិ។ យទិ ឯវំ “បិដ្ឋិ មេ អាគិលាយតី”តិ ឥទំ កថន្តិ អាហ “**ឧបាទិន្នកសរីរញ្ច នាមា**”តិអាទិ។

២៣. “ឥមិនា បាតិមោក្ខសំវរេន…បេ.… សម្បន្នោ”តិអាទីសុ (វិភ. ៥១១) សមន្នាគតត្ថោ សម្បន្ន-សទ្ទោ, ឥធ បន បារិបូរិអត្ថោតិ ទស្សេតុំ “**បរិបុណ្ណសីលោតិ អត្ថោ**”តិ វុត្តំ។ យោ បន សម្បន្នសីលោយេវ, សោ បរិបុណ្ណសីលោ។ បរិសុទ្ធញ្ហិ សីលំ “បរិបុណ្ណ”ន្តិ វុច្ចតិ, ន សពលំ កម្មាសំ វា។ **សុន្ទរធម្មេហី**តិ សោភនធម្មេហិ។ យស្មឹ សន្តានេ ឧប្បន្នា តស្ស សោភនភាវតោ។ តេហិ សប្បុរិសភាវសាធនតោ **សប្បុរិសានំ** ធម្មេហិ។

២៤. **ឥមិនា ឯត្តកេន ឋានេនា**តិ “ឥធ, មហានាម, អរិយសាវកោ”តិ អារភិត្វា យាវ “អកសិរលាភី”តិ បទំ ឥមិនា ឯត្តកេន ឧទ្ទេសបទេន មាតិកំ ឋបេត្វា។ **បដិបាដិយា**តិ ឧទ្ទេសបដិបាដិយា។ **ឯវមាហា**តិ “ឯវំ កថញ្ច, មហានាមា”តិអាទិនា ឥទានិ វុច្ចមានេន ទស្សិតាការេន អាហ។

២៥. **ហិរីយតី**តិ លជ្ជីយតិ បីឡីយតិ។ យស្មា ហិរី បាបជិគុច្ឆនលក្ខណា, តស្មា “**ជិគុច្ឆតីតិ អត្ថោ**”តិ វុត្តំ។ **ឱត្តប្បតី**តិ ឧត្តប្បតិ។ បាបុត្រាសលក្ខណញ្ហិ ឱត្តប្បំ។ **បគ្គហិតវីរិយោ**តិ សង្កោចំ អនាបន្នវីរិយោ។ តេនាហ “**អនោសក្កិតមានសោ**”តិ។ **បហានត្ថាយា**តិ សមុច្ឆិន្ទនត្ថាយ។ កុសលានំ ធម្មានំ ឧបសម្បទា នាម អធិគមោ ឯវាតិ អាហ “**បដិលាភត្ថាយា**”តិ។ **សតិនេបក្កេនា**តិ សតិយា នេបក្កេន តិក្ខវិសទសូរភាវេន។ **អដ្ឋកថាយំ** បន នេបក្កំ នាម បញ្ញាតិ អធិប្បាយេន “**សតិយា ច និបកភាវេន ចា**”តិ អត្ថោ វុត្តោ, ឯវំ សតិ អញ្ញោ និទ្ទិដ្ឋោ នាម ហោតិ។ **សតិមា**តិ ច ឥមិនាវ វិសេសា សតិ គហិតា, បរតោ “ចិរកតម្បិ ចិរភាសិតម្បិ សរិតា អនុស្សរិតា”តិ សតិកិច្ចមេវ និទ្ទិដ្ឋំ, ន បញ្ញាកិច្ចំ, តស្មា **សតិនេបក្កេនា**តិ សតិយា នេបក្កភាវេនាតិ សក្កា វិញ្ញាតុំ។ តេនេវ ហិ បច្ចយវិសេសវសេន អញ្ញធម្មនិរបេក្ខោ សតិយា ពលវភាវោ។ តថា ហិ ញាណវិប្បយុត្ត ចិត្តេនបិ អជ្ឈយនសម្មសនានិ សម្ភវន្តិ។

ចេតិយង្គណវត្តាទីតិ **អាទិ**-សទ្ទេន ពោធិយង្គណវត្តាទីនិ សង្គណ្ហាតិ។ **អសីតិមហាវត្តបដិបត្តិបូរណ**ន្តិ ឯត្ថ អសីតិវត្តបដិបត្តិបូរណំ មហាវត្តបដិបត្តិបូរណន្តិ វត្តបដិបត្តិបូរណ-សទ្ទោ បច្ចេកំ យោជេតព្ពោ។ តត្ថ **មហាវត្តានិ** (វិភ. មូលដី. ៤០៦) នាម វត្តខន្ធកេ (ចូឡវ. ៣៥៦ អាទយោ) វុត្តានិ អាគន្តុកវត្តំ អាវាសិកំ គមិកំ អនុមោទនំ ភត្តគ្គំ បិណ្ឌចារិកំ អារញ្ញិកំ សេនាសនំ ជន្តាឃរំ វច្ចកុដិ ឧបជ្ឈាយំ សទ្ធិវិហារិកំ អាចរិយំ អន្តេវាសិកវត្តន្តិ ចុទ្ទស។ តតោ អញ្ញានិ បន កទាចិ តជ្ជនីយកម្មកតាទិកាលេ បារិវាសិកាទិកាលេ ច ចរិតព្ពានិ អសីតិ ខុទ្ទកវត្តានិ សព្ពាសុ អវត្ថាសុ ន ចរិតព្ពានិ, តស្មា មហាវត្តេសុ, អគ្គហិតានិ។ តត្ថ “បារិវាសិកានំ ភិក្ខូនំ វត្តំ បញ្ញបេស្សាមី”តិ អារភិត្វា “ន ឧបសម្បាទេតព្ពំ…បេ.… ន ឆមាយំ ចង្កមន្តេ ចង្កមេ ចង្កមិតព្ព”ន្តិ (ចូឡវ. ៨១) វុត្តានិ បកតត្តេ ចរិតព្ពវត្តាវសានានិ ឆសដ្ឋិ, តតោ បរំ “ន, ភិក្ខវេ, បារិវាសិកេន ភិក្ខុនា បារិវាសិកវុឌ្ឍតរេន ភិក្ខុនា សទ្ធឹ មូលាយបដិកស្សនារហេន មានត្តារហេន មានត្តចារិកេន អព្ភានារហេន ភិក្ខុនា សទ្ធឹ ឯកច្ឆន្នេ អាវាសេ វត្ថព្ព”ន្តិអាទីនិ (ចូឡវ. ៨២) បកតត្តេ ចរិតព្ពេហិ អនញ្ញត្តា វិសុំ វិសុំ អគណេត្វា បារិវាសិកវុឌ្ឍតរាទីសុ បុគ្គលន្តរេសុ ចរិតព្ពត្តា តេសំ វសេន សម្បិណ្ឌេត្វា ឯកេកំ កត្វា គណិតព្ពានិ បញ្ចាតិ ឯកសត្តតិវត្តានិ, ឧក្ខេបនិយកម្មកតវត្តេសុ វត្តបញ្ញាបនវសេន វុត្តំ – “ន បកតត្តស្ស ភិក្ខុនោ អភិវាទនំ បច្ចុ

ដ្ឋានំ...បេ.... ន្ទានេ បិដ្ឋិបរិកម្មំ សាទិតព្ពំ”ន្តិ (ចូឡវ. ៥១) ឥទំ អភិវាទនាទីនំ អសាទិយនំ ឯកំ, “ន បកតត្តោ ភិក្ខុ សីលវិបត្តិយា អនុទ្ធំសិតព្ពោ”តិអាទីនិ ច ទសាតិ ឯវមេតានិ ទ្វាសីតិ។ ឯតេស្វេវ បន កានិចិ តជ្ជនីយកម្មាទិវត្តានិ កានិចិ បារិវាសិកាទិវត្តានីតិ អគ្គហិតគ្គហណេន ទ្វាសីតិ, ឯវំ អប្បកំ បន ឩនមធិកំ វា គណនុបគំ ន ហោតីតិ ឥធ “អសីតិ”ច្ចេវ វុត្តំ។ អញ្ញត្ថ បន អដ្ឋកថាបទេសេ “ទ្វាសីតិ ខន្ធកវត្តានី”តិ វុច្ចតិ។

សក្កច្ចំ ឧទ្ទិសនំ សក្កច្ចំ ឧទ្ទិសាបនន្តិ បច្ចេកំ សក្កច្ចំ-សទ្ទោ យោជេតព្ពោ។ **ឧទ្ទិសនំ** ឧទ្ទេសគ្គហណំ។ **ធម្មោសារណំ** ធម្មស្ស ឧច្ចារណំ។ **ធម្មទេសនា** –

> “អាទិម្ហិ សីលំ ទេសេយ្យ, មជ្ឈេ ឈានំ វិបស្សនំ;
> បរិយោសានេ ច និព្ពានំ, ឯសា កថិកសណ្ឋិតី”តិ។ (ទី. និ. អដ្ឋ. ១.១៩០; សំ. និ. អដ្ឋ. ៣.៤.២៤៦) –

ឯវំ កថិតលក្ខណា ធម្មកថា។ ឧបគន្ត្វា និសិន្នស្ស យស្ស កស្សចិ គហដ្ឋស្ស បព្ពជិតស្ស វា តង្ខណានុរូបា ធម្មីកថា **ឧបនិសិន្នកថា**។ ភត្តានុមោទនកថា **អនុមោទនិយា។ សរិតា**តិ ឯត្ថ ន កេវលំ ចិរកតចិរភាសិតានំ សរណមនុស្សរណមត្តំ អធិប្បេតំ, អថ ខោ តថាបវត្តរូបារូបធម្មានំ បរិគ្គហមុខេន បវត្តវិបស្សនាចារេ សតិសម្ពោជ្ឈង្គសមុដ្ឋាបនន្តិ ទស្សេតុំ **“តស្មិំ កាយេន ចិរកតេ”**តិអាទិ វុត្តំ។ **សកិម្បិ សរណេនា**តិ ឯកវារំ សរណេន។ **បុនប្បុនំ សរណេនា**តិ អនុ អនុ សរណេន។ សតិសម្ពោជ្ឈង្គម្បិ វិវេកនិស្សិតំ វិរាគនិស្សិតំ និរោធនិស្សិតំ វោសគ្គបរិណាមិញ្ច កត្វា សរន្តោ តត្ថ តត្ថ ជវនវារេ សរណជវនវារេ បរិត្តជវនវសេន **អនុស្សរិតាតិ វេទិតព្ពោ**។

គតិអត្ថា ធាតុសទ្ទា ពុទ្ធិអត្ថា ហោន្តីតិ អាហ – **“ឧទយញ្ច វយញ្ច បដិវិជ្ឈិតុំ សមត្ថាយា”**តិ។ មិស្សកនយេនាយំ ទេសនា អាគតាតិ អាហ – **“វិក្ខម្ភនវសេន ច សមុច្ឆេទវសេន ចា”**តិ។ តេនាហ **“វិបស្សនាបញ្ញាយ ចេវា”**តិអាទិ។ វិបស្សនាបញ្ញាយ និព្ពេធិកបរិយាយតោ។ សា ច ខោ បទេសិកាតិ និប្បទេសិកំ កត្វា ទស្សេតុំ **“មគ្គបញ្ញាយ បដិលាភសំវត្តនតោ ចា”**តិ វុត្តំ។ ទុក្ខក្ខយគាមិនិភាវេបិ ឯសេវ នយោ។ **សម្មា**តិ យាថាវតោ។ អកុប្បធម្មតាយ ហិ មគ្គបញ្ញា ខេបិតខេបនាយ ន បុន កិច្ចំ អត្ថីតិ ឧបាយេន ញាយេន យា បវត្តិ សា ឯវាតិ អាហ – **“ហេតុនា នយេនា”**តិ។

២៦. អធិកំ ចេតោ អភិចេតោ, មហគ្គតចិត្តំ, តស្ស បន អធិកតា កាមច្ឆន្ទាទិបដិបក្ខវិគមេន វិសិដ្ឋភាវប្បត្តិ, តន្និស្សិតានិ **អាភិចេតសិកានិ**។ តេនាហ **“អភិចិត្តំ សេដ្ឋចិត្តំ សិតាន”**ន្តិ។ **ទិដ្ឋធម្មសុខវិហារាន**ន្តិ ឥមស្មិំយេវ អត្តភាវេ ផាសុវិហារភូតានំ។ តេហិ បន សមង្គិតក្ខណេ យស្មា វិវេកជំ បីតិសុខំ សមាធិជំ បីតិសុខំ អបីតិជំ សតិបារិសុទ្ធិញាណសុខញ្ច បដិលភតិ វិន្ទតិ, តស្មា អាហ – **“អប្បិតប្បិតក្ខណេ សុខបដិលាភហេតូន”**ន្តិ។ **ឥច្ឆិតិច្ឆិតក្ខណេ សមាបជ្ជិតា**តិ ឥមិនា តេសុ ឈានេសុ សមាបជ្ជនវសីភាវមាហ, “និកាមលាភី”តិ បន វចនតោ អាវជ្ជនាធិដ្ឋានា បច្ចវេក្ខណវសិយោ ច វុត្តា ឯវាតិ វេទិតព្ពា។ **និទុក្ខលាភី**តិ ឥមិនា តេសំ ឈានានំ សុខបដិបទាខិប្បាភិញ្ញតំ ទស្សេតិ, **វិបុលលាភី**តិ ឥមិនា បគុណតំ តប្បមាណទស្សិតភាវទីបនតោ។ តេនាហ **“បគុណភាវេនា”**តិអាទិ។ **សមាបជ្ជិតុំ សក្កោតិ** សមាបជ្ជនវសីភាវតាយ សាធិតត្តា។ **សមាធិបារិបន្ថិកធម្មេ**តិ វសីភាវស្ស បច្ចនីកធម្មេ។ ឈានាធិគមស្ស បន បច្ចនីកធម្មា បគេវ វិក្ខម្ភិតា, អញ្ញថា ឈានាធិគមោ ឯវ ន សិយា។ **អកិលមន្តោ វិក្ខម្ភេតុំ ន សក្កោតី**តិ កិច្ឆេន វិក្ខម្ភេតិ វិសោធេតិ, កាមាទីនវបច្ចវេក្ខណាទីហិ កាមច្ឆន្ទាទីនំ អញ្ញេសំ សមាធិបារិបន្ថិកានំ ទូរសមុស្សារណំ ឥធ វិក្ខម្ភនំ វិសោធនន្តិ វេទិតព្ពំ។

២៧. វិបស្សនាហិតាយ ឧបរូបរិវិសេសាវហត្តា វឌ្ឍមានាយ បុព្ពភាគសីលាទិ**បដិបទាយ**។ សា ឯវ បុព្ពភាគបដិបទា យថាភាវិតតាយ អវស្សំ ភាវិនំ វិសេសំ បរិគ្គហិតត្តា អណ្ឌំ វិយាតិ អណ្ឌំ, កិលេសេហិ អទូសិតតាយ អបូតិ អណ្ឌំ ឯតស្សាតិ អបុច្ចណ្ឌោ, វិបស្សនំ ឧស្សុក្កាបេត្វា ឋិតបុគ្គលោ, តស្ស ភាវោ **អបុច្ចណ្ឌតា។ វិបស្សនាទិញាណប្បភេទាយា**តិ បុព្ពេនិវាសញាណាទិញាណបភេទាយ។ **តត្ថា**តិ ចេតោខិលសុត្តេ (ម. និ. ១.១៨៥) “ស ខោ សោ, ភិក្ខវេ, ឯវំ ឧស្សោឡ្ហិបន្នរសង្គសមន្នាគតោ ភិក្ខុ ភព្ពោ អភិនិព្ភិទាយា”តិ អាគតត្តា **ឧស្សោឡ្ហិបន្នរសេហិ អង្គេហិ សមន្នាគតភាវោតិ ឯវំ យំ ឱបម្មសំសន្ទនំ អាគតំ,** តំ ឱបម្មសំសន្ទនំ ឥធ ឥមស្មិំ សេខសុត្តេ យោជេត្វា វេទិតព្ពន្តិ សម្ពន្ធោ។

២៨. មហគ្គតាទិភាវេន ហេដ្ឋិមានំ ឈានានំ អនុរូបម្បិ អត្តនោ វិសេសេន តេ ឧត្តរិត្វា អតិក្កមិត្វាន ឋិតន្តិ **អនុត្តរំ,** តេនាហ – **“បឋមាទិជ្ឈានេហិ អសទិសំ ឧត្តម”**ន្តិ។ **ទុតិយាទីសុបិ** អភិនិព្ភិទាសុ។ បុព្ពេនិវាសញាណំ ឧប្បជ្ជមានំ យថា អត្តនោ វិសយបដិច្ឆាទកំ កិលេសន្ធការំ វិធមន្តមេវ ឧប្បជ្ជតិ, ឯវំ អត្តនោ

វិសយេ កញ្ចិ វិសេសំ ករោន្តមេវ ឧប្បជ្ជតីតិ អាហ – “**បុព្ពេនិវាសញាណេន បឋមំ ជាយតី**”តិ, សេសញាណទ្វយេបិ ឯសេវ នយោ។

២៩. ចរណស្មិន្តិ បច្ចត្តេ ភុម្មវចនន្តិ អាហ “**ចរណំ នាម ហោតីតិ អត្ថោ**”តិ។ **តេនា**តិ ករណត្ថេ ករណវចនំ អគតបុព្ពទិសាគមនេ តេសំ សាធកតមភាវតោ។

អដ្ឋ ញាណានីតិ ឥធ អាគតានិ ច អនាគតានិ ច **អម្ពដ្ឋសុត្តា**ទីសុ (ទី. និ. ១.២៥៤ អាទយោ) អាគតានិ គហេត្វា វទតិ។ **វិនិវិជ្ឈិត្វា**តិ បុព្ពេនិវាសបដិច្ឆាទកាទិកិលេសតមំ ភិន្ទិត្វា បទាលេត្វា។

៣០. សនង្កុមារេនាតិ សនន្តនកុមារេន។ តទេវ ហិ តស្ស សនន្តនកុមារត្តំ ទស្សេតុំ “**ចិរកាលតោ បដ្ឋាយា**”តិ វុត្តំ។ **សោ អត្តភាវោ**តិ យេន អត្តភាវេន មនុស្សបថេ ឈានំ និព្ពត្តេសិ, សោ កុមារត្តភាវោ, តស្មា ព្រហ្មភូតោបិ តាទិសេន កុមារត្តភាវេន ចរតិ។

ជនិតស្មឹ-សទ្ទោ ឯវ ឥ-ការស្ស ឯ-ការំ កត្វា “**ជនេតស្មិ**”ន្តិ វុត្តោ, **ជនិតស្មិន្តិ** ច ជនស្មិន្តិ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ **ជនិតស្មិ**ន្តិ សាមញ្ញគ្គហណេបិ យត្ថ ចតុវណ្ណសមញ្ញា, តត្ថេវ មនុស្សលោកេ។ **ខត្តិយោ សេដ្ឋោ**តិ លោកសមញ្ញាបិ មនុស្សលោកេយេវ, ន ទេវកាយេ ព្រហ្មកាយេ វាតិ ទស្សេតុំ “**យេ គោត្តបដិសារិនោ**”តិ វុត្តំ។ **បដិសរន្តី**តិ “អហំ គោតមោ, អហំ កស្សបោ”តិ បតិ បតិ អត្តនោ គោត្តំ អនុសរន្តិ បដិជានន្តិ វាតិ អត្ថោ។

ឯត្តាវតាតិ “សាធុ សាធុ អានន្ទា”តិ ឯត្តកេន សាធុការទានេន។ **ជិនភាសិតំ នាម ជាត**ន្តិអាទិតោ បដ្ឋាយ យាវ បរិយោសានា ថេរភាសិតំ ពុទ្ធភាសិតមេវ នាម ជាតំ។ “កិម្បនិទំ សុត្តំ សត្ថុទេសនានុវិធានតោ ជិនភាសិតំ, ឧទាហុ សាធុការទានមត្តេនា”តិ ឯវរូបា ចោទនា ឥធ អនោកាសា ថេរស្ស ទេសនាយ ភគវតោ ទេសនានុវិធានហេតុកត្តា សាធុការទានស្សាតិ។ យំ បនេត្ថ អត្ថតោ អវិភត្តំ, តំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

សេខសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

៤. បោតលិយសុត្តវណ្ណនា

៣១. អង្គា នាម ជនបទិនោ រាជកុមារា, តេសំ និវាសោ ឯកោបិ ជនបទោ រុឡ្ហិវសេន អង្គាត្វេវ វុច្ចតីតិ អាហ “**អង្គាយេវ សោ ជនបទោ**”តិ។ **មហិយា បនស្ស ឧត្តរេន យា អាបោ**តិ មហិយា នទិយា យា អាបោ តស្ស ជនបទស្ស ឧត្តរេន ហោន្តិ។ **តាសំ អវិទូរត្តា** សោ ជនបទោ **ឧត្តរាបោតិ វុច្ចតិ**។ សា បន មហី កត្ថចិ កត្ថចិ ភិជ្ជិត្វា គតាតិ អាហ “**កតរមហិយា ឧត្តរេន យា អាបោ**”តិ។ **តត្ថា**តិ តស្សា មហិយា អាគមនតោ បដ្ឋាយ **អយំ អាវិភាវកថា**។ យស្មា (អ. និ. ដី. ៣.៨.១៩) លោកិយា ជម្ពុទីបោ ហិមវា តត្ថ បតិដ្ឋិតសមុទ្ទទហបព្ពតនទិយោតិ ឯតេសុ យំ យំ ន មនុស្សគោចរំ, តត្ថ សយំ សម្មូឡ្ហា អញ្ញេបិ សម្មោហយន្តិ, តត្ថ តត្ថ សម្មោហវិធមនត្ថំ “**អយំ កិរ ជម្ពុទីបោ**”តិអាទិមារទ្ធំ។ **ទសសហស្សយោជនបរិមាណោ** អាយាមតោ ច វិត្ថារតោ ចាតិ អធិប្បាយោ។ តេនាហ “**តត្ថា**”តិអាទិ។ **ឧទកេន អជ្ឈោត្ថដោ** តទុបភោគិសត្តានំ បុញ្ញក្ខយេន។

សុន្ទរទស្សនំ កូដន្តិ **សុទស្សនកូដំ**, យំ លោកេ “ហេមកូដ”ន្តិ វុច្ចតិ។ **មូលគន្ធោ** កាឡានុសារិយាទិ។ **សារគន្ធោ** ចន្ទនាទិ។ **ផេគ្គុគន្ធោ** សលលាទិ។ **តចគន្ធោ** លវង្គាទិ។ **បបដិកគន្ធោ** កពិត្ថាទិ។ **រសគន្ធោ** សជ្ជាទិ, **បត្តគន្ធោ** តមាលហិរិវេរាទិ។ **បុប្ផគន្ធោ** នាគកុង្កុមាទិ។ **ផលគន្ធោ** ជាតិផលាទិ។ **គន្ធគន្ធោ** សព្ពេសំ គន្ធានំ គន្ធោ។ យស្ស ហិ រុក្ខស្ស សព្ពេសម្បិ មូលាទីនំ គន្ធោ អត្ថិ, សោ ឥធ គន្ធោ នាម។ តស្ស គន្ធស្ស គន្ធោ គន្ធគន្ធោ។ សព្ពានិ បុថុលតោ បញ្ញាសយោជនានិ, អាយាមតោ បន ឧព្ពេធតោ វិយ ទ្វិយោជនសតានេវាតិ វទន្តិ។

មនោហរសិលាតលានីតិ ឱតរណត្ថាយ មនុញ្ញសោបានសិលាតលានិ។ **សុបដិយត្តានី**តិ តទុបភោគិសត្តានំ សាធារណកម្មានុភាវេន សុដ្ឋុ បដិយត្តានិ សុប្បវត្តិតានិ ហោន្តិ។ មច្ឆកច្ឆបាទយោ ឧទកំ មលិនំ ករោន្តិ, តទភាវតោ **ផលិកសទិសនិម្មលុទកានិ**។ តិរិយតោ ទីឃំ ឧគ្គតកូដន្តិ “**តិរច្ឆានបព្ពត**”ន្តិ អាហ។

អាបណានិ ឯវ វោហារស្ស មុខភូតានីតិ អាហ “**អាបណមុខសហស្សានី**”តិ។ **វិភត្តានី**តិ វវត្ថិតានិ អញ្ញមញ្ញាសម្ភិន្នានិ។ **វសនដ្ឋាន**ន្តិ អត្តនោ យថាផាសុកំ វសិតព្ពដ្ឋានំ។ អាសតិ ឯត្ថាតិ **អាសនំ**, និសីទិតព្ពដ្ឋានានិ។

អសារុប្បំ បដិច្ច ឧប្បជ្ជនកស្ស ឆាទនតោ ឆន្ទំ **អនុច្ឆវិកំ,** តទេវ អជ្ឈាសយសម្បត្តិំ បតិរូបេតិ បកាសេតីតិ **បតិរូបំ។** តេនាហ “**នប្បតិរូប**”ន្តិ។ **ការណវេវចនានី**តិ ញាបកការណវេវចនានិ។ ញាបកញ្ហិ ការណំ អធិប្បេតំ។ អត្ថំ អាករោតិ បកាសេតីតិ **អាការោ,** តមេវ លីនំ គុឡ្ហំ អត្ថំ គមេតីតិ **លិង្គំ,** សោ តេន និមីយតីតិ **និមិត្តន្តិ** វុច្ចតិ។ ឥទានិ តមេវត្ថំ វិវរិតុំ “**ទីឃទសវត្ថ...បេ.... និមិត្តានីតិ វុត្តា**”តិ អាហ។ **តេ**តិ អាការាទយោ។ **តថា ហិ បន មេ**តិអាទិនា ពោធលិយោ គហបតិ “បរិព្ពាជកនិយាមេន អហំ ជីវាមិ, តស្មា គហបតិ ន ហោមីតិ វទតិ។ **ឱវទន្តោ**តិ អនុសាសន្តោ។ **ឧបវទន្តោ**តិ បរិភាសន្តោ។

៣២. គេធភូតោ លោភោតិ គិជ្ឈនសភាវោ លោភោ។ អតិជ្ឈនលក្ខណោ ន លោភោ, **អនិន្ទាភូតំ អឃដ្ដន**ន្តិ និន្ទាយ បដិបក្ខភូតំ បរេសំ អឃដ្ដនំ។ **និន្ទាឃដ្ដនា**តិ និន្ទាវសេន បរេសំ ឃដ្ដនា អក្កោសនា។ **ព្យវហារវោហារោបី**តិ កយវិក្កយលក្ខណោ សព្យោហារោបិ ទានគ្គហណំ វោហារោ។ “ទត្តោ តិស្សោ” តិអាទិនា វោហរណំ បញ្ញាបនន្តិ **បញ្ញត្តិ វោហារោ។** យថាធិប្បេតស្ស អត្ថស្ស វោហរណំ កថនំ ពោធនន្តិ **វចនំ វោហារោ។** យាថាវតោ អយាថាវតោ ច វោហរតិ ឯតេនាតិ **វោហារោ, ចេតនា។ អយមិធាធិប្បេតោ**តិ អយំ ចេតនាលក្ខណោ វោហារោ ឥធ ឥមស្មិំ អត្ថេ អធិប្បេតោ, សោ ច ខោ សាវជ្ជោវ សមុច្ឆេទស្ស ឥច្ឆិតត្តា។ ឥទានិ ចតុព្ពិធស្សបិ វោហារស្ស ឥធ សម្ភវំ ទស្សេតុំ “**យស្មា វា**”តិអាទិ វុត្តំ។ **គិហីតិ ចេតនា នត្ថី**តិ អហំ គិហីតិ ចេតនាបវត្តិ នត្ថិ។ **គិហីតិ វចនំ នត្ថី**តិ គិហីតិ អត្តនោ បរេសញ្ច វចនប្បវត្តិ នត្ថិ។ **គិហីតិ បណ្ណត្តិ នត្ថី**តិ គិហីតិ សមញ្ញា នត្ថិ។ **គិហីតិ ព្យវហារោ នត្ថី**តិ សមុទាចារោ នត្ថិ។

៣៣. បាណាតិបាតោវ សំយោជនំ។ កស្មា? ពន្ធនភាវេន បវត្តនតោ និស្សរិតុំ អប្បទានតោ។ បាណាតិបាតស្ស អត្ថិតាយ សោ បុគ្គលោ “បាណាតិបាតី”តិ វុច្ចតីតិ អាហ – “**បាណាតិបាតស្ស...បេ.... ហោតី**”តិ។ យញ្ហិ យស្ស អត្ថិ, តេន សោ អបទិស្សតីតិ។ **ពហុតាយា**តិ អចក្ខុកាទិភេទេន ពហុភាវតោ។ បាណាតិបាតស្ស បដិបក្ខោ **អបាណាតិបាតោ។** សោ បន អត្ថតោ កាយទ្វារិកោ សីលសំវរោតិ អាហ “**កាយិកសីលសំវរេនា**”តិ។ **អត្តាបិ មំ ឧបវទេយ្យា**តិអាទិ បាណាតិបាតេ អាទីនវទស្សនំ។ អាទីនវទស្សិនោ ហិ តតោ ឱរមណំ។ **ទេសនាវសេនា**តិ អញ្ញត្ថ សុត្តេ អភិធម្មេ ច ទសសុ សំយោជនេសុ បញ្ចសុ នីវរណេសុ ទេសនាវសេន អបរិយាបន្នម្បិ **សំយោជនន្តិបិ នីវរណន្តិ**បិ ឥធ **វុត្តំ។** កស្មា? តទត្ថសម្ភវតោ។ តេនាហ – “**វដ្ដពន្ធនដ្ឋេន ហិតប្បដិច្ឆាទនដ្ឋេន ចា**”តិ, បាណាតិបាតោ ហិ អបាណាតិបាតបច្ចយំ ហិតំ បដិច្ឆាទេន្តោវ ឧប្បជ្ជតីតិ។ **ឯកោ អវិជ្ជាសវោ**តិ ឥទំ សហជាតវសេន វុត្តំ, ឧបនិស្សយវសេន បន ឥតរេសម្បិ អាសវានំ យថារហំ សម្ភវោ វេទិតព្ពោ។ បាណាតិបាតី ហិ បុគ្គលោ “តប្បច្ចយំ អត្ថំ ករិស្សាមី”តិ កាមេ បត្ថេតិ។ ទិដ្ឋិំ គណ្ហាតិ, ភវវិសេសំ បច្ចាសីសតិ។ តត្ថ ឧប្បន្នំ វិហនតិ ពាធតីតិ **វិឃាតោ,** ទុក្ខំ, បរិឡាហនំ អនត្ថុប្បាទវសេន ឧបតាបនំ **បរិឡាហោ,** អយមេតេសំ វិសេសោ។ **សព្ពត្ថា**តិ សព្ពេសុ វារេសុ។ **ឥមិនា ឧបាយេនា**តិ អតិទេសេន បន បរិគ្គហិតោ អត្ថោ បរតោ អាគមិស្សតីតិ។

៣៤-៤០. ឥមស្មិំ បទេតិ ឯតេន សត្តសុបិ វារេសុ តថា អាគតំ បទំ សាមញ្ញតោ គហិតំ។ តេនាហ “**ឥមិនា**”តិអាទិ។ សេសនំ កាយិកំ វាចសិកញ្ចាតិ តប្បដិបក្ខោ អរោសោបិ តថា ទុវិធោតិ អាហ “**កាយិកវាចសិកសំវរេនា**”តិ។ យថា អភិជ្ឈា លោភោ, អនភិជ្ឈា អលោភោ, ឯវំ **អកោធូបាយាសោ** អព្យាបាទោ, សំវរេ សុខន្តិ **សំវរោ**តិ ទដ្ឋព្ពោ, អនតិលោភោ បន សតិសំវរេ, អនតិមានោ ញាណសំវរេ សង្គហំ គច្ឆតីតិ ទដ្ឋព្ពំ។ ឥមេសុ បន បទេសុ ឯវំ សព្ពវារេសុ យោជនា កាតព្ពាតិ សម្ពន្ធោ។

ឯវំ អាសវុប្បត្តិ វេទិតព្ពាតិ ឯត្ថ វុត្តស្សបិ ឯកជ្ឈំ វុច្ចមានត្តា “**បុន អយំ សង្ខេបវិនិច្ឆយោ**”តិ វុត្តំ។ **អសម្មោហត្ថំ** អារម្មណស្ស។ **បុរិមេសុ តាវ ចតូសុ** វារេសុ **វិរមិតុំ ន សក្កោមីតិ វត្តព្ពំ។** “អត្តាបិ មំ ឧបវទេយ្យា”តិ ឯតស្ស បទស្ស អត្ថវណ្ណនាយំ “**ន សក្កោមី**”តិ, “អនុវិជ្ជាបិ មំ វិញ្ញូ គរហេយ្យុ”ន្តិ ឯតស្ស បទស្ស អត្ថវណ្ណនាយំ “**ន សក្កោតី**”**តិ វត្តព្ពំ,** ឥមិនា នយេន បច្ឆិមេសុបិ ចតូសុ យថារហំ យោជនា វេទិតព្ពា។ **អតិមានេ ភវាសវអវិជ្ជាសវា**តិ វុត្តំ មានេន សហ ទិដ្ឋិយា អនុប្បជ្ជនតោ, អតិមានោ បន កាមរាគេនបិ ឧប្បជ្ជតេវាតិ “អតិមានេ កាមាសវអវិជ្ជាសវា”តិ វត្តព្ពំ សិយា, ស្វាយំ នយោ វុត្តនយត្តា សុវិញ្ញេយ្យោតិ ន ទស្សិតោ។ **បាតិមោក្ខសំវរសីលំ កថិតំ** អាទិតោ ចតូហិ ឆដ្ឋេន វាតិ បញ្ចហិ វារេហិ, សេសេហិ តីហិ **បាតិមោក្ខសំវរសីលេ ឋិតស្ស ភិក្ខុនោ បដិសង្ខាបហានំ,** សព្ពេហិបិ បន ភិក្ខុភាវេ ឋិតស្ស **គិហិវោហារសមុច្ឆេទោ កថិតោ។** តត្ថ សព្ពត្ថ វត្តំ “ឥទញ្ចិទញ្ច មយ្ហំ កាតុំ នប្បតិរូប”ន្តិ បដិសង្ខានវសេន អករណំ បជហនញ្ច បដិសង្ខាបហានំ។

កាមាទីនវកថាវណ្ណនា

៤២. **ឧបសុម្ភេយ្យា**តិ ឯត្ថ **ឧប**-សទ្ទោ សមីបត្ថោ, សុម្ភនំ វិក្ខេបនំ។ តេនេវ **តមេន**ន្តិ កម្មត្ថេ ឧបយោគវចនន្តិ អាហ – **“តស្ស សមីបេ ខិបេយ្យា”**តិ, តស្ស កុក្កុរស្ស សមីបេ អដ្ឋិកង្កលំ ខិបេយ្យាតិ អត្ថោ។ **និម្មំសត្តា កង្កលន្តិ វុច្ចតី**តិ តមិនា វិគតមំសាយ អដ្ឋិកង្កលិកាយ ឧរដ្ឋិម្ហិ វា បិដ្ឋិកណ្ដកេ វា សីសដ្ឋិម្ហិ វា កង្កល-សទ្ទោ និរុឡ្ហោតិ ទស្សេតិ។ **សុនិក្កន្ត**ន្តិ និល្លិខិតំ កត្វាវ និព្ពិសេសំ លិខិតំ។

ឯកត្តុបដ្ឋានស្ស អជ្ឈុបេក្ខនវសេន បវត្តិយា **ឯកត្តា**។ តេនាហ **“ចតុត្ថឈានុបេក្ខា”**តិ។ យស្មា បនស្ស អារម្មណម្បិ ឯកសភាវមេវ, តស្មា អាហ **“សា ហិ”**តិអាទិ។ **លោកាមិសសង្ខាតា**តិ អបរិញ្ញាតវត្ថុនា លោកេន អាមសិតព្ពតោ, លោកេ វា អាមិសោតិ សង្ខំ គតាយ វសេន កាមគុណានំ កាមភាវោ ច អាមិសភាវោ ច, សោ ឯវ និប្បរិយាយតោ អាមិសន្តិ វត្តព្ពតំ អរហតិ។ **កាមគុណាមិសា**តិ កាមគុណេ ឆន្ទរាគា។ **គហណដ្ឋេន** កុសំ អាទានដ្ឋេន។

៤៣. ឧយនំ អាកាសេន គមនន្តិ អាហ **“ឧប្បតិត្វា គច្ឆេយ្យា”**តិ។ គិជ្ឈាទីនំ វាសិជរសុ ន ហោតីតិ អាហ – **“មុខតុណ្ឌកេន ឌសន្តា គច្ឆេយ្យុ”**ន្តិ។ **វិស្សជ្ជេយ្យុ**ន្តិ ឯត្ថ “វិស្សជ្ជន”ន្តិ អាកឌ្ឍនំ អធិប្បេតំ អនេកត្ថត្តា ធាតូនំ, អាកឌ្ឍនញ្ច អនុពន្ធិត្វា បាតនន្តិ អាហ **“មំសបេសី នខេហិ កឌ្ឍិត្វា បាតេយ្យុ”**ន្តិ។

៤៧. បុរិសស្ស អារោហនយោគ្យំ **បោរិសេយ្យំ**។

៤៨. សម្បន្នំ សុន្ទរំ ផលមស្សាតិ **សម្បន្នផលំ។ ផលូបបន្ន**ន្តិ ផលេហិ ឧបេតន្តិ អាហ **“ពហុផល”**ន្តិ។

៥០. **សុវិទូរវិទូរេ**តិ អរិយស្ស វិនយេ វោហារសមុច្ឆេទតោ សុដ្ឋុ វិទូរភូតេ ឯវ វិទូរេ **អហំ** ឋិតោ។ កស្សចិ នាម អត្ថស្សបិ អជាននតោ ន អាជានន្តីតិ **អនាជានីយា**តិ កត្តុសាធនមស្ស ទស្សេន្តោ **អជាននកេ**តិ អជានន្ត ភោជនសីសេន តេសំ ទាតព្ពបច្ចយេ វទតិ។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

បោតលិយសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

៥. ជីវកសុត្តវណ្ណនា

៥១. កុមារេន ភតោ បោសាបិតោតិ កុមារភតោ, កុមារភតោ ឯវ **កោមារភច្ចោ** យថា “ភិសក្កមេវ ភេសជ្ជ”ន្តិ។

អារភន្តីតិ ឯត្ថ **អារភ**-សទ្ទោ កាមំ កាមាយូហនយញ្ញដ្ឋបនអាបត្តិអាបជ្ជនវិញ្ញាបនាទីសុបិ អាគតោ, ឥធ បន ហឹសនេ ឥច្ឆិតព្ពោតិ អាហ – **“អារភន្តីតិ ឃាតេន្តី”**តិ។ **ឧទ្ទិសិត្វា កត**ន្តិ (អ. និ. ដី. ៣.៨.១២; សារត្ថ. ដី. មហាវគ្គ ៣.២៨៤) អត្តានំ ឧទ្ទិសិត្វា មារណវសេន កតំ និព្ពត្តិតំ។ **បដិច្ចកម្ម**ន្តិ ឯត្ថ **កម្ម**-សទ្ទោ កម្ម សាធនោ អតីតកាលិកោតិ អាហ – **“អត្តានំ បដិច្ច កត”**ន្តិ។ **និមិត្តកម្មស្សេតំ អធិវចនំ** “បដិច្ច កម្មំ ផុសតី”តិអាទីសុ (ជា. ១.៤.៧៥) វិយ។ **និមិត្តកម្មស្សា**តិ និមិត្តភាវេន លទ្ធព្ពកម្មស្ស, ន ករណការាបនវសេន។ **បដិច្ចកម្មំ ឯត្ថ អត្ថីតិ មំសំ បដិច្ចកម្មំ** យថា “ពុទ្ធំ ឯតស្ស អត្ថីតិ ពុទ្ធោ”តិ។ **តេស**ន្តិ និគណ្ឋានំ។ អញ្ញេបិ ព្រាហ្មណាទយោ តំលទ្ធិកា អត្ថេវ។

ការណន្តិ ឯត្ថ យុត្តិ អធិប្បេតា, សា ឯវ ច ធម្មតោ អនបេតត្តា “ធម្មោ”តិ វុត្តាតិ អាហ – **“ការណំ នាម តិកោដិបរិសុទ្ធមច្ឆមំសបរិភោគោ”**តិ។ **អនុការណំ នាម មហាជនស្ស តថា ព្យាករណំ** យុត្តិយា ធម្មស្ស អនុរូបភាវតោ មំសំ បរិភុញ្ជិតព្ពន្តិ អនុញ្ញាតំ តថេវ កថនន្តិ កត្វា។ **ត**ន្តិ “ជានំ ឧទ្ទិស្សកតំ មំសំ បរិភុញ្ជតី”តិ ឯវំ វុត្តំ បរិភុញ្ជនំ **នេវ ការណំ ហោតិ** សព្ពេន សព្ពំ អភាវតោ សតិ ច អយុត្តិយំ អធម្មោតិ កត្វា។ **តថា ព្យាករណ**ន្តិ “ជានំ ឧទ្ទិស្សកតំ មំសំ បរិភុញ្ជតី”តិ កថនំ យុត្តិយា ធម្មស្ស អននុរូបភាវតោ **ន អនុការណំ ហោតិ។ បរេហិ វុត្តការណេន សការណោ ហុត្វា**តិ បរេ តិត្ថិយា ‘ជាន’ន្តិអាទិនា ធម្មំ កថេន្តិ វទន្តិ, តេន ការណភូតេន ស ការណោ ហុត្វា។ តេហិ តថា វត្តព្ពោ ឯវ **ហុត្វា តុម្ហាកំ វាទោ វា អនុវាទោ វា** “មំសំ បរិភុញ្ជិតព្ព”ន្តិ បវត្តា តុម្ហាកំ កថា វា បរតោ បរេហិ តថា បវត្តិតា តស្សា អនុកថា វា។ **វិញ្ញូហិ គរហិតព្ពការណ**ន្តិ តិត្ថិយា តាវ តិដ្ឋន្តុ, តតោ អញ្ញេហិ បណ្ឌិតេហិ គរហិតព្ពការណំ។ **កោចិ ន អាគច្ឆតី**តិ គរហិតព្ពតំ ន អាបជ្ជតីតិ អត្ថោ។ **អភិភវិត្វា អាចិក្ខន្តី**តិ អភិភុយ្យ មទ្ទិត្វា កថេន្តិ, អភិភូតេន អក្កោសន្តីតិ អត្ថោ។

៥២. **ការណោហី**តិ បរិភោគចិត្តស្ស អវិសុទ្ធតាហេតូហិ។ ភិក្ខុ ឧទ្ទិស្សកតំ ទិដ្ឋំ។ តាទិសមំសញ្ហិ បរិភោគានារហត្តា ចិត្តអវិសុទ្ធិយា ការណំ ចិត្តសំកិលេសាវហតោ។ ឥទានិ ទិដ្ឋសុតបរិសង្កិតានិ សរូបតោ ទស្សេតុំ "**ទិដ្ឋាទីសូ**"តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **តទុភយវិមុត្តបរិសង្កិត**ន្តិ "ទិដ្ឋំ សុត"ន្តិ ឥមំ ឧភយំ អនិស្សាយ – "កឹ នុ ខោ ឥមំ ភិក្ខុំ ឧទ្ទិស្ស វធិត្វា សម្បាទិត"ន្តិ កេវលមេវ បរិសង្កិតំ។ **សព្ពសង្គាហកោ**តិ សព្ពេសំ តិណ្ណំ បរិសង្កិតានំ សង្គណ្ហនកោ។

មង្គលាទីនន្តិ **អាទិ**-សទ្ទេន អាហុនបាហុនាទិកំ សង្គណ្ហាតិ។ **និព្ពេមតិកា ហោន្តី**តិ សព្ពេន សព្ពំ បរិសង្កិតាភាវមាហ។ **ឥតរេស**ន្តិ អជានន្តានំ **វដ្ដតិ**, ជានតោ ឯវេត្ថ អាបត្តិ ហោតិ។ **តេយេវា**តិ យេ ឧទ្ទិស្ស កតំ, តេយេវ។

ឧទ្ទិស្សកតមំសបរិភោគតោ អកប្បិយមំសបរិភោគស្ស វិសេសំ ទស្សេតុំ "**អកប្បិយមំសំ បនា**"តិអាទិ វុត្តំ។ បុរិមស្មឹ សចិត្តកា អាបត្តិ, ឥតរស្មឹ អចិត្តកា។ តេនាហ – "**អកប្បិយមំសំ អជានិត្វា ភុត្តស្សបិ អាបត្តិយេវា**"តិ។ **បរិភោគ**ន្តិ បរិភុញ្ជិតព្ពន្តិ វទាមីតិ អត្ថោ។

៥៣. **តាទិសស្សា**តិ តិកោដិបរិសុទ្ធស្ស មច្ឆមំសស្ស បរិភោគេ។ **មេត្តាវិហារិនោបី**តិ **អបិ**-សទ្ទេន អមេត្តាវិហារិនោបិ។ មេត្តាវិហារិនោ បរិភោគេ សិខាប្បត្តា អនវជ្ជតាតិ ទស្សេតុំ "**ឥធ, ជីវក, ភិក្ខូ**"តិអាទិ វុត្តំ។ **អនិយមេត្វា**តិ អវិសេសេត្វា សាមញ្ញតោ។ យស្មា ភគវតា – "យតោ ខោ, វច្ឆ, ភិក្ខុនោ តណ្ហា បហីនា ហោតី"តិអាទិនា មហាវច្ឆគោត្តសុត្តេ (ម. និ. ២.១៩៤) អត្តា អនិយមេត្វា វុត្តោ។ តថា ហិ វច្ឆគោត្តោ – "តិដ្ឋតុ ភវំ គោតមោ, អត្ថិ បន ភោតោ គោតមស្ស ឯកភិក្ខុបិ សាវកោ អាសវានំ ខយា…បេ…. ឧបសម្បជ្ជ វិហរតី"តិ អាហ, "ឥធ, ភារទ្វាជ, ភិក្ខុ អញ្ញតរំ គាមំ វា និគមំ វា ឧបនិស្សាយ វិហរតី"តិអាទិនា ចង្កីសុត្តេ (ម. និ. ២.៤៣០) អត្តា អនិយមេត្វា វុត្តោ។ តថា ហិ តត្ថ បរតោ – "យំ ខោ បន អយមាយស្មា ធម្មំ ទេសេតិ, គម្ភីរោ សោ ធម្មោ ទុទ្ទសោ ទុរនុពោធោ សន្តោ បណីតោ អតក្កាវចរោ និបុណោ បណ្ឌិតវេទនីយោ, ន សោ ធម្មោ សុទេសនីយោ លុទ្ធេនា"តិអាទិនា ទេសនា អាគតា, តស្មា វុត្តំ "**ភគវតា ហិ មហាវច្ឆគោត្តសុត្តេ, ចង្កីសុត្តេ ឥមស្មឹ សុត្តេតិ តីសុ ឋានេសុ អត្តានំយេវ សន្ធាយ ទេសនា កតា**"តិ។ **មំសូបសេចនោវ អធិប្បេតោ** មច្ឆមំសសហិតស្ស អាហារស្ស បរិភោគភាវតោ មច្ឆមំសស្ស ច ឥធ អធិប្បេតត្តា។

អគធិតោ អប្បដិពទ្ធោ។ **តណ្ហាមុច្ឆនាយា**តិ តណ្ហាយនវសេន មុច្ឆាបត្តិយា។ **អនជ្ឈោបន្នោ** តណ្ហាយ អភិភវិត្វា ន អជ្ឈោត្ថដោ, គិលិត្វា បរិនិដ្ឋបេត្វា ន សណ្ឋិតោតិ អត្ថោ។ តេនាហ – "**សព្ពំ អាលុម្បិត្វា**"តិអាទិ។ ឥធ អាទីនវោ អាហារស្ស បដិកូលភាវោតិ អាហ "**ឯកវត្តិវាសេនា**"តិអាទិ។ អយមត្ថោ អាហារបរិភោគោតិ អត្ថសំយោជនបរិច្ឆេទិកា "យាវទេវ ឥមស្ស កាយស្ស ឋិតិយា"តិអាទិនា (ទី. និ. ៣.១៨២; ម. និ. ១.២៣; ២.២៤; ៣.៧៥; សំ. និ. ៤.១២០) បវត្តា អាហារបដិពទ្ធឆន្ទរាគនិស្សរណភូតា បញ្ញា អស្ស អត្ថីតិ **និស្សរណបញ្ញោ**។ **ឥទមត្ថ**ន្តិ ឯតមត្ថាយ។ **ឯវំ សន្តេ**តិ "ព្រហ្មាតិ ច មេត្តាវិហារិនោ សមញ្ញា"តិ អវត្វា យេ ធម្មា មេត្តាវិហារស្ស បដិបក្ខភូតា, តត្ថ សាវសេសំ បហាសិ ព្រហ្មា, អនវសេសំ បហាសិ ភគវាតិ សចេ តេ ឥទំ សន្ធាយ ភាសិតំ, ឯវំ សន្តេ តវ ឥទំ យថាវុត្តវចនំ អនុជានាមិ, ន មេត្តាវិហារិតាសាមញ្ញមត្តតោតិ អត្ថោ។

៥៥. "**បាដិយេក្កោ អនុសន្ធី**"តិ វត្វា វិសុំ អនុសន្ធិភាវំ ទស្សេតុំ "**ឥមស្មឹ ហី**"តិអាទិ វុត្តំ។ **ទ្វារំ ថកេតី**តិ មច្ឆមំសបរិភោគានុញ្ញាយ អញ្ញេសំ វចនទ្វារំ បិទហតិ, ចោទនាបថំ និរុន្ធតិ។ កថំ **សត្តានុទ្ទយំ ទស្សេតិ**? សត្តានុទ្ទយមុខេន ពាហិរកានំ មច្ឆមំសបរិភោគបដិក្ខេបោ តយិទំ មិច្ឆា, តិកោដិបរិសុទ្ធស្សេវ មច្ឆមំសស្ស បរិភោគោ ភគវតា អនុញ្ញាតោ។ តថា ហិ វុត្តំ – 'តីហិ ខោ អហំ, ជីវក, ឋានេហិ មំសំ បរិភោគន្តិ វទាមី'តិអាទិ (ម. និ. ២.៥២)។ **វិនយេ**បិ (បារា. ៤០៩; ចូឡវ. ៣៤៣) វុត្តំ – "តិកោដិបរិសុទ្ធំ, ទេវទត្ត, មច្ឆមំសំ មយា អនុញ្ញាត"ន្តិ។ តិកោដិបរិសុទ្ធញ្ច ភុញ្ជន្តានំ សត្តេសុ អនុទ្ទយា និច្ចលា។ "**សត្តានុទ្ទយំ ទស្សេតី**"តិ សង្ខេបតោ វុត្តមត្ថំ វិវរន្តោ "**សចេ ហី**"តិអាទិមាហ។

បឋមេន ការណេនាតិ ទេសនាវសេនបិ បយោគវសេនបិ បឋមេន បរូបឃាតហេតុនា។ **កឌ្ឍិតោ** សោ បាណោ។ **គលេន បវេធេន្តេនា**តិ យោត្តគលេន ករណេន អសយ្ហមានេន។ **ពហុបុញ្ញមេវ ហោតិ** អាសាទនាបេក្ខាយ អភាវតោ, ហិតជ្ឈាសយត្តា វាតិ អធិប្បាយោ។ **ឯសាហំ, ភន្តេ**តិអាទិ កស្មា វុត្តំ, សរណគមនវសេនេវ គហិតសរណោតិ ចោទនំ សន្ធាយាហ "**អយ**"ន្តិអាទិ។ **ឱគាហន្តោ**តិអាទិតោ បដ្ឋាយ យាវ បរិយោសានា សុត្តំ អនុស្សរន្តោ អត្ថំ ឧបធារេន្តោ។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

ជីវកសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

៦. ឧបាលិសុត្តវណ្ណនា

៥៦. បាវារំ បារុបតីតិ បាវារិកោ, ឥទំ តស្ស កុលសមុទាគតំ នាមំ, សោ បន មហទ្ធនោ មហាភោគោ នគរេ សេដ្ឋិដ្ឋានេ ឋិតោ។ តេនាហ “**ទុស្សបាវារិកសេដ្ឋិនោ**”តិ។ **ទីឃត្តា** ទីឃតមត្តា។ សោ កិរ បមាណតោ ឧបវច្ចយតោ ទិយឌ្ឍរតនំ អតិក្កម្ម ឋិតោ។ **ឯវំលទ្ធនាមោ**តិ “ទីឃតបស្សី”តិ លទ្ធសមញ្ញោ។ **ពាហិរាយតនេ**តិ តិត្ថិយសមយេ **បិណ្ឌបាតោតិ វោហារោ នត្ថិ**, តស្មា សាសនវោហារេន “**បិណ្ឌបាតប្បដិក្កន្តោ**”តិ វុត្តន្តិ អធិប្បាយោ។

ទស្សេតីតិ ទេសេតិ។ **ឋបេតី**តិ អញ្ញមញ្ញសង្ករតោ វវត្ថបេតិ។ **កិរិយាយា**តិ ករណេន។ **បវត្តិយា**តិ បវត្តនេន។ **ទណ្ឌានិ បញ្ញបេតី**តិ ឯត្ថ កស្មា ភគវតា អាទិតោវ តថា ន បុច្ឆិតន្តិ? យស្មា សា តស្មិំ អត្ថេ សភាវនិរុត្តិ ន ហោតិ, សាសនេ លោកេ សមយន្តរេសុ ច តាទិសោ សមុទាចារោ នត្ថិ, កេវលំ បន តស្សេវ និគណ្ឋស្សាយំ កោដ្ឋាលកសទិសោ សមុទាចារោតិ ឥមមត្ថំ ទស្សេតុំ “**កម្មានិ បញ្ញបេតិ**” ឥច្ចេវាហ។ **អចិត្តក**ន្តិ ចិត្តរហិតំ, ចិត្តេន អសមុដ្ឋាបិតន្តិ អត្ថោ។ កថំ បន តទុភយស្ស ចិត្តេន វិនា សម្ភវោតិ ចោទនំ សន្ធាយ តត្ថ និទស្សនមាហ “**យថា កិរ**”តិអាទិ។ **បដិវិភត្តាន**ន្តិ អត្ថតោ ភិន្នានំ។ **បដិវិសិដ្ឋាន**ន្តិ វិសេសនបទវសេន សទ្ទតោបិ ភិន្នានំ។ **វចនំ បតិដ្ឋបេតុកាមោ**តិ ទីឃតបស្សិនោ យថាវុត្តវចនំ បតិដ្ឋបេតុកាមោ។ តស្មិញ្ហិ បតិដ្ឋាបិតេ តេនប្បសង្គេន អាគតោ, ឧបាលិ គហបតិ តស្មិំ បទេសេ ធម្មំ ទិស្វា សាសនេ អភិប្បសីទិស្សតិ។

កថា ឯវ ឧបរិ វាទារោបនស្ស វត្ថុភាវតោ **កថាវត្ថុ**។ **កថាយំ បតិដ្ឋបេសី**តិ កថាវត្ថុស្មិំ, តទត្ថេ វា បតិដ្ឋបេសិ។ យថា តំ វាទារោបនភយេន ន អវជានាតិ, ឯវំ តស្សំ កថាយំ, តស្មិំ វា អត្ថេ ទីឃតបស្សិំ យាវតតិយំ វាទេ បតិដ្ឋបេសិ។ **វាទ**ន្តិ ទោសំ។

៥៧. ឥទានិ ចេតនាសម្បយុត្តធម្មម្បិ គហេត្វា កាយកម្មាទិវសេន សង្គហេត្វា ទស្សេតុំ “**អបិចា**”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **តិវិធំ កាយទុច្ចរិតំ កាយកម្មំ នាមា**តិអាទិ “កម្មស្ស កិរិយាយា”តិ បាឡិយំ អកុសលកម្មស្ស អធិគតត្តា វុត្តំ, បុព្ពេ បន **អដ្ឋកាមាវចរកុសលចេតនា**តិអាទិ សាវជ្ជំ អនវជ្ជញ្ច សាមញ្ញតោ ឯកជ្ឈំ កត្វា ទស្សិតំ។ កស្មា បនេត្ថ ចេតនា ន គហិតាតិ អាហ “**ឥមស្មិំ សុត្តេ កម្មំ ធុរ**”ន្តិ។ កាយកម្មាទិភេទំ កម្មមេវ **ធុរំ** ជេដ្ឋកំ បុព្ពង្គមំ, ន ចេតនាមត្តមេវ។ **ឯវមាគតេបី**តិ កម្មានីតិ ឯវំ នាមេន អាគតេបិ ចេតនា ធុរំ, តត្ថ ចេតនំ ជេដ្ឋកំ បុព្ពង្គមំ កត្វា វុត្តន្តិ អធិប្បាយោ។ កថំ បន តត្ថ កម្មន្តិ វា កម្មានីតិ វា អាគតេ តេសំ ចេតនាយ ធុរភាវោតិ អាហ “**យត្ថ កត្ថចិ…បេ…. លភតី**”តិ។ តត្ថ **យត្ថ កត្ថចី**តិ យស្មិំ កិស្មិញ្ចិ ទ្វារេ។ **សា វុត្តាវា**តិ សា ចេតនា វុត្តាវ, យា កាយសង្ខារាទិបរិយាយេន (យស្ស កស្សចិ កម្មស្ស កាយទ្វារាទីសុ បវត្តាបន ចេតនា) សម្បយុត្តធម្មាបិ តទត្ថេន លោកិយាបិ លោកុត្តរាបិ កម្មមេវ, អភិជ្ឈាទយោ បន ចេតនាបក្ខិកាតិ ទដ្ឋព្ពំ។

មហន្តន្តិ កដុកផលំ។ **ន កិលមតិ** សប្បាដិហារិយត្តា បដិញ្ញាយ។ ឥទានិ តេសំ សប្បាដិហារិយតំ ទស្សេតុំ “**តថា ហិ**”តិអាទិ វុត្តំ។ យទិ អកុសលំ បត្វា កាយកម្មំ វចីកម្មំ មហន្តន្តិ វទន្តោ ន កិលមតិ, អថ កស្មា ភគវា ឥធ អកុសលំ មនោកម្មំ មហាសាវជ្ជំ កថេសីតិ អាហ “**ឥមស្មិំ បន ឋានេ**”តិអាទិ។ យាវតតិយំ បតិដ្ឋាបនមត្តេន **គតមគ្គំ បដិបជ្ជន្តោ**។ តេនាហ “**កិញ្ចិ អត្ថនិប្ផត្តិំ អបស្សន្តោបី**”តិ។

៥៨. និវាសដ្ឋានភូតោ ពាលកោ ឯតិស្សា អត្ថីតិ **ពាលកិនី**។ សត្ថុបដិញ្ញាតតាយ និគណ្ឋានំ មហាតិ សម្ភាវិតត្តា **មហានិគណ្ឋោ**។

៦០. អាវដ្តេតិ បុរិមាការតោ និវត្តេតិ អត្តនោ វសេ វត្តេតិ ឯតាយាតិ **អាវដ្តនី**, មាយា។ តេនាហ “**អាវដ្តេត្វា គហណមាយ**”ន្តិ។ សត្ថុបដិញ្ញានំ ពុទ្ធទស្សនេ ចិត្តមេវ ន ឧប្បជ្ជតិ, អយមេត្ថ ធម្មតា។ សចេ បន សោ តំ បដិញ្ញំ អប្បហាយ ពុទ្ធានំ សម្មុខីភាវំ ឧបគច្ឆេយ្យ, សត្តធា មុទ្ធា ផលេយ្យ, តស្មា ភគវា “មា អយំ ពាលោ វិនស្សី”តិអាទិតោវ យថា សម្មុខីភាវំ ន លភតិ, តថា ករោតិ។ ស្វាយមត្ថោ **បាថិកបុត្តសមាគមេន** ទីបេតព្ពោ។ ទស្សនសម្បត្តិនិយាមមាហ “**តថាគតំ ហី**”តិអាទិ។ **អាគមា នុ ខោ ឥធ** តុម្ហាកំ សន្តិកំ។

៦១. **វចីសច្ចេ បតិដ្ឋហិត្វា**តិ យថាបដិញ្ញាតាយ បដិញ្ញាយ ឋត្វា។

៦២. សីតោទកេ អមតា បាណា បានកាលេ បន មរន្តិ, តេបិ តេន សីតោទកបរិភោគេន មារិតា ហោន្តិ, តស្មា តបស្សិនា នាម សព្ពេន សព្ពំ សីតោទកំ ន បរិភុញ្ជិតព្ពន្តិ តេសំ លទ្ធិ។ បាកតិកំ វា ឧទកំ សត្តោតិ

បុរាតនានំ និគណ្ឋានំ លទ្ធិ។ តេនាហ “**សត្តសញ្ញាយ សីតោទកំ បដិក្ខិបន្តី**”តិ។ តេសំ តំ អធុនាតននិគណ្ឋានំ វាទេន វិរុជ្ឈតិ។ តេ ហិ បថវីអាទិនវបទត្ថតោ អញ្ញមេវ ជីវិតំ បដិជានន្តិ។ ចិត្តេន សីតោទកំ បាតុកាមោ បរិភុញ្ជិតុកាមោ ហោតិ រោគេ បត្វាបិ សត្តានំ ចិត្តស្ស តថា ន វិតតតា។ តេនាហ – “**តេនស្ស មនោទណ្ឌោ តត្ថេវ ភិជ្ជតី**”តិ។ **តេនា**តិ សីតោទកំ បាតុំ បរិភុញ្ជិតុញ្ច ឥច្ឆនេន។ **អស្សា**តិ យថាវុត្តស្ស និគណ្ឋស្ស។ **តត្ថេវា**តិ តថាចិត្តុប្បាទនេ ឯវ។ **ភិជ្ជតិ** សំវរស្ស វិកោបិតត្តា។ តថាភូតោ សោ និគណ្ឋោ សីតោទកំ ចេ លភេយ្យ, កតិបយំ កាលំ ជីវេយ្យ, អលាភេន បន បរិសុស្សមានកណ្ឋោដ្ឋតាលុជិវ្ហាអាទិកោ សព្ពសោ បរិទាហាភិភូតោ មរេយ្យ។ តេនាហ – “**សីតោទកំ អលភមានោ កាលំ ករេយ្យា**”តិ។ កស្មា? យស្មា សីតោទកំ បិវាយ សន្និស្សិត ចិត្តស្ស មរណំ ហោតិ, តស្មា វុត្តំ “**មនោទណ្ឌោ បន ភិន្នោបិ ចុតិម្បិ អាកឌ្ឍតី**”តិ។ យស្មា បន តថាភូតចិត្តស្ស និគណ្ឋស្ស មនោសត្តេសុ នាម ទេវេសុ ឧបបត្តិ ហោតីតិ តិត្ថិយានំ លទ្ធិ, តស្មា វុត្តំ “**មនោទណ្ឌោ បន ភិន្នោបិ បដិសន្ធិម្បិ អាកឌ្ឍតី**”តិ។ **ឥតី**តិ ឯវំ “ឥធាស្ស និគណ្ឋោ”តិអាទិអាការេន។ **ន**ន្តិ ឧបាលឹ គហបតឹ។ **មហន្តោតិ វទាបេសិ** “មនោបដិពទ្ធោ កាលង្ករោតី”តិ វទន្តោតិ អធិប្បាយោ។

ឧបាសកស្សាតិ ឧបាលិស្ស គហបតិស្ស។ **មុច្ឆាវសេនា**តិអាទិនា អន្វយតោ ព្យតិរេកតោ ច មនោទណ្ឌស្ស មហន្តតំ វិភាវេតិ។ **ចិត្តសន្តតិប្បវត្តិមត្តេនេវា**តិ វិនា កាយទណ្ឌេន វចីទណ្ឌេន ច កេវលំ ចិត្តសន្តតិប្បវត្តិមត្តេន។ **ភិជ្ជិត្វាបី**តិ ឯត្ថ **បិ**-សទ្ទេន អភិជ្ជិត្វាបិ។ **អនិយ្យានិកា**តិ អប្បាដិហីរា, អយុត្តាតិ អត្ថោ។ **សល្លក្ខេសិ** ឧបាសកោតិ វិភត្តិ វិបរិណាមេត្វា យោជនា។ **បញ្ហបដិភានានី**តិ ញាតុំ ឥច្ឆិតេ អត្ថេ ឧប្បជ្ជនកបដិភានានិ។

“មនោបដិពទ្ធោ កាលំ ករោតី”តិ វទន្តេន អត្ថតោ មនោទណ្ឌស្ស តទុត្តរភាវោ បដិញ្ញាតោ ហោតីតិ អាហ “**ឥទានិ មនោទណ្ឌោ មហន្តោតិ ឥទំ វចន**”ន្តិ។ តថា ចេវ វុត្តំ – “មនោទណ្ឌោវ ពលវា មហន្តោតិ វទាបេសី”តិ។

៦៣. បាណាតិបាតាទិតោ យមនំ យាមោ, ចតុព្ពិធោ យាមោ ចតុយាមោ, ចតុយាមសង្ខាតេន សំវរេន សំវុតោ **ចាតុយាមសំវរសំវុតោ**។ អដ្ឋកថាយំ បន យាម-សទ្ទោ កោដ្ឋាសបរិយាយោតិ “**ឥមិនា ចតុកោដ្ឋាសេនា**”តិ វុត្តំ។ បិយជាតិកំ រូបាទិអារម្មណំ រាគវសេន ពាលេហិ ភាវនីយត្តា “ភាវិត”ន្តិ វុច្ចតីតិ អាហ “**ភាវិតន្តិ បញ្ច កាមគុណា**”តិ។

យោ សព្ពំ បាបំ អាសវញ្ច វារេតីតិ សព្ពវារី, តស្ស នវសុ បទត្ថេសុ សត្តមោ បទត្ថោ, តេន សព្ពវារិនា បាបំ វារិត្វា ឋិតោតិ **សព្ពវារិវារិតោ** ។ តេនាហ “**សព្ពេន បាបវារណេន វារិតបាបោ**”តិ។ តតោ ឯវ សព្ពស្ស វារិតព្ពស្ស អាសវស្ស ធុនទតោ **សព្ពវារិធុតោ**។ វារិតព្ពស្ស និវារណវសេន សព្ពវារិនា ផុដោ ផុសិតោតិ **សព្ពវារិផុដោ។ សង្ឃាត**ន្តិ សហសា ហននំ, អសញ្ចេតនិកវធន្តិ អត្ថោ។ **កតរស្មឹ កោដ្ឋាសេ**តិ តីសុ ទណ្ឌកោដ្ឋាសេសុ កតរកោដ្ឋាសេ។

៦៤. ខលិយតិ សមាទិយតីតិ **ខលំ**, រាសីតិ អាហ – “**ឯកំ មំសខលន្តិ ឯកំ មំសរាសិ**”ន្តិ។ វិជ្ជាធរឥទ្ធិយា **ឥទ្ធិមា**។ សា បន ឥទ្ធិ យស្មា អានុភាវសម្បន្នស្សេវ ឥជ្ឈតិ, ន យស្ស កស្សចិ។ តស្មា អាហ “**អានុភាវសម្បន្នោ**”តិ។ វិជ្ជានុភាវវសេនេវ **អានុភាវសម្បន្នោ។ ចិត្តេ វសីភាវប្បត្តោ** អានុភាវាយ ឯវ វិជ្ជាយ បគុណភាវាបាទនេន។ ឯតេន វសីភាវំ លោកិយសមញ្ញាវសេន ភគវា ឧបាលឹ គហបតឹ បញ្ញាបេតុកាមោ ឯវមាហ។ លោកិកា ហិ “ភាវនាមយឥទ្ធិយា ឥទ្ធិមា ចេតោវសីភាវប្បត្តោ បរូបឃាតំ ករោតី”តិ មញ្ញន្តិ។ តថា ហិ តេ ឥសយោ បរេសំ សំវណ្ណេន្តិ, ឥសីនំ អានុភាវំ កិត្តេន្តិ។ យំ បនេត្ថ វត្តព្ពំ, តំ បរតោ អាគមិស្សតីតិ។

៦៥. **អរញ្ញមេវ ហុត្វា**តិ សព្ពសោ អរញ្ញមេវ ហុត្វា។ អរញ្ញភាវេន **អរញ្ញំ ជាតំ**, ន នាមមត្តេន។ **ឥសីនំ អត្ថាយា**តិ ឥសីនំ អាសាទនត្ថាយ។

គោធាវរីតីរតោ នាតិទូរេ។ **ឧស្សូយមានោ**តិ “ន មំ ឯស ជនោ បរិវារេតី”តិ ឧស្សូយំ ករោន្តោ។ **កិលិដ្ឋោ វតា**តិ បង្កទន្តរជសិរតាទីហិ កិលិដ្ឋសរីរោ។ **អនញ្ជិតមណ្ឌិតោ**តិ អនញ្ជិតក្ខិកោ សព្ពេន, សព្ពំ អមណ្ឌិតោ ច។ តស្មឹ កាលេ “កាលស្សេវ អក្ខីនំ អញ្ជនំ មង្គល”ន្តិ មនុស្សានំ លទ្ធិ, តស្មា អនញ្ជនំ វិសុំ គហិតំ។

រាជា តស្ស វចនំ គហេត្វាតិ “វេទេសុ ឦទិសំ អាគតំ ភវិស្សតីតិ ឯវំ, ភន្តេ”តិ រាជា តស្ស បុរោហិតស្ស វចនំ គហេត្វា។ **ឧសុមជាតហទយោ**តិ ឧត្តត្តហទយោ។ នាសិកានំ អប្បហោន្តេ **មុខេន អស្សសន្តោ**។

វិជិតជយេហិ អាគន្ត្វា នក្ខត្តយុត្តំ អាគមេន្តេហិ និសីទិតព្ពដ្ឋានំ **ជយខន្ធាវារដ្ឋានំ**។ ឧទកវុដ្ឋិបាតនាទិ តស្មឹ បាបកម្មេ អសមង្គិភូតានម្បិ សមនុញ្ញតាយ អន្តោករណត្ថំ កតំ។ **កតភណ្ឌវុដ្ឋី**តិ អាភរណវស្សំ។

មហាជនោ សមនុញ្ញោ ជាតោតិ យោជនា។ **មាតុបោសករាមោ**តិ មាតរិ សម្មាបដិបន្នោ រាមោ នាម ឯកោ បុរិសោ។ **អសមង្គិភូតាន**ន្តិ អសមនុញ្ញានំ។

អវកិរិយាតិ អសុស្សូសតំ បដិច្ច។ **ផុលិង្គានី**តិ អគ្គិកណានិ។ **បតន្តិ កាយេ**តិ កាយេ ឥតោ ចិតោ និបតន្តិ។ ឯតេ កិរ និរយំ វិវរិត្វា មហាជនស្ស ទស្សេន្តិ។

យថាផាសុកដ្ឋានន្តិ មយំ កញ្ចិបិ ទេសំ ឧទ្ទិស្ស ន គច្ឆាម, យត្ថ បន វសន្តស្ស បព្ពជិតស្ស ផាសុ ហោតិ, តំ យថាផាសុកដ្ឋានំ គច្ឆាមាតិ អធិប្បាយោ។ **សង្ឃា**តិ សំហតា។ **គណា**តិ តំតំសេណិភាវេន គណិតព្ពតាយ គណា។ **គណីភូតា**តិ ឯកជ្ឈាសយា ហុត្វា រាសិភូតា។ **អទិន្នាទាន**ន្តិអាទីសុបិ និរយេ បច្ចិត្វា មនុស្សលោកំ អាគតស្ស វិបាកាវសេសេនាតិ អានេត្វា យោជេតព្ពំ។

បគ្គណ្ហិស្សាមីតិ សម្ភាវនំ ឧប្បាទេស្សាមិ។ **នេសំ កត្តព្ព**ន្តិ ចិន្តេសីតិ យោជនា។ កឹ ចិន្តេសិ? អាឃាតំ ឧប្បាទេត្វា អនត្ថករណូបាយំ។ តេនាហ “**សោ ធម្មកថាបរិយោសានេ**”តិអាទិ។ **នាគពលបិច្ឆិល្លាទីន**ន្តិ នាគពលសាសបអង្កោលតេលកណិការនិយ្យាសាទីនំ ចិក្ខល្លានំ។ **វិហេឋយឹសុ** និរយាទិកថាហិ យដ្ដេន្តា។ **ឆទ្វារារម្មណេ**តិ ចក្ខាទីនំ ឆន្នំ ទ្វារានំ អារម្មណភូតេ រូបាទិវិសយេ។

នវ វុឌ្ឍិយោតិ ឧទកវុឌ្ឍិ សុមនបុប្ផវុឌ្ឍិ មាសកវុឌ្ឍិ កហាបណវុឌ្ឍិ អាភរណវុឌ្ឍិ អាវុធវុឌ្ឍិ អង្គារវុឌ្ឍិ បាសាណវុឌ្ឍិ វាលិកាវុឌ្ឍីតិ ឥមា នវ វុឌ្ឍិយោ។ **អវញ្ចយី**តិ សក្ការំ ករោន្តោ វិយ ហុត្វា អសក្ការំ ករោន្តោ អនត្ថចរណេន វញ្ចយិ។ **អទូសកេ**តិ អនបរាធេ។

“ទិដ្ឋមង្គលិកា ព្រាហ្មណកញ្ញា”តិ ជាតកដ្ឋកថាទីសុ (ជា. អដ្ឋ. ៤.១៥.មាតង្គជាតកវណ្ណនា) អាគតំ, ឥធ បន “សេដ្ឋិធីតា”តិ។ **វាវេយ្យត្តាយា**តិ អាវាហត្ថាយ, **អស្សា**តិ បេសិតបុគ្គលស្ស។ តាទិសេន នីចកុលសំវត្តនិយេន កម្មុនា លទ្ធោកាសេន **ចណ្ឌាលយោនិយំ និព្ពត្តោ**។

ចម្មគេហេតិ ចម្មេន ឆាទិតេ គេហេ។ **មាតង្គោត្វេវស្ស នាមំ អហោសិ** ជាតិសមុទាគតំ។ **តន្តិ** យណ្ពំ។ **វាទេន្តោ** តាលនេន សទ្ទំ ករោន្តោ។ **មហាបថំ បដិបជ្ជិ** ទិដ្ឋមង្គលិកាយ គេហទ្វារសមីបេន។

តស្សា វេយ្យាវច្ចករា ចេវ **ឧបដ្ឋាកមនុស្សា** បដិពទ្ធា ច **សុរាសោណ្ឌាទយោ** ជាណុកប្បរាទីហិ សុកោដ្ដិតំ កោដ្ដិតភាវេន មុច្ឆំ អាបន្នត្តា **មតោតិ សញ្ញាយ ឆឌ្ឌេសុំ**។

អថ ពោធិសត្តោ អាយុអវសេសស្ស អត្ថិតាយ មន្ទមន្ទេ វាតេ វាយន្តេ ចិរេន សញ្ញំ បដិលភតិ។ តេនាហ “**មហាបុរិសោ**”តិអាទិ។ **គេហង្គណេ**តិ គេហស្ស មហាទ្វារតោ ពហិ វិវដង្គណេ។ **បតិតោ**តិ បាតំ កត្វា ឥច្ឆិតត្ថនិប្ផត្តិ អន្តរំ កត្វា អនុប្បវេសេន និបន្នោ។ **ទិដ្ឋមង្គលិកាយា**តិ ទិដ្ឋមង្គលិកាការណេន។

យសន្តិ វិភវំ កិត្តិសទ្ទញ្ច។ **ចន្ទ**ន្តិ ចន្ទមណ្ឌលំ, ចន្ទវិមានន្តិ អត្ថោ។ **ឧច្ចិដ្ឋគេហេ**តិ បរេហិ បរិភុត្តគេហេ។ **មណ្ឌបេ**តិ នគរមជ្ឈេ មហាមណ្ឌបេ។

ខីរមណិមូលន្តិ ខីរមូលំ, បាទេសុ ពទ្ធមណិមូលញ្ច។ **យាវតា វាចុគ្គតា បរិយត្តី**តិ យត្តកោ មនុស្សវចីទ្វារតោ ឧគ្គតោ និក្ខន្តោ បវត្តោ, យំកិញ្ចិ វចីមយន្តិ អត្ថោ។ **អាកាសង្គណេ**តិ វិវដង្គណេ។

ទុម្មវាសីតិ ជូមោ ជូសរោ, អនញ្ជិតាមណ្ឌិតោតិ អធិប្បាយោ។ **ឱតល្លកោ**តិ និហីនជ្ឈាសយោ, អប្បានុភាវោតិ អត្ថោ។ **បដិមុញ្ច កណ្ឋេ**តិ យាវ គលវាដកា បារុបិត្វា។ **កោ រេ តុវ**ន្តិ អរេ កោ នាម ត្វំ។

បកតន្តិ បដិយត្តំ នានប្បការតោ អភិសង្ខតំ។ **ឧត្តិដ្ឋបិណ្ឌ**ន្តិ អន្តរឃរំ ឧបគម្ម ឋត្វា លទ្ធព្ពបិណ្ឌំ, ភិក្ខាហារន្តិ អត្ថោ។ **លភត**ន្តិ លច្ឆតុ។ **សបាកោ**តិ មហាសត្តោ ជាតិវសេន យថាភូតំ អត្តានំ អាវិករោតិ។

អត្ថត្ថិតំ សទ្ទហតោតិ សម្បរាយិកស្ស អត្ថស្ស អត្ថិភាវំ សទ្ទហន្តស្ស។ **អបេហី**តិ អបគច្ឆ។ **ឯត្តោ**តិ ឥមស្មា ឋានា។ **ជម្មា**តិ លាមក។

អនូបខេត្តេតិ អជង្គលេ ឧទកសម្បន្នេ ខេត្តេ ផលវិសេសំ បច្ចាសីសន្តា។ **ឯតាយ សទ្ធាយ ទទាហិ ទាន**ន្តិ និន្នំ ថលញ្ច បូរេន្តោ មេឃោ វិយ គុណវន្តេ និគ្គុណេ ច ទានំ ទេហិ, ឯវំ ទេន្តោ ច **អប្បេវ អារាធយេ**

ទក្ខិណេយ្យោតិ។ ទក្ខិណេយ្យោតិ សីលាទិគុណសមន្នាគតោ។

តានីតិ តេ ព្រាហ្មណា។ **វេណុបទវេនា**តិ វេឡុវិលីវេន។

គិរិ នខេន ខណសីតិ បព្ពតំ អត្តនោ នខេន ខណន្តោ វិយ អហោសិ។ **អយោ**តិ កាលលោហំ។ **បទហសី**តិ អភិភវសិ, អត្តនោ សរីរេន អភិភវន្តោ វិយ អហោសិ។

អាវេធិតន្តិ ចលិតំ វិបរិវត្តេត្វា ឋិតំ។ **បិដ្ឋិតោ**តិ បិដ្ឋិបស្សេន។ **ពាហុំ បសារេតិ អកម្មនេយ្យ**ន្តិ អកម្មក្ខមំ ពាហុទ្វយំ ថទ្ធំ សុក្ខទណ្ឌកំ វិយ កេវលំ បសារេតិ, ន សមិញ្ជេតិ, **សេតានិ អក្ខីនិ** បរិវត្តនេន កណ្ហមណ្ឌលស្ស អទិស្សនតោ។

ជីវិតន្តិ ជីវនំ។

វេហាយសន្តិ អាកាសេ។ **បថទ្ធុនោ**តិ បថភូតទ្ធុនោ វិយ។

សញ្ញម្បិ ន ករោតីតិ “ឥមេ កុលប្បសុតា”តិ សញ្ញាមត្តម្បិ ន ករោតិ។ **ទន្តកដ្ឋកុច្ឆិដ្ឋក**ន្តិ ខាទិតទន្តកដ្ឋត្តា វុត្តំ។ **ឯតស្សេវ ឧបរិ បតិស្សតិ** អប្បទុដ្ឋបទោសភាវតោ, មហាសត្តស្ស តទា ឧក្កំសគតខេត្តភាវតោ។ **តទ្ធិវិសយោ នាម អចិន្តេយ្យោ**, តស្មា កថំ សូរិយស្ស ឧគ្គន្តុំ នាទាសីតិ ន ចិន្តេតព្ពំ។ **អរុណគ្គំ ន បញ្ញាយតី**តិ តស្មិំ បទេសេ អរុណបភា ន បញ្ញាយតិ, អន្ធការោ ឯវ ហោតិ។

យក្ខាវដ្ដោ នុ ខោ អយំ កាលវិបរិយាយោ។ **មហាបញ្ញា**ន្តិ មហន្តានំ បញ្ញានំ អធិដ្ឋានភូតំ។ **ជនបទស្ស មុខំ បស្សថា**តិ ឥមស្ស ជនបទវាសិនោ ជនស្ស ឧបទ្ទវេន មង្កុភូតំ មុខំ បស្សថ។

ឯតស្ស កថា ឯតស្សេវ ឧបរិ បតិស្សតីតិ យាហិ តេន បារមិតាបរិភាវនសមិទ្ធាហិ នានាសមាបត្តិវិហារបរិបូរិតាហិ សីលទិដ្ឋិសម្បទាហិ សុសង្ខតសន្តានេ មហាករុណាធិវាសេ មហាសត្តេ អរិយូបវាទកម្មអភិសបសង្ខាតា ផរុសវាចា បវត្តិតា, សា អភិសបិ តស្ស ខេត្តវិសេសភាវតោ តស្ស ច អជ្ឈាសយផរុសតាយ ទិដ្ឋធម្មវេទនិយកម្មំ ហុត្វា សចេ សោ មហាសត្តំ ន ខមាបេតិ, សត្តមេ ទិវសេ វិបច្ចនសភាវំ ជាតំ, ខមាបិតេ បន មហាសត្តេ បយោគសម្បត្តិ បដិពាហិតត្តា អវិបាកធម្មតំ អាបជ្ជតិ អហោសិកម្មភាវតោ។ អយញ្ហិ អរិយូបវាទបាបស្ស ទិដ្ឋធម្មវេទនិយស្ស ធម្មតា, តេន វុត្តំ ‘ឯតស្ស កថា ឯតស្សេវ ឧបរិ បតិស្សតី’តិអាទិ។ មហាសត្តោ បន តំ តស្ស ឧបរិ បតិតុំ ន អទាសិ, ឧបាយេន មោចេសិ។ តេន វុត្តំ **ចរិយាបិដកេ** (ចរិយា. ២.៦៤) –

> “យំ សោ តទា មំ អភិសបិ, កុបិតោ ទុដ្ឋមានសោ;
> តស្សេវ មត្ថកេ និបតិ, យោគេន តំ បមោចយិ”ន្តិ។

យញ្ហិ តត្ថ សត្តមេ ទិវសេ ពោធិសត្តេន សូរិយុគ្គមននិវារណំ កតំ, អយមេត្ថ យោគោតិ អធិប្បេតោ។ យោគេន ហិ ឧព្ពូឡ្ហា សរាជិកា បរិសា នគរវាសិនោ នេគមា ចេវ ជានបទា ច ពោធិសត្តស្ស សន្តិកំ តាបសំ អានេត្វា ខមាបេសុំ។ សោ ច ពោធិសត្តស្ស គុណេ ជានិត្វា តស្មិំ ចិត្តំ បសាទេសិ។ យំ បនស្ស មត្ថកេ មត្តិកាបិណ្ឌស្ស ឋបនំ, តស្ស ច សត្តធា ផាលនំ កតំ, តំ មនុស្សានំ ចិត្តានុរក្ខណត្ថំ។ អញ្ញថា ហិ – “ឥមេ បព្ពជិតា សមានា ចិត្តស្ស វសេ វត្តន្តិ, ន បន ចិត្តំ អត្តនោ វសេ វត្តាបេន្តី”តិ មហាសត្តម្បិ តេន សទិសំ កត្វា គណ្ហេយ្យុំ, តទស្ស តេសំ ទីឃរត្តំ អហិតាយ ទុក្ខាយាតិ។ តេនាហ “**អថស្សា**”តិអាទិ។

លោហកូដវស្សន្តិ អយគុឡវស្សំ។ តទា ហិ រតនមត្តានិ ទិយឌ្ឍរតនមត្តានិបិ តិខិណំសានិ អយគុឡមណ្ឌលានិ ឥតោ ចិតោ ច និបតន្តា មនុស្សានំ សរីរានិ ខណ្ឌខណ្ឌកានិ អកំសុ។ **កលលវស្ស**ន្តិ តនុកកទ្ទមបងលកទ្ទមំ។ **ឧបហច្ចា**តិ អាឃាដេត្វា។ **តទេវ** មជ្ឈារញ្ញំ។

៦៧. អនុវិច្ចការន្តិ អនុវិច្ចករណំ។ ការណេហិ ទ្វីហិ អនិយ្យានិកសាសនេ ឋិតានំ អត្តនោ សាវកត្តំ ឧបគតេ បគ្គហនិគ្គហានិ ទស្សេតុំ “**កស្មា**”តិអាទិ វុត្តំ។

៦៩. អនុបុព្ពី កថន្តិ (ទី. និ. ដី. ២.៧៥-៧៦; អ. និ. ដី. ៣.៨.១២) អនុបុព្ពិយា អនុបុព្ពំ កថេតព្ពកថំ, កា បន សា? ទានាទិកថា។ **ទានកថា** តាវ បចុរជនេសុបិ បវត្តិយា សព្ពសាធារណត្តា សុករត្តា សីលេ បតិដ្ឋានស្ស

ឧបាយភាវតោ ច អាទិតោវ កថិតា ។ បរិច្ចាគសីលោ ហិ បុគ្គលោ បរិគ្គហវត្ថូសុ និស្សង្គភាវតោ សុខេនេវ សីលានិ សមាទិយតិ, តត្ថ ច សុប្បតិដ្ឋិតោ ហោតិ។ សីលេន ទាយកបដិគ្គាហណវិសុទ្ធិតោ បរានុគ្គហំ វត្វា បរបីឡានិវត្តិវចនតោ, កិរិយធម្មំ វត្វា អកិរិយធម្មវចនតោ, ភោគយសសម្បត្តិហេតុំ វត្វា ភវសម្បត្តិហេតុវចនតោ ច ទានកថានន្តរំ **សីលកថា** កថិតា។ តញ្ច សីលំ វដ្ដនិស្សិតំ, អយំ ភវសម្បត្តិ តស្ស ផលន្តិ ទស្សនត្ថំ, ឥមេហិ ច ទានសីលមយេហិ បណីតតរវិភេទភិន្នេហិ បុញ្ញកិរិយវត្ថូហិ ឯតា ចាតុមហារាជិកាទីសុ បណីតតរាទិភេទភិន្នា អបរិមេយ្យា ភោគភវសម្បត្តិយោតិ ទស្សនត្ថំ តទនន្តរំ **សគ្គកថា**។ ស្វាយំ សគ្គោ រាគាទីហិ ឧបក្កិលិដ្ឋោ សព្ពទា អនុបក្កិលិដ្ឋោ អរិយមគ្គោតិ ទស្សនត្ថំ សគ្គានន្តរំ **មគ្គោ,** មគ្គញ្ច កថេន្តេន តទធិគមូបាយសន្ទស្សនត្ថំ សគ្គបរិយាបន្នាបិ បគេវ ឥតរេ សព្ពេបិ កាមា នាម ពហ្វាទីនវា អនិច្ចា អទ្ធុវា វិបរិណាមធម្មាតិ កាមានំ **អាទីនវោ។** ហីនា គម្មា បោថុជ្ជនិកា អនរិយា អនត្ថសញ្ហិតាតិ តេសំ **ឱការោ** លាមកភាវោ, សព្ពេបិ ភវា កិលេសានំ វត្ថុភូតាតិ តត្ថ **សំកិលេសោ**។ សព្ពសោ កិលេសវិប្បមុត្តំ និព្ពានន្តិ **នេក្ខម្មេ អានិសំសោ** ច កថេតព្ពោតិ អយមត្ថោ **មគ្គន្តី**តិ ឯត្ថ **ឥតិ**-សទ្ទេន ទស្សិតោតិ វេទិតព្ពំ។

សុខានំ និទានន្តិ ទិដ្ឋធម្មិកានំ សម្បរាយិកានំ និព្ពានសញ្ហិតានញ្ចាតិ សព្ពេសម្បិ សុខានំ ការណំ។ យញ្ហិ កិញ្ចិ លោកេ ភោគសុខំ នាម, តំ សព្ពំ ទាននិទានន្តិ បាកដោ អយមត្ថោ។ យំ បន ឈានវិបស្សនាមគ្គផលនិព្ពានបដិសំយុត្តំ សុខំ, តស្សាបិ ទានំ ឧបនិស្សយបច្ចយោ ហោតិយេវ។ **សម្បត្តីនំ មូល**ន្តិ យា ឥមា លោកេ បទេសរជ្ជសិរិស្សរិយសត្តរតនសមុជ្ជលចក្កវត្តិសម្បទាតិ ឯវំបភេទា មានុសិកា សម្បត្តិយោ, យា ច ចាតុមហារាជាទិគតា ទិព្ពា សម្បត្តិយោ, យា វា បនញ្ញាបិ សម្បត្តិយោ, តាសំ សព្ពាសំ ឥទំ មូលការណំ។ **ភោគាន**ន្តិ ភុញ្ជិតព្ពដ្ឋេន “ភោគោ”ន្តិ លទ្ធនាមានំ មនាបិយរូបាទីនំ, តន្និស្សយានំ វា ឧបភោគសុខានំ, **បតិដ្ឋា** និច្ចលាធិដ្ឋានតាយ។ **វិសមគតស្សា**តិ ព្យសនប្បត្តស្ស។ **តាណ**ន្តិ រក្ខា តតោ បរិបាលនតោ។ **លេណ**ន្តិ ព្យសនេហិ បរិបាតិយមានស្ស ឱលីយនបទេសោ។ **គតី**តិ គន្តព្ពដ្ឋានំ។ **បរាយណ**ន្តិ បដិសរណំ។ **អវស្សយោ**តិ វិនិបតិតុំ អទេន្តោ និស្សយោ។ **អារម្មណ**ន្តិ ឱលុព្ភារម្មណំ។

រតនមយសីហាសនសទិសន្តិ សព្ពរតនមយសត្តង្គមហាសីហាសនសទិសំ, មហគ្ឃំ ហុត្វា សព្ពសោ វិនិបតិតុំ អប្បទានតោ។ **មហាបថវិសទិសំ** គតគតដ្ឋានេ បតិដ្ឋាសម្ភវតោ។ យថា ទុព្ពលស្ស បុរិសស្ស អាលម្ពនរជ្ជុ ឧត្តិដ្ឋតោ តិដ្ឋតោ ច ឧបត្ថម្ភោ, ឯវំ ទានំ សត្តានំ សម្បត្តិភវេ ឧបបត្តិយា ឋិតិយា ច បច្ចយោ ហោតីតិ អាហ **“អាលម្ពនដ្ឋេន អាលម្ពនរជ្ជុសទិស”**ន្តិ។ **ទុក្ខនិត្ថរណដ្ឋេនា**តិ ទុគ្គតិទុក្ខនិត្ថរណដ្ឋេន។ **សមស្សាសនដ្ឋេនា**តិ លោភមច្ឆរិយាទិបដិសត្តុបទ្ទវតោ សម្មទេវ អស្សាសនដ្ឋេន។ **ភយបរិត្តាណដ្ឋេនា**តិ ទាលិទ្ទិយភយតោ បរិបាលនដ្ឋេន។ **មច្ឆេរមលាទីហី**តិ មច្ឆេរលោភទោសឥស្សាមិច្ឆាទិដ្ឋិវិចិកិច្ឆាទិ ចិត្តមលេហិ។ **អនុបលិត្តដ្ឋេនា**តិ អនុបក្កិលិដ្ឋតាយ។ **តេស**ន្តិ មច្ឆេរមលាទីនំ។ ឯតេសំ ឯវ **ទុរាសទដ្ឋេន។ អសន្តាសនដ្ឋេនា**តិ អសន្តាសហេតុភាវេន។ យោ ហិ ទាយកោ ទានបតិ, សោ សម្បតិបិ ន កុតោចិ សន្តសតិ, បគេវ អាយតឹ។ **ពលវន្តដ្ឋេនា**តិ មហាពលវតាយ។ ទាយកោ ហិ ទានបតិ សម្បតិ បក្ខពលេន ពលវា ហោតិ, អាយតឹ បន កាយពលាទីហិ។ **អភិមង្គលសម្មតដ្ឋេនា**តិ “វុឌ្ឍិការណ”ន្តិ អភិសម្មតភាវេន។ វិបត្តិតោ សម្បត្តិយា នយនំ **ខេមន្តភូមិសម្បាបនំ**។

ឥទានិ មហាពោធិចរិយភាវេនបិ ទានគុណំ ទស្សេតុំ **ទានំ នាមេត**ន្តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **អត្តានំ និយ្យាទេន្តេនា**តិ ឯតេន ទានផលំ សម្មទេវ បស្សន្តា មហាបុរិសា អត្តនោ ជីវិតម្បិ បរិច្ចជន្តិ, តស្មា កោ នាម វិញ្ញុ ជាតិកោ ពាហិរេ វត្ថុម្ហិ សង្គំ ករេយ្យាតិ ឱវាទំ ទេតិ។ ឥទានិ យា លោកិយា លោកុត្តរា ច ឧក្កំសគតា សម្បត្តិយោ, តា សព្ពា ទានតោយេវ បវត្តន្តីតិ ទស្សេន្តោ **“ទានញ្ហី”**តិអាទិមាហ។ តត្ថ សក្កមារព្រហ្មសម្បត្តិយោ អត្តហិតាយ ឯវ, ចក្កវត្តិសម្បត្តិ បន អត្តហិតាយ ច បរហិតាយ ចាតិ ទស្សេតុំ សា តាសំ បរតោ វុត្តា។ ឯតា លោកិយា, ឥមា បន លោកុត្តរាតិ ទស្សេតុំ **“សាវកបារមីញាណ”**ន្តិអាទិ វុត្តំ។ តាសុបិ ឧក្កដ្ឋុក្កដ្ឋតរុក្កដ្ឋតមមេវ ទស្សេតុំ កមេន ញាណត្តយំ វុត្តំ។ តេសំ បន ទានស្ស បច្ចយភាវោ ហេដ្ឋា វុត្តោយេវ។ ឯតេនេវ តស្ស ព្រហ្មសម្បត្តិយាបិ បច្ចយភាវោ ទីបិតោតិ វេទិតព្ពោ។

ទានញ្ច នាម ហិតជ្ឈាសយេន, បូជាវសេន វា អត្តនោ សន្តកស្ស បរេសំ បរិច្ចជនំ, តស្មា ទាយកោ បុរិសបុគ្គលោ បរេសំ សន្តកំ ហរិស្សតីតិ អដ្ឋានមេតន្តិ អាហ – **“ទានំ ទទន្តោ សីលំ សមាទាតុំ សក្កោតី”**តិ។ **សីលាលង្ការសទិសោ អលង្ការោ នត្ថិ** សោភាវិសេសាវហត្តា សីលស្ស។ **សីលបុប្ផសទិសំ បុប្ផំ នត្ថី**តិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ **សីលគន្ធសទិសោ គន្ធោ នត្ថី**តិ ឯត្ថ “ចន្ទនំ តគរំ វាបី”តិអាទិកា (ធ. ប. ៥៥; មិ. ប. ៤.១.១) គាថា – “គន្ធោ ឥសីនំ ចិរទិក្ខិតានំ, កាយា ចុតោ គច្ឆតិ មាលុតេនា”តិអាទិកា (ជា. ២.១៧.៥៥) ជាតកគាថាយោ ច អាហរិត្វា វត្តព្ពា, សីលញ្ហិ សត្តានំ អាភរណញ្ចេវ អលង្ការោ ច គន្ធវិលេបនញ្ច ទស្សនីយភាវាវហញ្ច។ តេនាហ **“សីលាលង្ការេន ហី”**តិអាទិ។

អយំ សក្កោ លព្ភតីតិ តទំ មជ្ឈិមេហិ ឆន្ទាទីហិ សមាទានសីលំ សន្ធាយាហ។ តេនាហ សក្កោ ទេវរាជា –

> “ហីនេន ព្រហ្មចរិយេន, ខត្តិយេ ឧបបជ្ជតិ;
> មជ្ឈិមេន ច ទេវត្តំ, ឧត្តមេន វិសុជ្ឈតី”តិ។ (ជា. ១.៨.៧៥; ២.២២.៤២៩; ទី. និ. ដី. ២.៧៥-៧៦);

ឥង្ខោតិ សុខោ។ **កន្តោ**តិ កមនីយោ។ **មនាបោ**តិ មនវឌ្ឍនកោ។ តំ បន តស្ស ឥដ្ឋាទិភាវំ ទស្សេតុំ “**និច្ចមេត្ថ កីឡា**”តិអាទិ វុត្តំ។

ទោសោតិ អនិច្ចតាទិនា អប្បស្សាទាទិនា ច ទូសិតភាវោ, យតោ តេ វិញ្ញូនំ ចិត្តំ នារាធេន្តិ ។ អថ វា អាទីនំ វាតិ បវត្តេតីតិ **អាទីនវោ**, បរមកបណតា។ តថា ច កាមា យថាភូតំ បច្ចវេក្ខន្តានំ បច្ចុបតិដ្ឋន្តិ។ **លាមកភាវោ**តិ អសេដ្ឋេហិ សេវិតព្ពោ, សេដ្ឋេហិ ន សេវិតព្ពោ និហីនភាវោ។ **សំកិលិស្សនន្តិ** វិពាធកតា ឧបតាបតា ច។

នេក្ខម្មេ អានិសំសន្តិ ឯត្ថ យត្តកា កាមេសុ អាទីនវា, តប្បដិបក្ខតោ តត្តកា នេក្ខម្មេ អានិសំសា។ អបិច – “នេក្ខម្មំ នាមេតំ អសម្ពាធំ អសំកិលិដ្ឋំ និក្ខន្តំ កាមេហិ, និក្ខន្តំ កាមសញ្ញាយ, និក្ខន្តំ កាមវិតក្កេហិ, និក្ខន្តំ កាមបរិឡាហេហិ, និក្ខន្តំ ព្យាបាទសញ្ញាយា”តិអាទិនា (សារត្ថ. ដី. មហាវគ្គ ៣.២៦; ទី. និ. ដី. ២.៧៥-៧៦) នយេន **នេក្ខម្មេ អានិសំសេ បកាសេសិ**, បព្ពជ្ជាយ ឈានាទីសុ ច គុណេ វិភាវេសិ វណ្ណេសិ។ **កល្លចិត្តន្តិ** ហេដ្ឋា បវត្តិតទេសនាយ អស្សទ្ធិយាទីនំ ចិត្តទោសានំ វិគតត្តា ឧបរិទេសនាយ ភាជនភាវូបគមនេន កម្មក្ខមចិត្តំ។ អដ្ឋកថាយំ បន យស្មា អស្សទ្ធិយាទយោ ចិត្តស្ស រោគភូតា , តទា តេ វិគតា, តស្មា អាហ “**អរោគចិត្ត**”ន្តិ។ ទិដ្ឋិមានាទិកិលេសវិគមេន **មុទុចិត្តំ**។ កាមច្ឆន្ទាទិវិគមេន **វិនីវរណចិត្តំ**។ សម្មាបដិបត្តិយំ ឧឡារបីតិបាមោជ្ជយោគេន **ឧទគ្គចិត្តំ**។ តត្ថ សទ្ធាសម្បត្តិយា **បសន្នចិត្តំ**។ យទា ភគវា អញ្ញាសីតិ សម្ពន្ធោ។ អថ វា **កល្លចិត្តន្តិ** កាមច្ឆន្ទវិគមេន អរោគចិត្តំ។ **មុទុចិត្តន្តិ** ព្យាបាទវិគមេន មេត្តាវសេន អកថិនចិត្តំ។ **វិនីវរណចិត្តន្តិ** ឧទ្ធច្ចកុក្កុច្ចវិគមេន វិក្ខេបស្ស វិគតត្តា តេន អបិហិតចិត្តំ។ **ឧទគ្គចិត្តន្តិ** ថិនមិទ្ធវិគមេន សម្បគ្គហិតវសេន អលីនចិត្តំ។ **បសន្នចិត្តន្តិ** វិចិកិច្ឆាវិគមេន សម្មាបដិបត្តិយំ អធិមុត្តចិត្តន្តិ ឯវមេត្ថ សេសបទានំ អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

សេយ្យថាបីតិអាទិនា ឧបមាវសេន ឧបាលិស្ស សំកិលេសប្បហានំ អរិយមគ្គនិប្ផាទនញ្ច ទស្សេតិ។ **អបគតកាឡកន្តិ** វិគតកាឡកំ។ **សម្មទេវា**តិ សុដ្ឋុ ឯវ។ **រជនន្តិ** នីលបីតាទិរង្គជាតំ។ បដិគ្គណ្ហេយ្យាតិ គណ្ហេយ្យ បភស្សរំ ភវេយ្យ។ **តស្មិំយេវ អាសនេ**តិ តិស្សំ ឯវ និសជ្ជាយំ។ ឯតេនស្ស លហុវិបស្សកតា តិក្ខបញ្ញតា សុខបដិបទាខិប្បាភិញ្ញតា ច ទស្សិតា ហោតិ។ **វិរជន្តិ** អបាយគមនីយរាគរជាទីនំ វិគមេន វិរជំ។ អនវសេសទិដ្ឋិវិចិកិច្ឆាមលាបគមេន **វីតមលំ។ តិណ្ណំ មគ្គានន្តិ** ហេដ្ឋិមានំ តិណ្ណំ មគ្គានំ។ **តស្ស ឧប្បត្តិអាការទស្សនន្តិ** កស្មា វុត្តំ? ននុ មគ្គញាណំ អសង្ខតធម្មារម្មណន្តិ ចោទនំ សន្ធាយាហ “**តំ ហិ**”តិអាទិ។ តត្ថ **បដិវិជ្ឈន្តន្តិ** អសម្មោហបដិវេធវសេន បដិវិជ្ឈន្តំ។ តេនាហ “**កិច្ចវសេនា**”តិ។

តត្រិទំ ឧបមាសំសន្ទនំ – វត្ថំ វិយ ចិត្តំ, វត្ថស្ស អាគន្តុកមលេហិ កិលិដ្ឋភាវោ វិយ ចិត្តស្ស រាគាទិមលេហិ សំកិលិដ្ឋភាវោ, ធោវនសិលា វិយ អនុបុព្ពីកថា, ឧទកំ វិយ សទ្ធា, ឧទកេ តេមេត្វា ឩសគោមយឆារិកាភរេហិ កាឡកបទេសេ សម្មទ្ទិត្វា វត្ថស្ស ធោវនបយោគោ វិយ សទ្ធាសិនេហេន តេមេត្វា សតិសមាធិបញ្ញាហិ ទោសេ សិថិលេ កត្វា សុតាទិវិធិនា ចិត្តស្ស សោធនេ វីរិយារម្ភោ។ តេន បយោគេន វត្ថេ កាឡកាបគមោ វិយ វីរិយារម្ភេន កិលេសវិក្ខម្ភនំ, រង្គជាតំ វិយ អរិយមគ្គោ, តេន សុទ្ធស្ស វត្ថស្ស បភស្សរភាវោ វិយ វិក្ខម្ភិតកិលេសស្ស ចិត្តស្ស មគ្គេន បរិយោទបនន្តិ។

ទិដ្ឋធម្មោតិ វត្វា ទស្សនំ នាម ញាណទស្សនតោ អញ្ញម្បិ អត្ថីតិ តន្និវត្តនត្ថំ “**បត្តធម្មោ**”តិ វុត្តំ។ បត្តិ ច ញាណសម្បត្តិតោ អញ្ញាបិ វិជ្ជតីតិ តតោ វិសេសនត្ថំ “**វិទិតធម្មោ**”តិ វុត្តំ។ សា បនេសា វិទិតធម្មតា ធម្មេសុ ឯកទេសេនាបិ ហោតីតិ និប្បទេសតោ វិទិតភាវំ ទស្សេតុំ “**បរិយោគាឡ្ហធម្មោ**”តិ វុត្តំ។ តេនស្ស សច្ចាភិសម្ពោធំយេវ ទីបេតិ។ មគ្គញាណញ្ហិ ឯកាភិសមយវសេន បរិញ្ញាទិកិច្ចំ សាធេន្តំ និប្បទេសេន ចតុសច្ចធម្មំ សមន្តតោ ឱគាហន្តំ នាម ហោតិ។ តេនាហ – “**ទិដ្ឋោ អរិយសច្ចធម្មោ ឯតេនាតិ ទិដ្ឋធម្មោ**”តិ។ **តិណ្ណា វិចិកិច្ឆា**តិ សប្បដិភយកន្តារសទិសា សោឡសវត្ថុកា អដ្ឋវត្ថុកា ច តិណ្ណា វិចិកិច្ឆា **តិណ្ណវិចិកិច្ឆោ។ វិគតកថំកថោ**តិ បវត្តិអាទីសុ “ឯវំ នុ ខោ, កី នុ ខោ”តិ ឯវំ បវត្តិកា **វិគតា** សមុច្ឆិន្នា **កថំកថា**។ សារជ្ជករានំ បាបធម្មានំ បហីនត្តា តប្បដិបក្ខេសុ សីលាទិគុណេសុ សុប្បតិដ្ឋិតត្តា **វេសារជ្ជំ** វិសារទភាវំ វេយ្យត្តិយំ **បត្តោ**។ អត្តនា ឯវ បច្ចក្ខតោ ទិដ្ឋត្តា ន តស្ស បរោ បច្ចេតព្ពោ អត្ថីតិ **អបរប្បច្ចយោ**។

៧១. បណ្ឌិតោតិ បញ្ញវា។

៧២. តេន ហិ សម្មាតិ ទោវារិកេន សទ្ធឹ សល្លបតិយេវ, **“ឯត្តេវា”**តិ តេន វុត្តវចនំ សុត្វាបិ តស្ស អត្ថំ អសល្លក្ខេន្តោ។ កស្មា? បរិទេវតាយ។ តេនាហ **“ពលវសោកេន អភិភូតោ”**តិ។

៧៣. តេនេវាតិ យេន ឧត្តរាសង្គេន អាសនំ សម្មជ្ជតិ, **តេនេវ ឧទរេ បរិក្ខិបន្តោ** “មាហំ សត្ថារំ មម សរីរេន ផុសិ”ន្តិ អន្តរំ ករោន្តោ ឧត្តរាសង្គេន តំ ឧទរេ បរិក្ខិបន្តោ បរិគ្គហេត្វា។ “ទត្តបញ្ញត្ត”ន្តិអាទីសុ (ទី. និ. ១.១៧១) វិយ ទត្ត-សទ្ទោ ឯត្ថ ពាលបរិយាយោតិ អាហ **“ជឡោសិ ជាតោ”**តិ។ **ឧបដ្ឋាកស្ស អញ្ញថាភាវេនា**តិ បុព្ពេ អត្តនោ ឧបដ្ឋាកស្ស ឥទានិ អនុបដ្ឋាកភាវេន។

៧៥. អវិញ្ញាណកំ ទារុសាខាទិមយំ។ **ពាហលពាហលំ បីតាវលេបនំ រង្គជាត**ន្តិ អតិវិយ ពហលំ បីតវណ្ណមញ្ជិដ្ឋអាទិអវលេបនរជនំ។ **យង្កេត្វា ឧប្បាទិតច្ឆវី**, យា **រង្គំ បិវតិ។ និល្លោមត**ន្តិ បុនប្បុនំ អនុលិម្បនេន។ **ខណ្ឌខណ្ឌិត**ន្តិ ខណ្ឌខណ្ឌិតភាវំ។ **រង្គក្ខមោ** រជនិយោ។ តេនាហ **“រាគមត្តំ ជនេតី”**តិ។ **អនុយោគ**ន្តិ ចោទនំ។ **វីមំស**ន្តិ វិចារណំ។ **ថុសេ កោដ្ដេត្វា តណ្ឌុលបរិយេសនំ វិយ កទលិយំ សារបរិយេសនំ វិយ ច** និគណ្ឋវាទេ សារវីមំសនំ។ តតោ ឯវ ច តំ វីមំសន្តោ **រិត្តកោ តុច្ឆកោវ ហោតី**តិ។ សព្ពម្បិ ពុទ្ធវចនំ ចតុសច្ចវិនិមុត្តំ នត្ថិ, តញ្ច វីមំសិយមានំ វិញ្ញូនំ បីតិសោមនស្សមេវ ជនេតិ, អតប្បកញ្ច អសេចនាភាវេនាតិ អាហ **“ចតុសច្ចកថា ហី”**តិអាទិ។ **យថា យថា**តិ យទិ ខន្ធមុខេន យទិ ធាតាយតនាទីសុ អញ្ញតរមុខេន ពុទ្ធវចនំ ឱគាហិស្សតិ, តថា តថា គម្ភីរញាណានំយេវ គោចរភាវតោ គម្ភីរមេវ ហោតិ។ យោ ចេត្ថ បណ្ឌិតោ និបុណោ កតបរប្បវាទោ បណិធាយ សព្ពថាមេន ចោទនំ អារភតិ តស្ស ចោទនា កេសគ្គមត្តម្បិ ចាលេតុំ ន សក្កោតិ។ បុន សុចិរម្បិ កាលំ វិចារេន្តេសុបិ វិមទ្ទក្ខមតោ, ឯវំ តថាគតវាទោ ស្វាខ្យាតភាវតោតិ អាហ **“អនុយោគក្ខមោ វិមជ្ជនក្ខមោ ចា”**តិ។

៧៦. វិសយបរិញ្ញាណេន ទហតិ បដិបក្ខេ សោធេតីតិ **ធីរោ**, ស្វាយមស្ស ធីរភាវោ សព្ពសោ សម្មោហវិទ្ធំសនតាយាតិ អាហ – **“យា បញ្ញា...បេ.... តេន សមន្នាគតស្សា”**តិ។ **បភិន្នខីលស្សា**តិ សមុច្ឆិន្នសព្ពចេតោខីលស្ស, កិលេសមច្ចុមារវិជយេនេវ អភិសង្ខារខន្ធមារា ជិតាវ ហោន្តីតិ តេសំ ទ្វិន្នំ ឥធ អគ្គហណំ។ ឰយ-សទ្ទោ ទុក្ខបរិយាយោតិ អាហ **“និទ្ទុក្ខស្សា”**តិ។ តត្ថ សឧបាទិសេសនិព្ពានប្បត្តិយា កិលេសេន និទ្ទុក្ខតា, អនុបាទិសេសនិព្ពានប្បត្តិយា វិបាកទុក្ខេន និទ្ទុក្ខតា។ រជ្ជនទុស្សនមុយ្ហនាទិវសេន វិវិធំ ឰសនតោ វិសំ, វិសមេវ វេសំ, រាគាទីតិ អាហ – **“វេសន្តរស្សាតិ រាគាទិវិសំ តរិត្វា វិតរិត្វា ឋិតស្សា”**តិ។

តុសិតស្សាតិ ករុណាយនវសេន តុសិយា ឥតស្ស សំវត្តស្ស។ ឯវំ សតិ **“មុទិតស្សា”**តិ ឥទំ បុនរុត្តមេវ ហោតិ។ **មនុជស្សា**តិ បឋមាយ ជាតិយា ភគវា មនុស្សជាតិយោ ហុត្វា វុត្តានំ វក្ខមានានញ្ច វសេន សទេវកំ អភិភវិត្វា ឋិតោ អច្ឆរិយោ ភគវាតិ ទស្សេតិ។ សទេវកំ លោកំ សំសារតោ និព្ពានសុខំ នរតិ នេតិ បាបេតីតិ នរោ, នាយកោតិ អត្ថោ, តស្ស **នរស្ស**, តេនាហ **“បុនរុត្ត”**ន្តិ។ “មនុជស្សា”តិ វត្វា “នរស្សា”តិ បុនរុត្តំ បទំ។ អត្ថវសេន **អញ្ញថា វុច្ចមានេ ឯកេកគាថាយ ទសគុណា នប្បហោន្តិ**, ន បូរេន្តីតិ អត្ថោ។

វិនេតីតិ វិនយោ, វិនយោ ឯវ វេនេយិកោតិ អាហ **“សត្តានំ វិនាយកស្សា”**តិ។ វិញ្ញូនំ រុចី រាតិ, ឰរេតីតិ វា **រុចិរោ**, ស្វាយមស្ស រុចិរភាវោ កុសលតាយាតិ អាហ **“សុចិធម្មស្សា”**តិ។ បភាសកស្សាតិ ញាណាលោកេន បភស្សរភាវករស្ស។ **និស្សង្គស្សា**តិ អដ្ឋសុបិ បរិសាសុ, សទេវេ វា សព្ពស្មឹ លោកេ អគ្គណ្ឋាបនបរិច្ឆាគេន និស្សជស្ស។ **គម្ភីរគុណស្សា**តិ បរេសំ ញាណេន អប្បតិដ្ឋភាវា គម្ភីរគុណស្ស។ តេនាហ ភគវា – “អត្ថិ, ភិក្ខវេ, អញ្ញេវ ធម្មា គម្ភីរា”តិអាទិ (ទី. និ. ១.២៨)។ អរិយាយ វា តុណ្ហីភាវេន **មោនប្បត្តស្ស។ ធម្មេ ឋិតស្សា**តិ ធម្មកាយេ សុប្បតិដ្ឋិតស្ស។ **សំវុតត្តស្សា**តិ អរក្ខិយកាយសមាចារាទិតាយ សំវុតសភាវស្ស។

អាគុំ ន ករោតីតិអាទីហិ **ចតូហិ ការណេហិ, បន្តសេនាសនស្សា**តិ វិវិត្តសេនាសនស្ស។ **បដិមន្តន បញ្ញាយា**តិ សព្ពបរប្បវាទានំ វិបរាវត្តមន្តនបញ្ញាយ។ **មោនំ វុច្ចតិ ញាណំ** សព្ពតោ កិលេសានំ និធុននតោ។

ឥសិសត្តមស្សាតិ សព្ពឥសីសុ ជេដ្ឋស្ស សាធុតមស្ស។ **សេដ្ឋប្បត្តស្សា**តិ សេដ្ឋំ ឧត្តមំ សម្មាសម្ពោធឹ បត្តស្ស។ **អក្ខរាទីនី**តិ អក្ខរបទព្យញ្ជនាការ-និរុត្តិនិទ្ទេស-សំកាសនបកាសន-វិវរណ-វិភជនុត្តានីករណានីតិ ព្យញ្ជនត្ថបទានិ។ **សមោធានេត្វា** វិនេយ្យជ្ឈាសយានុរូបំ បកាសនតោ កថនតោ បទកស្ស។ បុរិ-សទ្ទោ “បុព្ពេ”តិ ឥមិនា សមានត្ថោតិ អាហ – **“បុរិន្ទទស្សាតិ សព្ពបឋមំ ធម្មទានទាយកស្សា”**តិ។ ភគវា អសយ្ហំ សហិតុំ សមត្ថោតិ អាហ **“សមត្ថស្សា”**តិ។ តេនាហ – “តថាគតំ ពុទ្ធមសយ្ហសាហិន”ន្តិ (ឥតិវុ. ៣៨)។ **តេ បត្តស្សា**តិ តេ គុណេ

អនវសេសតោ បត្តស្ស។ វិត្ថារេត្វា សំកិលេសវោទានធម្មំ ព្យាករោតីតិ ព្យាករណោ, ព្យាករណោ ឯវ **វេយ្យាករណោ។ តន្តិបទ**ន្តិ តន្តឹ អារោបេត្វា ឋបិតំ បទំ។

តណ្ហាពន្ធនេន សព្ពេន វា កិលេសពន្ធនេន **អពទ្ធស្ស។ មហាបញ្ញាយា**តិ មហានុភាវាយ បញ្ញាយ, មហាវិសយាយ វា បញ្ញាយ។ សព្ពា ហិ ភគវតោ បញ្ញា មហានុភាវា, យថាសកំ វិសយេ មហាវិសយា ច ឯកាទិវសេន អនវសេសតោ មហាវិសយា នាម សព្ពញ្ញុតាវ។ **អានុភាវទស្សនដ្ឋេនា**តិ អច្ឆរិយាចិន្តេយ្យាបរិមេយ្យស្ស អត្តនោ អានុភាវស្ស លោកស្ស ទស្សនដ្ឋេន ។ **យក្ខស្សា**តិ វា លោកេន បូជនីយស្ស ។ អយំ ឧបាសកោ ខុជ្ជុត្តរា វិយ ឧបាសិកា សេខបដិសម្ភិទាប្បត្តោតិ អាហ “**សោតាបត្តិមគ្គេនេវ បដិសម្ភិទា អាគតា**”តិ។ **កិលេសប្បហានវណ្ណំ កថេន្តោ**តិ កិលេសប្បហានំ វិសយំ និមិត្តំ កត្វា វណ្ណំ កថេន្តោ។

៧៧. **សម្បិណ្ឌិតា**តិ សន្និចិតា, គន្ថិតាតិ អត្ថោ។ **ឥមេ សត្តា**តិ យំ យទេវ បរិព្ភមន្តា សត្តា។ **អត្តនោវ ចិន្តយន្តី**តិ អវិគតតណ្ហតាយ សកំយេវ បយោជនំ ចិន្តេន្តិ។ តថា ហិ មតេ ញាតកេ អនុសោចន្តាបិ តេហិ សាធេតព្ពស្ស អត្តនោ បយោជនស្សេវ វសេន អនុសោចន្តិ។ **ឧណ្ហំ អហោសី**តិ ពលវតា ចិត្តស្ស សន្តាបេន សន្តត្តំ អព្ភន្តរំ ហទយដ្ឋានំ ខទិរង្គារសន្តាបិតំ វិយ ឧណ្ហំ អហោសិ។ តេនាហ “**លោហិតំ វិលីយិត្ថា**”តិ។ **បត្តមត្ត**ន្តិ ឯកបត្តបូរមត្តំ។ អភិសមយសាធិកាយ ចតុសច្ចទេសនាយ សង្ខេបេនេវ ទេសិតត្តា អាហ – ‘**ឧគ្ឃដិតញ្ញុបុគ្គលស្ស វសេន ធម្មទេសនា បរិនិដ្ឋិតា**”តិ។

ឧបាលិសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

៧. កុក្កុរវតិកសុត្តវណ្ណនា

៧៨. **កោលិយេសូ**តិ ពហុវចនវសេនាយំ បាឡិ អាគតា។ **ឯវំនាមកេ ជនបទេ**តិ អត្ថវចនំ កស្មា វុត្តន្តិ អាហ “**សោ ហី**”តិអាទិ។ ន និយមិតោតិ “អសុកម្ហិ នាម វិហារេ”តិ ន និយមេត្វា វុត្តោ។ **សេនាសនេយេវា**តិ អាវាសេយេវ, ន រុក្ខមូលាទិកេ។ វេសកិរិយា ឃាសគ្គហណាទិនា សមាទាតព្ពដ្ឋេន គោវតំ, តស្មឹ និយុត្តោ **គោវតិកោ**។ តេនាហ “**សមាទិន្នគោវតោ**”តិ។ យំ សន្ធាយាហុ វេទវេទិនោ – “គច្ឆំ ភក្ខេតិ, តិដ្ឋំ មុត្តេតិ, ឧបាហា ឧទកំ ធូបេតិ, តិណានិ ឆិន្ទតី”តិអាទិ។ **អយំ អចេលោ**តិ អចេលកបព្ពជ្ជាវសេន **អចេលោ,** បុរិមោ បន គោវតិកោ **កុក្កុរវតិកោ**តិ ឯត្ថ វុត្តនយានុសារេន អត្ថោ វត្តព្ពោ។ **បលិកុណ្ឋិត្វា**តិ ឧភោ ហត្ថេ ឧភោ បាទេ ច សមិញ្ជិត្វា។ “ឧក្កុដិកោ ហុត្វា”តិបិ វទន្តិ។ គមនំ និប្ផជ្ជនំ គតីតិ អាហ – “**កា គតីតិ កា និប្ផត្តី**”តិ។ និប្ផត្តិ បរិយោសានា ហិ វិបាកធម្មប្បវត្តិ។ កតូបចិតកម្មវសេន អភិសម្បរេតិ ឯត្ថាតិ **អភិសម្បរាយោ,** បរលោកោ។ តត្ថស្ស ច និប្ផត្តឹ បុច្ឆតីតិ អាហ – “**អភិសម្បរាយម្ហិ កត្ថ និព្ពត្តី**”តិ។ **កុក្កុរវតសមាទាន**ន្តិ កុក្កុរភាវសមាទានំ, “អជ្ជ បដ្ឋាយ អហំ កុក្កុរោ”តិ កុក្កុរភាវាធិដ្ឋានំ។

៧៩. **បរិបុណ្ណ**ន្តិ យត្តកា កុក្កុរវិការា, តេហិ បរិបុណ្ណំ។ តេនាហ “**អនូន**”ន្តិ។ **អព្ពោកិណ្ណ**ន្តិ តេហិ អវោមិស្សំ។ **កុក្កុរាចារ**ន្តិ កុក្កុរានំ គមនាការោតិអាទិអាចារេន កុក្កុរភាវាធិដ្ឋានចិត្តមាហ។ តថា តថា អាកប្បេតព្ពតោ **អាកប្បោ,** បវត្តិអាការោ។ សោ បនេត្ថ គមនាទិកោតិ អាហ “**កុក្កុរានំ គមនាការោ**”តិអាទិ។ **អាចារេនា**តិ កុក្កុរសីលាចារេន។ **វតសមាទានេនា**តិ កុក្កុរវតាធិដ្ឋានេន។ កុក្កុរចរិយាទិយេវ **ទុក្កុរតបចរណំ**។ តេន គតិវិបរិយេសាការេន បវត្តា លទ្ធិ។ **អស្ស** កុក្កុរវតិកស្ស **អញ្ញា គតិ នត្ថី**តិ ឥតរគតឹ បដិក្ខិបតិ, ឥតរាសំ បន សម្ភវោ ឯវ នត្ថីតិ។ **និបជ្ជមាន**ន្តិ វតសីលាទីនំ សំគោបនវសេន សិជ្ឈមានំ។ យថា សកម្មកធាតុសទ្ទា អត្ថវិសេសវសេន អកម្មកា ហោន្តិ “វិពុទ្ធោ បុរិសោ វិពុទ្ធោ កមលសណ្ឌោ”តិ, ឯវំ អត្ថវិសេសវសេន អកម្មកាបិ សកម្មកា ហោន្តីតិ ទស្សេន្តោ “**ន បរិទេវាមិ ន អនុត្ថុនាមី**”តិអាទិមាហ។ **អនុត្ថុន**សទ្ទោ ច សកម្មកវសេន បយុជ្ជតិ “បុរាណានិ អនុត្ថុន”ន្តិអាទីសុ។ **អយញ្ចេត្ថ បយោគោ**តិ ឥមិនា គាថាយញ្ច អនុត្ថុននរោទនំ អធិប្បេតន្តិ ទស្សេតិ។

៨០. **វុត្តនយេនេវា**តិ ឥមិនា **គោវត**ន្តិ គោវតសមាទានំ។ **គោសីល**ន្តិ គវាចារំ។ **គោចិត្ត**ន្តិ “អជ្ជ បដ្ឋាយ គោហិ កាតព្ពំ ករិស្សាមី”តិ ឧប្បន្នចិត្តន្តិ ឥមមត្ថំ អតិទិសតិ។ គ្វាកប្បេ បន វត្តព្ពំ អវសិដ្ឋំ “**កុក្កុរាកប្បេ វុត្តសទិសមេវា**”តិ ឥមិនាវ អតិទិដ្ឋំ, វិសិដ្ឋញ្ច **យថា បន តត្ថា**តិអាទិនា វុត្តមេវ។ យំ បនេត្ថ វត្តព្ពំ, តំ កុក្កុរវតាទីសុ វុត្តនយមេវ។

៨១. **ឯកច្ចកម្មកិរិយាវសេនា**តិ ឯកច្ចស្ស អកុសលកម្មស្ស កុសលកម្មស្ស ករណប្បសង្គេន។ **ឥមេស**ន្តិ គោវតិកកុក្កុរវតិកានំ។ **កិរិយា**តិ គោវតភាវនាទិវសេន បវត្តា កិរិយា។ **បាកដា ភវិស្សតី**តិ “ឥមស្មឹ កម្មចតុក្កេ

ឥទំ នាម កម្មំ ភជតី’’តិ បាកដា ភវិស្សតិ។

កាឡកន្តិ (អ. និ. ដី. ២.៤.២៣២) មលិនំ, ចិត្តស្ស អបភស្សរភាវករណន្តិ អត្ថោ។ តំ បនេត្ថ កម្មបថសម្បត្តមេវ អធិប្បេតន្តិ អាហ “**ទសអកុសលកម្មបថ**’’ន្តិ។ **កណ្ហ**ន្តិ កណ្ហាភិជាតិហេតុតោ វា កណ្ហំ។ តេនាហ “**កណ្ហវិបាក**’’ន្តិ។ អបាយូបបត្តិ មនុស្សេសុ ច ទោភគ្គិយំ កណ្ហវិបាកោ, យថា តមភាវោ វុត្តោ, ឯកត្តនិទ្ទេសេន បន “**អបាយេ និព្ពត្តនតោ**’’តិ វុត្តំ, និព្ពត្តាបនតោតិ អត្ថោ។ **សុក្ក**ន្តិ ឱទាតំ, ចិត្តស្ស បភស្សរភាវករណន្តិ អត្ថោ, សុក្កាភិជាតិហេតុតោ វា សុក្កំ។ តេនាហ “**សុក្កវិបាក**’’ន្តិ។ សគ្គូបបត្តិ មនុស្សលោកេ សោភគ្គិយញ្ច សុក្កវិបាកោ, យថា ច ជោតិភាវោ វុត្តោ, ឯកត្តនិទ្ទេសេន បន “**សគ្គេ និព្ពត្តនតោ**’’តិ វុត្តំ, និព្ពត្តាបនតោតិ អត្ថោ, **វោមិស្សកកម្ម**ន្តិ កាលេន កណ្ហំ, កាលេន សុក្កន្តិ ឯវំ មិស្សកវសេន កតកម្មំ។ “**សុខទុក្ខវិបាក**’’ន្តិ វត្វា សុខទុក្ខានំ បវត្តិអាការំ ទស្សេតុំ “**មិស្សកកម្មញ្ហិ**’’តិអាទិ វុត្តំ។ កម្មស្ស កណ្ហសុក្កសមញ្ញា កណ្ហសុក្កាភិជាតិហេតុតាយាតិ, អបចយគាមិតាយ តទុភយវិនិមុត្តស្ស កម្មក្ខយករកម្មស្ស ឥធ សុក្កបរិយាយោបិ ន ឥច្ឆិតោតិ អាហ – “**ឧភយ…បេ…. អសុក្កន្តិ វុត្ត**’’ន្តិ។ តត្ថ **ឧភយវិបាកស្សា**តិ យថាធិគតស្ស វិបាកស្ស។ សម្បត្តិភវបរិយាបន្នោ ហិ វិបាកោ ឥធ “សុក្កវិបាកោ’’តិ អធិប្បេតោ, ន អច្ចន្តបរិសុទ្ធោ។

សទុក្ខន្តិ អត្តនា ឧប្បាទេតព្ពេន ទុក្ខេន សទុក្ខំ, ទុក្ខសំវត្តនិកន្តិ អត្ថោ។ “ឥមស្មិំ សុត្តេ ចេតនា ធុរំ, ឧបាលិសុត្តេ (ម. និ. ២.៥៦) កម្ម’’ន្តិ ហេដ្ឋា វុត្តម្បិ អត្ថំ ឥធ សាធយតិ វិជាននត្ថំ។ **អភិសង្ខរិត្វា**តិ អាយូហិត្វា។ តំ បន បច្ចយសមវាយសិទ្ធិតោ សំកឌ្ឍនំ បិណ្ឌនំ វិយ ហោតីតិ អាហ – “**សង្កឌ្ឍិត្វា, បិណ្ឌំ កត្វាតិ អត្ថោ**’’តិ, **សទុក្ខំ លោក**ន្តិ អបាយលោកមាហ។ **វិបាកផស្សា**តិ ផស្សសីសេន តត្ថ វិបាកបវត្តមាហ។ **ភូតកម្មតោ**តិ និព្ពត្តកម្មតោ អត្តនា កតូបចិតកម្មតោ។ **យថាភូត**ន្តិ យាទិសំ។ **កម្មសភាគវសេនា**តិ កម្មសរិក្ខកវសេន។ **ឧបបត្តិ ហោតី**តិ អបទាទិភេទា ឧបបត្តិ។ **កម្មេន វិយ វុត្តា**តិ យំ ករោតិ, តេន ឧបបជ្ជតីតិ ឯកកម្មេនេវ ជាយមានា វិយ វុត្តា អបទាទិភេទា។ **ឧបបត្តិ ច នាម វិបាកេន ហោតិ** វិបាកេ សម្ភវន្តេ ឯកំសេន តេ ឧបបត្តិវិសេសា សម្ភវន្តិ។ យទិ ឯវំ កស្មា “តេន ឧបបជ្ជតី’’តិ ឧបបត្តិកម្មហេតុកា វុត្តាតិ អាហ “**យស្មា បនា**’’តិអាទិ។ **យេន កម្មវិបាកេន និព្ពត្តោ**តិ យេន កម្មវិបាកេន វិបច្ចមានេន អយំ សត្តោ និព្ពត្តោតិ វុច្ចតិ។ **តំកម្មវិបាកផស្សា**តិ តស្ស តស្ស កម្មស្ស វិបាកភូតា ផស្សា។ កម្មេន ទាតព្ពំ ទាយំ តព្ពិបាកំ អាទិយន្តីតិ **កម្មទាយាទា,** ផស្សា។ កម្មស្ស ទាយជ្ជតា កម្មផលស្ស ទាយជ្ជំ, តស្មា វុត្តំ “**កម្មទាយជ្ជា**’’តិ។ តេនាហ “**កម្មមេវ នេសំ ទាយជ្ជំ សន្តក**’’ន្តិ។

តិស្សោ ច ហេដ្ឋិមជ្ឈានចេតនាតិ ឥទំ អព្យាពជ្ឈវេទនំ វេទិយនឯកន្តសុខុប្បត្តិយា ហេតុភាវសាធនំ។ យទិ ឯវំ យថាវុត្តា **ឈានចេតនា តាវ ហោតុ** ឯកន្តសុខុប្បត្តិហេតុភាវតោ។ **កាមាវចរា កិន្តី**តិ កាមាវចរា បន កុសលចេតនា តំសភាវាភាវតោ កិន្តិ កេន បការេន **អព្យាពជ្ឈមនោសង្ខារោ នាម ជាតោ**តិ ចោទេតិ, ឥតរោ បន ន សព្ពា កាមាវចរកុសលចេតនា តថា គហិតា, អថ ខោ ឯកច្ចា ឈានចេតនានុកូលាតិ ទស្សេន្តោ “**កសិណសជ្ជនកាលេ កសិណាសេវនកាលេ លព្ភន្តី**’’តិ អាហ។ តត្ថ កសិណាសេវនចេតនា គហេតព្ពា, សា ឧបចារជ្ឈានស្ស សាធិកា។ តេន **កាមាវចរចេតនា បឋមជ្ឈានចេតនាយ ឃដិតា**តិ កសិណសជ្ជនចេតនាបិ កទាចិ តាទិសា ហោតីតិ គហិតា។ បរិកម្មាទិវសេន ហិ បវត្តា ភាវនាមយា កាមាវចរកុសលចេតនា បឋមជ្ឈានស្ស អាសន្នតាយ វុត្តា។ **ចតុត្ថជ្ឈានចេតនា តតិយជ្ឈានចេតនាយ ឃដិតា**តិ ឥទំ ឯកត្តកាយឯកត្តសញ្ញីសត្តាវាសវតាយ តំសរិក្ខកា ឧបេក្ខាបិ ឦទិសេសុ ឋានេសុ សុខសរិក្ខតា, ឯវំ សន្តសភាវតា ញាណសហិតតា ច។ កេចិ បន ចតុត្ថជ្ឈានចេតនានុគុណាតិ និទស្សេន្តា កសិណសជ្ជនកាលេ កសិណជ្ឈានកាលេ កសិណាសេវនកាលេ លព្ភតីតិ តតិយជ្ឈានចេតនាយ អាសន្នឃដិតតា វុត្តាតិ វទន្តិ, តំ តេសំ មតិមត្តំ, វុត្តនយេនេវ តាសំ ឃដិតតា វេទិតព្ពា។ **ឧភយមិស្សកវសេនា**តិ ឧភយេសំ កុសលាកុសលសង្ខារានំ សុខទុក្ខានញ្ច មិស្សកភាវវសេន។ **វេមានិកបេតាន**ន្តិ ឥទំ ពាហុល្លតោ វុត្តំ, ឥតរេសម្បិ វិនិបាតិកានំ កាលេន ទុក្ខំ ហោតិយេវ។

តស្ស បហានាយាតិ តស្ស យថាវុត្តស្ស កម្មស្ស អនុប្បត្តិធម្មតាបាទនាយ។ **យា ចេតនា**តិ យា អបចយគាមិនិចេតនា។ **កម្មំ បត្វា**តិ សុខកម្មន្តិ វុច្ចមានេ **មគ្គចេតនាយ អញ្ញោ បណ្ឌរតរោ ធម្មោ នាម នត្ថិ** អច្ចន្តបារិសុទ្ធិភាវតោ។ **អកណ្ហា អសុក្កាតិ អាគតា**តិ ឯត្ថ សុក្កភាវបដិក្ខេបការណំ ហេដ្ឋា វុត្តនយមេវ។ តេនាហ “**ឥទំ បន កម្មចតុក្កំ បត្វា**’’តិអាទិ។

៨២. អនិយ្យានិកបក្ខេតិ អចេឡកបព្ពជ្ជាយ កុក្កុរវតេ ច។ **យោគេ**តិ ញាយធម្មបដិបត្តិយន្តិ អត្ថោ។ **យោនេនា**តិ យោ តិត្ថិយបរិវាសោ តេន ភគវតា **បញ្ញត្តោ**។ យំ តិត្ថិយបរិវាសំ សមាទិយិត្វាតិ អយមេត្ថ យោជនា។ **ឃំសិត្វា** សុវណ្ណំ វិយ និឃំសោបលេ។ **កោដ្ដេត្វា** ហត្ថេន វិយ កុលាលភាជនំ។

វុបកង្ខោតិ វិរិត្តោ ឯកីភូតោ។ **បេសិតត្តោ**តិ និព្ពានំ បតិ បេសិតត្តោ។ កាមំ **តទនុត្តរំ ព្រហ្មចរិយបរិយោសានំ...បេ.... *វិហាសីតិ*** ឥមិនាវ អរហត្តនិកូដេន ទេសនា និដ្ឋាបិតា ហោតិ, អាយស្មតោ បន សេនិយស្ស បដិបត្តិកិត្តនបរមេតំ ឧជុកំ អាបន្នអរហត្តភាវទីបនំ, យទិទំ “អញ្ញតរោ ខោ បនា”តិអាទិវចនន្តិ អាហ “***អរហត្តនិកូដេនេវា***”តិ។ អរហត្តាធិគមោយេវ តស្ស តេសំ **អព្ភន្តរតា**។ សេសំ សព្ពំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

កុក្កុរវតិកសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

៨. អភយរាជកុមារសុត្តវណ្ណនា

៨៣. ជាតិយា អសមានោ និហីនាចរិយោ បរទត្តូបជីវិកាយ មាតុយា កុច្ឆិយំ ជាតោ ទាសិកបុត្តោ។ និទ្ទាវសេន វទតិ ឯតេនាតិ វាទោ អគុណោតិ អាហ – “***វាទំ អារោបេហីតិ ទោសំ អារោបេហី***”តិ។ និព្ពត្តវសេន និរយំ អរហតិ, និរយសំវត្តនិយេន វា កម្មេន និរយេ និយុត្តោ **នេរយិកោ។ អាបាយិកោ**តិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ អវីចិម្ហិ ឧប្បជ្ជិត្វា តត្ថ អាយុកប្បសញ្ញិតំ អន្តរកប្បំ តិដ្ឋតីតិ **កប្បដ្ឋោ**។ និរយូបបត្តិបរិហរណវសេន តិកិច្ឆិតុំ សក្កុណេយ្យោតិ តេកិច្ឆោ, ន តេកិច្ឆោ **អតេកិច្ឆោ។ ទ្វេ អន្តេ មោចេត្វា**តិ ផរុសំ វា អប្បិយំ វា កប្បេយ្យាតិ ទ្វេ កោដ្ឋាសេ មុញ្ចិត្វា តេ អនាមសិត្វា បុច្ឆិតំ អត្ថំ តតោ ពហិ ករោន្តោ ឧគ្គិលតិ នាម។ តំ បន ឯវំ កាតុំ ន សក្កោតីតិ អាហ – “**ឧគ្គិលិតុំ ពហិ នីហរិតុំ ន សក្ខិតី**”តិ។ ឯវមេវាយំ បុច្ឆា ន គហេតព្ពា, អយមេត្ថ ទោសោតិ តំ អបុច្ឆំ ករោន្តោ អបនយន្តោ ឱគិលតិ នាម, តថា បន អសក្កោន្តោ បតិដ្ឋាបេន្តោ ន ឱគិលតិ នាម, ភគវា បន តមត្ថំ ឱកាសម្បិ អករោន្តោ ឧភយថាបិ អសក្ខីតិ វេទិតព្ពោ។ កថំ? ភគវា ហិ “**ន ខ្វេត្ថ រាជកុមារ ឯកំសេនា**”តិ វទន្តោ និគណ្ឋស្ស អធិប្បាយំ វិបរិវត្តេតិ, ឧភោ អន្តេ មោចេត្វា បញ្ហំ វិស្សជ្ជេសិ, ឯវំ តាវ ឧគ្គិលិតុំ អសក្ខិ។ “ន តត្រ រាជកុមារ ឯកំសេនា”តិ វទន្តោ ឯវ ច “នាយំ បុច្ឆា ឯវំ អវិភាគេន បុច្ឆិតព្ពា, វិភជិត្វា បន បុច្ឆិតព្ពា”តិ បុច្ឆាយ ទោសំ ទីបេន្តោ តំ ហារេន្តោ ឱគិលិតុម្បិ សក្ខតីតិ។

ឧដ្ឋាតុំ ន សក្ខិស្សតិ ចិត្តស្ស អញ្ញថា បវត្តិយា។ អភយោ ទ្វេ មគ្គេ កតបរិចយោ ឆេកោ និបុណោ វាទសីលោ ច ហុត្វា វិចរតិ។ តេនាហ – “**សោ វាទជ្ឈាសយតាយ តស្ស វចនំ សម្បដិច្ឆន្តោ ‘ឯវំ, ភន្តេ’តិ អាហា**”តិ។

៨៥. **ឯវរូប**ន្តិ យា បរេសំ អប្បិយា អមនាបា ទុរុត្តវាចា, ឯវរូបា វាចា, ន បន ផរុសវាចា។ ផរុសវាចាយ ហិ សេតុឃាតោ តថាគតានំ។ ចេតនាផរុសតាយ ហិ ផរុសវាចា ឥច្ឆិតា, ន បរេសំ អប្បិយតាមត្តេន។ **នដ្ឋា និគណ្ឋា** ឱគិលិកាទិសម្មតស្ស បញ្ហស្ស ឯកវចនេនេវ វិទ្ធំសិតត្តា។

៨៦. ទារកស្ស អង្កេ និសីទនស្ស ការណំ ទស្សេតុំ “**លេសវាទិនោ**”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **លេសវាទិនោ**តិ ឆលវាទិនោ, វាទមគ្គេ វា អបរិបុណ្ណតាយ លេសមត្តេនេវ វាទសីលា។ **ឱសដសង្គាមោ**តិ អនេកវារំ បរវាទមទ្ទនវសេន ឱតិណ្ណវាទសង្គាមោ។ **វិជ្ឈិត្វា**តិ នខេន វិជ្ឈិត្វា។ **ឥមមេវា**តិ ឃ្វាយំ ទារកោ អត្តនោ វាទភង្គបរិហរណត្ថំ ឥមិនា អង្កេ និសីទាបិតោ, ឥមមេវ **អស្ស ទារកំ** ឧបមំ និស្សាយំ កត្វា **វាទំ ភិន្ទិស្សាមិ**។ “អស្ស វាទំ អប្បដិកតាយ ឧបមាយ ភញ្ជិស្សាមី”តិ **ចិន្តេត្វា**។

អបនេយ្យំ អស្ស អហន្តិ អស្ស ទារកស្ស មុខតោ អហំ តំ អបនេយ្យំ។ អភូតត្ថោវ អភូតំ ឧត្តរបទលោបេនាតិ អាហ “**អភូតន្តិ អភូតត្ថ**”ន្តិ។ អតច្ឆន្តិ តស្សេវ វេវចនន្តិ អាហ “**អតច្ឆន្តិ ន តច្ឆ**”ន្តិ។ **អភូត**ន្តិ វា អសន្តំ អវិជ្ជមានំ។ **អតច្ឆ**ន្តិ អតថាការំ។ **អនត្ថសំហិត**ន្តិ ទិដ្ឋធម្មិកេន, សម្បរាយិកេន វា អនត្ថេន សំហិតំ, អនត្ថេ វា សំហិតំ, ន អត្ថោតិ វា អនត្ថោ, អត្ថស្ស បដិបក្ខោ សភាវោ, តេន សំហិតន្តិ **អនត្ថសំហិតំ,** បិសុណវាចំ សម្ផប្បលាបញ្ចាតិ អត្ថោ។ ឯវមេត្ថ ចតុព្ពិធស្សបិ វចីទុច្ចរិតស្ស គហិតតា ទដ្ឋព្ពា។

ទុប្បយុត្តោតិ ទុប្បដិបន្នោ។ **ន តំ តថាគតោ ភាសតិ** អភូតតាទិទោសទុដ្ឋត្តា។ **តម្បិ តថាគតោ ន ភាសតិ** ភូតត្ថេបិ អនត្ថសំហិតតាទិទោសទុដ្ឋត្តា។

ឋានំ ការណំ ឯតិស្សា អត្ថីតិ ឋានិយា ក-ការស្ស យ-ការំ កត្វា, ន ឋានិយាតិ អដ្ឋានិយា, និក្ការណា អយុត្តិយុត្តា, សា ឯវ កថាតិ **អដ្ឋានិយកថា។ អត្តបច្ចត្ថិកកថំ កថេមា**តិ អត្តនា ឯវ បច្ចត្ថំ កត្វា បវត្តិយមានំ ឆលកថំ កថេម។

គាមិកមហល្លកោ “ឥមេ មំ វញ្ចេតុកាមា, អហមេវ ទានិ ឥមេ វញ្ចេស្សាមី”តិ ចិន្តេត្វា “**ឯវំ ភវិស្សតី**”តិអាទិមាហ។ “**ន មយំ ទាសា**”**តិបិ វត្តុំ នាសក្ខិំសុ** បុព្ពេ តថាកតិកាយ កតត្តា។

តតិយំ តតិយមេវាតិ ទ្វីសុបិ បក្ខេសុ តតិយំ តតិយមេវ វាចំ។ **ភាសិតព្ពកាលំ អនតិក្កមិត្វាតិ** យស្ស យទា យថា ភាសិតព្ពំ, តស្ស តទា តថេវ ច ភាសនតោ ភាសិតព្ពំ ការណំ ភាសិតព្ពកាលញ្ច អនតិក្កមិត្វាវ ភាសតិ។

៨៧. ឋានុប្បត្តិកញាណេនាតិ ឋានេ ឯវ ឧប្បជ្ជនកញាណេន។ តស្មិំ តស្មិំ ការណេ តស្ស តំ តំ អវត្ថាយ ឧប្បជ្ជនកញាណេន, ធម្មានំ យថាសភាវតោ អវពុជ្ឈនសភាវោតិ **ធម្មសភាវោ**។ ធម្មេ សភាវធម្មេ អនវសេសេ វា យាថាវតោ ឧបធារេតីតិ **ធម្មធាតុ**, សព្ពញ្ញុតា។ តេនាហ “**សព្ពញ្ញុតញ្ញាណស្សេតំ អធិវចន**”ន្តិ។ **សុប្បដិវិទ្ធន្តិ** សព្ពំ ញេយ្យធម្មំ សុដ្ឋុ បដិវិជ្ឈនវសេន, សុដ្ឋុ បដិវិទ្ធន្តិ អត្ថោ។ តេនាហ “**ហត្ថគតំ ភគវតោ**”តិ។ **នេយ្យបុគ្គលវសេន បរិនិដ្ឋិតាតិ** កថាបរិវិភាគេន អយមេវ ទេសនា ចត្តារិ អរិយសច្ចានិ ទស្សេន្តោ អរហត្តំ បច្ចក្ខាសីតិ។

អភយរាជកុមារសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

៩. ពហុវេទនិយសុត្តវណ្ណនា

៨៨. បញ្ចកង្គោតិ វឌ្ឍកីកិច្ចសាធនេ វាសិអាទិបញ្ចកំ អង្គំ សំធនំ ឯតស្មិន្តិ បញ្ចកង្គោ។ ថម្ភាទិវត្ថូនំ ថបនដ្ឋេន **ថបតិ។ បណ្ឌិតឧទាយិត្ថេរោ,** ន កាឡុទាយី ថេរោ។

៨៩. បរិយាយតិ អត្តនោ ផលំ វត្តេតីតិ **បរិយាយោ,** ការណំ។ វេទនាសន្និស្សិតោ ច កាយិកចេតសិកភាវោ **ការណំ**។ តេនាហ – “**កាយិកចេតសិកវសេន ទ្វេ វេទិតព្ពា**”តិ។ តត្ថ បសាទកាយសន្និស្សិតា កាយិកា, ចេតោសន្និស្សិតា ចេតសិកា។ **សុខាទិវសេន តិស្សោតិ** ឯត្ថ សុខនទុក្ខនុបេក្ខនានិ សុខាទិវេទនាយ ការណំ។ តានិ ហិ បវត្តិនិមិត្តានិ កត្វា តត្ថ សុខាទិសទ្ទប្បវត្តិ, ឥមិនា នយេន សេសេសុបិ យថារហំ ការណំ និទ្ធារេត្វា វត្តព្ពំ។ **ឧបវិចារវសេនាតិ** អារម្មណំ ឧបេច្ច សវិសេសបវត្តិវសេន។ យស្មិញ្ហិ អារម្មណេ សោមនស្សវេទនា បវត្តតិ, អារម្មណតាយ តំ ឧបគន្ត្វា ឥតរវេទនាហិ វិសិដ្ឋតាយ សវិសេសំ តត្ថ បវត្តិ។ តេនាហ “**សោមនស្សដ្ឋានិយំ រូបំ ឧបវិចរតី**”តិ។ ឯស នយោ សេសវេទនាសុ **គេហស្សិតានីតិ** គេហនិស្សិតានិ។

៩០. បរិយាយេនាតិ “ឥទមេត្ថ ទុក្ខស្មិន្តិ វទាមី”តិ វុត្តដ្ឋានំ សន្ធាយ វទតិ។ **តំ ទស្សេន្តោតិ** កាមញ្ចេត្ថ សុត្តេ – “ទ្វេមានន្ទ, វេទនា វុត្តា”តិ ទ្វេ អាទិំ កត្វា វេទនា ទស្សិតា, ឯកាបិ បន ទស្សិតា ឯវាតិ ទស្សេន្តោ។ **ឧបត្ថម្ភេតុន្តិ** ឯកាបិ វេទនា វុត្តា មយា បរិយាយេន, ឯវំ សតិ ទ្វេបិ វត្តព្ពាតិ ឯវំ តស្ស វាទំ ឧបត្ថម្ភេតុំ។ កថំ បន ឯកា វេទនា វុត្តាតិ? យំ កិញ្ចិ វេទយិតំ សុខំ វា ទុក្ខំ វា អទុក្ខមសុខំ វា, ឥទមេត្ថ ទុក្ខស្មិន្តិ វទាមីតិ។ យំ បនេត្ថ វត្តព្ពំ, តំ **ឥតិវុត្តកវណ្ណនាយំ** (ឥតិវុ. អដ្ឋ. ៥២ អាទយោ) បរមត្ថទីបនិយំ វុត្តនយេន វេទិតព្ពំ។

កថំ បនេត្ថ រូបាវចរចតុត្ថេ អរូបេសុ សញ្ញាវេទយិតនិរោធេ សុខំ ឧទ្ធតន្តិ អាហ “**ឯត្ថ ចា**”តិអាទិ។ **សន្តដ្ឋេនាតិ** បដិបក្ខធម្មានំ វូបសន្តភាវេន។ **បណីតដ្ឋេនាតិ** ភាវនាវិសេសវិសិដ្ឋេន អតប្បកភាវេនេវ សេដ្ឋភាវេន ច, បច្ចយវិសេសេន បធានភាវំ នីតន្តិបិ បណីតំ។ **វេទយិតសុខំ** នាម វេទនាភូតំ សុខន្តិ កត្វា។ **អវេទយិតសុខំ នាម យាវតា និទ្ទុក្ខតា, តាវតា សុខន្តិ វុច្ចតីតិ**។អថ វា **និរោធោ** សុដ្ឋុ ខាទតិ ខនតិ កាយិកចេតសិកាពាធន្តិ វត្តព្ពតំ អរហតិ សត្តាហម្បិ តត្ថ ទុក្ខស្ស និរុជ្ឈនតោ។ តេនាហ “**និទ្ទុក្ខភាវសង្ខាតេន សុខដ្ឋេនា**”តិ។

៩១. យស្មិំ យស្មិំ ភវេ, ចិត្តុប្បាទេ, អវត្ថាយ វា និទ្ទុក្ខភាវោ, ទុក្ខស្ស បដិបក្ខតា អនុបលព្ភនេន ទុក្ខវិវិត្តំ, តំ សុខស្មិំយេវ បញ្ញបេតិ។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

ពហុវេទនីយសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

១០. អបណ្ណកសុត្តវណ្ណនា

៩៣. នានាវិធាតិ នានាវិធទិដ្ឋិកា **សមណព្រាហ្មណាតិ** បព្ពជ្ជាមត្តេន សមណា, ជាតិមត្តេន ព្រាហ្មណា ច។ **ទស្សនន្តិ** ទិដ្ឋិ។ **គហិតន្តិ** អភិនិវិស្ស គហិតំ។ ឥតិ តេ អត្តនោ ទស្សនំ គហេតុកាមា បុច្ឆន្តិ។ **វិនា ទស្សនេន លោកោ ន និយ្យាតីតិ** វិមោក្ខភាវនាយ ឯកេន ទស្សនេន វិនា លោកោ សំសារទុក្ខតោ ន និគច្ឆតិ។

ឯកទិដ្ឋិយម្បិ បតិដ្ឋាតុំ នាសក្ខឹសុ សទ្ធាការាភាវតោ។ តថា ហិ តេ ឥមាយ ទេសនាយ សរណេសុ បតិដ្ឋហឹសុ។ យស្មា អវិបរីតេ សទ្ទេយ្យវត្ថុស្មិំ ឧប្បន្នសទ្ធា “អាការវតី”តិ អធិប្បេតា, តស្មា យោ លោកេ អវិបរីតធម្មទេសនា, អយមេវេសោតិ បវត្តា មគ្គសាធនគតាយ សទ្ធាយ ការណភាវតោ តន្និស្សយា សទ្ធា, សា **អាការវតី**តិ វុត្តា។ អវត្ថុស្មិញ្ហិ សទ្ធា អយុត្តការណតាយ ន អាការវតី។ **អាការវតី**តិ ឯត្ថ **វតី**-សទ្ទោ ន កេវលំ អត្ថិតាមត្តទីបកោ, អថ ខោ អតិសយត្ថទីបកោ បាសំសត្ថទីបកោ វា ទដ្ឋព្ពោ។ តេន **អាការវតី**តិ សទ្ទេយ្យវត្ថុវសេន អតិសយការណវតីតិ វា បាសំសការណវតីតិ វា អយមេត្ថ អត្ថោ។ **អបណ្ណកោ**តិ ឯត្ថ យថា កញ្ចិ អត្ថំ សាធេតុំ អារទ្ធស្ស បយោគោ វិរទ្ធោ, តត្ថ អការកោ វិយ ហោតិ បុនបិ អារភិតព្ពតាយ។ **អវិរទ្ធោ** បន អត្ថស្ស សាធនតោ អបណ្ណកោ, ឯវំ អយម្បិ ធម្មោ អភិភវិត្វា បវត្តនតោ ឯកំសតោ “អបណ្ណកោ”តិ វុត្តោ។ តេនាហ “**អវិរទ្ធោ អទ្វេជ្ឈគាមី ឯកំសគាហិកោ**”តិ។

៩៤. **តព្ពិបច្ចនីកភូតា**តិ តស្សា មិច្ឆាទិដ្ឋិយា បច្ចនីកភូតា។

៩៥. **នេសន្តិ** កុសលានំ ធម្មានំ។ **អកុសលតោ និក្ខន្តភាវេ**តិ អសំកិលិដ្ឋភាវេ។ **អានិសំសោ**តិ សុទ្ធវិបាកតា។ **វិសុទ្ធិបក្ខោ**តិ វិសុទ្ធិភាវោ បរិយោទាតតា។ អភូតធម្មស្ស ទិដ្ឋិភាវស្ស សញ្ញាបនា អាចិក្ខនា **អភូតធម្មសញ្ញាបនា**។ សាវជ្ជេសុ បរមវជ្ជេ មិច្ឆាទស្សនេ បគ្គហណន្តិ កុតោ សុសីល្យស្ស បគ្គហោតិ អាហ – “**មិច្ឆាទស្សនំ គណ្ហន្តស្សេវ សុសីល្យំ បហីនំ ហោតី**”តិ។ **មិច្ឆាទិដ្ឋិអាទយោ**តិ ឯត្ថ មិច្ឆាសង្កប្បោ បរលោកាភាវចិន្តា, មិច្ឆាវាចា បរលោកាភាវវាទភូតោ មុសាវាទោ, អរិយានំ បច្ចនីកតាទយោ។ **អបរាបរំ ឧប្បជ្ជនវសេនា**តិ បុនប្បុនំ ចិត្តេ ឧប្បជ្ជនវសេន។ **បាបកា អកុសលា ធម្មា**តិ បច្ចវេក្ខណសញ្ញាបនាទិកាលេ ឧប្បជ្ជនកា តថាបវត្តា អកុសលខន្ធា។

កលិគ្គហោតិ អនត្ថបរិគ្គហោ។ សោ បន យស្មា ទិដ្ឋេវ ធម្មេ អភិសម្បរាយញ្ច បរាជយោ ហោតីតិ អាហ “**បរាជយគ្គាហោ**”តិ។ **ទុស្សមត្តោ**តិ ឯត្ថ **ទុ**-សទ្ទោ “សមាទិន្នោ”តិ ឯត្ថាបិ អានេត្វា យោជេតព្ពោតិ អាហ “**ទុប្បរាមដ្ឋោ**”តិ។ យថា ទុប្បរាមដ្ឋោ ហោតិ, ឯវំ សមាទិន្នោ ទុស្សមត្តោ ទុសមាទិន្នោ វុត្តោ។ **សកវាទមេវ ផរិត្វា**តិ អត្តនោ នត្ថិកវាទមេវ “ឥទមេវ សច្ចំ មោឃមញ្ញ”ន្តិ (ម. និ. ២.១៨៧; ៣.២៧-២៨) អវធារេន្តោ អញ្ញស្ស ឱកាសអទានវសេន ផរិត្វា។ តេនាហ “**អធិមុច្ចិត្វា**”តិ។ “សម្ពុទ្ធោ”តិអាទិ អធិមុច្ចនាការទស្សនំ។ **រិញ្ចតី**តិ វិវេចេតិ អបនេតិ។ តេនាហ “**វជ្ជេតី**”តិ។

៩៦. **កដគ្គហោ**តិ កតំ សព្ពសោ សិទ្ធិមេវ កត្វា គហណំ។ សោ បន ជយលាភោ ហោតីតិ វុត្តំ “**ជយគ្គាហោ**”តិ។ **សុគ្គហិតោ**តិ សុដ្ឋុករណវសេន គហិតោ។ **សុបរាមដ្ឋោ**តិ សុដ្ឋុ បរាបរំ អាសេវនវសេន អាមដ្ឋោ។ ឧភយេនបិ តស្ស កម្មស្ស កតូបចិតភាវំ ទស្សេតិ, **សោត្ថិភាវាវហត្តញ្ច** សគ្គុបបត្តិសំវត្តនតោ បាបសភាវបហានតោ ច។

៩៧. **សហត្ថា ករោន្តស្សា**តិ (ទី. និ. ដី. ១.១៦៦; សំ. និ. ដី. ២.៣.២១១) សហត្ថេនេវ ករោន្តស្ស។ និស្សគ្គិយថាវរាទយោបិ ឥធ សហត្ថករណេនេវ សង្គហិតា។ **បចនំ** ទហនំ វិពាធនន្តិ អាហ “**ទណ្ឌេន បីឡេន្តស្សា**”តិ។ **សោកំ សយំ ករោន្តស្សា**តិ បរស្ស សោកការណំ សយំ ករោន្តស្ស, សោកំ វា ឧប្បាទេន្តស្ស។ **បរេហិ** អត្តនោ វចនករេហិ។ **សយម្បិ ផន្ទតោ**តិ បរស្ស វិពាធនបយោគេន សយម្បិ ផន្ទតោ។ **អតិបាតយតោ**តិ បទំ សុទ្ធកត្តុអត្ថេ ហេតុកត្តុអត្ថេ ច វត្តតីតិ អាហ “**ហនន្តស្សបិ ហនាបេន្តស្សាបី**”តិ។

ឃរស្ស ភិត្តិ អន្តោ ពហិ ច សន្ធិតា ហុត្វា ឋិតា **ឃរសន្ធិ**។ កិញ្ចិបិ អសេសេត្វា និរវសេសមេវ លោបោតិ **និល្លោបោ**។ ឯកាគារេ និយុត្តោ វិលោបោ **ឯកាគារិកោ**។ បរិតោ សព្ពសោ បន្ថេ ហននំ **បរិបន្ថោ**។ **បាបំ ន ករីយតិ** បុព្ពេ អសតោ ឧប្បាទេតុំ អសក្កុណេយ្យត្តា, តស្មា **នត្ថិ បាបំ**។ យទិ ឯវំ កថំ សត្តា បាបំ បដិបជ្ជន្តីតិ អាហ – “**សត្តា បន ករោមាតិ ឯវំសញ្ញិនោ ហោន្តី**”តិ។ ឯវំ កិរស្ស ហោតិ “ឥមេសញ្ហិ សត្តានំ ហឹសាទិកិរិយា ន អត្តានំ ផុសតិ តស្ស និច្ចតាយ និព្ពិការត្តា, សរីរំ បន អចេតនំ កដ្ឋកលិង្គរូបមំ, តស្មឹ វិកោបិតេបិ ន កិញ្ចិ បាប”ន្តិ។ **ខុរនេមិនា**តិ និសិតខុរមយនេមិនា។ គង្គាយ ទក្ខិណទិសា អប្បតិរូបទេសោ, ឧត្តរទិសា បតិរូបទេសោតិ អធិប្បាយេន “ទក្ខិណញ្ចេ”តិអាទិ វុត្តន្តិ “**ទក្ខិណតីរេ មនុស្សា កក្ខឡា**”តិអាទិមាហ។

មហាយាគន្តិ មហាវិជិតយញ្ញសទិសំ មហាយាគំ។ **សីលសំយមេនា**តិ កាយិកវាចសិកសំវរេន។ **សច្ចវចនេនា**តិ សច្ចវាចាយ។ តស្ស វិសុំ វចនំ លោកេ គរុតរបុញ្ញសម្មតភាវតោ។ យថា ហិ បាបធម្មេសុ មុសាវាទោ គរុ, ឯវំ បុញ្ញធម្មេសុ សច្ចវាចា។ តេនាហ ភគវា – “ឯកំ ធម្មមតីតស្សា”តិអាទិ (ធ. ប. ១៧៦)។ **វុត្តនយេនេវា**តិ កណ្ហបក្ខេ វុត្តនយេន។ តត្ថ ហិ – “នត្ថិ បាបំ, នត្ថិ បាបស្ស អាគមោ”តិ អាគតំ, ឥធ “អត្ថិ

បុញ្ញំ, អត្ថិ បុញ្ញស្ស អាគមោ”តិ អាគតំ, អយមេវ វិសេសោ។ **សេសំ វុត្តសទិសមេវា**តិ “តេសមេតំ បាដិកង្ខ”ន្តិ ឯវមាទី សន្ធាយ វទតិ, តំ ហេដ្ឋា បុរិមវារសទិសំ។

១០០. ឧភយេនាតិ ហេតុបច្ចយបដិសេធវចនេន។ **សំកិលេសបច្ចយ**ន្តិ សំសារេ បរិព្ភមនេន កិលិន្នស្ស មលិនភាវស្ស ការណំ។ វុត្តវិបរិយាយេន **វិសុទ្ធិបច្ចយ**ន្តិ សទ្ធត្ថោ វេទិតព្ពោ។ **ពល**ន្តិអាទីសុ សត្តានំ សំកិលេសាវហំ វោទានាវហញ្ច ឧស្សាហសង្ខាតំ **ពលំ វា**, សូរវីរភាវសង្ខាតំ **វីរិយំ វា**, បុរិសេន កត្តព្ពោ **បុរិសថាមោ វា**, សោ ឯវ បរំ បរំ ឋានំ អក្កមនប្បវត្តិយា **បុរិសបរក្កមោ វា នត្ថិ ន** ឧបលព្ភតិ។

សត្តយោគតោ, រូបាទីសុ សត្តវិសត្តតាយ ច **សត្តា**។ បាណនតោ អស្សាសបស្សាសវសេន បវត្តិយា **បាណា**។ តេ បន សោ ឯកិន្ទ្រិយាទិវសេន វិភជិត្វា វទតីតិ អាហ “**ឯកិន្ទ្រិយោ**”តិអាទិ។ អណ្ឌកោសាទីសុ ភវនតោ **ភូតា**តិ វុច្ចន្តីតិ អាហ “**អណ្ឌកោស...បេ.... វទន្តី**”តិ។ ជីវនតោ បាណំ ធារេន្តោ វិយ វឌ្ឍនតោ **ជីវា**តិ ឯវំ សត្តបាណភូតជីវេសុ សទ្ទត្ថោ វេទិតព្ពោ។ នត្ថិ ឯតេសំ សំកិលេសវិសុទ្ធីសុ វសោតិ **អវសា**។ នត្ថិ នេសំ ពលំ វីរិយញ្ចាតិ **អពលា អវីរិយា។ និយតតា**តិ អច្ឆេជ្ជសុត្តាវុតាភេជ្ជមណិ វិយ និយតបវត្តនតាយ គតិជាតិពន្ធបជហវសេន និយាមោ។ **តត្ថ តត្ថ គមន**ន្តិ ឆន្នំ អភិជាតីនំ តាសុ តាសុ គតីសុ ឧបគមនំ សមវាយេន សមាគមោ។ **សភាវោយេវា**តិ យថា កណ្ដកស្ស តិក្ខតា, កពិដ្ឋផលានំ បរិមណ្ឌលតា, មិគបក្ខីនំ វិចិត្តាការតា, ឯវំ សព្ពស្សបិ លោកស្ស ហេតុបច្ចយេន វិនា តថា តថា បរិណាមោ, អយំ សភាវោយេវ អកិត្តិមោយេវ។ តេនាហ “**យេន ហី**”តិអាទិ។

សកុណេ ហនតីតិ **សាកុណិកោ**, តថា **សូករិកោ។ លុទ្ទោ**តិ អញ្ញោបិ យោ កោចិ មាគវិកោ នេសាទោ។ បាបកម្មបសុតតាយ **កណ្ហាភិជាតិ នាម។ ភិក្ខូ**តិ សាកិយា ភិក្ខូ, មច្ឆមំសខាទនតោ **នីលាភិជាតីតិ វទន្តិ**។ ញាយលទ្ធេបិ បច្ចយេ ភុញ្ជមានា អាជីវកសមយស្ស វិលោមគាហិតាយ “**បច្ចយេសុ កណ្ដកេ បក្ខិបិត្វា ខាទន្តី**”តិ វទន្តិ។ **ឯកេ បព្ពជិតា** , យេ សវិសេសំ អត្តកិលមថានុយោគមនុយុត្តា។ តថា ហិ តេ កណ្ដកេ វត្តេន្តា វិយ ហោន្តីតិ **កណ្ដកវុត្តិកា**តិ វុត្តា។ បត្វា ភុញ្ជនទានបដិក្ខេបាទិវតសមាយោគេន **បណ្ឌរតរា។ អចេលកសាវកា**តិ អាជីវកសាវកេ វទតិ។ **តេ កិរ** អាជីវកលទ្ធិយា វិសុទ្ធចិត្តតាយ និគណ្ឋេហិបិ **បណ្ឌរតរា**។ នន្ទាទយោ ហិ តថារូបាយ បដិបត្តិយា បត្តព្ពា, តស្មា នន្ទាទយោ និគណ្ឋេហិ អាជីវកសាវកេហិ ច បណ្ឌរតរាតិ វុត្តា “**សុក្កាភិជាតី**”តិ។

អយមេតេសំ លទ្ធីតិ សាកុណិកាទិភាវូបគមនេន កណ្ហាភិជាតិអាទីសុ ទុក្ខំ សុខញ្ច បដិសំវេទេន្តា អនុក្កមេន មហាកប្បានំ ចុល្លាសីតិសហស្សានិ ខេបេត្វា អាជីវកភាវូបគមនេន បរមសុក្កាភិជាតិយំ ឋត្វា សំសារតោ សុជ្ឈន្តីតិ អយំ តេសំ និយតិ អាជីវកានំ លទ្ធិ។

“នត្ថិ ទិន្ន”ន្តិ វទន្តោ នត្ថិកោ ទានស្ស ផលំ បដិក្ខិបតីតិ អាហ – “**នត្ថិកទិដ្ឋិ វិបាកំ បដិពាហតី**”តិ។ តថា ចេវ ហេដ្ឋា សំវណ្ណិតំ “នត្ថិកទិដ្ឋិ ហិ នត្ថិតមាហា”តិ។ **អហេតុកទិដ្ឋិ ឧភយ**ន្តិ កម្មំ វិបាកញ្ច ឧភយំ។ សោ ហិ “អហេតូ អបច្ចយា សត្តា សំកិលិស្សន្តិ វិសុជ្ឈន្តី”តិ វទន្តោ កម្មស្ស វិយ វិបាកស្សបិ សំកិលេសវិសុទ្ធីនំ បច្ចយត្តាភាវវចនតោ តទុភយំ បដិពាហតិ នាម។ **វិបាកោ បដិពាហិតោ ហោតិ** អសតិ កម្មេ វិបាកាភាវតោ។ **កម្មំ បដិពាហិតំ ហោតិ** អសតិ វិបាកេ កម្មស្ស និរត្ថកភាវាបត្តិតោ។ **អត្ថតោ**តិ សរូបេន។ **ឧភយបដិពាហកា**តិ វិសុំ វិសុំ តំតំទិដ្ឋិកា វុត្តាបិ សព្ពេ តេ នត្ថិកាទយោ នត្ថិកទិដ្ឋិអាទិវសេន បច្ចេកំ តិវិធទិដ្ឋិកា ឯវ ឧភយបដិពាហកត្តា។ “ឧភយបដិពាហកា”តិ ហិ ហេតុវចនំ។ **អហេតុកវាទា ចា**តិអាទិ បដិញ្ញាវចនំ។ យោ ហិ វិបាកបដិពាហនេន នត្ថិកទិដ្ឋិកោ, សោ អត្ថតោ កម្មបដិពាហនេន អកិរិយទិដ្ឋិកោ, ឧភយបដិពាហនេន អហេតុកទិដ្ឋិកោ ច ហោតិ។ សេសទ្វយេបិ ឯសេវ នយោ។

សជ្ឈាយន្តីតិ តំ ទិដ្ឋិទីបកំ គន្ថំ ឧគ្គហេត្វា បឋន្តិ។ **វីមំសន្តី**តិ តស្ស អត្ថំ វិចារេន្តិ។ **តេសន្តិ**អាទិ វីមំសនាការទស្សនំ។ **តស្មិំ អារម្មណេ**តិ យថាបរិកប្បិតកម្មផលាភាវទីបកេ “នត្ថិ ទិន្ន”ន្តិអាទិនយប្បវត្តាយ លទ្ធិយា អារម្មណេ។ **មិច្ឆាសតិ សន្តិដ្ឋតី**តិ “នត្ថិ ទិន្ន”ន្តិអាទិវសេន អនុស្សវូបលទ្ធេ អត្ថេ តទាការបរិវិតក្កនេហិ សវិគ្គហេ វិយ សរូបតោ ចិត្តស្ស បច្ចុបដ្ឋិតេ ចិរកាលបរិចយេន “ឯវមេត”ន្តិ និជ្ឈានក្ខមភាវូបគមនេន និជ្ឈានក្ខន្តិយា តថា គហិតេ បុនប្បុនំ តថេវ អាសេវន្តស្ស ពហុលីករោន្តស្ស មិច្ឆាវិតក្កេន សមាទិយមានា មិច្ឆាវាយាមុបត្ថម្ភិតា អតំសភាវំ “តំសភាវ”ន្តិ គណ្ហន្តី មិច្ឆាសតីតិ លទ្ធនាមា តំលទ្ធិសហគតា តណ្ហា សន្តិដ្ឋតិ។ **ចិត្តំ ឯកគ្គំ ហោតី**តិ យថាវុត្តវិតក្កាទិបច្ចយលាភេន តស្មិំ អារម្មណេ អវដ្ឋិតតាយ អនេកគ្គតំ បហាយ ឯកគ្គំ អប្បិតំ វិយ ហោតិ។ មិច្ឆាសមាធិបិ ហិ បច្ចយវិសេសេហិ លទ្ធភាវនាពលេហិ កទាចិ សមាធានបតិរូបកិច្ចករោ ហោតិយេវ វាលវិជ្ឈនាទីសុ វិយាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ **ជវនានិ ជវន្តី**តិ អនេកក្ខត្តុំ តេនាការេន បុព្ពភាគិយេសុ ជវនវារេសុ

បវត្តេសុ សព្ពបច្ឆិមេ ជវនវារេ សត្ត ជវនានិ ជវន្តិ។ **បឋមជវនេ បន សតេកិច្ឆា ហោន្តិ, តថា ទុតិយាទីសូ**តិ ធម្មសភាវទស្សនមេតំ, ន បន តស្មឹ ខណេ តេសំ សតេកិច្ឆភាវាបាទនំ កេនចិ សក្កា កាតុំ។

តត្ថាតិ តេសុ តីសុ មិច្ឆាទស្សនេសុ។ **កោចិ ឯកំ ទស្សនំ ឱក្កមតី**តិ យស្ស ឯកស្មឹយេវ អភិនិវេសោ អាសេវនា ច បវត្តា, សោ ឯកំយេវ ទស្សនំ ឱក្កមតិ។ យស្ស បន ទ្វីសុ, តីសុបិ វា អភិនិវេសនា បវត្តា, សោ **ទ្វេ តីណិ ឱក្កមតិ**។ ឯតេន យា បុព្ពេ ឧភយបដិពាហនតាមុខេន វុត្តា អត្ថសិទ្ធា សព្ពទិដ្ឋិកតា, សា បុព្ពភាគិយា។ យា បន មិច្ឆត្តនិយាមោក្កន្តិ ភូតា, សា យថាសកំ បច្ចយសមុទាគមសិទ្ធិតោ ភិន្នារម្មណានំ វិយ វិសេសាធិគមានំ អញ្ញមញ្ញំ ឯកជ្ឈំ អនុប្បត្តិយា អសំកិណ្ណា ឯវាតិ ទស្សេតិ។ **ឯកស្មឹ ឱក្កន្តេបី**តិអាទិនា តិស្សន្នម្បិ ទិដ្ឋីនំ សមានពលតំ សមានផលតញ្ច ទស្សេតិ, តស្មា តិស្សោបិ ចេតា ឯកស្ស ឧប្បន្នា អញ្ញមញ្ញំ អព្ពោកិណ្ណា ឯវ, ឯកាយ វិបាកេ ទិន្នេ ឥតរា អនុពលប្បទាយិកា ហោន្តិ។ **វដ្ដខាណុ នាមា**តិ ឥទំ វចនំ នេយ្យត្ថំ, ន នីតត្ថន្តិ តំ វិវរិត្វា ទស្សេតុំ **កឹ បនេសា**តិអាទិ វុត្តំ, អកុសលំ នាមេតំ អពលំ ទុព្ពលំ, ន កុសលំ វិយ មហាពលន្តិ អាហ – “**ឯកស្មឹយេវ អត្តភាវេ និយតោ**”តិ។ អញ្ញថា សម្មត្តនិយាមោ វិយ មិច្ឆត្តនិយាមោបិ អច្ចន្តិកោ សិយា។ យទិ ឯវំ វដ្ដខាណុកជោតនា កថន្តិ អាហ “**អាសេវនវសេន បនា**”តិអាទិ, តស្មា យថា “សកឹ និមុគ្គោ និមុគ្គោវ ហោតី”តិ (អ. និ. ៧.១៥) វុត្តំ, ឯវំ វដ្ដខាណុកជោតនា។ យាទិសេ ហិ បច្ចយេ បដិច្ច អយំ តំតំទស្សនំ ឱក្កន្តោ បុន កទាចិ តប្បដិបក្ខេ បច្ចយេ បដិច្ច តតោ សីសុក្ខិបនមស្ស ន ហោតីតិ ន វត្តព្ពំ។ តេន វុត្តំ “**យេភុយ្យេនា**”តិ។

តស្មាតិ យស្មា ឯវំ សំសារខាណុភាវស្សបិ បច្ចយោ អកល្យាណជនោ, តស្មា។ **ភូតិកាមោ**តិ ទិដ្ឋធម្មិកសម្បរាយិកបរមត្ថានំ វសេន អត្តនោ គុណេហិ វឌ្ឍិកាមោ។ យំ បនេត្ថ កេចិ វទន្តិ “យថា ចិរកាលភាវនាយ បរិបាកូបគមលទ្ធពលត្តា ឧបនិស្សយកុសលា អកុសលេ សព្ពសោ សមុច្ឆិន្ទន្តិ, ឯវំ អកុសលធម្មា តតោបិ ចិរកាលភាវនាសម្ភវតោ លទ្ធពលា ហុត្វា កទាចិ កុសលធម្មេបិ សមុច្ឆិន្ទន្តិ។ ឯវញ្ច កត្វា ទឡ្ហមិច្ឆាភិនិវេសស្ស មិច្ឆាទិដ្ឋិកស្ស វដ្ដខាណុកភាវជោតនាបិ សមត្ថិតា ហោតី”តិ យថា តំ “វស្សភញ្ញានំ ទិដ្ឋី”តិ, តំ ន, មិច្ឆត្តនិយតធម្មានំ ចិរកាលភាវនាមត្តេន ន បដិបក្ខស្ស បជហនសមត្ថតា, អថ ខោ ធម្មតាសិទ្ធេន បច្ចយវិសេសាហិតសាមត្ថិយេន អត្តនោ បហាយកសភាវេន បហាយកភាវោ ភាវនាកុសលានំយេវ វុត្តោ, អកុសលានំយេវ ច បហាតព្ពភាវោ “ទស្សនេន បហាតព្ពា”តិអាទិនា នយេន, អកុសលានំយេវ ទុព្ពលភាវោ “អពលានំ ពលីយន្តី”តិអាទិនា (សុ. និ. ៧៧៦; មហានិ. ៥) (យុត្តិនាបិ នាមតោ វា អធិគមនិយោ អាលោកោ អាលោកភាវតោ ពាហិរាវរណេកា វិយ ន ចេត្ថ បដិញ្ញត្តេ ភាវេសតា សោតុនោ អាសំកិតព្ពា វិសេសវស្សសាធេតព្ពតោ សាមញ្ញស្ស ច សោតុភាវេន អធិប្បេតត្តា វេទ-សទ្ទស្ស លោបោ ទីបេ សភាវេ សាធនេ យថា តំ សទ្ទយភាវស្ស នាបិ វិសុទ្ធកអនុមានាទិវិរោធសម្ភវតោ។ ន ហិ សក្កា អន្តរាលោកស្ស ពាហិរាលោកស្ស វិយ រូបកាយំ ឧបាទាយ រូបតា ចក្ខុវិញ្ញេយ្យត្តាទិកេ បតិដ្ឋាបេតុំ សក្កាតិ វុត្តំ, ននុបិ អន្តរាលោកោ អវិគ្គហត្តា វេទនា វិយាតិ សទ្ទេវ ញាណាលោកស្ស អវិជ្ជន្ធការា វិយ វិធមនិយភាវេ សព្ពេសម្បិ កុសលធម្មានំ កេនចិបិ អកុសលធម្មេន សមុច្ឆិន្ទនិយតា សិទ្ធាវ ហោតិ)។ វដ្ដខាណុកចោទនាយ យំ វត្តព្ពំ, តំ ហេដ្ឋា វុត្តមេវាតិ តិដ្ឋតេសា ពាលជនវិកត្ថនា។

១០៣. ឈានចិត្តមយាតិ រូបាវចរជ្ឈានចិត្តេន និព្ពត្តា។ តថា ហិ តេសំ វិសេសេន ឈានមនសា និព្ពត្តត្តា “មនោមយា”តិ វុត្តា, អវិសេសេន បន អភិសង្ខារមនសា សព្ពេបិ សត្តា មនោមយា ឯវ។ **សញ្ញាមយា**តិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ តេនាហ “**អរូបជ្ឈានសញ្ញាយា**”តិ។ **អយន្តិ** រូបិតាភាវបដិបជ្ជនកបុគ្គលោ។ **អប្បដិលទ្ធជ្ឈានោ**តិ អនធិគតរូបជ្ឈានោ។ **តស្សបី**តិ តក្កិនោបិ។ **រូបជ្ឈានេ កង្ខា នត្ថិ** អនុស្សវវសេន លទ្ធវិនិច្ឆយត្តា។

១០៤. សារាគាយាតិ សរាគភាវាយ។ **សន្តិកេ**តិ សមីបេ, ន ថាមគតា ទិដ្ឋិនាតិទូរត្តា សរាគា, ន សម្បយុត្តត្តា។ សា ហិ ន ថាមគតា វដ្ដបរិយាបន្នេសុ ធម្មេសុ រជ្ជតីតិ វិញ្ញាយតីតិ អាហ – “**រាគវសេន វដ្ដេ រជ្ជនស្សា**”តិ។ សព្ពេបិ សំយោជនា តណ្ហាវសេនេវ សម្ភវន្តីតិ អាហ – “**តណ្ហាវសេន សំយោជនត្ថាយា**”តិ។ **អារុប្បេ បនស្ស កង្ខា នត្ថី**តិ អនុស្សវវសេន លទ្ធនិច្ឆយំ សន្ធាយ វុត្តំ។ កាមំ ទុគ្គតិទុក្ខានំ ឯកន្តសំវត្តនេន នត្ថិកទិដ្ឋិអាទីនំ អបណ្ណកតា បាកដា ឯវ, និប្បរិយាយេន បន អនវជ្ជស្ស អត្ថស្ស ឯកន្តសាធកំ អបណ្ណកន្តិ កត្វា ចោទនា, សាវជ្ជស្សបិ អត្ថស្ស សាធនេ ឯកំសិកភាវំ គហេត្វា បរិហារោ។ តេនាហ “**គហណវសេនា**”តិអាទិ។ តេន រុឡ្ហីវសេន “នត្ថិ ទិន្ន”ន្តិអាទីនិ អបណ្ណកង្គានិ ជាតានីតិ ទស្សេតិ។

១០៥. ហេដ្ឋា តយោ បុគ្គលាវ ហោន្តីតិ អត្ថន្តបោ បរន្តបោតិ ឥមស្មឹ ចតុក្កេ ហេដ្ឋា តយោ បុគ្គលា ហោន្តិ។ យថាវុត្តា បញ្ចបិ បុគ្គលា ទុប្បដិបន្នាវ, តតោ **អត្ថិកវាទាទយោ បញ្ច**បុគ្គលា សម្មាបដិបន្នតាយ ឥមស្មឹ ចតុក្កេ **ឯកោ ចតុត្ថបុគ្គលោវ ហោតិ។ ឯតមត្ថំ ទស្សេតុ**ន្តិ ឥធ ហេដ្ឋា វុត្តបុគ្គលបញ្ចកទ្វយំ ឥមស្មឹ ចតុក្កេ ឯវ

សង្គហំ គច្ឆតីតិ វិភាគេន ទុប្បដិបត្តិសុប្បដិបត្តិយោ ទស្សេតុំ **ភគវា ឥមំ ទេសនំ អារភី**តិ។ យំ បនេត្ថ អត្ថតោ អវិភត្តំ, តំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

អបណ្ណកសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

និដ្ឋិតា ច គហបតិវគ្គវណ្ណនា។

២. ភិក្ខុវគ្គោ

១. អម្ពលដ្ឋិករាហុលោវាទសុត្តវណ្ណនា

១០៧. **អម្ពលដ្ឋិកាយ**ន្តិ ឯត្ថ អម្ពលដ្ឋិកា វុច្ចតិ សុជាតោ តរុណម្ពរុក្ខោ, តស្ស បន អវិទូរេ កតោ បាសាទោ ឥធ “អម្ពលដ្ឋិកា”តិ អធិប្បេតោ។ តេនាហ “**វេឡុវនវិហារស្ស**”តិអាទិ។ **បធានឃរសង្ខេបេ**តិ ភាវនាគេហប្បការេ យោគីនំ គេហេតិ អត្ថោ។ **តិខិណោវ ហោតិ,** ន តស្ស តិខិណភាវោ កេនចិ កាតព្ពោ សភាវសិទ្ធត្តា។ **ឯវមេវ** អត្តនោ វិមុត្តិបរិបាចនកម្មុនា តិក្ខវិសទភាវប្បត្តិយា **អយម្បិ អាយស្មា...បេ.... តត្ថ វិហាសិ។ បកតិបញ្ញត្តមេវា**តិ បកតិយា បញ្ញត្តំ ពុទ្ធានំ ឧបគមនតោ បុរេតរមេវ ចារិត្តវសេន បញ្ញត្តំ។

១០៨. ឧទកំ អនេន ធីយតិ, ឋបីយតិ វា ឯត្ថាតិ **ឧទកាធានំ។ ឧទកដ្ឋាន**ន្តិ ច ខុទ្ទកភាជនំ។ “**ឱវាទទានត្ថំ អាមន្តេសី**”តិ វត្វា តំ បនស្ស ឱវាទទានំ ន ឥធេវ, អថ ខោ ពហូសុ ឋានេសុ ពហុក្ខត្តុំ បវត្តិតន្តិ តានិ តានិ សង្ខេបតោ ទស្សេត្វា ឥធ សំវណ្ណនត្ថំ “**ភគវតា ហី**”តិអាទិ វុត្តំ។

តត្ថ **សព្ពពុទ្ធេហិ អវិជហិត**ន្តិ ឥមិនា សព្ពេសំ ពុទ្ធានំ សាសនេ កុមារបញ្ហា នាម ហោតីតិ ទស្សេតិ។ ឯកេកតោ បដ្ឋាយ យាវ ទសកា បវត្តា ទស បុច្ឆា ឯតស្សាតិ **ទសបុច្ឆំ,** ឯកេកតោ បដ្ឋាយ យាវ ទសកា ឯកុត្តរវសេន បវត្តំ វិស្សជ្ជនត្តាយ **បញ្ចបណ្ណាសវិស្សជ្ជនំ** សាមណេរបញ្ហន្តិ សម្ពន្ធោ។ យំ បនេត្ថ វត្តព្ពំ, តំ បរមត្ថជោតិកាយំ **ខុទ្ទកដ្ឋកថាយំ** (ខុ. បា. អដ្ឋ. ៤.កុមារបញ្ហវណ្ណនា) វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។ អនាទីនវទស្សិតាយ អភិណ្ហំ មុសា សមុទាចរណតោ “**បិយមុសាវាទា**”តិ វុត្តំ, ឧទកាវសេសឆឌ្ឌនឧទកាធាននិកុជ្ជនឧក្កុជ្ជនទស្សនសញ្ញិតា **ចតស្សោ ឧទកាធានូបមាយោ** សព្ពស្ស យុទ្ធកម្មស្ស អករណករណវសេន ទស្សិតា **ទ្វេ ហត្ថិឧបមាយោ**។

តត្ថ រាហុលសុត្តន្តិ សុត្តនិបាតេ អាគតំ រាហុលសុត្តំ (សុ. និ. ៣៣៧ អាទយោ)។ **អភិណ្ហោវាទវសេន វុត្ត**ន្តិ ឥមិនា អន្តរន្តរា តំ សុត្តំ កថេត្វា ភគវា ថេរំ ឱវទតីតិ ទស្សេតិ។ **ឥទញ្ច បនា**តិ ឥទំ យថាវុត្តំ ភគវតោ តំតំកាលានុរូបំ អត្តនោ ឱវាទទានំ សន្ធាយ។ **ពីជ**ន្តិ អណ្ឌំ។ **បស្សសិ នូ**តិ **នុ**-សទ្ទោ អនុជាននេ, ននុ បស្សសីតិ អត្ថោ។ សច្ចធម្មំ លង្ឃិត្វា ឋិតស្ស កិញ្ចិបិ អកត្តព្ពំ នាម បាបំ នត្ថីតិ អាហ – “**សម្បជានមុសាវាទេ សំវររហិតស្ស ឱបម្មទស្សនត្ថំ វុត្តា**”តិ។ តថា ហិ –

“ឯកំ ធម្មមតីតស្ស, មុសាវាទិស្ស ជន្តុនោ;
វិតិណ្ណបរលោកស្ស, នត្ថិ បាបមការិយ”ន្តិ។ (ធ. ប. ១៧៦);

ឧរុឡ្ហវាតិ ឧរុឡ្ហោ ហុត្វា ឧស្សិតោ។ សោ បន ទមវសេន អភិរុយ្ហ វឌ្ឍិតោ អារោហនយោគ្យោ ច ហោតីតិ អាហ “**អភិវឌ្ឍិតោ អារោហសម្បន្នោ**”តិ។ **អាគតាគតេ**តិ អត្តនោ យោគ្យបទេសំ អាគតាគតេ។ **បដិសេនាយ ផលកកោដ្ឋកមុណ្ឌបាការាទយោ**តិ បដិសេនាយ អត្តនោ អារក្ខត្ថាយ ឋបិតេ ផលកកោដ្ឋកេ ចេវ ឧទ្ធច្ឆទបាការាទិកេ ច។ **ឯតំ បទេស**ន្តិ ឯតំ បរសេនាបទេសំ។ **ឯត្តកេនា**តិ ឱលោកនមត្តេន។ តស្ស ឱលោកនាការទស្សនេនេវ។ **សតម្បិ សហស្សម្បិ សេនានីកំ ទ្វេធា ភិជ្ជតិ,** តីរបាតិកំ មទ្ទិតំ ហុត្វា បទាតា ហុត្វា ទ្វេធា ហុត្វា បលាយន្តិ។ **កណ្ណេហិ បហរិត្វា**តិ បគេវ សរានំ អាគមនសទ្ទំ ឧបធារេត្វា យថា វេគោ ន ហោតិ, ឯវំ សមុដ្ឋាបេត្វា តេហិ បហរិត្វា **បាតនំ។ បដិហត្ថិបដិអស្សា**តិអាទិនា បច្ចេកំ បតិ-សទ្ទោ យោជេតព្ពោតិ។ **ទីឃាសិលដ្ឋិយា**តិ ទីឃលតាយ អសិលដ្ឋិយា។

ករណោតិ កម្មករណោ។ **មញ្ញតិ** ហត្ថារោហោ។ **អយមុគ្គរ**ន្តិ តាទិសេ កាលេ គហិតមុគ្គរំ។ **ឱលោកេត្វា**តិ ញាណចក្ខុនា ទិស្វា, អភិណ្ហំ សម្បជញ្ញំ ឧបដ្ឋបេត្វាតិ អត្ថោ។

១០៩. **សសក្ក**ន្តិ បស្សិតុំ យុត្តំ កត្វា ឧស្សាហំ ជនេត្វា **ន ករណីយំ,** តាទិសំ និយមតោ អកត្តព្ពំ ហោតីតិ អាហ “**ឯកំសេនេវ ន កាតព្ព**”ន្តិ។ **បដិសំហរេយ្យាសី**តិ ករណតោ សង្កោចំ អាបជ្ជេយ្យាសិ។ យថាភូតោ អសន្តោ និវត្តោ អករោន្តោ នាម ហោតីតិ អាហ “**និវត្តេយ្យាសិ មា ករេយ្យាសី**”តិ។ **អនុបទេយ្យាសី**តិ អនុពលប្បទាយី ភវេយ្យាសិ។ តេនាហ “**ឧបត្ថម្ភេយ្យាសី**”តិ។ តំ បន អនុពលប្បទានំ ឧបត្ថម្ភនំ បុនប្បុនំ ករណមេវាតិ អាហ “**បុនប្បុនំ ករេយ្យាសី**”តិ ។ **សិក្ខមានោ**តិ តំយេវ អធិសីលសិក្ខំ តន្និស្សយញ្ច សិក្ខាទ្វយំ សិក្ខន្តោ សម្បាទេន្តោ។

១១១. កិត្តកេ បន ឋានេតិ កិត្តកេ ឋានេ បវត្តានិ។ អវិទូរេ ឯវ បវត្តានីតិ ទស្សេន្តោ "**ឯកស្មិំ បុរេភត្តេយេវ សោធេតព្ពានី**"តិ អាហ។ ឯវញ្ហិ តានិ សុសោធិតានិ ហោន្តិ សុបរិសុទ្ធានិ។ **បរេសំ អប្បិយំ** គរុំ គារយ្ហំ, យថាវុត្តដ្ឋានតោ បន អញ្ញំ វា កម្មដ្ឋានមនសិការេនេវ កាយកម្មាទីនិ បរិសោធិតានិ ហោន្តីតិ ន គហិតំ។ **បដិឃំ វា**តិ ឯត្ថ **វា**-សទ្ទេន អសមបេក្ខណេ មោហស្ស សង្គហោ ទដ្ឋព្ពោ។

១១២. វុត្តនយេន កាយកម្មាទិបរិសោធនំ នាម ឥធេវ, ន ឥតោ ពហិទ្ធាតិ អាហ "**ពុទ្ធា...បេ.... សាវកា វា**"តិ។ តេ ហិ អត្ថតោ សមណព្រាហ្មណា វាតិ។ **តស្មា**តិ យស្មា សព្ពពុទ្ធបច្ចេកពុទ្ធសាវកេហិ អារុឡ្ហមគ្គោ, រាហុល, មយា តុយ្ហំ អាចិក្ខិតោ, តស្មា។ តេន អនុសិក្ខន្តេន តយា ឯវំ សិក្ខិតព្ពន្តិ ឱវាទំ អទាសិ។ សេសំ វុត្តនយត្តា សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

អម្ពលដ្ឋិករាហុលោវាទសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា

សមត្តា។

២. មហារាហុលោវាទសុត្តវណ្ណនា

១១៣. ឥរិយាបថានុពន្ធនេនាតិ ឥរិយាបថគមនានុពន្ធនេន, ន បដិបត្តិគមនានុពន្ធនេន។ អញ្ញាមេវ ហិ ពុទ្ធានំ បដិបត្តិគមនំ អញ្ញំ សាវកានំ។ ***វិលាសិតគមនេនា***តិ – "ទូរេ បាទំ ន ឧទ្ធរតិ, ន អច្ចាសន្នេ បាទំ និក្ខិបតិ, នាតិសីឃំ គច្ឆតិ នាតិសណិក"ន្តិអាទិនា (សំ. និ. អដ្ឋ. ៣.៤.២៤៣; ឧទា. អដ្ឋ. ៧៦; សារត្ថ. ដី. មហាវគ្គ ៣.២៨៥) វុត្តេន សភាវសីលេន ពុទ្ធានំ ចាតុរិយគមនេន។ តទេវ ហិ សន្ធាយ "**បទេ បទំ និក្ខិបន្តោ**"តិ វុត្តំ។ **បទានុបទិកោ**តិ រាហុលត្ថេរស្សបិ លក្ខណបារិបូរិយា តាទិសមេវ គមនន្តិ យត្តកំ បទេសំ អន្តរំ អទត្វា ភគវតោ បិដ្ឋិតោ គន្តុំ អារទ្ធោ, សព្ពត្ថ តមេវ គមនបទានុបទំ គច្ឆតីតិ បទានុបទិកោ។

វណ្ណនាភូមិ ចាយំ តត្ថ ភគវន្តំ ថេរញ្ច អនេករូបាហិ ឧបមាហិ វណ្ណេន្តោ "**តត្ថ ភគវា**"តិអាទិមាហ។ **និក្ខន្តគជបោតកោ វិយ** វិរោចិត្ថាតិ បទំ អានេត្វា យោជនា។ ឯវំ តំ **កេសរសីហោ វិយា**តិអាទីសុបិ អានេត្វា យោជេតព្ពំ។ **តារកវាជា** នាម ចន្ទោ។ **ទ្វិន្នំ ចន្ទមណ្ឌលាន**ន្តិអាទិ បរិកប្បវចនំ, ពុទ្ធាវេណិកសន្តកំ វិយ ពុទ្ធានំ អាកប្បសោភា អហោសិ, អហោ សិរិសម្បត្តីតិ យោជនា។

អាទិយមានាតិ គណ្ហន្តិ។ "បច្ឆា ជានិស្សាមា"តិ **ន អជ្ឈុបេក្ខិតព្ពោ។ ឥទំ ន កត្តព្ពន្តិ វុត្តេ**តិ ឥទំ បាណអតិបាតនំ ន កត្តព្ពន្តិ វុត្តេ ឥទំ ទណ្ឌេន វា លេឌ្ឌុនា វា វិហេឋនំ ន កត្តព្ពំ, ឥទំ បាណិនា ទណ្ឌកទានញ្ច អន្តមសោ កុជ្ឈិត្វា ឱលោកនមត្តម្បិ ន កត្តព្ពមេវាតិ នយសតេនបិ នយសហស្សេនបិ បដិវិជ្ឈតិ, តថា ឥជ តាវ សម្មជ្ជនំ កត្តព្ពន្តិ វុត្តេបិ តត្ថ បរិភណ្ឌករណំ វិហារង្គណសម្មជ្ជនំ កចវរឆឌ្ឌនំ វាលិកាសមកិរណន្តិ ឯវមាទិនា នយសតេន នយសហស្សេន បដិវិជ្ឈតិ។ តេនាហ – "**ឥទំ កត្តព្ពន្តិ វុត្តេបិ ឯសេវ នយោ**"តិ។ **បរិភាស**ន្តិ តជ្ជនំ។ **លភាមី**តិ បច្ចាសីសតិ។

សព្ពមេតន្តិ សព្ពំ ឯតំ មយិ លព្ភមានំ សិក្ខាកាមតំ។ **អភិញ្ញាយា**តិ ជានិត្វា។ **សហាយោ**តិ រដ្ឋបាលត្ថេរំ សន្ធាយាហ។ សោ ហិ ភគវតា សទ្ធាបព្ពជិតភាវេ ឯតទគ្គេ ឋបិតោ។ **ធម្មារក្ខោ**តិ សត្ថុ សទ្ធម្មរតនានុបាលកោ ធម្មភណ្ឌាគារិកោ។ **បេត្តិយោ**តិ ចូឡបិតា។ **សព្ពំ មេ ជិនសាសន**ន្តិ សព្ពម្បិ ពុទ្ធសាសនំ មយ្ហមេវ។

ឆន្ទរាគំ ញត្វាតិ ឆន្ទរាគំ មម ចិត្តេ ឧប្បន្នំ ញត្វា។ **អញ្ញតរស្មិំ រុក្ខមូលេ**តិ វិហារបរិយន្តេ អញ្ញតរស្មិំ រុក្ខមូលដ្ឋានេ អនុច្ឆវិកេ។

តទាតិ អគ្គសាវកេហិ បសាទាបនកាលេ។ អញ្ញកម្មដ្ឋានានិ ចង្កមនឥរិយាបថេបិ បិណ្ឌិបសារណកាលេបិ សមិជ្ឈន្តិ, ន ឯវមិទន្តិ អាហ – "**ឥទមស្ស ឯតិស្សា និសជ្ជាយ កម្មដ្ឋានំ អនុច្ឆវិក**"ន្តិ។ **អានាបានស្សតិ**ន្តិ អានាបានស្សតិកម្មដ្ឋានំ។

សមសីសី ហោតីតិ សចេ សមសីសី ហុត្វា ន បរិនិព្ពាយតិ។ **បច្ចេកពោធិ សច្ឆិករោតិ** នោ ចេ បច្ចេកពោធិ សច្ឆិករោតិ។ **ខិប្បាភិញ្ញោ**តិ ខិប្បំ លហុំយេវ បត្តព្ពឆឡភិញ្ញោ។

បរិបុណ្ណាតិ សោឡសសុ អាការេសុ កស្សចិបិ អគាបនេន សព្ពសោ បុណ្ណា។ **សុភាវិតា**តិ សមថភាវនាយ វិបស្សនាភាវនាយ ច អនុបុព្ពសម្បាទនេន សុភាវិតា។ គណនាវិធានានុបុព្ពិយា អាសេវិតត្តា **អនុបុព្ពំ**

បរិចិតា។

ឱមានំ វាតិ អវជានន្តំ ឧញ្ញាតន្តិ ឯវរិធំ មានំ វា។ **អតិមានំ វា**តិ "កឹ ឥមេហិ, មមេវ អានុភាវេន ជីវិស្សាមី"តិ ឯវំ អតិមានំ វា កុតោ ជនេស្សតីតិ។

១១៤. វិសង្ខរិត្វាតិ វិសំយុត្តេ កត្វា, យថា សង្កាការេន គហណំ ន គច្ឆតិ, ឯវំ វិនិភុញ្ជិត្វាតិ អត្ថោ។ មហាភូតានិ តាវ វិត្ថារេតុ, សម្ពសនូបគត្តា, អសម្ពសនូបគំ អាកាសធាតុំ អថ កស្មា វិត្ថារេសីតិ អាហ "**ឧបាទារូបទស្សនត្ថ**"ន្តិ។ អាបោធាតុ សុខុមរូបំ។ ឥតរាសុ ឱឡារិកសុខុមតាបិ លព្ភតីតិ អាហ "**ឧបាទារូបទស្សនត្ថ**"ន្តិ។ **ហេដ្ឋា ចត្តារិ មហាភូតានេវ កថិតានិ, ន ឧបាទារូប**ន្តិ តស្ស បនេត្ថ លក្ខណហារនយេន អាកាសទស្សនេន ទស្សិតតា វេទិតព្ពា។ តេនាហ "**ឥមិនា មុខេន តំ ទស្សេតុ**"ន្តិ។ ន កេវលំ ឧបាទារូបគ្គហណទស្សនត្ថមេវ អាកាសធាតុ វិត្ថារិតា, អថ ខោ បរិគ្គហសុខតាយបីតិ ទស្សេន្តោ "**អបិចា**"តិអាទិមាហ។ តត្ថ បរិច្ឆិន្ទិតព្ពស្ស រូបស្ស និរវសេសបរិយាទានត្ថំ "**អជ្ឈត្តិកេនា**"តិ វិសេសនមាហ។ **អាកាសេនា**តិ អាកាសធាតុយា គហិតាយ។ **បរិច្ឆិន្នរូប**ន្តិ តាយ បរិច្ឆិន្ទិតកលាបគតម្បិ បាកដំ ហោតិ វិភូតំ ហុត្វា ឧបដ្ឋាតិ។

ឥទានិ វុត្តមេវត្ថំ សុខគ្គហណត្ថំ គាថាយ ទស្សេតិ។ **តស្សា**តិ ឧបាទាយរូបស្ស។ **ឯវំ អាវិភាវត្ថ**ន្តិ ឯវំ បរិច្ឆិន្នតាយ អាកាសស្ស វសេន វិភូតភាវត្ថំ។ **ត**ន្តិ អាកាសធាតុំ។

១១៨. អាកាសភាវំ គតន្តិ ចតូហិ មហាភូតេហិ អសម្ផុដ្ឋានំ តេសំ បរិច្ឆេទកភាវេន អាកាសន្តិ គហេតព្ពតំ គតំ, អាកាសមេវ វា អាកាសគតំ យថា "ទិដ្ឋិគតំ (ធ. ស. ៣៨១; មហានិ. ១២), អត្ថង្គត"ន្តិ (អ. និ. អដ្ឋ. ១.១.១៣០) ច។ **អាទិន្ន**ន្តិ ឥមន្តិ តណ្ហាទិដ្ឋីហិ អាទិន្នំ។ តេនាហ "**គហិតំ បរាមដ្ឋ**"ន្តិ។ អញ្ញត្ថ កម្មជំ "ឧបាទិន្ន"ន្តិ វុច្ចតិ, ន តថា ឥធាតិ អាហ "**សរីរដ្ឋកន្តិ អត្ថោ**"តិ។ **បថវីធាតុអាទីសុ វុត្តនយេនេវា**តិ មហាហត្ថិបទោបមេ (ម. និ. ១.៣០០ អាទយោ) វុត្តនយទស្សនំ សន្ធាយ វទតិ។

១១៩. តាទិភាវោ នាម និដ្ឋិតកិច្ចស្ស ហោតិ, អយញ្ច វិបស្សនំ អនុយុញ្ជតិ, អថ កិមត្ថំ តាទិភាវតា វុត្តាតិ? បថវីសមតាទិលក្ខណាចិក្ខណាហិ វិបស្សនាយ សុខប្បវត្តិអត្ថំ។ តេនាហ "**ឥដ្ឋានិដ្ឋេសូ**"តិអាទិ។ **គហេត្វា**តិ កុសលប្បវត្តិយា ឱកាសទានវសេន បរិគ្គហេត្វា។ **ន បតិដ្ឋិតោ**តិ ន និស្សិតោ ន លគ្គោ។

១២០. ព្រហ្មវិហារភាវនា អសុភភាវនា អានាបានស្សតិភាវនា ច ឧបចារំ វា អប្បនំ វា បាបេន្តោ វិបស្សនាយ បាទកភាវាយ អនិច្ចាទិសញ្ញាយ វិបស្សនាភាវេន ឧស្សក្កិត្វា មគ្គបដិបាដិយា អរហត្តាធិគមាយ ហោតីតិ "**មេត្តាទិភាវនាយ បន ហោតី**"តិ វុត្តំ។ **យត្ថ កត្ថចិ សត្តេសុ សង្ខារេសុ ច បដិហញ្ញនកិលេសោ**តិ អាឃាតភាវមេវ វទតិ ញាយភាវតោ អញ្ញេសម្បិ។ **អស្មិមានោ**តិ រូបាទិកេ បច្ចេកំ ឯកជ្ឈំ គហេត្វា "អយមហមស្មី"តិ ឯវំ បវត្តមានោ។

១២១. ឥទំ កម្មដ្ឋានន្តិ ឯត្ថ គណនាទិវសេន អាសេវិយមានា អស្សាសបស្សាសា យោគកម្មស្ស បតិដ្ឋានតាយ កម្មដ្ឋានំ។ តត្ថ បន តថាបវត្តោ មនសិការោ ភាវនា។ ឯត្ថ ច តស្សេវ ថេរស្ស ភគវតា ពហូនំ កម្មដ្ឋានានំ ទេសិតត្តា ចរិតំ អនាទិយិត្វា កម្មដ្ឋានានិ សព្ពេសំ បុគ្គលានំ សប្បាយានីតិ អយមត្ថោ សិទ្ធោ, អតិសប្បាយវសេន បន កម្មដ្ឋានេសុ វិភាគកថា កថិតាតិ វេទិតព្ពា។

មហារាហុលោវាទសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

៣. ចូឡមាលុក្យសុត្តវណ្ណនា

១២២. ឯវំ ឋបិតានីតិ "សស្សតោ លោកោ"តិអាទិនយប្បវត្តានិ ទិដ្ឋិគតានិ អនិយ្យានិកតាយ ន ព្យាកាតព្ពានិ ន កថេតព្ពានិ, ឯវំ ឋបនីយបក្ខេ **ឋបិតានិ ចេវ** និយ្យានិកសាសនេ ឆឌ្ឌនីយតាយ **បដិក្ខិត្តានិ ច,** អបិចេត្ថ អត្ថតោ បដិក្ខេបោ ឯវ ព្យាកាតព្ពតោ។ យថា ឯកោ កម្មកិលេសវសេន ឥត្ថត្តំ អាគតោ, តថា អបរោបិ អបរោបីតិ សត្តោ តថាគតោ វុច្ចតីតិ អាហ – "**តថាគតោតិ សត្តោ**"តិ។ **តំ អព្យាករណំ មយ្ហំ ន រុច្ចតី**តិ យទិ សស្សតោ លោកោ, សស្សតោ លោកោតិ, អសស្សតោ លោកោ, អសស្សតោ លោកោតិ ជានាមាតិ ព្យាកាតព្ពមេវ, យំ បន ឧភយថា អព្យាករណំ, តំ មេ ចិត្តំ ន អារាធេតិ អជាននហេតុកត្តា អព្យាករណស្ស។ តេនាហ – "អជានតោ ខោ បន អបស្សតោ ឯតទេវ ឧជុកំ, យទិទំ ន ជានាមិ ន បស្សាមី"តិ។ **សស្សតោ**តិអាទីសុ **សស្សតោ**តិ សព្ពកាលិកោ, និច្ចោ ធុវោ អវិបរិណាមធម្មោតិ អត្ថោ។ សោ ហិ ទិដ្ឋិគតិកេហិ

លោកីយន្តិ ឯត្ថ បុញ្ញបាបតព្ពិបាកា, សយំ វា តព្ពិបាកាករាទិភាវេន អរិយុត្តេហិ លោកីយតីតិ **លោកោ**តិ អធិប្បេតោ។ ឯតេន ចត្តារោបិ សស្សតវាទា ទស្សិតា ហោន្តិ។ **អសស្សតោ**តិ ន សស្សតោ, អនិច្ចោ អន្វយោ ភេទនធម្មោតិ អត្ថោ, អសស្សតោតិ ច សស្សតភាវបដិក្ខេបេន ឧច្ឆេទោ ទីបិតោតិ សត្តបិ ឧច្ឆេទវាទា ទស្សិតា ហោន្តិ។ **អន្តវា**តិ បរិវដុមោ បរិច្ឆិន្នបរិមាណោ, អសព្ពគតោតិ អត្ថោ។ តេន "សរីរបរិមាណោ, អង្គុដ្ឋបរិមាណោ, យវបរិមាណោ បរមាណុបរិមាណោ អត្តា"តិ (ឧទា. អដ្ឋ. ៥៤; ទី. និ. ដី. ១.៧៦-៧៧) ឯវមាទិវាទា ទស្សិតា ហោន្តិ។

តថាគតោ បរំ មរណាតិ តថាគតោ ជីវោ អត្តា មរណតោ ឥមស្ស កាយស្ស ភេទតោ បរំ ឧទ្ធំ ហោតិ អត្ថិ សំវិជ្ជតីតិ អត្ថោ។ ឯតេន សស្សតភាវមុខេន សោឡស សញ្ញីវាទា, អដ្ឋ អសញ្ញីវាទា, អដ្ឋ ច នេវសញ្ញីនាសញ្ញីវាទា ទស្សិតា ហោន្តិ។ **ន ហោតី**តិ នត្ថិ ន ឧបលព្ភតិ។ ឯតេន ឧច្ឆេទវាទោ ទស្សិតោ ហោតិ។ អបិច **ហោតិ ច ន ច ហោតី**តិ អត្ថិ នត្ថិ ចាតិ។ ឯតេន ឯកច្ចសស្សតវាទោ ទស្សិតោ។ **នេវ ហោតិ ន ន ហោតី**តិ បន ឥមិនា អមរាវិក្ខេបវាទោ ទស្សិតោតិ វេទិតព្ពំ។ ភគវតា បន អនិយ្យានិកត្តា អនត្ថសំហិតានិ ឥមានិ ទស្សនានីតិ តានិ ន ព្យាកតានិ, តំ អព្យាករណំ សន្ធាយាហ អយំ ថេរោ "តំ មេ ន វុច្ចតី"តិ។ **សិក្ខំ បដិក្ខិបិត្វា** យថាសមាទិន្នសិក្ខំ បហាយ។

១២៥. **តុំ នេវ យាចកោ**តិ អហំ ភន្តេ ភគវតិ ព្រហ្មចរិយំ ចរិស្សាមីតិអាទិនា។ **ន យាចិតកោ**តិ តុំ មាលុក្យបុត្ត មយិ ព្រហ្មចរិយំ ចរាតិអាទិនា។

១២៦. **បរសេនាយ បិតេន** បុរិសេន។ **ពហលលេបនេនា**តិ ពហលវិលេបនេន។ មហាសុបិយាទិ សព្ពោ មុទុហិទកោ វេណុវិសេសោ **សណ្ហោ**។ **មរុវា**តិ មកចិ។ **ខីរបណ្ណិនោ**តិ ខីរបណ្ណិយា, យស្សា ឆិន្នមត្តេ បណ្ណេ ខីរំ បគ្ឃរតិ។ **គច្ឆន្តិ** គច្ឆតោ ជាតំ សយំជាតគុម្ពតោ គហិតន្តិ អធិប្បាយោ។ **សិថិលហនុ** នាម ទត្តា កណ្ណោ បតង្គោ។ **ឯតាយ ទិដ្ឋិយា សតិ ន ហោតី**តិ "សស្សតោ លោកោ"តិ ឯតាយ ទិដ្ឋិយា សតិ មគ្គព្រហ្មចរិយវាសោ ន ហោតិ, តំ បហាយ ឯវ បត្តព្ពតោ។

១២៧. **អត្ថេវ ជាតី**តិអាទិនា ឯតា ទិដ្ឋិយោ បច្ចេកម្បិ សំសារបរិព្រូហនា កដសិវឌ្ឍនា និព្ពានវិពន្ធនាតិ ទស្សេតិ។

១២៨. **តស្មាតិហា**តិ ឥទំ អដ្ឋានេ ឧទ្ធដំ, ហានេយេវ បន "វុត្តបដិបក្ខនយេន វេទិតព្ព"ន្តិ ឥមស្ស បរតោ កត្វា សំវណ្ណេតព្ពំ។ អត្ថនោ ផលេន អរណីយតោ អនុគន្តព្ពតោ ការណម្បិ **"អត្ថោ"**តិ វុច្ចតីតិ អាហ **"ការណនិស្សិត"**ន្តិ។ តេនាហ **"ព្រហ្មចរិយស្ស អាទិមត្តម្បី"**តិ។ **បុព្ពបទដ្ឋាន**ន្តិ បឋមារម្ភោ។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

ចូឡមាលុក្យសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

៤. មហាមាលុក្យសុត្តវណ្ណនា

១២៩. ឱរំ វុច្ចតិ កាមធាតុ, តត្ថ បវត្តិយា សំវត្តនតោ ឱរំ ភជន្តីតិ **ឱរម្ភាគិយានិ,** ហេដ្ឋិមមគ្គវជ្ឈតាយ ឱរម្ភាគេ ហេដ្ឋាកោដ្ឋាសេ ភជន្តីតិ **ឱរម្ភាគិយានិ** ក-ការស្ស យ-ការំ កត្វា។ តេនាហ **"ហេដ្ឋាកោដ្ឋាសិកានី"**តិអាទិ។ កម្មុនា ហិ វដ្ដេន ច ទុក្ខំ សំយោជេន្តីតិ **សំយោជនានិ,** ឱរម្ភាគិយសញ្ញិតានិ សំយោជនានិ យស្ស អប្បហីនានិ, តស្សេវ វដ្ដទុក្ខំ។ យស្ស បន តានិ បហីនានិ, តស្ស តំ នត្ថីតិ។ **អប្បហីនតាយ អនុសេតី**តិ អរិយមគ្គេន អសមុច្ឆិន្នតាយ ការណលាភេ សតិ ឧប្បជ្ជតិ, អប្បហីនភាវេន អនុសេតិ។ **អនុសយមានោ សំយោជនំ នាម ហោតី**តិ អនុសយត្តំ ផរិត្វា បវត្តមានោ បាបធម្មោ យថាវុត្តេនត្ថេន សំយោជនំ នាម ហោតិ។ ឯតេន យទិ បន អនុសយតោ សំយោជនំ បវត្តំ, តថាបិ យេ តេ កាមរាគាទយោ "អនុសយា"តិ វុច្ចន្តិ, តេយេវ ពន្ធនដ្ឋេន សំយោជនានីតិ ទស្សេតិ។

ឯវំ សន្តេបីតិ យទេវ ឱរម្ភាគិយសំយោជនំ ភគវតា បុច្ឆិតំ, តទេវ ថេរេនបិ វិស្សជ្ជិតំ, តថាបិ អយំ លទ្ធិ សន្និស្សយា។ តត្ថ ទោសារោបនាតិ ទស្សេតុំ **"តស្ស វាទេ"**តិអាទិ វុត្តំ។ **សមុទាចារក្ខណេយេវា**តិ បវត្តិក្ខណេ ឯវ។ ន ហិ សព្ពេ វត្តមានា កិលេសា សំយោជនត្ថំ ផរន្តីតិ អធិប្បាយោ។ **តេនា**តិ តេន ការណេន, តថាលទ្ធិកត្តាតិ អត្ថោ។ ចិន្តេសិ "ធម្មំ ទេសេស្សាមី"តិ យោជនា។ **អត្តនោ ធម្មតាយេវា**តិ អជ្ឈាសយេនេវ។ **វិសំវាទិតា**តិ សត្ថុ ចិត្តស្ស អនារាធនេន វិរេចិតា។ **ឯវមកាសិ** ឯវំ ធម្មំ ទេសាបេសិ។

១៣០. សក្កាយទិដ្ឋិបរិយុដ្ឋិតេនាតិ បរិយុដ្ឋានសមត្ថសក្កាយទិដ្ឋិកេន។ តថាភូតញ្ច ចិត្តំ តាយ ទិដ្ឋិយា វិគយ្ហិតំ អជ្ឈោត្ថដញ្ច នាម ហោតីតិ អាហ “**គហិតេន អភិភូតេនា**”តិ។ **ទិដ្ឋិនិស្សរណំ នាម** ទស្សនមគ្គោ តេន សមុច្ឆិន្ទិតព្ពតោ, សោ បន និព្ពានំ អាគម្ម តំ សមុច្ឆិន្ទតិ, តស្មា វុត្តំ “**ទិដ្ឋិនិស្សរណំ និព្ពាន**”ន្តិ។ **អវិនោទិតា អនីហដា**តិ បទទ្វយេនបិ សមុច្ឆេទវសេន អប្បហីនត្តំយេវ វទតិ។ **អញ្ញំ សំយោជនំ អញ្ញោ អនុសយោតិ វទន្តិ**, សហភាវោ នាម អញ្ញេន ហោតិ។ ន ហិ តទេវ តេន សហាតិ វុច្ចតីតិ តេសំ អធិប្បាយោ។ **អញ្ញេនា**តិ អត្ថតោ អញ្ញេន។ អវត្ថាមត្តតោ យទិបិ អវយវវិនិមុត្តោ សមុទាយោ នត្ថិ, អវយវោ បន សមុទាយោ ន ហោតីតិ សោ សមុទាយតោ អញ្ញោ ឯវាតិ សក្កា វត្តុន្តិ យថាវុត្តស្ស បរិហារស្ស អប្បាដិហីរកតំ អាសង្កិត្វា បក្ខន្តរំ អាសល្លិតំ “**អថាបិ សិយា**”តិអាទិនា។ បក្ខន្តរេហិ បរិហារា ហោន្តីតិ យថាវុត្តញាយេនបិ អញ្ញោ បុរិសោ អថាបិ សិយា, អយំ បនេត្ថ អញ្ញោ ទោសោតិ អាហ “**យទិ តទេវា**”តិអាទិ។ អថាបិ សិយា តុយ្ហំ យទិ បរិវិតក្កោ ឦទិសោ យទិ តទេវ សំយោជនន្តិអាទិ។ **តមមត្តំ សន្ធាយា**តិ បរមត្ថតោ សោ ឯវ កិលេសោ សំយោជនមនុសយោ ច, ពន្ធនត្ថ អប្បហីនត្ថានំ បន អត្ថេវ ភេទោតិ តមមត្តំ សន្ធាយ។

១៣២. តចច្ឆេទោ វិយ សមាបត្តិ កិលេសានំ សមាបត្តិវិក្ខម្ភនស្ស សារច្ឆេទស្ស អនុសយស្ស ទូរភាវតោ។ **ផេគ្គុច្ឆេទោ វិយ វិបស្សនា** តស្ស អាសន្នភាវតោ។ **ឯវរូបា បុគ្គលា**តិ អភាវិតសទ្ធាទិពលតាយ ទុព្ពលនាមកាយា បុគ្គលា, យេសំ សក្កាយនិរោធាយ…បេ…. នាធិមុច្ចតិ។ **ឯវំ ទដ្ឋព្ពា**តិ យថា សោ ទុព្ពលកោ បុរិសោ, ឯវំ ទដ្ឋព្ពោ សោ បុរិសោ គង្គាបារំ វិយ សក្កាយបារំ គន្តុំ អសមត្ថត្តា។ វុត្តវិបរិយាយេន សុក្កបក្ខស្ស អត្ថោ វេទិតព្ពោ។

១៣៣. ឧបធិវិវេកេនាតិ ឥមិនា **ឧបធិវិវេកា**តិ ករណេ និស្សក្កន្តិ ទស្សេតិ, **ឧបធិវិវេកា**តិ វា ហេតុម្ហិ និស្សក្កវចនស្ស **ឧបធិវិវេកេនា**តិ ហេតុម្ហិ ករណវចនេន បញ្ចកាមគុណវិវេកោ កថិតោ។ កាមគុណាបិ ហិ ឧបធីយតិ ឯត្ថ ទុក្ខន្តិ ឧបធីតិ វុច្ចន្តីតិ។ ថិនមិទ្ធបច្ចយា កាយវិជម្ភិតាទិភេទំ **កាយាលសិយំ។ តត្ថា**តិ អន្តោសមាបត្តិយំ សមាបត្តិអព្ភន្តរេ ជាតំ។ តំ បន សមាបត្តិបរិយាបន្នម្បិ អបរិយាបន្នម្បីតិ តទុភយំ ទស្សេតុំ “**អន្តោសមាបត្តិក្ខណេយេវា**”តិអាទិ វុត្តំ។ **រូបាទយោ ធម្មេ**តិ រូបវេទនាទិកេ បញ្ចក្ខន្ធធម្មេ។ **ន និច្ចតោ**តិ ឥមិនា និច្ចបដិក្ខេបតោ តេសំ អនិច្ចតមាហ។ តតោ ឯវ ឧទយវយន្តតោ វិបរិណាមតោ តាវកាលិកតោ ច តេ អនិច្ចាតិ ជោតិតំ ហោតិ។ យញ្ហិ និច្ចំ ន ហោតិ, តំ ឧទយព្ពយបរិច្ឆិន្នំ ជរាយ មរណេន ចាតិ ទ្វេធា វិបរិណតំ ឥត្តរខណមេវ ច ហោតិ។ **ន សុខតោ**តិ ឥមិនា សុខបដិក្ខេបតោ តេសំ ទុក្ខតមាហ, អតោ ឯវ អភិណ្ហំ បដិបីឡនតោ ទុក្ខវត្ថុតោ ច តេ ទុក្ខាតិ ជោតិតំ ហោតិ។ ឧទយព្ពយវន្តតាយ ហិ តេ អភិណ្ហំ បដិបីឡនតោ និរន្តរទុក្ខតាយ ទុក្ខស្សេវ ច អធិដ្ឋានភូតាតិ។ បច្ចយយាបនីយតាយ រោគមូលតាយ ច **រោគតោ**។ ទុក្ខតាសូលយោគិតាយ កិលេសាសុចិបគ្ឃរណតោ ឧប្បាទជរាភង្គេហិ ឧទ្ធុមាតបក្កភិជ្ជនតោ ច **គណ្ឌតោ**។ បីឡាជននតោ អន្តោតុទនតោ ទុន្នីហរណតោ ច អវទ្ធិអាវហតោ អឃវត្ថុតោ ច អសេរិភាវតោ អាពាធបទដ្ឋានតាយ ច **អាពាធតោ**។ អវសវត្តនតោ អវិធេយ្យតាយ **បរតោ** ។ ព្យាធិជរាមរណេហិ បលុជ្ជនីយតាយ **បលោកតោ**។ សាមីនិវាសីការកវេទកអធិដ្ឋាយកវិរហតោ **សុញ្ញតោ**។ អត្តបដិក្ខេបង្គេន **អនត្តតោ,** រូបាទិធម្មាបិ ន ឯត្ថ អត្តា ហោន្តីតិ អនត្តា, ឯវំ អយម្បិ ន អត្តា ហោតីតិ អនត្តា។ តេន អព្យាបារតោ និរីហតោ តុច្ឆតោ អនត្តាតិ ទីបិតំ ហោតិ។ លក្ខណត្តយមេវ អវពោធត្ថំ ឯកាទសហិ បទេហិ វិភជិត្វា គហិតន្តិ ទស្សេតុំ “**តត្ថា**”តិអាទិ វុត្តំ។

អន្តោសមាបត្តិយន្តិ សមាបត្តីនំ សហជាតតាយ សមាបត្តីនំ អព្ភន្តរេ។ **ចិត្តំ បដិសំហរតី**តិ តប្បដិពទ្ធឆន្ទរាគាទិឧបក្កិលេសវិក្ខម្ភនេន វិបស្សនាចិត្តំ បដិសំហរតិ។ តេនាហ “**មោចេតី**”តិ។ **សវនវសេនា**តិ “សព្ពសង្ខារសមថោ”តិអាទិនា សវនវសេន។ **ថុតិវសេនា**តិ តថេវ ថោមនាវសេន គុណតោ សំកិត្តនវសេន។ **បរិយត្តិវសេនា**តិ តស្ស ធម្មស្ស បរិយាបុណនវសេន។ **បញ្ញត្តិវសេនា**តិ តទត្ថស្ស បញ្ញាបនវសេន។ **អារម្មណករណវសេនេវ** ឧបសំហរតិ មគ្គចិត្តំ។ **ឯតំ សន្ត**ន្តិអាទិ បន អវធារណនិវត្តិតត្ថទស្សនំ។ យថា វិបស្សនា “ឯតំ សន្តំ ឯតំ បណីត”ន្តិអាទិនា អសង្ខតាយ ធាតុយា ចិត្តំ ឧបសំហរតិ, ឯវំ មគ្គោ និព្ពានំ សច្ឆិកិរិយាភិសមយវសេន អភិសមេន្តោ តត្ថ លព្ភមានេ សព្ពេ វិសេសេ អសម្មោហតោ **បដិវិជានន្តោ តត្ថ ចិត្តំ ឧបសំហរតិ**។ តេនាហ “**ឥមិនា បន អាការេនា**”តិអាទិ។ **សោ តត្ថ ឋិតោ**តិ សោ អទន្ធវិបស្សនោ យោគី តត្ថ តាយ អនិច្ចាទិលក្ខណត្តយារម្មណាយ វិបស្សនាយ ឋិតោ។ **សព្ពសោ**តិ តស្ស មគ្គស្ស អធិគមាយ និព្ពត្តិតសមថវិបស្សនាសុ។ **អសក្កោន្តោ អនាគាមី ហោតី**តិ ហេដ្ឋិមមគ្គវហាសុ ឯវ សមថវិបស្សនាសុ ឆន្ទរាគំ បហាយ អគ្គមគ្គវហាសុ តាសុ និកន្តិំ បរិយាទាតុំ អសក្កោន្តោ អនាគាមិតាយមេវ សណ្ឋាតិ។

សមតិក្កន្តត្តាតិ សមថវសេន វិបស្សនាវសេន ចាតិ សព្ពថាបិ រូបស្ស អតិក្កន្តត្តា។ តេនាហ “**អយញ្ហិ**”តិអាទិ។ **អនេនា**តិ យោគិនា។ **តំ អតិក្កម្មា**តិ ឥទំ យោ វា បឋមំ បញ្ចវោការភវបរិយាបន្នេ ធម្មេ សម្ម

ទេវ សម្មសិត្វា តេ វិវជ្ជេត្វា តតោ អរូបសមាបត្តឹ សមាបជ្ជិត្វា អរូបធម្មេ សម្មសតិ, តំ សន្ធាយ វុត្តំ។ តេនាហ “**ឥទានិ អរូបំ សម្មសតី**”តិ។

សមថវសេន គច្ឆតោតិ សមថប្បធានំ បុព្ពភាគបដិបទំ អនុយុញ្ជន្តស្ស។ **ចិត្តេកគ្គតា ធុរំ ហោតី**តិ តស្ស វិបស្សនាភាវនាយ តថា បុព្ពេ បវត្តត្តា វុដ្ឋានគាមិនិវិបស្សនា សមាធិប្បធានា ហោតិ, មគ្គេបិ ចិត្តេកគ្គតា ធុរំ ហោតិ, សមាធិន្ទ្រិយំ បុព្ពង្គមំ ពលវំ ហោតិ។ **សោ ចេតោវិមុត្តោ នាមា**តិ សោ អរិយោ ចេតោវិមុត្តោ នាម ហោតិ។ **វិបស្សនាវសេន គច្ឆតោ**តិ “សមថវសេន គច្ឆតោ”តិ ឯត្ថ វុត្តនយានុសារេន អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ អយញ្ច បុគ្គលវិភាគោ សុត្តន្តនយេន ឥធាភិហិតោ បរិយាយោ នាម, អភិធម្មនយេន បរតោ កីដាគិរិសុត្តវណ្ណនាយំ ទស្សយិស្សាម។ **អយំ សភាវធម្មោយេវា**តិ បុព្ពភាគបដិបទា សមថប្បធានា ចេ សមាធិ ធុរំ, វិបស្សនាបធានា ចេ បញ្ញា ធុរន្តិ អយំ ធម្មសភាវោយេវ, ឯត្ថ កិញ្ចិ ន អាសង្កិតព្ពំ។

ឥន្ទ្រិយបរោបរិយត្តំ **ឥន្ទ្រិយវេមត្តតា**។ តេនាហ “**ឥន្ទ្រិយនានត្តំ វទាមី**”តិ។ **ឥន្ទ្រិយនានត្តតា ការណ**ន្តិ ឥទំ ទស្សេតិ – អនិច្ចាទិវសេន វិបស្សនាភិនិវេសោ វិយ សមថវសេន វិបស្សនាវសេន ច យំ បុព្ពភាគគមនំ, តំ អប្បមាណំ តំ វុដ្ឋានគាមិនិវិបស្សនំ, យស្ស សមាធិ ធុរំ បុព្ពង្គមំ ពលវំ ហោតិ, **សោ** អរិយោ **ចេតោវិមុត្តិ នាម ហោតិ**។ យស្ស បញ្ញា ធុរំ បុព្ពង្គមំ ពលវំ ហោតិ **សោ** អរិយោ **បញ្ញាវិមុត្តោ នាម ហោតិ**។ ឥទានិ តមត្ថំ ពុទ្ធិវិសិដ្ឋេន និទស្សនេន ទស្សេន្តោ “**ទ្វេ អគ្គសាវកា**”តិអាទិមាហ, តំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

មហាមាលុក្យសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

៥. ភទ្ទាលិសុត្តវណ្ណនា

១៣៤. អសិយតីតិ អសនំ, ភុញ្ជនំ ភោជនំ, អសនស្ស ភោជនំ អសនភោជនំ, អាហារបរិភោគោ, ឯកស្មឹ កាលេ អសនភោជនំ **ឯកាសនភោជនំ**។ សោ បន កាលោ សព្ពពុទ្ធានំ សព្ពបច្ចេកពុទ្ធានំ អាចិណ្ណសមាចិណ្ណវសេន បុព្ពណ្ហោ ឯវ ឥធាធិប្បេតោតិ អាហ “**ឯកស្មឹ បុរេភត្តេ អសនភោជន**”ន្តិ។ **វិប្បដិសារកុក្កុច្ច**ន្តិ “អយុត្តំ វត មយា កតំ, យោ អត្តនោ សរីរបកតឹ អជានន្តោ ឯកាសនភោជនំ ភុញ្ជិំ, យេន មេ ឥទំ សរីរំ កិសំ ជាតំ ព្រហ្មចរិយានុគ្គហោ នាហោសី”តិ ឯវំ វិប្បដិសារកុក្កុច្ចំ ភវេយ្យ។ **ឯតំ សន្ធាយ សត្ថា អាហ**, ន ភទ្ទាលិមេវ តាទិសំ កិរិយំ អនុជានន្តោ។ **ឥតរថា**តិ យទិ ឯកំយេវ ភត្តំ ទ្វិធា កត្វា តតោ ឯកស្ស ភាគស្ស ភុញ្ជនំ ឯកទេសភុញ្ជនំ អធិប្បេតំ។ **កោ សក្កោតី**តិ កោ ឯវំ យាបេតុំ សក្កោតិ។ អតីតជាតិ បរិចយោបិ នាម ឥមេសំ សត្តានំយេវ អនុពន្ធតីតិ អាហ “**អតីតេ**”តិអាទិ។ **វិរវន្តស្សេវា**តិ អនាទរេ សាមិវចនំ។ **តំ មទ្ទិត្វា**តិ “អយំ សិក្ខា សព្ពេសម្បិ ពុទ្ធានំ សាសនេ អាចិណ្ណំ, អយញ្ច ភិក្ខុ ឥមំ សិក្ខតេវា”តិ វត្វា តំ ភទ្ទាលឹ តស្ស វា អនុស្សាហបវេទនំ អភិភវិត្វា។ ភិក្ខាចារគមនត្ថំ **ន វិតក្កមាឡកំ** អគមាសិ, វិហារចារិកំ ចរន្តោ **តស្ស វសនដ្ឋានំ ភគវា គច្ឆតិ**។

១៣៥. ទូសយន្តិ គរហន្តិ ឯតេនាតិ ទោសោ, អបរាធោ, សោ ឯវ កុច្ឆិតភាវេន **ទោសកោ**។ គរហាយ បវត្តិដ្ឋានតោ **ឱកាសោ**។ តេនាហ – “**ឯតំ ឱកាសំ ឯតំ អបរាធ**”ន្តិ។ **ទុក្ករតរ**ន្តិ បតិការវសេន អតិសយេន ទុក្ករំ។ អបរាធោ ហិ ន ខមាបេន្តំ យថាបច្ចយំ វិត្ថារិតោ ហុត្វា ទុប្បតិការោ ហោតិ។ តេនាហ “**វស្សញ្ហិ**”តិអាទិ។

អលគ្គិត្វាតិ ឥមម្បិ នាម អបនីតំ អកាសីតិ ឯវំ អវិនេត្វា, តំ តំ តស្ស ហិតបដិបត្តឹ និវារណំ កត្វាតិ អត្ថោ។ ញាយបដិបត្តឹ អតិច្ច ឯតិ បវត្តតីតិ **អច្ចយោ**, អបរាធោ, បុរិសេន មទ្ទិត្វា បវត្តិតោ អបរាធោ អត្ថតោ បុរិសំ អតិច្ច អភិភវិត្វា បវត្តោ នាម ហោតិ។ តេនាហ “**អច្ចយោ មំ, ភន្តេ, អច្ចគមា**”តិ។ អវសេសបច្ចយានំ សមាគមេ ឯតិ ផលំ ឯតស្មា ឧប្បជ្ជតិ បវត្តតិ ចាតិ **សមយោ**, ហេតុ យថា “សមុទាយោ”តិ អាហ “**ឯកំ ការណ**”ន្តិ។ យំ បនេត្ថ ភទ្ទាលិត្ថេរស្ស អបរិបូរការិតាយ ភិក្ខុអាទីនំ ជាននំ, តម្បិ ការណំ កត្វា “អហំ ខោ, ភន្តេ, ន ឧស្សហាមី”តិអាទិនា វត្តព្ពន្តិ ទស្សេតិ។

១៣៦. **ឯកចិត្តក្ខណិកា**តិ បឋមមគ្គចិត្តក្ខណេន ឯកចិត្តក្ខណិកា។ **ឯវំ អាណាបេតុំ ន យុត្ត**ន្តិ សង្កមត្ថាយ អាណាបេតុំ ន យុត្តំ បយោជនាភាវតោ។ អនាចិណ្ណញ្ចេតំ ពុទ្ធានំ, យទិទំ បទសា អក្កមនំ។ តថា ហិ –

> “អក្កមិត្វាន មំ ពុទ្ធោ, សហ សិស្សេហិ គច្ឆតុ;
> មា នំ កលលំ អក្កមិត្ថ, ហិតាយ មេ ភវិស្សតី”តិ។ (ពុ. វំ. ២.៥៣);

សុមេធបណ្ឌិតេន បច្ចាសិសិតំ ន កតំ។ យថាហ –

“ទីបង្ករោ លោកវិទូ, អាហុតីនំ បដិគ្គហោ;
ឧស្សីសកេ មំ ឋត្វាន, ឥទំ វចនមព្រវី”តិ។ (ពុ. វំ. ២.៦០);

ភគវតា អាណត្តេ សតិ តេសម្បិ ឯវំ កាតុំ ន យុត្តន្តិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ **ឯតេសំ បដិពាហិតុំ យុត្តន្តិ** ឥទំ អឌ្ឍានបរិកប្បនវសេនេវ វុត្តំ។ ន ហិ ពុទ្ធានំ កាតុំ អារទ្ធំ នាម កិច្ចំ កេហិចិ បដិពាហិតុំ យុត្តំ នាម អត្ថិ បដិពាហិតុំយេវ អករណតោ។ សម្មត្តនិយាមស្ស អនោក្កន្តត្តា វុត្តំ **“ពាហិរកោ”**តិ។

១៣៧. ន កម្មដ្ឋានំ អល្លីយតីតិ ចិត្តំ កម្មដ្ឋានំ ន ឱតរតិ។

១៤០. បុនប្បុនំ ការេន្តីតិ ទណ្ឌកម្មបណាមនាទិការណំ បុនប្បុនំ ការេន្តិ។ **សម្មាវត្តម្ហិ ន វត្តតីតិ** តស្សា តស្សា អាបត្តិយា វុដ្ឋានត្ថំ ភគវតា បញ្ញត្តសម្មាវត្តម្ហិ ន វត្តតិ។ **អនុលោមវត្តេ ន វត្តតីតិ** យេន យេន វត្តេន សង្ឃោ អនុលោមិកោ ហោតិ, តស្មិំ តស្មិំ អនុលោមវត្តេ ន វត្តតិ វិលោមមេវ គណ្ហាតិ, បដិលោមមេន ហោតិ។ **និត្ថារណកវត្តម្ហីតិ** យេន វត្តេន សង្ឃោ អនុលោមិកោ ហោតិ, សាបត្តិកភាវតោ និត្តិណ្ណោ ហោតិ, តម្ហិ និត្ថារណវត្តស្មិំ ន វត្តតិ។ តេនាហ **“អាបត្តិ”**តិអាទិ។ **ទុព្ពចករណេតិ** ទុព្ពចស្ស ភិក្ខុនោ ករណេ។

១៤៤. យាបេតីតិ វត្តតិ, សាសនេ តិដ្ឋតីតិ អត្ថោ។ **អភិញ្ញាបត្តាតិ** “អសុកោ អសុកោ ច ថេរោ សីលវា កល្យាណធម្មោ ពហុស្សុតោ”តិអាទិនា អភិញ្ញាតភាវំ បត្តា អធិគតអភិញ្ញាតា។

១៤៥. សត្តេសុ ហាយមានេសូតិ កិលេសពហុលតាយ បដិបជ្ជនកសត្តេសុ បរិហាយន្តេសុ បដិបថេសុ ជាយមានេសុ។ **អន្តរធាយតិ នាម** តទាធារតាយ។ **ទិដ្ឋធម្មិកា** បរូបវាទាទយោ។ **សម្បរាយិកា** អបាយទុក្ខវិសេសា។ អាសវន្តិ តេន តេន បច្ចយេន បវត្តន្តីតិ **អាសវា។ នេសន្តិ** បរូបវាទាទិអាសវានំ។ **តេតិ** វីតិក្កមធម្មា។

អកាលំ ទស្សេត្វាតិ សិក្ខាបទបញ្ញត្តិយា អកាលំ ទស្សេត្វា។ **ឧប្បត្តិន្តិ** អាសវដ្ឋានិយានំ ធម្មានមុប្បត្តិំ។ សិក្ខាបទបញ្ញត្តិយា **កាលំ, តាវ សេនាសនានិ បហោន្តិ,** តេន អាវាសមច្ឆរិយាទិហេតុនា សាសនេ ឯកច្ចេ អាសវដ្ឋានិយា ធម្មា ន ឧប្បជ្ជន្តិ។ **ឥមិនា នយេនាតិ** ឥមិនា បន ហេតុនា បទសោធម្មសិក្ខាបទានំ សង្គហោ ទដ្ឋព្ពោ។

យសន្តិ កិត្តិសទ្ទំ បរិវារញ្ច។ សាគតត្ថេរស្ស នាគទមនកិត្តិយសាទិវសេន សុរាបានសង្ខាតោ អាសវដ្ឋានិយោ ធម្មោ ឧប្បជ្ជិ។

រសេន រសំ សំសន្ទេត្វាតិ ឧបាទិន្នកផស្សរសេន អនុបាទិន្នកផស្សរសំ សំសន្ទេត្វា។

១៤៦. ន ខោ, ភទ្ទាលិ, ឯសេវ ហេតុ, អថ ខោ អញ្ញម្បិ អត្ថីតិ ទស្សេន្តោ ភគវា **“អបិចា”**តិអាទិមាហ។ តេន ធម្មស្ស សក្កច្ចសវនេ ថេរំ និយោជេតិ។

១៤៧. វិសេវនាចារន្តិ អទន្តកិរិយំ។ **បរិនិព្ពាយតីតិ** វូបសម្មតិ។ តត្ថ អទន្តកិរិយំ បហាយ ទន្តោ ហោតិ។ **យុគស្សាតិ** រថធុរស្ស។

អនុក្កមេតិ អនុរូបបរិកមេ។ តទវត្ថានុរូបំ បាទានំ **ឧក្ខិបនេ និក្ខិបនេ** ច។ តេនាហ **“ចត្តារោ បាទេ”**តិអាទិ។ **វដ្ដពន្ធនវិធាននេនាតិ** បាទតោ ភូមិយា មោចនវិធានេន។ **ឯវំ ករណត្ថន្តិ** យថា អស្សេ និសិន្នស្សេវ ភូមី គហេតុំ សក្កា, ឯវំ ចត្តារោ បាទេ តថា កត្វា អត្តនោ និច្ចលភាវករណត្ថំ។ **មណ្ឌលេតិ** មណ្ឌលធាវិកាយំ។ **បថវីកមនេតិ** បថវី ផុដ្ឋមត្តេន គមនេ។ តេនាហ **“អគ្គគ្គខុរេហី”**តិ។ **ឱក្កន្តករណស្មិន្តិ** ឱក្កន្តេត្វា បរសេនាសម្មទ្ទន ឱក្កន្តករណេ។ **ឯកស្មិំ ឋានេតិ** ចតូសុ បាទេសុ យត្ថ កត្ថចិ ឯកស្មិំ ឋានេ គមនំ ចោទេន្តីតិ អត្ថោ, សោ បនេត្ថ សីឃតរោ អធិប្បេតោ។ **ទវត្តេតិ** មរិយាទាកោបនេហិ នានប្បយោជនេ, បរសេនាយ បវត្តមហានាទបហរណេហិ អត្ថោ។ តេនាហ **“យុទ្ធកាលស្មិ”**ន្តិអាទិ។

រញ្ញោ ជានិតព្ពគុណោតិ យថា រាជា អស្សស្ស គុណេ ជានាតិ, ឯវំ តេន ជានិតព្ពគុណការណំ ការេតិ។ **អស្សរាជវំសេតិ** ទុស្សហំ ទុក្ខំ បត្វាបិ យថា អយំ រាជវំសានុរូបកិរិយំ ន ជហិស្សតិ, ឯវំ សិក្ខាបនេ។ សិក្ខាបនមេវ ហិ សន្ធាយ សព្ពត្ថ **“ការណំ ការេតី”**តិ វុត្តំ តស្ស ករណការាបនបរិយាយត្តា។

យថា ឧត្តមជវោ ហោតីតិ ជវទស្សនដ្ឋានេ យថា ហយោ ឧត្តមជវំ ន ហាបេសិ, ឯវំ សិក្ខាបេតិ។ **ឧត្តមហយភាវេ, យថា ឧត្តមហយោ ហោតី**តិ កម្មករណកាលេ អត្តនោ ឧត្តមសភាវំ អនិគុហិត្វា អវជ្ជេត្វា យថា អត្ថសិទ្ធិ ហោតិ, ឯវំ បរមជវេន សិក្ខាបេតិ។ យថា កិរិយា វិនា ទព្ពម្បិ វិនា កិរិយំ ន ភវតិ, ឯវំ ទដ្ឋព្ពន្តិ ទស្សេតុំ **"តត្ថ បកតិយា"**តិអាទិ វុត្តំ។

តត្រាតិ តស្មិំ បកតិយា ឧត្តមហយស្សេវ ឧត្តមហយការណារហត្តា ឧត្តមជវបដិបជ្ជនេ។ **មាសខាទកឃោដកានន្តិ** មាសំ ខាទិត្វា យថា តថា វិកុណខលុង្កកានំ។ **វលញ្ជកទណ្ឌន្តិ** វញ្ជា គហេតព្ពសុវណ្ណទណ្ឌំ។ **ធាតុបត្ថទ្ធោ**តិ អត្តនាវ សមុប្បាទិតធាតុយា ឧបត្ថម្ភិតោ ហុត្វា។

ឧត្តមេ សាខល្យេតិ បរមសខិលភាវេ សខិលវាចាយ ឯវំ ទមេតព្ពតាយ។ តេនាហ **"មុទុវាចាយ ហី"**តិអាទិ។

អរហត្តផលសម្មាទិដ្ឋិយាតិ ផលសមាបត្តិកាលេ បវត្តសម្មាញាណំ។ **សម្មាញាណំ បុព្ពេ វុត្តសម្មាទិដ្ឋិយេវា**តិ បន ឥទំ ផលសម្មាទិដ្ឋិភាវសាមញ្ញេន វុត្តំ។ កេចិ បន "បច្ចវេក្ខណញាណ"ន្តិ វទន្តិ, តំ ន យុជ្ជតិ "អសេក្ខេនា"តិ វិសេសិតត្តា។ តម្បិ អសេក្ខញាណន្តិ ចេ? ឯវម្បិ និប្បរិយាយ សេក្ខគ្គហណេ បរិយាយសេក្ខគ្គហណំ ន យុត្តមេវ, កិច្ចភេទេន វា វុត្តន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ ឯកា ឯវ ហិ សា បញ្ញា និព្ពានស្ស បច្ចក្ខកិរិយាយ សម្មាទស្សនកិច្ចំ ឧបាទាយ "សម្មាទិដ្ឋី"តិ វុត្តា, សម្មាជាននកិច្ចំ ឧបាទាយ "សម្មាញាណ"ន្តិ។ អញ្ញាតាវិន្ទ្រិយវសេន វា **សម្មាទិដ្ឋិ,** បញ្ញិន្ទ្រិយវសេន **សម្មាញាណ**ន្តិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ មគ្គផលាវហាយ ទេសនាយ សង្ខេបតោវ អាគតត្តា វុត្តំ **"ឧគ្ឃដិតញ្ញុបុគ្គលស្ស វសេនា"**តិ។

ភទ្ទាលិសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

៦. លដុកិកោបមសុត្តវណ្ណនា

១៤៨. មហាឧទាយិត្ថេរោតិ កាឡុទាយិលាឡុទាយិត្ថេរេហិ អញ្ញោ មហាទេហតាយ មហាឧទាយីតិ សាសនេ បញ្ញាតោ ថេរោ។ អបហរិ អបហរតិ អបហរិស្សតីតិ **អបហត្តា**។ តេកាលិកោ ហិ អយំ សទ្ទោ។ **ឧបហត្តា**តិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ **អបហារកោ**តិ អបនេតា។ **ឧបហារកោ**តិ ឧបនេតា។

១៤៩. យន្តិ ភុម្មត្ថេ បច្ចត្តវចនំ, តេន ច អនន្តរនិទ្ទិដ្ឋសមយោ បច្ចាមដ្ឋោតិ អាហ **"យស្មិំ សមយេ"**តិ។ **ន ភគវន្តំ បដិច្ចា**តិ ន ភគវន្តំ អារម្មណំ កត្វា។

កម្មនិប្ផន្នត្ថន្តិ អត្តនា អាយាចិយមានកម្មសិទ្ធិអត្ថំ។ ភវតីតិ ភូ, ន ភូតិ **អភូ,** ភយវសេន បន សា ឥត្ថី "អភុ"ន្តិ អាហ។ **អាតុ មាតូ**តិ ឯត្ថ យថា –

> "អង្គា អង្គា សម្ភវសិ, ហទយា អធិជាយសេ;
> អត្តា ឯវំ បុត្ត នាមាសិ, ស ជីវ សរទោសត"ន្តិ។ –

អាទីសុ បុត្តោ "អត្តា"តិ វុច្ចតិ កុលវសេន សន្តានេ បវត្តនតោ។ ឯវំ បិតាបិ "បុត្តស្ស អត្តា"តិ វុច្ចតិ។ យស្មា "ភិក្ខុស្ស អត្តា មាតា"តិ វត្តុកាមា ភយវសេន **"អាតុ មាតូ"**តិ អាហ។ តេនាហ **"អាតូតិ បិតា"**តិអាទិ។

១៥០. ឯវមេវន្តិ ឥទំ គរហត្ថជោតននិបាតបទន្តិ វុត្តំ **"គរហន្តោ អាហា"**តិ។ តថា ហិ នំ វាចកសទ្ទេនេវ ទស្សេន្តោ **"ឥធេកច្ចេ មោឃបុរិសា"**តិ អាហ។ **អាហំសូ**តិ តេសំ តថា វចនស្ស អវិច្ឆេទេន បវត្តិទីបនន្តិ អាហ **"វទន្តី"**តិ។ **កឹ បនិមស្ស អប្បមត្តកស្សា**តិ បហាតព្ពវត្ថុំ អវមញ្ញមានេហិ វុត្តំ។ តេនាហ **"កឹ បនា"**តិ។ ហេតុម្ហិ ជោតេតព្ពេ ចេតំ សាមិវចនំ យថា "អនុស្សវស្ស ហេតុ, អជ្ឈេនស្ស ហេតូ"តិ។ តេនាហ **"អប្បមត្តកស្ស ហេតូ"**តិ។ ននុ អបស្សន្តេន វិយ អសុណន្តេន វិយ ភវិតព្ពន្តិ? សត្ថារា នាម អប្បមត្តកេសុ ទោសេសុ អបស្សន្តេន វិយ ច អសុណន្តេន វិយ ច ភវិតព្ពន្តិ តេសំ អធិប្បាយេន វិវរណំ។ **តេសុ ចា**តិ សិក្ខាកាមេសុ ច។ អប្បច្ចយំ ឧបដ្ឋាបេន្តីតិ អានេត្វា សម្ពន្ធិតព្ពន្តិ ទស្សេតិ។ **តេស**ន្តិ យេ "មោឃបុរិសា"តិ វុត្តា បុគ្គលា, តេសំ។ **គលេ ពទ្ធំ មហាកដ្ឋ**ន្តិ គលេ ឱលម្ពេត្វា ពទ្ធំ រុក្ខទណ្ឌមាហ។ **បូតិលតាយា**តិ គលោចិយា។ **ជារាជិកវត្ថុ វិយ ទុប្បជហំ ហោតី**តិ ឆន្ទកប្បហានវសេន តំ បជហិតុំ ន សក្កោតិ។

១៥១. អនុស្សុក្កាតិ តស្ស បហាតព្ពស្ស បហានេ ឧស្សុក្ករហិតា។ **អបច្ចាសីសនបក្ខេ**តិ តាយ បរទត្តវុត្តិតាយ កស្សចិ បច្ចយស្ស កុតោចិ អបច្ចាសីសកបក្ខេ ឋិតា ហុត្វា សុប្បជហំ ហោតិ, ន តស្ស បហានេ ភារិយំ អត្ថិ។

១៥២. ទលិទ្ទោ ទុគ្គតោ។ **អស្សកោ**តិ អសាបតេយ្យោ។ **គេហយដ្ឋិយោ**តិ គេហច្ឆទនស្ស អាធារា, តា ឧជុកំ តិរិយំ ឋបេតព្ពទណ្ឌា។ សមន្តតោ ភិត្តិបាទេសុ ឋបេតព្ពទណ្ឌា **មណ្ឌលា។ កាកាតិទាយិ**ន្តិ ឥតោ ចិតោ កាកេហិ អតិបាតវសេន ឧឌ្ឌេតព្ពំ។ តេនាហ **“យត្ថ កិញ្ចិទេវា”**តិអាទិ។ **សូរកាកា**តិ កាកានំ ឧឌ្ឌេបនាការមាហ។ **នបរមរូប**ន្តិ ហីនរូបំ។ **វិលីវមញ្ចកោ**តិ តាលវេត្តកាទីហិ វីតមញ្ចកោ។ សា បនស្ស សន្តានានំ ឆិន្នភិន្នតាយ ឱលុគ្គវិលុគ្គតា, តថា សតិ សា វិសមរូបា ហោតីតិ អាហ **“ឱណតា”**តិអាទិ។ សោ បុគ្គលោ លូខភោជី ហោតីតិ អាហ **“ធញ្ញំ នាម កុទ្រូសកោ”**តិ។ សមកាលំ វបិតព្ពតាយ **សមវាបកំ,** យថាឧតុ វបិតព្ពពីជំ។ **ជាយិកា**តិ កុច្ឆិតា ភរិយា, សព្ពត្ថ គរហាយំ ក-សទ្ទោ។ **សោ វតាហំ បព្ពជេយ្យ**ន្តិ សោហំ កេសមស្សុំ ឱហារេត្វា បព្ពជេយ្យំ, យោហំ បុរិសោ នាម អស្សំ វតាតិ បព្ពជ្ជាវសេន អត្តនោ បុរិសំ ពោធេយ្យ។ តំសភាវេ ឋិតស្ស ពោធា ន តុ ទុក្ករា, សា **ខដោបិកា។ សា** កុម្ភី។ មេណ្ឌកសេដ្ឋិនោ **អឌ្ឍតេឡសានិ កោដ្ឋាគារសតានិ វិយ**។

១៥៣. សុវណ្ណនិក្ខសតានន្តិ អនេកេសំ សុវណ្ណនិក្ខសតានំ។ **ចយោ**តិ សន្តានេហិ និចយោ អវីចិ និច្ចប្បពន្ធនិចយោ។ តេនាហ **“សន្តានតោ កតសន្និចយោ”**តិ។

១៥៤. ហេដ្ឋា កិញ្ចាបិ អប្បជហនកា បឋមំ ទស្សិតា, បជហនកា បធានា, តេសញ្ច វសេនេត្ថ បុគ្គលចតុក្កំ ទស្សិតំ។ **តេ តញ្ចេវ បជហន្តី**តិ បជហនកា បឋមំ គហិតា។ **រាសិវសេនា**តិ “ឥធុទាយិ ឯកច្ចោ បុគ្គលោ”តិអាទិនា ចតុក្កេ អាគតវិភាគំ អនាមសិត្វា “តេ តេ”តិ បចុរវសេន វុត្តំ។ តេនាហ **“ន បាដិយេក្កំ វិភត្តា”**តិ។ អវិភាគេន គហិតវត្ថូសុ វិភាគតោ គហណំ លោកសិទ្ធមេតន្តិ ទស្សេតុំ **“យថា នាមា”**តិអាទិ វុត្តំ។ **បជហនកបុគ្គលា**តិ “តេ តញ្ចេវ បជហន្តី”តិ ឯវំ បជហនកបុគ្គលា ឯវ។

ឧបធិអនុធាវនកាតិ ឧបធីសុ អនុអនុធាវនកា ឧបធិយោ អារព្ភ បវត្តនកា។ **វិតក្កាយេវា**តិ កាមសង្កប្បាទិវិតក្កាយេវ។ **ឥន្ទ្រិយនានត្តតា**តិ វិមុត្តិបរិបាចកានំ ឥន្ទ្រិយានំ បរោបរិយត្តំ។ តស្ស ហិ វសេនេវ តេ ចត្តារោ បុគ្គលា ជាតា។ អគ្គមគ្គត្ថាយ វិបស្សនំ ឧស្សុក្កាបេត្វា យាវ ន តំ មគ្គេន សមុគ្ឃាតេន្តិ, តាវ នប្បជហន្តិ នាម។ ឥតិ ហេដ្ឋិមា តយោបិ អរិយា អប្បហីនស្ស កិលេសស្ស វសេន “នប្បជហន្តី”តិ វុត្តា, បគេវ បុថុជ្ជនា។ វុត្តនយេន បន វិបស្សនំ មគ្គេន ឃដេន្តា តេ ចត្តារោ ជនា អគ្គមគ្គក្ខណេ បជហន្តិ នាម។ តេ ឯវ តត្ថ សីឃការិនោ ខិប្បំ បជហន្តិ នាម, តេនាហ **“តត្ថា”**តិអាទិ។

សំវេគំ កត្វា អគ្គិ អក្កន្តបុរិសោ វិយ។ **មគ្គេនា**តិ អនុក្កមាគតេន អគ្គមគ្គេន។ **មហាហត្ថិបទោបមេ**តិ មហាហត្ថិបទោបមសុត្តេ (ម. និ. ១.៣០០ អាទយោ)។ តត្ថ ហិ “តស្ស ធាតារម្មណមេវ ចិត្តំ បក្ខន្ទតិ បសីទតិ សន្តិដ្ឋតិ អធិមុច្ចតី”តិ (ម. និ. ១.៣០២) ឯត្ថ អតិតិក្ខនាតិតិក្ខ-នាតិមន្ទអតិមន្ទ-បុគ្គលវសេន អដ្ឋកថាយំ (ម. និ. អដ្ឋ. ២.៣០២) តយោ វារា ឧទ្ធដា, តត្ថ មជ្ឈិមវសេនេវ បញ្ហោ កថិតោ។ **ឥន្ទ្រិយភាវនេ**តិ ឥន្ទ្រិយភាវនាសុត្តេ, តត្ថាបិ មជ្ឈិមនយេនេវ បញ្ហោ កថិតោ។ តេនាហ **“ឥមេសូ”**តិអាទិ។

តន្តិ “ឧបធី”តិ វុត្តំ ខន្ធបញ្ចកំ។ **ទុក្ខស្ស មូល**ន្តិ សព្ពស្សបិ វដ្ដទុក្ខស្ស ការណំ។ **និគ្គហណោ**តិ និរុបាទានោ។ តេនាហ **“និត្តណ្ហោ”**តិ។

១៥៥. យេ បជហន្តីតិ “តេ តញ្ចេវ បជហន្តី”តិ ឯវំ វុត្តបុគ្គលា។ **តេ ឥមេ នាម ឯត្តកេ កិលេសេ បជហន្តី**តិ យេ តេ បុថុជ្ជនា លាភិនោ ច បញ្ច កាមគុណេ ឯត្តកេ តំតំឈានាទិវត្តកេ ច តំតំមគ្គវជ្ឈតាយ បរិច្ឆិន្នត្តា ឯត្តកេ កិលេសេ បជហន្តិ។ **យេ នប្បជហន្តី**តិ ឯត្ថ វុត្តនយានុសារេន អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ **អសុចិសុខំ** កាយាសុចិសន្និស្សិតត្តា។ **អនរិយេហី**តិ អបរិសុទ្ធេហិ។ **បដិលាភតោ ភាយិតព្ពំ** កិលេសទុក្ខគតិកត្តា។ **វិបាកតោ ភាយិតព្ពំ** អបាយទុក្ខគតិកត្តា។ **គណតោបិ កិលេសតោបិ វិវិត្តសុខ**ន្តិ គណសង្គណិកតោ ច កិលេសសង្គណិកតោ ច វិវិត្តសុខំ។ **រាគាទិវូបសមត្ថាយា**តិ រាគាទិវូបសមាវហំ សុខំ។ **ន ភាយិតព្ពំ** សម្បតិ អាយតិញ្ច ឯកន្តហិតភាវតោ។

១៥៦. ឥញ្ជិតស្មិន្តិ បច្ចត្តេ ភុម្មវចនន្តិ អាហ **“ឥញ្ជន”**ន្តិអាទិ។ ឥញ្ជតិ តេនាតិ **ឥញ្ជិតំ,** តស្ស តស្ស ឈានស្ស ខោភករំ ឱឡារិកំ ឈានង្គំ។ **ចតុត្ថជ្ឈានំ អនិញ្ជនំ** សន្និសិន្នភាវតោ។ តថា ហិ វុត្តំ “ឋិតេ អានេញ្ជប្បត្តេ”តិ (ទី. និ. ១.២៤៤-២៤៥; ម. និ. ១.៣៨៤-៣៨៦; បារា. ១២-១៣)។

អលំ-សទ្ទោ យុត្តត្ថោបិ ហោតិ – “អលមេវ និព្ពិន្ទិតុំ, អលំ វិមុច្ចិតុ”ន្តិអាទីសុ (ទី. និ. ២.២៧២; សំ. និ. ២.១២៤, ១២៨, ១៣៤, ១៤៣), តស្មា **អនលំ** អនុសង្កំ កាតុំ អយុត្តន្តិ អត្ថោ។ តេនាហ “**អកត្តព្ពអាលយន្តិ វទាមី**”តិ។ **សន្និដ្ឋាន**ន្តិ សម្មាបដិបត្តិយំ អលំ ឯត្តាវតាតិ ឧស្សាហបដិប្បស្សម្ភនវសេន សន្និដ្ឋានំ ន កាតព្ពន្តិ យោជនា។ ឧទ្ធម្ភាគិយសញ្ញិតំ **អណុំ វា** ឱរម្ភាគិយសញ្ញិតំ **ថូលំ វា**, រូបរាគោតិ ឯវរូបំ **អណុំ វា** កាមាសវោ បដិឃន្តិ ឯវរូបំ **ថូលំ វា**, មុទុនា បវត្តិអាការវិសេសេន **អប្បសាវជ្ជំ**, កម្មពន្ធនដ្ឋេន វា **អប្បសាវជ្ជំ**, តព្ពិបរិយាយតោ **មហាសាវជ្ជំ** វេទិតព្ពំ។ នាតិតិក្ខបញ្ញស្ស វសេន ទេសនាយ បវត្តត្តា “**នេយ្យបុគ្គលស្ស វសេនា**”តិ វុត្តំ។ សព្ពសោ ហិ បរិយាទិន្នទិកន្តិកស្ស អរិយបុគ្គលស្ស វសេន សញ្ញាវេទយិតនិរោធស្ស អាគតត្តា “**អរហត្តនិកូដេនេវ និដ្ឋាបិតា**”តិ វុត្តំ។ យំ បនេត្ថ អត្ថតោ ន វិភត្តំ, តំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

លដុកិកោបមសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

៧. ចាតុមសុត្តវណ្ណនា

១៥៧. យថាឧបនិស្សយេនាតិ យោ យោ ឧបនិស្សយោ យថាឧបនិស្សយោ, តេន យថាឧបនិស្សយេន សម្មាបយោគេន។ **បតិដ្ឋហិស្សន្តិ** សាសនេ បតិដ្ឋំ បដិលភិស្សន្តិ។ **វសនដ្ឋានានី**តិ វស្សគ្គាទិវសេន វសនដ្ឋានានិ។ **សណ្ឋបយមានា**តិ សុវិភត្តភាវេន ឋបេន្តា។

អវិនិព្ភោគសទ្ទន្តិ វិនិភុញ្ជិត្វា គហេតុំ អសក្កុណេយ្យសទ្ទំ។ វចីឃោសោបិ ហិ ពហូហិ ឯកជ្ឈំ បវត្តិតោ ឋានតោ ច ទូរតរោ កេវលំ មហានិគ្ឃោសោ ឯវ ហុត្វា សោតបថមាគច្ឆតិ។ **មច្ឆវិលោបេ**តិ មច្ឆេ វិលុម្បិត្វា វិយ គហណេ, មច្ឆានំ វា នយនេ។

១៥៨. វស្សគ្គត្ថេតិ និច្ឆយត្ថេ, ឥទំ តាវ អម្ហេហិ វុច្ចមានវចនំ ឯកន្តសោតព្ពំ, បច្ឆា តុម្ហេហិ កាតព្ពំ ករោថាតិ អធិប្បាយោ។ **វចនបរិហារោ**តិ តេហិ សក្យរាជូហិ វុត្តវចនស្ស បរិហារោ។ **លេសកប្ប**ន្តិ កប្បិយលេសំ។ **ធុរវហា**តិ ធុរវាហិនោ, ធោរយ្ហាតិ អត្ថោ។ **បាទមូល**ន្តិ ឧបចារំ វទតិ។ **វិគច្ឆិស្សតី**តិ ហាយិស្សតិ។ **បដិប្ផរិតោ**តិ ន ភគវតោ សម្មុខាវ, សក្យរាជូនំ បុរតោបិ វិប្ផរិតោវ ហោតិ។

១៥៩. អភិនន្ទតូតិ អភិមុខោ ហុត្វា បមោទតុ។ **អភិវទតូ**តិ អភិរូបវសេន វទតុ។ **បសាទញ្ញថត្ត**ន្តិ អប្បសាទស្ស វិបរិណាមោ ហីនាយាវត្តនសង្ខាតំ បរិវត្តនំ, តេនាហ “**វិព្ភមន្តានំ។ វិបរិណាមញ្ញថត្ត**”ន្តិ។ ការណូបចារេន សស្សេសុ ពីជបរិយាយោតិ អាហ “**ពីជានំ តរុណានន្តិ តរុណសស្សាន**”ន្តិ។ តរុណភាវេនេវ តស្ស ភាវិនោ ផលស្ស អភាវេន **វិបរិណាមោ**។

១៦០. កត្តព្ពស្ស សរសេនេវ ករណំ ចិត្តរុចិយំ, ន តថា បរស្ស ឧស្សាទនេនាតិ អាហ – “**បក្កោសិយមានានំ គមនំ នាម ន ផាសុក**”ន្តិ។ មយម្បិ ភគវា វិយ **ទិដ្ឋធម្មសុខវិហារេនេវ វិហរិស្សាមាតិ ទីបេតិ** បកតិយា វិវេកជ្ឈាសយភាវតោ វិវទ្ធោ អាគតស្ស ភារស្ស អវហនតោ យេវ។ តេនាហ “**អត្តនោ ភារភាវំ ន អញ្ញាសី**”តិ។

១៦១. កស្មា អាវភីតិ? សប្បាយតោ។ បញ្ចសតា ហិ ភិក្ខូ អភិនវា, តស្មា តេសំ ឱវាទទានត្ថំ ភគវា ឥមំ ទេសនំ អារភីតិ។

១៦២. កោធុបាយាសស្សាតិ ឯត្ថ កុជ្ឈនដ្ឋេន កោធោ, ស្វេវ ចិត្តស្ស កាយស្ស ច អតិប្បមទ្ទនមថនុប្បាទនេហិ ទឡ្ហំ អាយាសនដ្ឋេន ឧបាយាសោ។ អនេកវារំ បវត្តិត្វា អត្តនា សមវេតំ សត្តំ អជ្ឈោត្ថរិត្វា សីសំ ឧក្ខិបិតុំ អទត្វា អនយព្យសនបាបនេន កោធុបាយាសស្ស ឩមិសទិសតា ទដ្ឋព្ពា។ តេនាហ “**កោធុបាយាសេ**”តិអាទិ។

១៦៣. ឱទរិកត្តេន ខាទិតោតិ ឱទរិកភាវេន អាមិសគេធេន មិច្ឆាជីវេន ជីវិកាកប្បនេន នាសិតសីលាទិគុណតាយ ខាទិតធម្មសរីរោ។

១៦៤. បញ្ចកាមគុណាវដ្តេ និមុជ្ជិត្វាតិ ឯត្ថ កាមរាគាភិភូតេ សត្តេ ឥតោ ច ឯត្តោ, ឯត្តោ ច ឥតោតិ ឯវំ មនាបិយរូបាទិវិសយសង្ខាតេ អាវដ្តេ អត្តានំ សំសារេត្វា យថា តតោ ពហិភូតេ នេក្ខម្មេ ចិត្តម្បិ ន ឧប្បាទេតិ, ឯវំ អាវដ្តេត្វា ព្យសនាបាទនេន កាមគុណានំ អាវដ្តសទិសតា ទដ្ឋព្ពា។ តេនាហ “**យថា ហី**”តិអាទិ។

១៦៥. រាគានុទ្ធំសិតេនាតិ រាគេន អនុទ្ធំសិតេន។ ចណ្ឌមច្ឆំ អាគម្មាតិ សុសុកាទិចណ្ឌមច្ឆំ អាគម្ម។ **មាតុគាមំ អាគម្មា**តិ មាតុគាមោ ហិ យោនិសោមនសិការរហិតំ អធីរបុរិសំ ឥត្ថិកុត្តភូតេហិ អត្តនោ ហាវភាវវិលាសេហិ អភិភុយ្យ គហេត្វា ធីរជាតិយម្បិ អត្តនោ រូបាទីហិ បលោភនវសេន អនវសេសំ អត្តនោ ឧបការធម្មេ សីលាទិកេ សម្បាទេតុំ អសមត្ថំ ករោន្តោ អនយព្យសនំ បាបេតិ។ តេនាហ – “**មាតុគាមំ អាគម្ម ឧប្បន្នកាមរាគោ វិព្ភមតី**”តិ។

ភយំ នាម យត្ថ ភាយិតព្ពវត្ថុ, តត្ថ ឱតរន្តស្សេវ ហោតិ, ន អនោតរន្តស្ស, តំ ឱតរិត្វា ភយំ វិនោទេត្វា តត្ថ កិច្ចំ សាធេតព្ពំ, ឥតរថា ចត្ថសិទ្ធិ ន ហោតីតិ ឥមមត្ថំ ឧបមោបមិតព្ពសរូបវសេន ទស្សេតុំ “**យថា**”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **ឧទកំ និស្សាយ អានិសំសោ** បិបាសវិនយនំ សរីរសុទ្ធិ បរិឡាហូបសមោ កាយឧតុគ្គាហាបនន្តិ ឯវមាទិ។ **សាសនំ និស្សាយ អានិសំសោ** បន សង្ខេបតោ វដ្ដទុក្ខូបសមោ, វិត្ថារតោ បន សីលានិសំសាទិវសេន អនេកវិធោ, សោ **វិសុទ្ធិមគ្គេ** (វិសុទ្ធិ. ១.៩) វុត្តនយេន វេទិតព្ពោ។ **វុត្តប្បការោ អានិសំសោ ហោតិ** តានិ ភយានិ អភិភុយ្យ បវត្តស្សាតិ អធិប្បាយោ។ **ឥមានិ អភាយិត្វា**តិ ឥមានិ កោធូបាយាសាទិភយានិ អភិភុយ្យ បវត្តិត្វា អភាយិត្វា។ កោធូបាយាសាទយោ ហិ ភាយតិ ឯតស្មាតិ ភយន្តិ វុត្តា។ **ថេរោ**តិ មហាធម្មរក្ខិតត្ថេរោ។ កាមំ បហានាភិសមយកាលោ ឯវ សច្ឆិកិរិយាភិសមយោ, សម្មាទិដ្ឋិយា បន សំកិលេសវោទានធម្មេសុ កិច្ចំ អសំកិណ្ណំ កត្វា ទស្សេតុំ សមានកាលិកម្បិ អសមានកាលិកំ វិយ វុត្តំ “**តណ្ហាសោតំ ឆិន្ទិត្វា និព្ពានបារំ ទដ្ឋុំ ន សក្កោតី**”តិ។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

ចាតុមសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

៨. នឡកបានសុត្តវណ្ណនា

១៦៦. យត្ថ ពោធិសត្តបមុខោ វានរោ នឡកេន បានីយំ បិវិ, សា បោក្ខរណី, តស្សាមន្តោ ភូមិប្បទេសោ, តត្ថ និវិដ្ឋគាមោ ច “នឡកបាន”ន្តេវ បញ្ញាយិត្ថ, ឥធ បន គាមោ អធិប្បេតោតិ អាហ “**នឡកបានេតិ ឯវំនាមកេ គាមេ**”តិ។ ឥទានិ តមត្ថំ អាគមនតោ បដ្ឋាយ ទស្សេតុំ “**បុព្ពេ កិរ**”តិ អារទ្ធំ។ **បញ្ញវា**តិ ឥតិកត្តព្ពតាយ បញ្ញាយ បញ្ញវា។

ចូលទីឃពហុលភាវេន មហតីហិ ទាឋិកាហិ សមន្នាគតត្តា **មហាទាឋិកោ**។ “ឧទករក្ខសោ អហ”ន្តិ វត្វា វានរានំ កញ្ចិ អមុញ្ចិត្វា “សព្ពេ តុម្ហេ មម ហត្ថគតា”តិ ទស្សេន្តោ “**តុម្ហេ បន សព្ពេ ខាទិស្សាមី**”តិ អាហ។ **ធមិ...បេ.... បិវិស្សូ**តិ ពោធិសត្តេន គហិតនឡោ អនវសេសោ អព្ភន្តរេ សព្ពសន្ធីនំ និព្ពាធេន ឯកច្ឆិទ្ទោ អហោសិ។ **នេវ មំ ត្វំ វធិស្សសី**តិ ឧទករក្ខស ត្វំ វធិតុកាមោបិ មម បុរិសថាមេន ន វធិស្សសិ។

ឯវំ បន វត្វា មហាសត្តោ “អយំ បាបោ ឯត្ថ បានីយំ បិវន្តេ អញ្ញេបិ សត្តេ មា ពាធយិត្ថា”តិ ករុណាយមានោ “ឯត្ថ ជាយន្តា នឡា សព្ពេ អបព្ពពន្ធា ឯកច្ឆិទ្ទាវ ហោន្តូ”តិ អធិដ្ឋាយ គតោ។ តេនាហ “**តតោ បដ្ឋាយា**”តិអាទិ។

១៦៧. អនុរុទ្ធប្បមុខា ភិក្ខូ ភគវតា “កច្ចិ តុម្ហេ អនុរុទ្ធា”តិ បុច្ឆិតាតិ ថេរោ “**តគ្ឃ មយំ, ភន្តេ**”តិ អាហ។

សចេ បព្ពជតិ, ជីវិតំ លភិស្សតិ, នោ អញ្ញថាតិ រញ្ញា បព្ពជ្ជាយ អភិនីតាតិ **រាជាភិនីតា។ ចោរាភិនីតា**តិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ **ចោរានំ មូលំ ឆិន្ទន្តោ** “កណ្ដកសោធនំ ករិស្សាមី”តិ។ **អាជីវិកាយា**តិ អាជីវេន ជីវិតវុត្តិយា។ **ឥមេសុ បន** អនុរុទ្ធត្ថេរាទីសុ។

វិវេកន្តិ បុព្ពកាលិកកិរិយប្បធានំ “អព្យាបជ្ជំ ឧបេត”ន្តិអាទីសុ វិយាតិ អាហ – “**វិវិច្ចា**”តិ, វិវិច្ចិត្វា វិវិត្តោ ហុត្វា វិនា ហុត្វាតិ អត្ថោ។ **បព្ពជិតកិច្ច**ន្តិ បព្ពជិតស្ស សារុប្បកិច្ចំ។ **សមណកិច្ច**ន្តិ សមណភាវករណកិច្ចំ។ យទគ្គេន ហិ បព្ពជិតកិច្ចំ កាតុំ ន សក្កោតិ តទគ្គេន សមណភាវករម្បិ កិច្ចំ កាតុំ ន សក្កោតិ។ តេនាហ “**សោ យេវា**”តិអាទិ។

១៦៨. អប្បដិសន្ធិកេ តាវ ព្យាករោន្តោ បវត្តីសុ ឋានំ អតីតោតិ កត្វា ឧបបត្តីសុ ព្យាករោតិ នាម តត្ថ បដិសន្ធិយា អភាវកិត្តនតោ។ **មហន្តតុដ្ឋិនោ**តិ វិបុលបមោទា។

១៦៩. ឥមស្សាតិ “អស្សា”តិ បទស្ស អត្ថវចនំ។ ឥមស្ស ឋិតស្ស អាយស្មតោ សាមំ ទិដ្ឋោ វា ហោតិ អនុស្សវសុតោ វាតិ យោជនា។ **សមាធិបក្ខិកា ធម្មា ធម្មាតិ អធិប្បេតា,** សមាធិ បន **ឯវំវិហារី**តិ ឯត្ថ វិហារសទ្ទេន គហិតោ។ **ឯវំវិមុត្តា**តិ ឯត្ថ បន វិមុត្តិសទ្ទេន ផលវិមុត្តិ គហិតា។ **ចរតោបី**តិ សមថវិបស្សនាចារេន ចរតោបិ វិហរន្តស្សបិ។ ឧបាសកឧបាសិកាឋានេសុ លព្ភមានម្បិ អរហត្តំ អប្បកភាវតោ បាឡិយំ អនុទ្ធដន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

នឡកបានសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

៩. គោលិយានិសុត្តវណ្ណនា

១៧៣. បទសមាចារោតិ តំតំបច្ចយភេទទស្សនាយ វិគតត្តា បការេហិ ទលិទ្ទសមាចារោ សិថិលសមាចារោតិ អត្ថោ។ យស្មា បន តាទិសោ សមាចារោ ថិរោ ទឡ្ហោ នាម ន ហោតិ, តស្មា វុត្តំ **“ទុព្ពលសមាចារោ”**តិ។ “សាខសមាចារោ”តិ វា បាឋោ, តត្ថ តត្ថ លគ្គនដ្ឋេន សាខាសទិសសីលោតិ អត្ថោ។ តេនាហ **“ឱឡារិកាចារោ”**តិ។ **បច្ចយេសុ សាបេក្ខោ**តិ បច្ចយេសុ សាបេក្ខតាយ ឯវ ហិស្ស ឱឡារិកាចារតា វេទិតព្ពា។ គរុនា កិស្មិញ្ចិ វុត្តេ គារវវសេន បតិស្សវនំ បតិស្សោ, បតិស្សវចនភូតំ តំសភាគញ្ច យំ កិញ្ចិ គារវន្តិ អត្ថោ។ សហ បតិស្សេនាតិ **សប្បតិស្សេន,** សប្បតិស្សវេន ឱវាទសម្បដិច្ឆនេន។ បតិស្សីយតីតិ វា បតិស្សោ, គរុកាតព្ពោ, តេន សហ បតិស្សេនាតិ សព្ពំ បុព្ពេ វិយ។ តេនាហ **“សជេដ្ឋកេនា”**តិ។ **សេរិវិហារោ** នាម អត្តប្បធានវាសោ។ តេនាហ **“និរង្កុសវិហារេនា”**តិ។

អនុបខជ្ជាតិ អនុបកឌ្ឍិត្វា។ គរុដ្ឋានិយានំ អន្តរំ អនាបុច្ឆា អនុបវិសិត្វាតិ ឥមមត្ថំ ទស្សេតុំ **“តត្ថ យោ”**តិអាទិ វុត្តំ។

អាភិសមាចារិកន្តិ អភិសមាចារេ ភវំ។ កិំ បន តន្តិ អាហ **“វត្តបដិបត្តិមត្តម្បី”**តិ។ នាតិកាលស្សេវ សង្ឃស្ស បុរតោ បវិសិតព្ពំ, ន បច្ឆា បដិក្កមិតព្ពន្តិ អធិប្បាយេន អតិកាលេ ច គាមប្បវេសោ អតិទិវា បដិក្កមនញ្ច និវារិតំ, តំ ទស្សេតុំ **“ន អតិបាតោ”**តិអាទិ វុត្តំ។ **ឧទ្ធច្ចបកតិកោ**តិ វិព្ភន្តចិត្តោ។ **អវចាបល្យេនា**តិ ទន្តវាតាបហតបល្លវសទិសេន លោលភាវេន។

បញ្ញវតាតិ ឥមិនា ភិក្ខុសារុប្បេសុ ឥតិកត្តព្ពេសុ ឧបាយបញ្ញា អធិប្បេតា, ន សុតមយបញ្ញា។ **អភិធម្មេ អភិវិនយេ យោគោ**តិ ឥមិនា ភាវនាបញ្ញាឧត្តរិមនុស្សធម្មេ យោគោ បកាសិតោ។ **យោគោ**តិ ច បរិចយោ ឧគ្គណ្ហវសេន។

អារុប្បាតិ ឥមិនា ចតស្សោបិ អរូបសមាបត្តិយោ គហិតា, តា បន ចតូហិ រូបសមាបត្តីហិ វិនា ន សម្បជ្ជន្តីតិ អាហ – **“អារុប្បាតិ ឯត្តាវតា អដ្ឋបិ សមាបត្តិយោ វុត្តា ហោន្តី”**តិ។ **កសិណេ**តិ ទសវិធេ កសិណេ។ **ឯកំ បរិកម្មកម្មដ្ឋាន**ន្តិ យំ កិញ្ចិ ឯកភាវនា បរិកម្មទីបនំ ខន្ធកម្មដ្ឋានំ។ តេនាហ **“បគុណំ កត្វា”**តិ។ កសិណបរិកម្មំ បន តគ្គហណេនេវ គហិតំ ហោតិ, លោកិយា ឧត្តរិមនុស្សធម្មា ហេដ្ឋា គហិតាតិ អាហ **“ឧត្តរិមនុស្សធម្មេតិ ឥមិនា សព្ពេបិ លោកុត្តរធម្មេ ទស្សេតី”**តិ។ **នេយ្យបុគ្គលស្ស វសេនា**តិ ជានិត្វា វិត្ថារេត្វា ញាតព្ពបុគ្គលស្ស វសេនាតិ។

គោលិយានិសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

១០. កីដាគិរិសុត្តវណ្ណនា

១៧៤. បញ្ច អានិសំសេតិ អប្បាពាធតាទិកេ បញ្ច គុណេ។ តត្ថ អក្ខិរោគកុច្ឆិរោគាទីនំ អភាវោ **អប្បាពាធតា**។ សរីរេ គេសំ កុប្បនទុក្ខស្ស អភាវោ **អប្បាតង្កំ**។ សរីរស្ស ឧដ្ឋានសុខតា **លហុដ្ឋានំ។ ពលំ** នាម កាយពលំ។ **ផាសុវិហារោ** ឥរិយាបថសុខតា។ **អនុបក្ខន្ទានី**តិ ទុច្ចជនវសេន សត្តានំ អនុបវិដ្ឋានិ។ **សញ្ចានិស្សថា**តិ ឯត្ថ **ឥតិ**-សទ្ទោ អាទិអត្ថោ, តស្មា ឥតិ ឯវំ អានិសំសន្តិ អត្ថោ។

១៧៥. អាវាសេ និយុត្តាតិ **អាវាសិកា** តស្ស អនតិវត្តនតោ។ តេនាហ **“និពទ្ធវាសិនោ”**តិ, និយតវាសិនោតិ អត្ថោ។ **តន្តិពន្ធា**តិ និពន្ធំ វុច្ចតិ ព្យាបារោ, តត្ថ ពន្ធា បសុតា ឧស្សុកាតិ តន្តិពន្ធា។ កថំ តេ

តត្ថ និពន្ធាតិ អាហ “**អកតំ សេនាសន**”ន្តិអាទិ។ ឧប្បជ្ជនកេន កាលេន បត្តព្ពំ **កាលិកំ** សោ បន កាលោ អនាគតោ ឯវ ហោតីតិ អាហ “**អនាគតេ កាលេ បត្តព្ព**”ន្តិ។

១៧៨. ឯត្តកា វេទនា សេវិតព្ពាតិ អដ្ឋារសបិ នេក្ខម្មនិស្សិតា វេទនា សេវិតព្ពា, គេហស្សិតា **ន សេវិតព្ពា**។

១៨១. តំ កតំ សោឡសវិធស្សបិ កិច្ចស្ស និដ្ឋិតត្តា។ **អនុលោមិកានី**តិ ឧតុសុខភាវេន អនុរូបានិ។ តេនាហ “**កម្មដ្ឋានសប្បាយានី**”តិ។ **សមានំ កុរុមានា**តិ ឱមត្តកំ អធិមត្តតញ្ច បហាយ សមកិច្ចតំ សម្បាទេន្តា។

១៨២. តេ ទ្វេ ហោន្តីតិ តេ អាទិតោ វុត្តា ទ្វេ។

ឧភតោ (អ. និ. ដី. ៣.៧.១៤) ឧភយថា ឧភោហិ ភាគេហិ វិមុត្តោតិ **ឧភតោភាគវិមុត្តោ** ឯកទេសសរូបេកសេសនយេន។ តថា ហិ វុត្តំ **អភិធម្មដ្ឋកថាយំ** (បុ. ប. អដ្ឋ. ២៤) “ទ្វីហិ ភាគេហិ ទ្វេ វារេ វិមុត្តោតិ ឧភតោភាគវិមុត្តោ”តិ។ តត្ថ កេចិ តាវ ថេរា – “សមាបត្តិយា វិក្ខម្ភនវិមោក្ខេន, មគ្គេន សមុច្ឆេទវិមោក្ខេន វិមុត្តោតិ ឧភតោភាគវិមុត្តោ”តិ វទន្តិ។ អញ្ញេ ថេរា – “អយំ ឧភតោភាគវិមុត្តោ រូបតោ មុច្ចិត្វា នាមំ និស្សាយ ឋិតោ បុន តតោ មុច្ចនតោ នាមនិស្សិតកោ”តិ វត្វា តស្ស ច សាធកំ –

“អច្ចិ យថា វាតវេគេន ខិត្តា, (ឧបសិវាតិ ភគវា,)
អត្ថំ បលេតិ ន ឧបេតិ សង្ខំ;
ឯវំ មុនិ នាមកាយា វិមុត្តោ,
អត្ថំ បលេតិ ន ឧបេតិ សង្ខ”ន្តិ។ (សុ. និ. ១០៨០; ចូឡនិ. ឧបសីវមាណវបុច្ឆា ១១;
ឧបសីវមាណវបុច្ឆានិទ្ទេស ៤៣) –

ឥមំ សុត្តបទំ វត្វា “នាមកាយតោ ច រូបកាយតោ ច សុវិមុត្តត្តា ឧភតោភាគវិមុត្តោ”តិ វទន្តិ។ សុត្តេ ហិ អាកិញ្ចញ្ញាយតនលាភិនោ ឧបសិវព្រាហ្មណស្ស ភគវតា នាមកាយា វិមុត្តោតិ ឧភតោភាគវិមុត្តោតិ អក្ខាតោតិ។ អបរេ បន “សមាបត្តិយា វិក្ខម្ភនវិមោក្ខេន ឯកវារំ វិមុត្តោ, មគ្គេន សមុច្ឆេទវិមោក្ខេន ឯកវារំ វិមុត្តោតិ ឯវំ ឧភតោភាគវិមុត្តោ”តិ វទន្តិ។ ឯត្ថ បឋមវាទេ ទ្វីហិ ភាគេហិ វិមុត្តោតិ ឧភតោភាគវិមុត្តោ។ ទុតិយវាទេ ឧភតោភាគតោ វិមុត្តោតិ ឧភតោភាគវិមុត្តោ។ តតិយវាទេ បន ទ្វីហិ ភាគេហិ ទ្វេ វារេ វិមុត្តោតិ អយមេតេសំ វិសេសោ។ កិលេសេហិ វិមុត្តោ កិលេសា វា វិក្ខម្ភនសមុច្ឆេទេហិ កាយទ្វយតោ វិមុត្តា អស្សាតិ អយមត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ តេនាហ “**ទ្វីហិ ភាគេហី**”តិអាទិ។

សោតិ ឧភតោភាគវិមុត្តោ។ កាមញ្ចេត្ថ រូបាវចរចតុត្ថជ្ឈានម្បិ អរូបាវចរជ្ឈានំ វិយ ទុវង្គិកំ អានេញ្ជប្បត្តន្តិ វុច្ចតិ។ តំ បន បទដ្ឋានំ កត្វា អរហត្តំ បត្តោ ឧភតោភាគវិមុត្តោ នាម ន ហោតិ រូបកាយតោ អវិមុត្តត្តា។ តញ្ហិ កិលេសកាយតោវ វិមុត្តំ, ន រូបកាយតោ, តស្មា តតោ វុដ្ឋាយ អរហត្តំ បត្តោ ឧភតោភាគវិមុត្តោ ន ហោតីតិ អាហ – “**ចតុន្នំ អរូប...បេ.... បញ្ចវិធោ ហោតី**”តិ។ “រូបី រូបានិ បស្សតី”តិអាទិកេ និរោធសមាបត្តិអន្តេ អដ្ឋ វិមោក្ខេ វត្វា – “យតោ ច ខោ, អានន្ទ, ភិក្ខុ ឥមេ អដ្ឋ វិមោក្ខេ កាយេន ផុសិត្វា វិហរតិ, បញ្ញាយ ចស្ស ទិស្វា អាសវា បរិក្ខីណា ហោន្តិ, អយំ វុច្ចតិ, អានន្ទ, ភិក្ខុ ឧភតោភាគវិមុត្តោ”តិ យទិបិ **មហានិទានេ** (ទី. និ. ២.១២៩-១៣០) វុត្តំ, តំ បន ឧភតោភាគវិមុត្តសេដ្ឋវសេន វុត្តន្តិ ឥធ សព្ពឧភតោភាគវិមុត្តសង្គហណត្ថំ “**បញ្ចវិធោ ហោតី**”តិ វត្វា “**បាឡិ បនេត្ថ...បេ.... អភិធម្មេ អដ្ឋវិមោក្ខលាភិនោ វសេន អាគតា**”តិ អាហ។ ឥធាបិ ហិ កីដាគិរិសុត្តេ “ឥធ, ភិក្ខវេ, ឯកច្ចោ បុគ្គលោ...បេ.... ឧភតោភាគវិមុត្តោ”តិ អរូបសមាបត្តិវសេន ចត្តារោ ឧភតោភាគវិមុត្តា, សេដ្ឋោ ច វុត្តោ វុត្តលក្ខណូបបត្តិតោ។ យថាវុត្តេសុ ហិ បញ្ចសុ បុរិមា ចត្តារោ និរោធំ ន សមាបជ្ជន្តីតិ បរិយាយេន ឧភតោភាគវិមុត្តា នាម។ អដ្ឋសមាបត្តិលាភី អនាគាមី តំ សមាបជ្ជិត្វា តតោ វុដ្ឋាយ វិបស្សនំ វឌ្ឍេត្វា អរហត្តំ បត្តោតិ និប្បរិយាយេន ឧភតោភាគវិមុត្តសេដ្ឋោ នាម។

កតមោ ច បុគ្គលោតិអាទីសុ **កតមោ**តិ បុច្ឆាវចនំ, **បុគ្គលោ**តិ អសាធារណតោ បុច្ឆិតព្ពវចនំ។ **ឥធា**តិ ឥមស្មឹ សាសនេ។ **ឯកច្ចោ**តិ ឯកោ ។ **អដ្ឋ វិមោក្ខេ កាយេន ផុសិត្វា វិហរតី**តិ អដ្ឋ សមាបត្តិយោ សហជាតនាមកាយេន បដិលភិត្វា វិហរតិ។ **បញ្ញាយ ចស្ស ទិស្វា អាសវា បរិក្ខីណា ហោន្តី**តិ វិបស្សនាបញ្ញាយ សង្ខារគតំ, មគ្គបញ្ញាយ ចត្តារិ សច្ចានិ បស្សិត្វា ចត្តារោបិ អាសវា បរិក្ខីណា ហោន្តីតិ ឯវមត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។

បញ្ញាវិមុត្តោតិ វិសេសតោ បញ្ញាយ ឯវ វិមុត្តោ, ន តស្សា បតិដ្ឋានភូតេន អដ្ឋវិមោក្ខសង្ខាតេន សាតិសយេន សមាធិនាតិ បញ្ញាវិមុត្តោ។ យោ អរិយោ អនធិគតអដ្ឋវិមោក្ខេន សព្ពសោ អាសវេហិ វិមុត្តោ, តស្សេតំ អធិវចនំ។ អធិគតេបិ ហិ រូបជ្ឈានវិមោក្ខេ ន សោ សាតិសយសមាធិនិស្សិតោតិ ន តស្ស វសេន ឧភតោភាគវិមុត្តោ ហោតីតិ វុត្តោវាយមត្ថោ។ អរូបជ្ឈានេសុ បន ឯកស្មិម្បិ សតិ ឧភតោភាគវិមុត្តោយេវ នាម ហោតិ។ តេន ហិ អដ្ឋវិមោក្ខេកទេសេន តំនាមទានសមត្ថេន អដ្ឋវិមោក្ខលាភីត្វេវ វុច្ចតិ។ សមុទាយេ ហិ បវត្តោ វោហារោ អវយវេបិ ទិស្សតិ យថា "សត្តិសយោ"តិ។ **បាឡី**តិ អភិធម្មបាឡិ។ **ឯត្ថា**តិ ឯតិស្សំ បញ្ញាវិមុត្តិកថាយំ។ **អដ្ឋវិមោក្ខបដិក្ខេបវសេនេវា**តិ អវធារណេន ឥធាបិ បដិក្ខេបវសេនេវ អាគតភាវំ ទស្សេតិ។ តេនាហ "**កាយេន ផុសិត្វា វិហរតី**"តិ។

ផុដ្ឋន្តំ សច្ឆិករោតីតិ ផុដ្ឋានំ អន្តោ ផុដ្ឋន្តោ, ផុដ្ឋានំ អរូបជ្ឈានានំ អនន្តរោ កាលោតិ អធិប្បាយោ។ អច្ចន្តសំយោគេ ចេតំ ឧបយោគវចនំ, ផុដ្ឋានន្តរកាលមេវ សច្ឆិករោតិ សច្ឆិកាតព្ពោបាយេនាតិ វុត្តំ ហោតិ។ ភាវនបុំសកំ វា ឯតំ "ឯកមន្តំ និសីទី"តិអាទីសុ (បារា. ២) វិយ។ យោ ហិ អរូបជ្ឈានេន រូបកាយតោ នាមកាយេកទេសតោ ច វិក្ខម្ភនវិមោក្ខេន វិមុត្តោ, តេន និរោធសង្ខាតោ វិមោក្ខោ អាលោចិតោ បកាសិតោ វិយ ហោតិ, ន បន កាយេន សច្ឆិកតោ, និរោធំ បន អារម្មណំ កត្វា ឯកច្ចេសុ អាសវេសុ ខេបិតេសុ តេន សោ សច្ឆិកតោ ហោតិ, តស្មា សោ សច្ឆិកាតព្ពំ និរោធំ យថាអាលោចិតំ នាមកាយេន សច្ឆិករោតីតិ "**កាយសក្ខី**"តិ វុច្ចតិ, ន តុ "វិមុត្តោ"តិ ឯកច្ចានំ អាសវានំ អបរិក្ខីណត្តា។ តេនាហ – "**ឈានផស្សំ បឋមំ ផុសតិ, បច្ឆា និរោធំ និព្ពានំ សច្ឆិករោតី**"តិ។ អយំ ចតុន្នំ អរូបសមាបត្តីនំ ឯកេកតោ វុដ្ឋាយ សង្ខារេ សម្មសិត្វា កាយសក្ខិភាវំ បត្តានំ ចតុន្នំ, និរោធា វុដ្ឋាយ អគ្គមគ្គប្បត្តអនាគាមិនោ ច វសេន ឧភតោភាគវិមុត្តោ វិយ បញ្ចវិធោ នាម ហោតិ។ តេន វុត្តំ **អភិធម្មដីកាយំ** "កាយសក្ខិម្ហិបិ ឯសេវ នយោ"តិ។

ទិដ្ឋន្តំ បត្តោតិ ទស្សនសង្ខាតស្ស សោតាបត្តិមគ្គញាណស្ស អនន្តរំ បត្តោតិ វុត្តំ ហោតិ។ "ទិដ្ឋត្តា បត្តោ"តិបិ បាឋោ។ ឯតេន ចតុសច្ចទស្សនសង្ខាតាយ ទិដ្ឋិយា និរោធស្ស បត្តតំ ទីបេតិ។ តេនាហ "**ទុក្ខា សង្ខារា, សុខោ និរោធោតិ ញាតំ ហោតី**"តិ។ តត្ថ **បញ្ញាយា**តិ មគ្គបញ្ញាយ។ បឋមផលដ្ឋតោ យាវ អគ្គមគ្គដ្ឋា, តាវ **ទិដ្ឋិប្បត្តោ**។ តេនាហ "**សោបិ កាយសក្ខិ វិយ ឆព្ពិធោ ហោតី**"តិ។ យថា បន បញ្ញាវិមុត្តោ បញ្ចវិធោ វុត្តោ, ឯវំ អយម្បិ សុក្ខវិបស្សកោ, ចតូហិ រូបជ្ឈានេហិ វុដ្ឋាយ ទិដ្ឋិប្បត្តភាវប្បត្តា ចត្តារោ ចាតិ បញ្ចវិធោ ហោតីតិ វេទិតព្ពោ។ សទ្ធាវិមុត្តេបិ ឯសេវ នយោ។ **ឥទំ ទុក្ខន្តិ** ឯត្តកំ ទុក្ខំ, ន ឥតោ ឧទ្ធំ ទុក្ខន្តិ។ **យថាភូតំ បជានាតី**តិ ឋបេត្វា តណ្ហំ ឧបាទានក្ខន្ធបញ្ចកំ ទុក្ខសច្ចន្តិ យាថាវតោ បជានាតិ។ យស្មា បន តណ្ហា ទុក្ខំ ជនេតិ និព្ពត្តេតិ, តតោ តំ ទុក្ខំ សមុទេតិ, តស្មា នំ "**អយំ ទុក្ខសមុទយោ"តិ យថាភូតំ បជានាតិ** យស្មា បន ឥទំ ទុក្ខំ សមុទយោ ច និព្ពានំ បត្វា និរុជ្ឈតិ អប្បវត្តិំ គច្ឆតិ, តស្មា "**អយំ ទុក្ខនិរោធោ"តិ យថាភូតំ បជានាតិ**។ អរិយោ បន អដ្ឋង្គិកោ មគ្គោ តំ ទុក្ខនិរោធំ គច្ឆតិ, តេន "**អយំ ទុក្ខនិរោធគាមិនិបដិបទា"តិ យថាភូតំ បជានាតិ**។ ឯត្តាវតា នានក្ខណេ សច្ចវវត្ថានំ ទស្សិតំ។ ឥទានិ តំ ឯកក្ខណេ ទស្សេតុំ "**តថាគតប្បវេទិតា**"តិអាទិ វុត្តំ, តស្សត្ថោ អាគមិស្សតិ។

សទ្ធាយ វិមុត្តោតិ ឯតេន សព្ពថា អវិមុត្តស្សបិ សទ្ធាមត្តេន វិមុត្តភាវោ ទីបិតោ ហោតិ។ **សទ្ធាវិមុត្តោ**តិ វា សទ្ធាយ អធិមុត្តោតិ អត្ថោ។ **វុត្តនយេនេវា**តិ "សោតាបត្តិផល"ន្តិអាទិនា វុត្តនយេន។ **សទ្ទហន្តស្សា**តិ "ឯកំសតោ អយំ បដិបទា កិលេសក្ខយំ អាវហតិ សម្មាសម្ពុទ្ធេន ភាសិតត្តា"តិ ឯវំ សទ្ទហន្តស្ស។ យស្មា បនស្ស អនិច្ចានុបស្សនាទីហិ និច្ចសញ្ញាបហានវសេន ភាវនាយ បុព្ពេនាបរំ វិសេសំ បស្សតោ តត្ថ តត្ថ បច្ចក្ខតាបិ អត្ថិ, តស្មា វុត្តំ "**សទ្ទហន្តស្ស វិយា**"តិ។ សេសបទទ្វយំ តស្សេវ វេវចនំ។ ឯត្ថ ច **បុព្ពភាគមគ្គភាវនា**តិ វចនេន អាគមនីយបដិបទានានត្តេន សទ្ធាវិមុត្តទិដ្ឋិប្បត្តានំ បញ្ញានានត្តំ ហោតីតិ ទស្សិតំ។ **អភិធម្មដ្ឋកថាយម្បិ** (បុ. ប. អដ្ឋ. ២៨) "នេសំ កិលេសប្បហានេ នានត្តំ នត្ថិ, បញ្ញាយ នានត្តំ អត្ថិយេវា"តិ វត្វា – "អាគមនីយនានត្តេនេវ សទ្ធាវិមុត្តោ ទិដ្ឋិប្បត្តំ ន បាបុណាតីតិ សន្និដ្ឋានំ កត"ន្តិ វុត្តំ។

បញ្ញាសង្ខាតំ ធម្មំ អធិមត្តតាយ បុព្ពង្គមំ ហុត្វា បវត្តំ អនុស្សរតីតិ **ធម្មានុសារី**។ តេនាហ "**ធម្មោ**"តិអាទិ។ សទ្ធំ អនុស្សរតិ សទ្ធាបុព្ពង្គមំ មគ្គំ ភាវេតីតិ ឥមមត្ថំ "**ឯសេវ នយោ**"តិ អតិទិសតិ។ បញ្ញំ វាហេតីតិ **បញ្ញាវាហី**, បញ្ញំ សាតិសយំ បវត្តេតីតិ អត្ថោ។ តេនាហ "**បញ្ញាបុព្ពង្គមំ អរិយមគ្គំ ភាវេតី**"តិ។ **សទ្ធាវាហិ**ន្តិ ឯត្ថ វុត្តនយេន អត្ថោ វេទិតព្ពោ។ **ឧភតោភាគវិមុត្តាទិកថា**តិ ឧភតោភាគវិមុត្តាទីសុ អាគមនតោ បដ្ឋាយ វត្តព្ពកថា។ **ឯតេស**ន្តិ យថាវុត្តានំ ឧភតោភាគវិមុត្តាទីនំ។ **ឥធា**តិ ឥមស្មិំ កីដាគិរិសុត្តេ។ ននុ ច អដ្ឋសមាបត្តិលាភីវសេន ឧភតោភាគវិមុត្តោ កាយសក្ខីអាទយោ ច អភិធម្មេ អាគតា, កថមិធ អរូបជ្ឈានលាភីវសេនេវ ឧទ្ធដាតិ ចោទនំ សន្ធាយាហ "**យស្មា**"តិអាទិ។

ផុសិត្វា បត្វា។ **បញ្ញាយ ចស្ស ទិស្វា អាសវា បរិក្ខីណា ហោន្តី**តិ ន អាសវា បញ្ញាយ បស្សីយន្តិ, ទស្សន ការណា បញ្ញាយ បរិក្ខីណា “ទិស្វា បញ្ញាយ បរិក្ខីណា”តិ វុត្តា។ ទស្សនាយត្តបរិក្ខយត្តា ឯវ ហិ ទស្សនំ អាសវានំ ខយស្ស បុរិមកិរិយា ហោតីតិ។ **តថាគតេន បវេទិតា**តិ ពោធិមណ្ឌេ និសីទិត្វា តថាគតេន បដិវិទ្ធា វិទិតា បច្ឆា បវេសំ បាកដីកតា។ **“ចតុសច្ចធម្មា”**តិ វត្វា តទន្តោគធត្តា សីលាទីនំ **“ឥមស្មឹ ឋានេ សីលំ កថិត”**ន្តិអាទិ វុត្តំ។ **អត្ថេនា**តិ អវិប្បដិសារាទិបយោជនេន តស្មឹ តស្មឹ បីតិអាទិកេន អត្ថេន។ **ការណេនា**តិ សប្បុរិសូបនិស្សយាទិនា ការណេន តស្មឹ តស្មឹ សមាធិអាទិបទដ្ឋានតាយ សីលាទិ **ការណេ។ ចិណ្ណចរិតត្តា**តិ សទ្ធាចិណ្ណភាវេន សម្មោធាវហភាវេ។ តត្ថ តត្ថ **វិចរិតា** វិសេសេន ចរិតា, តេសុ តេន បញ្ញា សុដ្ឋុ ចរាបិតាតិ អត្ថោ។ **បតិដ្ឋិតា ហោតិ** មគ្គេន អាគតត្តា។ **មត្តាយ** បរិត្តប្បមាណេន។ **ឱលោកនំ ខមន្តិ**, បញ្ញាយ គហេតព្ពតំ ឧបេន្តិ។

តយោតិ កាយសក្ខិទិដ្ឋិប្បត្តសទ្ធាវិមុត្តា។ **យថាបិតោវ បាឡិអត្ថោ**, ន តត្ថ កិញ្ចិ និទ្ធារេត្វា វត្តព្ពំ អត្ថីតិ សុត្តន្តបរិយាយេន អវុត្តំ វទតិ។ **តស្ស មគ្គស្សា**តិ សោតាបត្តិមគ្គស្ស យំ កាតព្ពំ, តស្ស អធិគតត្តា។ **ឧបរិ បន តិណ្ណំ មគ្គានំ អត្ថាយ សេវមានា** អនុលោមសេនាសនំ, **ភជមានា** កល្យាណមិត្តេ, **សមន្នានយមានា** ឥន្ទ្រិយានិ **អនុបុព្ពេន** ភាវនាមគ្គប្បដិបាដិយា **អរហត្តំ បាបុណិស្សន្តិ** មគ្គស្ស អនេកចិត្តក្ខណិកតាយាតិ អយមេត្ថ សុត្តបទេសេ បាឡិយា អត្ថោ។

ឥមមេវ បាឡឹ គហេត្វាតិ “កតមោ ច បុគ្គលោ សទ្ធានុសារី”តិ មគ្គដ្ឋេ បុគ្គលេ វត្វា “ឥមស្ស ខោ អហំ, ភិក្ខវេ”តិអាទិនា តេសំ វសេន អនុលោមសេនាសនសេវនាទីនំ វុត្តត្តា ឥមមេវ យថាវុត្តំ បាឡិបទេសំ គហេត្វា **“លោកុត្តរធម្មោ ពហុចិត្តក្ខណិកោ”**តិ វទតិ។ **សោ វត្តព្ពោ**តិ សោ វិតណ្ឌវាទី ឯវំ វត្តព្ពោ។ យទិ មគ្គដ្ឋបុគ្គលេ វត្វា អនុលោមិកសេនាសនសេវនាទិ បាឡិយំ វុត្តន្តិ មគ្គសមង្គិនោ ឯវ ហុត្វា តេ តថា បដិបជ្ជន្តិ, ឯវំ សន្តេ សេនាសនបដិសំយុត្តរូបាទិវិបស្សនគ្គហណស្មឹ តវ មតេន មគ្គសមង្គិនោ ឯវ អាបជ្ជេយ្យុំ, ន ចេតំ ឯវំ ហោតិ, តស្មា សុត្តំ មេ លទ្ធន្តិ យំ កិញ្ចិ មា កថេហីតិ វារេតព្ពោ។ តេនាហ **“យទិ អញ្ញេន ចិត្តេនា”**តិអាទិ។ តត្ថ **ឯវំ សន្តេ**តិ នានាចិត្តេនេវ សេនាសនបដិសេវនាទិកេ សតិ។ តត្ថ បាឡិយំ យទិ លោកុត្តរធម្មសមង្គិនោ ឯវ បញ្ចវិញ្ញាណសមង្គិកាលេបិ លោកុត្តរសមង្គិតំ **សចេ សម្បដិច្ឆសិ, សត្ថារា សទ្ធឹ បដិវិរុជ្ឈសិ** សុត្តវិរោធទីបនតោ។ តេនាហ **“សត្ថារា ហី”**តិអាទិ។ ធម្មវិចារណា នាម តុយ្ហំ អវិសយោ, តស្មា **យាគុំ បិវាហីតិ ឧយ្យោជេតព្ពោ**។

១៨៣. **អាទិកេនេវា**តិ បឋមេនេវ។ **អនុបុព្ពសិក្ខា**តិ អនុបុព្ពេនេវ បវត្តសិក្ខាយ។ តេនាហ **“ករណត្ថេ បច្ចត្តវចន”**ន្តិ។ សទ្ធា ជាតា ឯតស្សាតិ **សទ្ធាជាតោ**, អគ្យាហិតាតិបក្ខេបេន ជាត-សទ្ទស្ស បច្ឆាវចនំ ។ ឯវមេតន្តិ អធិមុច្ចនំ **ឱកប្បនិយសទ្ធា។ សន្តិកេ និសីទតិ** ឧបដ្ឋានវសេន។ **សាធុកំ កត្វា ធារេតី**តិ យថាសុតំ ធម្មំ វាចុគ្គតករណវសេន តំ បគុណំ កត្វា សារវសេន ធារេតិ។ **ឆន្ទោ ជាយតី**តិ ធម្មេសុ និជ្ឈានក្ខមេសុ ឥមេ ធម្មេ ភាវនាបញ្ញាយ បច្ចក្ខតោ ឧស្សាមីតិ កត្តុកម្យតាកុសលច្ឆន្ទោ ជាយតិ។ **ឧស្សហតី**តិ ឆន្ទោ ឧប្បាទមត្តេ អដ្ឋត្វា តតោ ភាវនារម្ភវសេន ឧស្សហតិ។ **តុលយតិ**តិ សម្មសនវសេន សង្ខារេ។ **តីរណវិបស្សនាយ តុលយន្តោ**តិ តីរណបរិញ្ញាយ ជានិត្វា ឧបរិ បហានបរិញ្ញាយ វសេន បរិតុលយន្តោ បដិជានន្តោ។ **មគ្គបធានំ បទហតី**តិ មគ្គលក្ខណំ បធានិកំ មគ្គំ បទហតិ។ **បេសិតចិត្តោ**តិ និព្ពានំ បតិ បេសិតចិត្តោ។ **នាមកាយេនា**តិ មគ្គប្បដិបាដិយា តំតំមគ្គសម្បយុត្តនាមកាយេន។ **ន បន កិញ្ចិ អាហា**តិ ទូរតាយ សមានំ ន កិញ្ចិ វចនំ ភគវា អាហ តេ ទន្ធតរំ និគ្គណ្ហិតុំ។

១៨៤. បណេន វោហារេន ព្យាករណំ **បណវិយា**, បណវិយា អភាវេន **ឱបណវិយា, ន ឧបេតី**តិ ន យុជ្ជតិ។ តន្តិ ឥទំ ឥធ អធិប្បេតំ **បណោ បណវិយំ ទស្សេតុំ**។ តយិទំ សព្ពំ ភគវា “មយំ ខោ, អាវុសោ, សាយញ្ចេវ ភុញ្ជាមា”តិ អស្សជិបុនព្ពសុកេហិ វុត្តំ សិក្ខាយ អវត្តនភាវទីបនវចនំ សន្ធាយ វទតិ។

ឧក្ខិបិត្វាតិ សីសេន គហេត្វា វិយ សមាទាយ។ **អនុធម្មោ**តិ អនុរូបោ សភាវោ, សាវកភាវស្ស អនុច្ឆវិកា បដិបត្តិ។ **រោហនីយ**ន្តិ វិរុឡ្ហិភាវំ។ សិនិយ្ហតិ ឯត្ថ, ឯតេន វាតិ សិនេហោ, ការណំ។ តំ ឯត្ថ អត្ថីតិ **សិនេហវន្តំ**, បាទកន្តិ អត្ថោ។ **តចោ ឯកំ អង្គ**ន្តិ តចោ វីរបក្ខភាវេ ឯកមង្គំ។ បធានំ អនុយុញ្ជន្តស្ស ហិ តចេ បលុជ្ជមានេបិ តំនិមិត្តំ អវោសានំ អនាបជ្ជនកស្សេវ វីរិយស្ស ឯកំ អង្គំ ឯកំ ការណំ។ ឯវំ សេសេសុ វត្តព្ពំ។ តេនាហ – **“អរហត្តំ អប្បត្វា ន វុដ្ឋហិស្សាមីតិ ឯវំ បដិបជ្ជតី”**តិ។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

កីដាគិរិសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

និដ្ឋិតា ច ភិក្ខុវគ្គវណ្ណនា។

៣. បរិព្ពាជកវគ្គោ

១. តេវិជ្ជវច្ឆសុត្តវណ្ណនា

១៨៥. តត្ថាតិ ឯកបុណ្ឌរីកសញ្ញិតេ បរិព្ពាជការាមេ។ អនាគតបុព្ពោ លោកិយសមុទាហារវសេន **“ចិរស្សំ ខោ, ភន្តេ”**តិអាទិនា វុច្ចតិ, អយំ បនេត្ថ អាគតបុព្ពតំ ឧបាទាយ តថា វុត្តោ។ ភគវា ហិ កេសញ្ចិ វិមុត្តិជននត្ថំ, កេសញ្ចិ ឥន្ទ្រិយបរិបាកត្ថំ, កេសញ្ចិ វិសេសាធិគមត្ថំ កទាចិ តិត្ថិយារាមំ ឧបគច្ឆតិ។ **អននុញ្ញាយ បត្វា**តិ អននុជានិតព្ពេ បត្វា។ **អនុជានិតព្ពំ សិយា** អនញ្ញាតស្ស ញេយ្យស្ស អភាវតោ។ យាវតកញ្ហិ ញេយ្យំ, តាវតកំ ភគវតោ ញាណំ, យាវតកញ្ច ភគវតោ ញាណំ តាវតកំ ញេយ្យំ។ តេនេវាហ – “ន តស្ស អទិដ្ឋមិធត្ថិ កិញ្ចិ, អថោ អវិញ្ញាតមជានិតព្ព”ន្តិអាទិ (មហានិ. ១៥៦; ចូឡនិ. ធោតកមាណវបុច្ឆានិទ្ទេស ៣២; បដិ. ម. ១.១២១)។ **សព្ពញ្ញុតញ្ញាណេន ហិ** ភគវា **អាវជ្ជេត្វា បជានាតិ**។ វុត្តញ្ហេតំ “អាវជ្ជនបដិពទ្ធំ ពុទ្ធស្ស ភគវតោ ញាណ”ន្តិ (មិ. ប. ៤.១.២)។ យទិ ឯវំ “ចរំ សមាហិតោ នាគោ, តិដ្ឋំ នាគោ សមាហិតោ”តិ (អ. និ. ៦.៤៣) ឥទំ សុត្តបទំ កថន្តិ? វិក្ខេបាភាវទីបនបទមេតំ, ន អនាវជ្ជនេនបិ ញាណានំ បវត្តិបរិទីបនំ។ យំ បនេត្ថ វត្តព្ពំ, តំ ហេដ្ឋា វិត្ថារតោ វុត្តមេវ។

១៨៦. យាវទេវាតិ ឥទំ យថារុចិ បវត្តិ វិយ អបរាបរុប្បត្តិបិ ឥច្ឆិតព្ពាតិ តទភាវំ ទស្សេន្តោ អាហ – **“សកឹ ខីណានំ អាសវានំ បុន ខេបេតព្ពាភាវា”**តិ។ **បច្ចុប្បន្នជាននគុណ**ន្តិ ឥទំ ទិព្ពចក្ខុញាណស្ស បរិភណ្ឌញាណំ អនាគតំសញាណំ អនាទិយិត្វា វុត្តំ, តស្ស បន វសេន អនាគតំសញាណគុណំ ទស្សេតីតិ វត្តព្ពំ សិយា។

គិហិបរិក្ខារេសូតិ វត្ថាភរណាទិធនធញ្ញាទិគិហិបរិក្ខារេសុ។ គិហិលិង្គំ បន អប្បមាណំ, តស្មា គិហិពន្ធនំ ឆិន្ទិត្វា ទុក្ខស្សន្តករា ហោន្តិយេវ។ សតិ បន ទុក្ខស្សន្តកិរិយាយ គិហិលិង្គេ តេ ន តិដ្ឋន្តិយេវាតិ ទស្សេន្តោ **“យេបី”**តិអាទិមាហ។ **សុក្ខាបេត្វា** សមុច្ឆិន្ទិត្វា។ អរហត្តំ បត្តទិវសេយេវ បព្ពជនំ វា បរិនិព្ពានំ វាតិ អយំ នយោ ន សព្ពសាធារណោតិ អាហ **“ភូមទេវតា បន តិដ្ឋន្តី”**តិ។ តត្ថ ការណវចនំ **“និលីយនោកាសស្ស អត្ថិតាយា”**តិ។ អរញ្ញបព្ពតាទិបវិវេកដ្ឋានំ **និលីយនោកាសោ។ សេសកាមភវេ**តិ កាមលោកេ។ **លឡិតជនស្សា**តិ អាភរណាលង្ការនច្ចគីតាទិវសេន វិលាសយុត្តជនស្ស។

សោបីតិ “សោ អញ្ញត្រ ឯកេនា”តិ វុត្តោ សោបិ។ ករតោ ន ករីយតិ បាបន្តិ ឯវំ **ន កិរិយំ បដិពាហតិ**។ យទិ អត្តានំយេវ គហេត្វា កថេតិ, អថ កស្មា មហាសត្តោ តទា អាជីវកបព្ពជ្ជំ ឧបគច្ឆីតិ អាហ **“តទា កិរា”**តិអាទិ។ **តស្សបី**តិ ន កេវលំ អញ្ញេសំ ឯវ បាសណ្ឌានំ, តស្សបិ។ **វីរិយំ ន ហាបេសី**តិ តបោជិគុច្ឆវាទំ សមាទិយិត្វា ឋិតោ វិរាគត្ថាយ តំ សមាទិណ្ណវត្តំ ន បរិច្ចជិ, សត្ថុសាសនំ ន ឆឌ្ឌេសិ។ តេនាហ – **“កិរិយវាទី ហុត្វា សគ្គេ និព្ពត្តតី”**តិ។

តេវិជ្ជវច្ឆសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

២. អគ្គិវច្ឆសុត្តវណ្ណនា

១៨៧. លោកស្ស សស្សតតាបវត្តិបដិក្ខេបវសេន បវត្តោ វាទោ ឧច្ឆេទវាទោ ឯវ ហោតីតិ សស្សតគ្គាហាភាវេ ឧច្ឆេទគ្គាហភាវតោ បុន បរិព្ពាជកេន “អសស្សតោ លោកោ”តិ វទន្តេន ឧច្ឆេទគ្គាហោ បុច្ឆិតោ, ភគវតាបិ សោ ឯវ បដិក្ខិត្តោតិ អាហ **“ទុតិយេ នាហំ ឧច្ឆេទទិដ្ឋិកោ”**តិ។ **អន្តានន្តិកាទិវសេនា**តិ ឯត្ថ **អន្តានន្តិក**គ្គហណេន អន្តវា លោកោ អនន្តវា លោកោតិ ឥមំ វាទទ្វយមាហ។ **អាទិ**-សទ្ទេន “តំ ជីវំ តំ សរីរ”ន្តិអាទិវាទចតុក្កំ សង្គណ្ហាតិ, ឥតរំ បន ទ្វយំ សរូបេនេវ គហិតន្តិ។ **បដិក្ខេបោ វេទិតព្ពោ**តិ “តតិយេ នាហំ អន្តវាទិដ្ឋិកោ, ចតុត្ថេ នាហំ អនន្តវាទិដ្ឋិកោ”តិ ឯវមាទិនា បដិក្ខេបោ វេទិតព្ពោ។ “ហោតិ តថាគតោ បរំ មរណា”តិ អយម្បិ សស្សតវាទោ, សោ ច ខោ អបរន្តកប្បិកវសេន, “សស្សតោ លោកោ”តិ បន បុព្ពន្តកប្បិកវសេនាតិ អយមេតេសំ វិសេសោ។ “ន ហោតិ តថាគតោ បរំ មរណា”តិ អយម្បិ ឧច្ឆេទវាទោ, សោ ច ខោ សត្តវសេន, “អសស្សតោ លោកោ”តិ បន សត្តសង្ខារវសេនាតិ វទន្តិ។

១៨៨. សប្បតិភយំ ឧប្បជ្ជនតោ សហ ទុក្ខេនាតិ **សទុក្ខំ**។ តេនាហ **“កិលេសទុក្ខេនា”**តិអាទិ។ **តេសំយេវា**តិ កិលេសទុក្ខវិបាកទុក្ខានំយេវ។ **សឧបឃាតក**ន្តិ សពាធំ។ **សឧបាយាស**ន្តិ សបរិស្សមំ សឧបតាបំ សបីឡំ។ **សបរិឡាហ**ន្តិ សទរថំ។

កិញ្ចិ ទិដ្ឋិគតន្តិ ឥមា តាវ អដ្ឋ ទិដ្ឋិយោ មា ហោន្តុ, អត្ថិ បន, ភោ គោតម, យំ កិញ្ចិ ទិដ្ឋិគតំ គហិតំ។ ន ហិ តាយ ទិដ្ឋិយា វិនា កញ្ចិ សមយំ បវត្តេតុំ យុជ្ជតីតិ អធិប្បាយេន បុច្ឆតិ។ **អបនីតន្តិ** សមុច្ឆេទប្បហានវសេន ឆឌ្ឌិតំ។ **បញ្ញាយ ទិដ្ឋន្តិ** វិបស្សនាបញ្ញាសហិតាយ មគ្គបញ្ញាយ ភគវតា បដិវិទ្ធំ។ យត្ថ ឧប្បជ្ជន្តិ, តំ សត្តំ មថេន្តិ សម្មទ្ទន្តីតិ **មថិតា**តិ អាហ **“មថិតានន្តិ តេសំយេវ វេវចន”**ន្តិ។ **កញ្ចិ ធម្មន្តិ** រូបធម្មំ អរូបធម្មំ វា។ **អនុបាទិយិត្វា**តិ អគ្គហេត្វា។

១៩០. **ន ឧបេតីតិ** សង្ខំ ន គច្ឆតីតិ អត្ថោតិ អាហ **“ន យុជ្ជតី”**តិ។ **អនុជានិតព្ពំ សិយា** អនុបាទាវិមុត្តស្ស កញ្ចិបិ ឧប្បត្តិយា អភាវតោ។ “ឯវំ វិមុត្តចិត្តោ ន ឧបបជ្ជតី”តិ កាមញ្ចេតំ សភាវបវេទនំ បរិនិព្ពានំ, ឯកេ បន ឧច្ឆេទវាទិនោ “មយម្បិ ‘សត្តោ អាយតឹ ន ឧបបជ្ជតី’តិ វទាម, សមណោ គោតមោបិ តថា វទតី”តិ ឧច្ឆេទភាវេយេវ បតិដ្ឋហិស្សន្តិ, តស្មា ភគវា “ន ឧបបជ្ជតីតិ ខោ វច្ឆ ន ឧបេតី”តិ អាហ។ “ឧបបជ្ជតី”តិ បន វុត្តេ សស្សតមេវ គណ្ហេយ្យាតិ យោជនា។ សេសទ្វយេបិ ឯសេវ នយោ។ **អប្បតិដ្ឋោ**តិ ឧច្ឆេទវាទាទិវសេន បតិដ្ឋារហិតោ។ **អនាលម្ពោ**តិ តេសំយេវ វាទានំ ឱលម្ពារម្មណស្ស អភាវេន អនាលម្ពោ។ **សុខបវេសនដ្ឋានន្តិ** តេសញ្ញេវ វាទានំ សុខបវេសនោកាសំ **មា លភតូតិ។ អននុញ្ញាយ ឋត្វា**តិ “ន ឧបបជ្ជតី”តិអាទិនា អនុជានិតព្ពាយ បដិញ្ញាយ ឋានហេតុ។ **អនុញ្ញម្បី**តិ អនុជានិតព្ពម្បិ ទុតិយបញ្ហំ **បដិក្ខិបិ**។ បរិយត្តោ បន ធម្មោ អត្ថតោ បច្ចយាការោ ឯវាតិ អាហ **“ធម្មោតិ បច្ចយាការធម្មោ”**តិ។ **អញ្ញត្ថ បយោគេនា**តិ ឥមម្ហា និយ្យានិកសាសនា អញ្ញស្មឹ មិច្ឆាសមយេ បវត្តប្បយោគេន, អនិយ្យានិកំ វិវិធំ មិច្ឆាបដិបត្តិំ បដិបជ្ជន្តេនាតិ អត្ថោ។ “អញ្ញវាទិយកេនា”តិបិ បាឋោ, បច្ចយាការតោ អញ្ញាការទីបកអាចរិយវាទំ បគ្គយ្ហ តិដ្ឋន្តេនាតិ អត្ថោ។

១៩១. **អប្បច្ចយោ**តិ អនុបាទានោ, និរិន្ធនោតិ អត្ថោ។

១៩២. **យេន រូបេនា**តិ យេន ភូតុបាទាទិភេទេន រូបធម្មេន។ **តំ រូបំ** តប្បដិពទ្ធសំយោជនប្បហានេន ខីណាសវ-**តថាគតស្ស បហីនំ** អនុប្បត្តិធម្មតំ អាបន្នំ។ តេន វុត្តំ បាឡិយំ “អនុប្បាទធម្ម”ន្តិអាទិ។ អញ្ញេសំ ជាននាយ អភាវគុណតាយ **គុណគម្ភីរោ**។ “ឯត្តកា គុណា”តិ **បមាណំ គណ្ហិតុំ ន សក្កុណេយ្យោ**។ “ព្ពទិសា ឯតស្ស គុណា”តិ បរិយោគាហិតុំ អសក្កុណេយ្យតាយ **ទុប្បរិយោគាឡ្ហោ**តិ។ **ទុជ្ជានោ**តិ អគាធតាយ គម្ភីរោ “ឯត្តកានិ ឧទកឡ្ហកសតានី”តិអាទិនា បមេតុំ ន សក្កាតិ អប្បមេយ្យោ, តតោ ឯវ ទុជ្ជានោ។ **ឯវមេវា**ន្តិ យថា មហាសមុទ្ទោ គម្ភីរោ អប្បមេយ្យោ ទុជ្ជានោ, ឯវមេវ ខីណាសវោបិ គុណវសេន, តស្មា អយំ រូបាទី គហេត្វា រូបីតិអាទិវោហារោ ភវេយ្យ, បរិនិព្ពុតស្ស បន តទភាវា តថា បញ្ញាបេតុំ ន សក្កា, តតោ តំ អារព្ភ ឧបបជ្ជតីតិអាទិ ន យុជ្ជេយ្យ។ យថា បន វិជ្ជមានោ ឯវ ជាតវេទោ ព្យត្តេន បុរិសេន នីយមានោ បុរត្ថិមាទិទិសំ គតោតិ វុច្ចេយ្យ, ន និព្ពុតោ, ឯវំ ខីណាសវោបីតិ ទស្សេន្តោ **“ឯវមេវា”**តិអាទិមាហ។

អនិច្ចតាតិ ឯត្ថ អនិច្ចតាគហណំ អសារនិទស្សនំ។ តេន យថា សោ សាលរុក្ខោ សាខាបលាសាទិ អសារាបគមេន សុទ្ធោ សារេ បតិដ្ឋិតោ, ឯវមយំ ធម្មវិនយោ សាសវសង្ខាតអសារវិគមេន លោកុត្តរធម្មសារេ បតិដ្ឋិតោតិ ទស្សេតិ។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

អគ្គិវច្ឆសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

៣. មហាវច្ឆសុត្តវណ្ណនា

១៩៣. សហ កថា ឯតស្ស អត្ថីតិ **សហកថី**, “មយំ បុច្ឆាវសេន តុម្ហេ វិស្សជ្ជនវសេនា”តិ ឯវំ សហបវត្តកថោតិ អត្ថោ។ **ឯតស្សេវ កថិតានិ**, តត្ថ បឋមេ វិជ្ជាត្តយំ ទេសិតំ, ទុតិយេ អគ្គិនា ទស្សិតន្តិ តេវិជ្ជវច្ឆសុត្តំ អគ្គិវច្ឆសុត្តន្តិ នាមំ វិសេសេត្វា វុត្តំ។ **សីឃំ លទ្ធី ន វិស្សជ្ជេន្តិ**, យស្មា សង្ខារានំ និយតោយំ វិនាសោ អនញ្ញសមុប្បាទោ, ហេតុសមុប្បន្នាបិ ន ចិរេន និដ្ឋានំ ខមន្តិ, ន លហុំ។ តេនាហ **“វសាតេល ...បេ.... សុជ្ឈន្តី”**តិ។ **បច្ឆិមគមនំ** ញាណស្ស បរិបាកំ គតត្តា។ យថ្វី អាលម្ពិត្វា ឧទកំ តរិតុំ ឱតរន្តោ បុរិសោ **“យដ្ឋឹ ឱតរិត្វា ឧទកេ បតមានោ”**តិ វុត្តោ។ **កម្មបថវសេន វិត្ថារទេសនន្តិ** សំខិត្តទេសនំ ឧបាទាយ វុត្តំ។ តេនាហ **“មូលវសេន ចេត្វា”**តិអាទិ។ **វិត្ថារសទិសា**តិ កម្មបថវសេន ឥធ ទេសិតទេសនាវ មូលវសេន ទេសិតទេសនំ ឧបាទាយ វិត្ថារសទិសា។ **វិត្ថារទេសនា នាម នត្ថី**តិ ន កេវលំ អយមេវ, អថ ខោ សព្ពាបិ ពុទ្ធានំ និប្បរិយាយេន ឧជុកេន និរវសេសតោ វិត្ថារទេសនា នាម នត្ថិ ទេសនាញាណស្ស មហាវិសយតាយ ករណសម្បត្តិយា ច តជ្ជាយ មហានុភាវត្តា សព្ពញ្ញុតញ្ញាណស្ស។ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណសមង្គិតាយ ហិ អវសេសបដិសម្ភិទានុភាវិតាយ អបរិមិតកាលសម្ភតញាណសម្ភារសមុទាគតតាយ កទាចិបិ បរិក្ខយានវហាយ អនញ្ញសាធារណាយ បដិភានបដិសម្ភិទាយ បហូតជិវ្ហាទិតទនុរូបរូបកាយសម្បត្តិសម្បទាយ វិត្ថារិយមានា ភគវតោ ទេសនា កថំ បរិមិតា បរិច្ឆិន្នា ភវេយ្យ,

មហាការុណិកតាយ បន ភគវា វេនេយ្យជ្ឈាសយានុរូបំ តត្ថ តត្ថ បរិមិតំ បរិច្ឆិន្នំ កត្វា និទ្ទិសតិ។ អយញ្ច អត្ថោ **មហាសីហនាទសុត្តេន** (ម. និ. ១.១៤៦ អាទយោ) ទីបេតព្ពោ។ **សព្ពំ សំខិត្តមេវ** អត្តជ្ឈាសយវសេន អកថេត្វា ពោធនេយ្យបុគ្គលជ្ឈាសយវសេន ទេសនាយ និដ្ឋាបិតត្តា។ ន ចេត្ថ ធម្មសាសនវិរោធោ បរិយាយំ អនិស្សាយ យថាធម្មំ ធម្មានំ ពោធិតត្តា សព្ពលហុត្តា ចាតិ។

១៩៤. **សន្តិ ធម្មា កាមាវចរា** សម្បត្តសមាទានវិរតីនំ ឥជាធិប្បេតត្តា។

អនិយមេត្វាតិ “សម្មាសម្ពុទ្ធោ, សាវកោ”តិ វា និយមំ វិសេសេន អកត្វា។ **អត្ថានមេវ…បេ… វេទិតព្ពំ,** តថា ហិ បរិព្ពាជកោ “តិដ្ឋតុ ភវំ គោតមោ”តិ អាហ។

១៩៥. **សន្តាវ អរហា ហោតិ** បដិបត្តិយា បារិបូរិភាវតោ។ **តស្មី ព្យាកតេ**តិ តស្មិំ “ឯកភិក្ខុបិ សាវកោ”តិអាទិនា សុដ្ឋុ បញ្ហេ កថិតេ។

១៩៦. **សម្បាទកោ**តិ បដិបត្តិសម្បាទកោ។

១៩៧. **សេខាយ វិជ្ជាយា**តិ សេខលក្ខណប្បត្តាយ មគ្គបញ្ញាយ សាតិសយំ កត្វា ករណវសេន វុត្តា, ផលបញ្ញា បន តាយ បត្តព្ពត្តា កម្មភាវេន វុត្តា។ តេនាហ **“ហេដ្ឋិមផលត្តយំ បត្តព្ព”**ន្តិ។ ឥមំ បនេត្ថ អវិបរីតមត្ថំ បាឡិតោ ឯវ វិញ្ញាយមានំ អប្បដិវិជ្ឈនតោ វិតណ្ឌវាទី “យាវតកំ សេខេន បត្តព្ពំ, អនុប្បត្តំ តំ មយា”តិ វចនលេសំ គហេត្វា “អរហត្តមគ្គោបិ អនេន បត្តោយេវា”តិ វទតិ។ **ឯវន្តិ** ឥទានិ វុច្ចមានាយ គាថាយ។

កិលេសានិ បហាយ បញ្ចាតិ បញ្ចោរម្ភាគិយសំយោជនសង្ខាតេ សំកិលេសេ បហាយ បជហិត្វា, បហាន ហេតុ វា។ **បរិបុណ្ណសេខោ**តិ សព្ពសោ វឌ្ឍិតសេខធម្មោ។ **អបរិហានធម្មោ**តិ អបរិហានសភាវោ។ ន ហិ យស្ស ផាតិគតេហិ សីលាទិធម្មេហិ បរិហានិ អត្ថិ, សមាធិម្ហិ បរិបូរការិតាយ **ចេតោវសិប្បត្តោ**។ តេនាហ **“សមាហិតិន្ទ្រិយោ”**តិ។ អបរិហានធម្មត្តាវ **ឋិតត្តោ**។

អនាគាមិនា ហិ អសេខភាវាវហា ធម្មា បរិបូរេតព្ពា, ន សេខភាវាវហាតិ សោ ឯកន្តបរិបុណ្ណោ សេខោ វុត្តោ។ **ឯតំ ន ពុទ្ធវចន**ន្តិ “មគ្គោ ពហុចិត្តក្ខណិកោ”តិ ឯតំ វចនំ ន ពុទ្ធវចនំ អនន្តរេកន្តវិបាកទានតោ, ពហុក្ខត្តុំ បវត្តនេ បយោជនាភាវតោ ច លោកុត្តរកុសលស្ស, “សមាធិមានន្តរិកញ្ញមាហុ (ខុ. បា. ៦.៥; សុ. និ. ២២៨), ន បារំ ទិគុណំ យន្តី”តិ (សុ. និ. ៧១៩) ឯវមាទីនិ សុត្តបទានិ ឯតស្សត្ថស្សាធកានិ។ ឱរម្ភាគិយសំយោជនប្បហានេន សេក្ខធម្មបរិបូរិភាវស្ស វុត្តតាយ **អត្ថោ** តាវ វចនេន **វិរុជ្ឈតី**តិ។ **អស្ស** អាយស្មតោ វច្ឆស្ស។

១៩៨. **អភិញ្ញា វា ការណ**ន្តិ យញ្ហិ តំ តត្រ តត្រ សក្ខិភព្ពតាសង្ខាតំ ឥទ្ធិវិធបច្ចនុភវនាទិ, តស្ស អភិញ្ញា ការណំ។ អថ ឥទ្ធិវិធបច្ចនុភវនាទិ អភិញ្ញា, ឯវំ សតិ **អភិញ្ញាបាទកជ្ឈានំ ការណំ។ អវសានេ** ឆដ្ឋាភិញ្ញាយ **បន អរហត្តំ**។ ឯត្ថ ច យស្មា បឋមសុត្តេ អាសវក្ខយោ អធិប្បេតោ, អាសវា ខីណា ឯវ, ន បុន ខេបេតព្ពា, តស្មា តត្ថ “យាវទេវា”តិ ន វុត្តំ។ ឥធ ផលសមាបត្តិ អធិប្បេតា, សា ច បុនប្បុនំ សមាបជ្ជីយតិ, តស្មា “យាវទេវា”តិ វុត្តំ។ តតោ ឯវ ហិ **“អរហត្តំ វា ការណ”**ន្តិ វុត្តំ។ តញ្ហិ “កុទាស្សុ នាមាហំ តទាយតនំ ឧបសម្បជ្ជ វិហរិស្សាមិ, យទរិយា ឯតរហិ ឧបសម្បជ្ជ វិហរន្តី”តិ (ម. និ. ១.៤៦៥; ៣.៣០៧) អនុត្តរេសុ វិមោក្ខេសុ បិហំ ឧបដ្ឋបេត្វា អភិញ្ញា និព្ពត្តេន្តស្ស ការណំ, តយិទំ សព្ពសាធារណំ ន ហោតីតិ សាធារណវសេន នំ ទស្សេន្តោ **“អរហត្តស្ស វិបស្សនា វា”**តិ អាហ។

២០០. **បរិចរន្តិ នាម** វិប្បកតព្រហ្មចរិយវាសត្តា។ **បរិចិណ្ណោ ហោតិ** សាវកេន នាម សត្ថុ ធម្មេ កត្តព្ពា បរិចរិយា សម្មទេវ និដ្ឋាបិតត្តា។ តេនាហ **“ឥតិ…បេ… ថេរោ ឯវមាហា”**តិ។ **តេសំ គុណាន**ន្តិ តេសំ អសេក្ខគុណានំ។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

មហាវច្ឆសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

៤. ទីឃនខសុត្តវណ្ណនា

២០១. ខននំ ខតំ, សូករស្ស ខតំ ឯត្ថ អត្ថីតិ សូករខតា, សូករស្ស វា ឥមស្មិំ ពុទ្ធុប្បាទេ បឋមំ ខតំ ឧបាទាយ **សូករខតា,** តាយ។ **ឯវំនាមកេ**តិ ឯវំ ឥត្ថិលិង្គវសេន លទ្ធនាមកេ។ **បំសុធោតេ**តិ ធោតបំសុកេ។ **ឱតរិ**

ត្វា អភិរុហិតព្ពាន្តិ បកតិភូមិតោ អនេកេហិ សោបានផលកេហិ ឱតរិត្វា បុន លេណទ្វារំ កតិបយេហិ អភិរុហិតព្ពំ។

បិតកោរវាតិ មាតុលស្ស បិតត្តា តត្ថ សគារវសបតិស្សវសេន បិតកោរវ។ កិញ្ចាបិ សព្ព-សទ្ទោ អវិសេសតោ អនវសេសបរិយាទាយកោ, វត្តុអធិប្បាយានុរោធី បន សទ្ទប្បយោគោតិ តមត្ថំ សន្ធាយ បរិព្ពាជកោ **“សព្ពំ មេ នក្ខមតី”**តិ អាហ។ យា លោកេ មនុស្សឧបបត្តិយោតិអាទិកា ឧបបត្តិយោ, តា អនត្ថសមុទាគតា តត្ថ តត្ថេវ សត្តានំ ឧច្ឆិជ្ជនតោ, តស្មា សមយវាទីហិ វុច្ចមានា សព្ពា អាយតឹ ឧប្បជ្ជនឧបបត្តិ ន ហោតិ។ ជលពុព្ពុឡការិយ ហិ ឥមេ សត្តា តត្ថ តត្ថ សមយេ ឧប្បជ្ជិត្វា ភិជ្ជន្តិ, តេសំ តត្ថ បដិសន្ធិ នត្ថីតិ អស្ស អធិប្បាយោ។ តេនាហ **“បដិសន្ធិយោ”**តិអាទិ។ **អស្ស អធិប្បាយំ មុញ្ចិត្វា**តិ យេនាធិប្បាយេន បរិព្ពាជកោ “សព្ពំ មេ នក្ខមតី”តិ អាហ, តំ តស្ស អធិប្បាយំ ជានន្តោបិ អជានន្តោ វិយ ហុត្វា តស្ស **អក្ខរេ តាវ ទោសំ ទស្សេន្តោ**តិ បទេសសព្ពំ សន្ធាយ តេន វុត្តំ, សព្ពសព្ពវិសយំ កត្វា តត្ថ ទោសំ គណ្ហន្តោ។ យថា លោកេ កេនចិ “សព្ពំ វុត្តំ, តំ មុសា”តិ វុត្តេ តស្ស វចនស្ស សព្ពន្តោគធត្តា មុសាភាវោ អាបជ្ជេយ្យ, ឯវំ ឥមស្សបិ “សព្ពំ មេ នក្ខមតី”តិ វទតោ តថា បវត្តា ទិដ្ឋិបិ នក្ខមតីតិ អត្ថតោ អាបន្នមេវ ហោតិ។ តេនាហ ភគវា – “ឯសាបិ តេ ទិដ្ឋិ នក្ខមតី”តិ។ យថា បន កេនចិ “សព្ពំ វុត្តំ មុសា”តិ វុត្តេ អធិប្បាយានុរោធិនី សទ្ទប្បវត្តិ, តស្ស វចនំ មុញ្ចិត្វា តទញ្ញេសមេវ មុសាភាវោ ញាយាគតោ, ឯវមិធាបិ “សព្ពំ មេ នក្ខមតី”តិ វចនតោ យស្សា ទិដ្ឋិយា វសេន “សព្ពំ មេ នក្ខមតី”តិ តេន វុត្តំ, តំ ទិដ្ឋឹ មុញ្ចិត្វា តទញ្ញមេវ យថាធិប្បេតំ សព្ពំ នក្ខមតីតិ អយមត្ថោ ញាយាគតោ, ភគវា បន វាទីវរោ សុខុមាយ អាណិយា ថូលំ អាណឹ នីហរន្តោ វិយ ឧបាយេន តស្ស ទិដ្ឋិគតំ នីហរិតុំ តស្ស អធិប្បាយេន អវត្វា សទ្ទវសេន តាវ លព្ភមានំ ទោសំ ទស្សេន្តោ **“យាបិ ខោ តេ”**តិអាទិមាហ។ តេន វុត្តំ – “អស្ស អធិប្បាយំ មុញ្ចិត្វា អក្ខរេ តាវ ទោសំ ទស្សេន្តោ”តិ។

បរិព្ពាជកោ បន យំ សន្ធាយ “សព្ពំ មេ នក្ខមតី”តិ មយា វុត្តំ, “អយំ សោ”តិ យថាវុត្តទោសបរិហរណត្ថំ តស្មឹ អត្ថេ វុច្ចមានេ ឯស ទោសោ សព្ពោ ន ហោតិ, ឯវម្បិ សមណោ គោតមោ មម វាទេ ទោសមេវ អារោបេយ្យាតិ អត្តនោ អជ្ឈាសយំ និគុហិត្វា យថាវុត្តទោសំ បរិហរិតុកាមោ **“ឯសា មេ”**តិអាទិមាហ។ តត្ថ **តម្បស្ស តាទិសមេវា**តិ យំ “សព្ពំ មេ នក្ខមតី”តិ គហិតំ វត្ថុ, តម្បិ តាទិសមេវ ភវេយ្យាតិ។ អយញ្ច សព្ពន្តោគធទិដ្ឋិ មយ្ហម្បិ ទិដ្ឋិវត្ថុ, តំ មេ ខមេយ្យវាតិ។ យស្មា បន “ឯសាបិ ទិដ្ឋិ តុយ្ហំ នក្ខមតី”តិ យាបិ ទិដ្ឋិ វុត្តា ភវតា គោតមេន, សាបិ មយ្ហំ នក្ខមតិ, តស្មា សព្ពំ មេ នក្ខមតេវាតិ បរិព្ពាជកស្ស អធិប្បាយោ។ តេនាហ – **“តំ បរិហរាមីតិ សញ្ញាយ វទតី”**តិ។ តថា ច វក្ខតិ **“តស្មាបិ ឧច្ឆេទទិដ្ឋិ មយ្ហំ នក្ខមតី”**តិ។ “ឯសា មេ ទិដ្ឋី”តិ យា បិតិភូតា ទិដ្ឋិ, តាយ “សព្ពំ មេ នក្ខមតី”តិ បនេត្ថ សព្ពគ្គហណេន គហិតត្តា អាហ – **“អត្ថតោ បនស្ស ឯសា ទិដ្ឋិ ន មេ ខមតីតិ អាបជ្ជតី”**តិ។ អយំ ទោសោតិ ទស្សេន្តោ អាហ **“យស្ស បនា”**តិអាទិ។ **ឯសា**តិ ទិដ្ឋិ។ **រុចិត**ន្តិ ទិដ្ឋិទស្សនេន អភិនិវិសិត្វា រោចេត្វា គហិតំ។ **តេន ហិ ទិដ្ឋិអក្ខមេន អរុចិតេន ភវិតព្ព**ន្តិ សតិ ទិដ្ឋិយា អក្ខមភាវេ តតោ តាយ គហិតាយ ខមេយ្យ រុច្ចេយ្យ យថា, ឯវំ សព្ពស្ស អក្ខមភាវេតិ អបរភាគេ **សព្ពំ ខមតិ រុច្ចតីតិ អាបជ្ជតិ។ ន បនេស តំ សម្បដិច្ឆតី**តិ ឯស “សព្ពំ មេ នក្ខមតី”តិ ឯវំ វទន្តោ ឧច្ឆេទវាទី តំ វុត្តនយេន សព្ពស្ស ខមនំ រុច្ចនំ ន សម្បដិច្ឆតិ។ ញាយេន វុត្តមត្ថំ កថំ ន សម្បដិច្ឆតីតិ អាហ **“កេវលំ តស្សាបិ ឧច្ឆេទទិដ្ឋិយា ឧច្ឆេទមេវ គណ្ហាតី”**តិ។ សព្ពេសញ្ហិ ធម្មានំ អាយតឹ ឧប្បាទំ អរុច្ចិត្វា តំ សន្ធាយ អយំ “សព្ពំ មេ នក្ខមតី”តិ វទតិ, ឧច្ឆេទទិដ្ឋិកេសុ ច ឧច្ឆិន្នេសុ កុតោ ឧច្ឆេទទិដ្ឋិសភាវោតិ។

តេនាតិ តេន ការណេន, យស្មា ឥធេកច្ចេ សត្តា ឦទិសំ ទិដ្ឋឹ បគ្គយ្ហ តិដ្ឋន្តិ, តស្មាតិ វុត្តំ ហោតិ។ បជហនកេន វា ចិត្តេន ឯកជ្ឈំ គហេត្វា បជហនកេហិ អប្បជហនកេ និទ្ធារេតុំ ភគវា “អតោ…បេ…. ពហុតរា”តិ អវោចាតិ អាហ – **“បជហនកេសុ និស្សក្ក”**ន្តិ យថា “បញ្ចសីលេហិ បភាវនា បញ្ញវន្តតរា”តិ។ **“ពហូ”**តិ វត្វា ន កេវលំ ពហូ, អថ ខោ អតិវិយ ពហូតិ ទស្សេន្តោ **“ពហុតរា”**តិ អាហ។ **“ពហូ ហី”**តិ នយិទំ និស្សក្កវចនំ, អថ ខោ បច្ចត្តវចនំ។ កថំ ហិ-សទ្ទោតិ អាហ **“ហិ-ការោ និបាតមត្ត”**ន្តិ។ អនិស្សក្កវចនំ តាវ តស្ស បជហនកានំ ពហុភាវតោ តេបិ បរតោ “ពហុតរា”តិ វុច្ចិយន្តិ។ **មូលទស្សន**ន្តិ យេ តាទិសំ ទស្សនំ បឋមំ ឧបាទិយន្តិ, តជ្ជាតិកមេវ បច្ឆា គហិតទស្សនំ។ វិជាតិយញ្ហិ បឋមំ គហិតទស្សនំ អប្បហាយ វិជាតិយស្ស គហណំ ន សម្ភវតិ វិរុទ្ធស្ស អភិនិវេសស្ស សហ អនវដ្ឋានតោ ។ អវិរុទ្ធំ បន មូលទស្សនំ អវិស្សជ្ជិត្វា វិសយាទិភេទភិន្នំ អបរទស្សនំ គហេតុំ លព្ភតិ។ តេនាហ **“ឯត្ថ ចា”**តិអាទិ។

តត្ថ កិញ្ចាបិ ឯកច្ចសស្សតវាទោ សស្សតុច្ឆេទាភិនិវេសានំ វសេន យថាក្កមំ សស្សតុច្ឆេទគ្គាហនជាតិកោ, ឧច្ឆេទគ្គាហេន បន សស្សតាភិនិវេសស្ស តំគាហេន ច អសស្សតាភិនិវេសស្ស វិរុជ្ឈនតោ ឧភយត្ថបិ **“ឯកច្ច សស្សតំ វា គហេតុំ ន សក្កា”**តិ វុត្តំ, តថា **“សស្សតំ វា ឧច្ឆេទំ វា ន សក្កា គហេតុ”**ន្តិ ច។ មូលសស្សតញ្ហិ បឋមំ គហិតំ។ **អាយតនេសុបិ យោជេតព្ព**ន្តិ បឋមំ ចក្ខាយតនំ សស្សតន្តិ គហេត្វា អបរភាគេ ន កេវលំ ចក្ខាយតន

មេវ សស្សតំ, សោតាយតនម្បិ សស្សតំ, ឃានាយតនាទិបិ សស្សតន្តិ គណ្ហាតីតិអាទិនា យោជេតព្ពំ។ **អាយតនេសុបីតិ** បិ-សទ្ទេន ធាតូនំ ឥន្ទ្រិយានម្បិ គាហោ ទដ្ឋព្ពោ។ **ឥទំ សន្ធាយាតិ** "មូលេ សស្សត"ន្តិអាទិនា វុត្តបឋមគ្គាហស្ស សមានជាតិយំ អបរគ្គាហំ សន្ធាយ។

ទុតិយវារេ បឋមវារេ វុត្តសទិសំ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។ **តត្ថ អាទីនវំ ទិស្វាតិ** "យទិ រូបំ សស្សតំ សិយា, នយិទំ អាពាធាយ សំវត្តេយ្យ។ យស្មា ច ខោ ឥទំ រូបំ អសស្សតំ, តស្មា អភិណ្ហបដិបីឡនដ្ឋេន ឧទយវយ វន្តតាយ រូបំ អនិច្ចំ សង្ខតំ បដិច្ចសមុប្បន្នំ, សស្សតាភិនិវេសោ មិច្ឆា"តិអាទិនា តត្ថ សស្សតវាទេ អាទីនវំ ទោសំ ទិស្វា។ **ឱឡារិកន្តិ** តស្មា បដិបីឡនដ្ឋេន អយាថាវគ្គាហតាយ រូបំ ន សណ្ហំ ឱឡារិកមេវ។ វេទនាទីនម្បិ អនិច្ចាទិភាវទស្សនំ រូបវេទនាអាទីនំ សមានយោគក្ខមត្តា។ **វិស្សជ្ជេតីតិ** បជហតិ។

តិស្សោ លទ្ធិយោតិ សស្សតុច្ឆេទឯកច្ចសស្សតទិដ្ឋិយោ។ យស្មា សស្សតទិដ្ឋិកា វដ្ដេ រជ្ជនស្ស អាសន្នា។ តថា ហិ តេ ឱលីយន្តីតិ វុច្ចន្តិ, ភវាភវទិដ្ឋីនំ វសេន ឥមេសំ សត្តានំ សំសារតោ សីសុក្ខិបនំ នត្ថីតិ ឯតាវ តិស្សោ វិសេសតោ គហេតព្ពា។

ឥធលោកំ បរលោកញ្ច អត្ថីតិ ជានាតីតិ ឯត្តាវតា សស្សតទស្សនស្ស អប្បសាវជ្ជតាការណមាហ, **វដ្ដំ អស្សាទេតិ, អភិនន្ទតីតិ** ឥមិនា ទន្ធវិរាគតាយ។ តេនាហ "**តស្មា**"តិអាទិ។ **ឥធលោកំ បរលោកញ្ច អត្ថីតិ ជានាតីតិ** ឥមិនា តាសុ តាសុ គតីសុ សត្តានំ សំសរណំ បដិក្ខិបតីតិ ទស្សេតិ, **សុកតទុក្កដានំ កម្មានំ ផលំ អត្ថីតិ ជានាតីតិ** ឥមិនា កម្មផលំ។ **កុសលំ ន ករោតីតិ** ឥមិនា កម្មំ, **អកុសលំ ករោន្តោ ន ភាយតីតិ** ឥមិនា បុញ្ញាបុញ្ញានិ សភាវតោ ជាយន្តីតិ ទស្សេតិ។ **វដ្ដំ អស្សាទេតិ អភិនន្ទតិ** តន្និន្នភាវតោ ។ **សីឃំ លទ្ធី ជហិតុំ ន សក្កោតិ** វដ្ដបច្ឆេទស្ស អរុច្ចនតោ។ ឧច្ឆេទវាទី ហិ តស្មឹ ភវេ ឧច្ឆេទំ មញ្ញតិ។ តតោ បរំ **ឥធលោកំ បរលោកញ្ច អត្ថីតិ ជានាតិ** សុកតទុក្កដានំ ផលំ អត្ថីតិ ជានាតិ កម្មផលវាទីភាវតោ។ យេភុយ្យេន ហិ ឧច្ឆេទវាទី សភាវនិយតិយទិច្ឆាភិនិវេសេសុ អញ្ញត្រាភិនិវេសោ ហោតិ។ **សីឃំ ទស្សនំ បជហតិ** វដ្ដាភិរតិយា អភាវតោ។ **បារមិយោ បូរេតុំ សក្កោន្តោ បច្ចេកពុទ្ធោ ហុត្វា,** លោកវោហារមត្តេនេវ សោ សម្មាសម្ពុទ្ធោ ហុត្វា បរិនិព្ពាយតីតិ យោជនា។ **អសក្កោន្តោតិ** ពុទ្ធោ ហោតុំ អសក្កោន្តោ។ **អភិនីហារំ កត្វា** អគ្គសាវកាទិភាវស្ស អភិនីហារំ សម្បាទេត្វា។ **សាវកោ ហុត្វាតិ** អគ្គសាវកោ មហាសាវកោ ហុត្វា, តត្ថាបិ តេវិជ្ជោ ឆឡភិញ្ញោ បដិសម្ភិទាប្បត្តោ វា សុក្ខវិបស្សកោ ឯវ វា ពុទ្ធសាវកោ ហុត្វា បរិនិព្ពាយតិ។ សព្ពមិទំ ឧច្ឆេទវាទិនោ កល្យាណមិត្តនិស្សយេន សម្មត្តនិយាមោក្កមនេ ខិប្បវិរាគតាទស្សនត្ថំ អាគតំ។ តេនាហ "**តស្មា**"តិអាទិ។

២០២. កញ្ចិយេនេវាតិ អារនាឡេន។ កញ្ចិយសទិសេន ឧច្ឆេទទស្សនេន។ **បូរិតោតិ** បរិបុណ្ណជ្ឈាសយោ។ **សោតិ** បរិព្ពាជកោ។ **អប្បហាយាតិ** អភិនិវិស្សត្វា។ **វិគ្គហោតិ កលហោ** ឥទមេវ សច្ចំ, មោឃមញ្ញន្តិ អញ្ញមញ្ញំ វិរុទ្ធគ្គាហោតិ កត្វា។ **វិវាទន្តិ** វិរុទ្ធវាទំ។ **វិឃាតន្តិ** វិរោធហេតុកំ ចិត្តវិឃាតំ។ **វិហេសន្តិ** វិគ្គហវិវាទនិមិត្តំ កាយិកំ ចេតសិកញ្ច កិលមថំ។ **អាទីនវំ ទិស្វាតិ** ឯតាសំ ទិដ្ឋីនំ ឯវរូបោ អាទីនវោ, អនិយ្យានិកភាវតាយ បន សម្បតិ អាយតិញ្ច មហាទីនវោតិ ឯវំ អាទីនវំ ទិស្វា។

២០៥. "ឯសោហមស្មិ, ឯសោ មេ អត្តា"តិអាទិនា (ម. និ. ១.២៤១; សំ. និ. ៣.៨) កាយំ អន្វេតីតិ កាយន្វយោ, សោយេវ, តស្ស វា សមូហោ **កាយន្វយតា,** កាយបដិពទ្ធោ កិលេសោ។ តេនាហ "**កាយំ…បេ…. អត្ថោ**"តិ។

អសម្មិស្សភាវន្តិ អសង្ករតោ វវត្ថិតភាវំ។ តេន តាសំ យថាសកំ បច្ចយានំ ឧប្បជ្ជិត្វា វិគមំ ទស្សេតិ។ ឯវញ្ហិ តាសំ កទាចិបិ សង្ករោ នត្ថិ។ តេនាហ "**តត្រាយំ សង្ខេបត្ថោ**"តិអាទិ។ សរូបំ អគ្គហេត្វា "អញ្ញា វេទនា"តិ អនិយមេន វុត្តត្តា តមេវ វិគមំ ទស្សេន្តោ "**អនុប្បន្នាវ ហោន្តិ អន្តរហិតា វា**"តិ អាហ។ សរូបតោ និយមេត្វា វុច្ចមានេ កាចិ អនុប្បន្នា វា ហោតិ, កាចិ អន្តរហិតា វាតិ។ **ចុណ្ណវិចុណ្ណភាវទស្សនត្ថន្តិ** ខណេ ខណេ ភិជ្ជមានភាវទស្សនត្ថំ។

ន កេនចិ សំវទតីតិ កេនចិ បុគ្គលេន សទ្ធឹ ទិដ្ឋិរាគវសេន សំកិលិដ្ឋចិត្តោ ន វទតិ។ តេនាហ "**សស្សតំ គហេត្វា**"តិអាទិ។ **ន វិវទតីតិ** វិរុទ្ធភាវោ ហុត្វា ន វិវទតិ។ **បរិវត្តេត្វាតិ** ឧច្ឆេទំ គហេត្វា ឯកច្ចសស្សតំ គហេត្វា ឯវំ វុត្តនយេន តយោបិ វាទា បរិវត្តេត្វា យោជេតព្ពា ។ **តេន វោហរតីតិ** តេន លោកវោហារេន លោកសមញ្ញំ អនតិធាវន្តោ សត្តោ បុរិសោ បុគ្គលោតិអាទិនា វោហរតិ, ន បន ឥតោ ពាហិរកា វិយ អភិនិវិសតិ។ តេនាហ "**អបរាមសន្តោ**"តិ។ **កញ្ចិ ធម្មន្តិ** រូបាទីសុ ឯកំ ធម្មម្បិ។ **បរាមាសគ្គាហេន អគ្គណ្ហន្តោតិ** "និច្ច"ន្តិអាទិនា, "ឯតំ មមា"តិអាទិនា ច ធម្មសភាវំ អតិក្កមិត្វា បរតោ អាមសិត្វា គហណេន អគ្គណ្ហន្តោ។

កតាវីតិ កតកិច្ចោ។ **សោ វទេយ្យាតិ** ខីណាសវោ ភិក្ខុ អហង្ការមមង្ការេសុ សព្ពសោ សមុច្ឆិន្នេសុបិ អហំ វទាមីតិ វទេយ្យ។ តត្ថ **អហន្តិ** និយកជ្ឈត្តសន្តានេ។ **មមន្តិ** តស្ស សន្តកភូតេ វត្ថុស្មឹ លោកនិរុឡ្ហេ។ **សមញ្ញន្តិ** តត្ថ សុកុសលតាយ លោកេ សមញ្ញា កុសលោ វិទិត្វា។ **វោហារមត្តេនាតិ** កេវលំ បច្ចេកពុទ្ធោ ហុត្វា មហាពោធិបារមិយោ បូរេតុំ អសក្កោន្តោ សាវកោ ហុត្វា ទេសវោហារមត្តេន ន អប្បហីនតណ្ហោ វិយ អន្ធបុថុជ្ជនោ អភិនិវេសនវសេន។

២០៦. សស្សតាទីសូតិ សស្សតាភិនិវេសាទីសុ។ **តេសំ តេសំ ធម្មានន្តិ** និទ្ទារណេ សាមិវចនំ។ **សស្សតំ អភិញ្ញាយាតិ** សស្សតទិដ្ឋិ សមុទយតោ អត្ថង្គមតោ អស្សាទតោ និស្សរណតោ អភិវិសិដ្ឋាយ បញ្ញាយ បដិវិជ្ឈិត្វា។ **បហានន្តិ** អច្ចន្តប្បហានំ សមុច្ឆេទំ។ **រូបស្ស បហានន្តិ** រូបស្ស តប្បដិពទ្ធសញ្ញោជនប្បហានេន បហានំ។ **អនុប្បាទនិរោធេន និរុទ្ធេហិ អាសវេហិ អគ្គហេត្វាវ ចិត្តំ វិមុច្ចិ**។ “អាសវេហិ ចិត្តំ វិមុច្ចី”តិ ឯត្ថ កិញ្ចិបិ អគ្គហេត្វា អសេសេត្វា។ **សោឡស បញ្ហាតិ** មហាបញ្ហាទិកា សោឡស បញ្ហា។ **ចតុរង្គសមន្នាគតោតិ** បុណ្ណឧបោសថទិវសតា, កេនចិ អនាមន្តិតមេវ អនេកសតានំ យេវ អនេកសហស្សានំ វា ភិក្ខូនំ សន្និបតិតតា, សព្ពេសំ ឯហិភិក្ខុភាវេន ឧបសម្បន្នតា, ឆឡភិញ្ញតា ចាតិ។ តេនាហ **“តត្រិមានិ អង្គានី”**តិអាទិ។ យំ បនេត្ថ អត្ថតោ អវិភត្តំ, តំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

ទីឃនខសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

៥. មាគណ្ឌិយសុត្តវណ្ណនា

២០៧. ទ្វេ មាគណ្ឌិយាតិ ទ្វេ មាគណ្ឌិយនាមកា។ **ទេវគព្ភសទិសន្តិ** ទេវានំ វសនឱវរកសទិសំ។ **ឯតំ វុត្តន្តិ** “ភារទ្វាជគោត្តស្ស ព្រាហ្មណស្ស អគ្យាគារេ តិណសន្ថារកេ”តិ ឯតំ វុត្តំ។ **ន កេវលំ តំ ទិវសមេវាតិ** យំ ទិវសំ មាគណ្ឌិយោ បរិព្ពាជកោ តិណសន្ថារកំ បញ្ញត្តំ, ន កេវលំ តំ ទិវសមេវ ភគវា យេនញ្ញតរោ វនសណ្ឌោ, តេនុបសង្កមីតិ យោជនា។ **គាមូបចារេតិ** គាមសមីបេ។ **សញ្ញាណំ កត្វាតិ** សញ្ញាណំ កត្វា វិយ។ ន ហិ ភគវតោ តស្ស សញ្ញាណករណេ បយោជនំ អត្ថិ។

សមណសេយ្យានុរូបន្តិ សមណស្ស អនុច្ឆវិកា សេយ្យា។ បាសំសត្ថោ ហិ អយំ រូប-សទ្ទោ។ តេនាហ **“ឥមំ តិណសន្ថារក”**ន្តិអាទិ។ **អនាកិណ្ណោតិ** វិលុឡិតោ អយន្តិតោ។ ហត្ថបាទសីសេហិ តត្ថ តត្ថ បហរេន ន ចលិតោ **អភិន្នោ,** អចលិតត្តា ឯវ អភិន្នំ អត្ថរណំ។ **បរិច្ឆិន្ទិត្វា បញ្ញត្តោ វិយាតិ** អយំ ឆេកេន ចិត្តការេន ចិន្តេត្វា តុលិកាយ បរិច្ឆិន្នលេខាយ បរិច្ឆិន្ទិត្វា លិខិតា ចិត្តកតសេយ្យា វិយ។ ភូនំ វុច្ចតិ វឌ្ឍិតំ, តំ ហន្តីតិ **ភូនហុនោ**។ តេនាហ **“ហតវឌ្ឍិនោ”**តិ។ តំ បនាយំ ចក្ខាទីសុ សំវរវិធានំ វឌ្ឍិហននំ មញ្ញតិ។ តេនាហ **“មរិយាទការកស្សា”**តិ។ **ព្រូហេតព្ពន្តិ** ឧឡារវិសយូបហារេន វឌ្ឍេតព្ពំ បីណេតព្ពំ។ តំ បន អននុភូតានុភវនេន ហោតីតិ អាហ **“អទិដ្ឋំ ទក្ខិតព្ព”**ន្តិ។ អនុភូតំ បន អបណីតំ ហោតីតិ វុត្តំ **“ទិដ្ឋំ សមតិក្កមិតព្ព”**ន្តិ។ សេសវារេសុបិ ឯសេវ នយោ។ បរមទិដ្ឋធម្មនិព្ពានវាទី កិរេស បរិព្ពាជកោ, តស្មា **ឯវំ ឆសុ ទ្វារេសុ វឌ្ឍិំ បញ្ញបេតិ**។ យស្មា យំ ឆន្ទម្បិ ចក្ខាទីនំ យថាសកំ វិសយគ្គហណំ បដិក្ខិបន្តោ លោកស្ស អវឌ្ឍិតំ វិនាសមេវ បញ្ញបេតិ, **តស្មា សោ** សយម្បិ **វឌ្ឍិហតោ** ហតវឌ្ឍិតោ។

សំកិលេសតោ អារកត្តា **អរិយោ** និយ្យានិកធម្មភាវតោ **ញាយោ ធម្មោ**។ វជ្ជលេសស្សាបិ អភាវតោ **កុសលោ**។ តេនាហ **“បរិសុទ្ធោ ការណធម្មោ អនវជ្ជោ”**តិ។ **ឧគ្គតស្សាតិ** ឧច្ចកុលីនតាទិនា ឧឡារស្ស។ **មុខេ អារក្ខំ ឋបេត្វាតិ** មុខេន សំយតោ ហុត្វា។ **អម្ពជម្ពុអាទីនិ គហេត្វា វិយ អបូរយមានោតិ** អម្ពជម្ពុអាទីនិ អញ្ញមញ្ញវិសទិសានិ វិយ បូរណកថានយេន យំ កិញ្ចិ អកថេត្វា។ តេនាហ **“មយា កថិតនិយាមេនា”**តិ។

២០៨. ផលសមាបត្តិយា វុដ្ឋិតោតិ ទិវាវិហារតោ វុដ្ឋិតោតិ អត្ថោ។ ទិវាវិហារោបិ ហិ “បដិសល្លាន”ន្តិ វុច្ចតិ “រហោគតស្ស បដិសល្លីនស្ស ឯវំ ចេតសោ បរិវិតក្កោ ឧទបាទី”តិអាទីសុ (បារា. ១៨)។ ភគវា ហិ ផលសមាបត្តិតោ វុដ្ឋានុត្តរកាលំ តេសំ កថាសល្លាបំ សុត្វា ទិវាវិហារតោ វុដ្ឋាយ តត្ថ គតោ។ សំវេគោ នាម សហោត្តប្បញ្ញាណំ, តំ និព្ពិន្ទនវសេនបិ ហោតិ, សំវេគនិស្សិតំ សន្ធាយាហ **“បីតិសំវេគេន សំវិគ្គោ”**តិ។ សោ បន យស្មា បុរិមាវត្ថាយ ចលនំ ហោតិ ចិត្តស្ស, តស្មា អាហ **“ចលិតោ កម្បិតោ”**តិ។ **តិខិណសោតេន បុរិសេនាតិ** ភគវន្តំ សន្ធាយាហ។

២០៩. ធម្មទេសនំ អារភិ យថា វិនេយ្យទមនកុសលោ **វសនដ្ឋានដ្ឋេនាតិ** ឥទំ អារមិតព្ពភាវស្ស ភាវលក្ខណវចនំ។ អារមតិ ឯត្ថាតិ អារាមោ, រូបំ អារាមោ ឯតស្សាតិ **រូបារាមំ,** តតោ ឯវ តន្និន្នភាវេន **រូបេ រតន្តិ**

រូបរតំ, តេន សម្មា ទុប្បត្តិយា រូបេន សម្ពទិតន្តិ **រូបសម្ពទិតំ,** តទេតំ តទភិហតជវនកិច្ចំ តត្ថ អារោបេត្វា វុត្តំ។ **ទន្តន្តិ**អាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ **ទន្តំ** ទមិតំ។ **និព្ពិសេវនន្តិ** វិគតវិសុកាយិកំ។ **គុត្តន្តិ** សតិយា គុត្តំ។ **រក្ខិតន្តិ** តស្សេវ វេវចនំ។ **សំវុតន្តិ** អបនីតំ បវេសនិវារណេន។ តេនាហ **“បិហិត”**ន្តិ។

២១០. ឧប្បជ្ជនបរិឡាហន្តិ ឧប្បជ្ជនកិលេសបរិឡាហំ។ **កី វចនំ វត្តព្ពំ អស្សាតិ** រូបារម្មណំ អនុភវិត្វា សមុទយាទិបហានំ បរិគ្គណ្ហិត្វា បរិនិព្ពិន្ទិត្វា វិរជ្ជិត្វា យោ វិមុត្តោ, តត្ថ កី វុទ្ធិហតបរិយាយោ អវស្សំ លភតិ ន លភតីតិ បុច្ឆតិ។ បរិព្ពាជកោ តាទិសេ សារពទ្ធវិមុត្តិកេ វុទ្ធិហតោតិ ន វទេយ្យាតិ អាហ **“ន កិញ្ចិ, ភោ, គោតមា”**តិ។

២១១. តេតិ តយា, អយមេវ វា បាឋោ។ **វស្សំ វាសោ វស្សំ** ឧត្តរបទលោបេន, វស្សិតុំ អរហតីតិ **វស្សិកោ,** វស្សកាលេ និវាសានុច្ឆវិកោតិ អត្ថោ។

នាតិឧច្ចោ ហោតិ នាតិនីចោតិ គិម្ហិកោ វិយ ឧច្ចោ, ហេមន្តិកោ វិយ នីចោ ន ហោតិ, អថ ខោ តទុភយវេមជ្ឈលក្ខណតាយ នាតិឧច្ចោ ហោតិ នាតិនីចោ។ **នាតិតនូនីតិ** ហេមន្តិកស្ស វិយ ន ខុទ្ទកានិ។ **នាតិពហូនីតិ** គិម្ហិកស្ស វិយ ន អតិពហូនិ។ **មិស្សកានេវាតិ** ហេមន្តិកគិម្ហិកេសុ វុត្តលក្ខណវោមិស្សកានិ។ **ឧណ្ហបវេសនត្ថាយាតិ** និយូហេសុ បុរេភត្តំ បច្ឆាភត្តញ្ច បតិតសូរិយោភាសវសេន ឧណ្ហស្ស អព្ភន្តរបវេសនត្ថាយ។ **ភិត្តិនិយូហានិ នីហរិយន្តីតិ** ទក្ខិណបស្សេ ភិត្តីសុ និយូហានិ នីហរិត្វា ករិយន្តិ។ **វិបុលជាលានីតិ** បុថុលឆិទ្ទានិ។ **ឧទកយន្តានីតិ** ឧទកវាហកយន្តានិ។

នីលុប្បលគច្ឆកេ កត្វាតិ វិកសិតេហិ នីលុប្បលេហិ គច្ឆកេ នឡិនិកេ កត្វា។ **គន្ធកលលន្តិ** គន្ធមិស្សកកទ្ទមំ។ **យមកភិត្តីតិ** យុគឡភិត្តិ, តស្សា អន្តរេ នាឡិ, យតោ ឧទកំ អភិរុហតិ។ **លោហនាឡិន្តិ** លោហមយយន្តនាឡិំ។ **ជាលន្តិ** តម្ពលោហមយំ ជាលំ។ **ហេដ្ឋា យន្តំ បរិវត្តេន្តីតិ** ហេដ្ឋាភាគេ ឧទកយន្តំ គមេន្តិ។ **ឧទកផុសិតេ តេមេន្តេ វិវណ្ណិតា មាហោសីតិ នីលបដំ និវាសេតិ។ ទិវាកាលេតិ** ទិវសវេលាយ។ **អជ្ឈត្តំ វូបសន្តចិត្តោ វិហរាមីតិ** ឯតេន អត្តនោ ផលសមាបត្តិវិហារោ ភគវតា ទស្សិតោតិ អាហ – **“តាយ រតិយា រមមានោតិ ឥទំ ចតុត្ថជ្ឈានិកផលសមាបត្តិរតី សន្ធាយ វុត្ត”**ន្តិ។

២១២. មហា ច នេសំ បបញ្ចោតិ នេសំ រាជូនំ មហាបបញ្ចោ រាជិទ្ធិវសេន សព្ពទា សម្បត្តិវិសយោ ច, អនុភវិតុំ ន លភន្តីតិ អធិប្បាយោ។ **មន្តេ គវេសន្តា វិចរន្តិ,** ន ភោគសុខំ។ **គណនា** នាម អច្ឆិន្នគណនា, ន វិគណគណនា ន បណគណនា។ **អាវដ្តោតិ** យថាធិគតេ ទិព្ពេ កាមេ បហាយ កាមហេតុ អាវដ្តោ និវត្តោ បរិវត្តិតោ **ភវេយ្យ។ ឯវំ មានុសកា កាមាតិ** យថា កោចិ កុសគ្គេន ឧទកំ គហេត្វា មហាសមុទ្ទេ ឧទកំ មិនេយ្យ។ តត្ថ មហាសមុទ្ទេ ឧទកមេវ មហន្តំ វិបុលំ បណីតញ្ច, ឯវំ ទិព្ពានំ កាមានំ សមីបេ ឧបនិធាយ មានុសកា កាមា អប្បមត្តកា ឱរមត្តកា និហីនា, ទិព្ពាវ កាមា មហន្តា វិបុលា ឧឡារា បណីតា។ **សមធិគយ្ហាតិ** សម្មា អធិគមនវសេន និគ្គយ្ហ ទិព្ពម្បិ សុខំ ហីនំ កត្វា **តិដ្ឋតិ។**

២១៣. អារោគ្យហេតុកំ សុខំ អស្ស អត្ថីតិ **សុខី,** តំ បនស្ស រោគវិគមតោវាតិ អាហ **“បឋមំ ទុក្ខិតោ បច្ឆា សុខិតោ”**តិ។ សេរី នាម អត្តាធីនវុត្តីតិ អាហ **“សេរី ឯកកោ ភវេយ្យា”**តិ។ អត្តនោ វសោ សយំវសោ, សោ ឯតស្ស អត្ថីតិ **សយំវសី។ អង្គារកបល្លំ វិយ** កាមវត្ថុបរិឡាហហេតុតោ។ **តច្ឆេត្វាតិ** យដ្តេត្វា, កណ្ឌូយិត្វាតិ អត្ថោ។

២១៤. យេន កាយោ មធុរកជាតោ ហោតិ, តំ កិរ កុដ្ឋំ ឆវិំ វិនាសេតិ, ចម្មំ ឆិទ្ទជាតំ វិយ ហោតិ។ តេនេវាហ **“ឧបហតកាយប្បសាទោ”**តិ។ **បច្ចលត្ថាតិ** បដិលភិ។ អវិជ្ជាភិភូតតាយ វិរោធិបច្ចយសមាយោគេន **បញ្ចិន្ទ្រិយស្ស ឧបហតត្តា។** អាយតី ទុក្ខផលតាយ ឯតរហិ ច កិលេសទុក្ខពហុលតាយ កាមានំ **ទុក្ខសម្ផស្សតា,** តទុភយសំយុត្តេសុ តេសុ ច តំ អសល្លក្ខិត្វា ឯកន្តសុខាភិនិវេសោ វិបរីតសញ្ញាយ, ន កេវលាយ សុខវេទនាយ សុខាតិ បវត្តសញ្ញី។

២១៥. តានីតិ កុដ្ឋសរីរេ វណមុខានិ។ **អសុចីនីតិ** អសុភានិ។ **ទុគ្គន្ធានីតិ** វិស្សគន្ធានិ។ **បូតីនីតិ** កុណបភូតានិ។ **ឥទានីតិ** ឯតរហិ។ នខេហិ វិប្បតច្ឆនអគ្គិបរិតាបនេហិ អតិនិប្បីឡនកាលេ **បាណកា...បេ.... បគ្ឃរន្តិ,** តេន វេទនា តនុកា ហោតិ។ **ឯវន្តិ** វុត្តនយេន វេទនាយ តនុកភាវតោ។

អារោគ្យភាវេ ធនលាភាទិលាភុប្បត្តិតោ, អសតិ ច អារោគ្យេ លាភស្ស និរត្ថកភាវតោ, ទិដ្ឋធម្មិកាទិសព្ពសម្បត្តីនំ លាភស្ស និមិត្តភាវតោ ច **អារោគ្យបរមា លាភា**។ និព្ពានេ សុខុប្បត្តិតោ, អសតិ ច និព្ពានាធិគមេ តាទិសស្ស សុខស្ស អនុបលព្ភនតោ, សព្ពសង្ខតវិវិត្តត្តា ច សព្ពសោ ច សំសារទុក្ខាភាវតោ, អធិគតេ ច តស្មឹ សកលវដ្ដទុក្ខាភាវតោ ច **និព្ពានំ បរមំ សុខំ។ បុព្ពភាគមគ្គាន**ន្តិ កាយានុបស្សនាទិភេទភិន្នានំ អរិយមគ្គស្ស បុព្ពភាគិយានំ មគ្គានំ។ តេសញ្ច អមតគាមិតា នាម តន្និន្នតាវសេនេវ សច្ចិកិរិយាវសេនាតិ អាហ “**បុព្ពភាគគមនេនេវ អមតគាមិន**”ន្តិ។ **អដ្ឋង្គិកោ** អរិយមគ្គោ **ខេមោ** សព្ពបរិស្សយសមុគ្ឃាតនេន អនុបទ្ទុតត្តា, តំសមង្គីនំ សព្ពសោ អនុបទ្ទុតត្តា តំសមង្គីនំ សព្ពសោ អនុបទ្ទវហេតុតោ ច។ **លទ្ធិវសេន គហិតា**តិ សស្សតវាទាទីហិ កេវលំ តេសំ លទ្ធិវសេន តថា គហិតា។ **ខេមអមតគាមិន**ន្តិ ឥមិនា ហិ “ខេមំអមតគាមិន”ន្តិ វិភត្តិអលោបេន និទ្ទេសោ, អត្ថោ បន វិភត្តិលោបេន ទដ្ឋព្ពោតិ ទស្សេតិ។

២១៦. **អនោមជ្ជតី**តិ អនុ អនុ ឱមជ្ជតិ។ អបរាបរំ ហត្ថំ **ហេដ្ឋា ឱតារេន្តោ មជ្ជតិ**។

២១៧. **ឆេក**ន្តិ ឃនភាវេន វីតំ។ ឃនមដ្ឋភាវេន សុន្ទរំ ហោតីតិ អាហ “**សម្បន្ន**”ន្តិ។ សាជូហិ បរមប្បិច្ឆសន្តុដ្ឋេហិ លាភោ គហិតោតិ **សាហុឡ្ហិ។ សង្ការចោឡកំ** និច្ចកាឡកំ។

២១៨. តត្ថ តត្ថ រុជនដ្ឋេន វិពាធនដ្ឋេន **រោគោវ ភូតោ**។ វិបស្សនាញាណេនបិ សិខាប្បត្តេន អារោគ្យំ ឯកទេសេន បស្សតិ, និព្ពានញ្ច វដ្ដបដិបក្ខតោតិ អាហ “**វិបស្សនាញាណញ្ចេវា**”តិ។

២១៩. **អន្តរា**តិ បឋមុប្បត្តិ ជរាមរណានំ វេមជ្ឈេ។ **ឧបហតោ**តិ បិត្តសេម្ហាទិទោសេហិ ទូសិតភាវេន កថិតោ។ បិត្តាទិទោសេ បន ភេសជ្ជសេវនាយ និវត្តេន្តោ ឧបហតំ បដិបាកតិកំ ករោន្តោ **ចក្ខូនិ ឧប្បាទេតិ នាម។ វិនដ្ឋានី**តិ អនុប្បត្តិធម្មតំ អាបន្នានិ។

២២០. **បុព្ពេ វុត្តេ** សាហុឡ្ហិយចីវរេ។ **វដ្ដេ អនុគតចិត្តេនា**តិ អនមតគ្គេ សំសារវដ្ដេ អនាទីនវទស្សិតាយ អនុគាមិចិត្តេន។

២២១. **ធម្មស្សា**តិ និព្ពានស្ស។ **អនុធម្ម**ន្តិ អនុរូបំ និយ្យានធម្មំ។ តេនាហ “**អនុច្ឆវិកំ បដិបទ**”ន្តិ។ **បញ្ចក្ខន្ធេ**តិ បញ្ចុបាទានក្ខន្ធេ ទស្សេតិ។ “ទីឃរត្តំ វត, ភោ”តិអាទិនា បាឡិយំ វិវដ្ដំ ទស្សិតំ។ តេនាហ “**ឧបាទាននិរោធាតិ វិវដ្ដំ ទស្សេន្តោ**”តិ។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

មាគណ្ឌិយសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

៦. សន្ទកសុត្តវណ្ណនា

២២៣. ទេវេន វស្សេន កតោ សោព្ភោ ទេវកតសោព្ភោ។ តេនាហ “**វស្សោ…បេ… រហទោ**”តិ។ **គុហា**តិ បំសុគុហា បាសាណគុហា មិស្សកគុហាតិ តិស្សោ គុហា។ តត្ថ **បំសុគុហា** ឧទកមុត្តដ្ឋានេ អហោសិ និន្នដ្ឋានំ បន ឧទកេន អជ្ឈោត្ថតំ។ **ឧមង្គំ កត្វា**តិ ហេដ្ឋា សុទុគ្គំ កត្វា។ **អនមតគ្គិយំ បច្ចវេក្ខិត្វា**តិ “ន ខោ សោ សត្តាវាសោ សុលភរូបោ, យោ ឥមិនា ទីឃេន អទ្ធុនា អនាវុដ្ឋបុព្ពោ”តិអាទិនា (ម. និ. ១.១៦០) ឥទញ្ច តឡាកំ មយា វុត្ថបុព្ពំ ភវិស្សតិ, តម្បិ ឋានំ សោ ច អត្តភាវោ អបញ្ញត្តិកភាវំ គតោតិ ឯវំ អនមតគ្គិយំ បច្ចវេក្ខិត្វា តាទិសំ ឋានំ គន្តុំ វដ្ដតិ។ ឥមិនា នយេន សមុទ្ទបព្ពតទស្សនាទីសុបិ បច្ចវេក្ខណាវិធិ វេទិតព្ពោ។

ឧច្ចំ នទមានាយាតិ ឧច្ចំ កត្វា សទ្ទំ ករោន្តិយា **កាមស្សាទភវស្សាទាទិវត្ថុ**ន្តិ “អយញ្ច អយញ្ច កាមោ ឥដ្ឋោ កន្តោ មនាបោ, អសុកោ ភវោ ឥដ្ឋោ កន្តោ មនាបោ, ឯវមយំ លោកោ បិយេហិ បិយតរោ”តិ ឯវំ កាមស្សាទភវស្សាទលោកស្សាទាទិសង្ខាតំ វត្ថុំ។ ទុគ្គតិតោ សំសារតោ ច និយ្យាតិ ឯតេនាតិ និយ្យានំ, សគ្គមគ្គោ មោក្ខមគ្គោ ច, តំ និយ្យានំ អរហតិ, និយ្យានេ វា និយុត្តាតិ និយ្យានិកា, និយ្យានំ វា ផលំ ឯតិស្សា អត្ថីតិ និយ្យានិកា, វចីទុច្ចរិតាទិសំកិលេសតោ និយ្យាតីតិ វា និយ្យានីយា, ឦ-ការស្ស រស្សត្តំ យ-ការស្ស ច ក-ការំ កត្វា និយ្យានិកា, ចេតនាយ សទ្ធឹ សម្ផប្បលាបា វេរមណិ។ តប្បដិបក្ខតោ អនិយ្យានិកា, តស្សា ភាវោ អនិយ្យានិកត្តំ, តស្មា **អនិយ្យានិកត្តា។ តិរច្ឆានភូតា**តិ តិរោករណភូតា។ **គេហស្សិតកថា**តិ កាមបដិសំយុត្តកថា។ **កម្មដ្ឋានភាវេ**តិ អនិច្ចតាបដិសំយុត្តចតុសច្ចកម្មដ្ឋានភាវេ។ សហ អត្ថេនាតិ **សាត្ថកំ,** ហិតបដិសំយុត្តន្តិ អត្ថោ។ **វិសិខា**តិ ឃរសន្និវេសោ, វិសិខាគហណេន ច តន្និវាសិនោ គហិតា “គាមោ អាគតោ”តិអាទីសុ (សារត្ថ. ដី.

១.អាចរិយបរម្បរកថាវណ្ណនា) វិយ។ តេនេវាហ “**សូរា សមត្ថា**”តិ “**សទ្ធា បសន្នា**”តិ ច។ កុម្ភដ្ឋានប្បទេសេន កុម្ភទាសិយោ វុត្តាតិ អាហ “**កុម្ភទាសិកថា វា**”តិ។

២២៨. វោហារោ វិយ តេសំ តថា វោហារមត្តំ គហេត្វា វុត្តំ “**ព្រហ្មចរិយវាសេ**”តិ។ **អកតា**តិ សមេន, វិសមេន វា កេនចិ ហេតុនា ន កតា ន វិហិតា។ កតវិធោ ករណវិធិ នត្ថិ ឯតេសន្តិ **អកដវិធា**។ បទទ្វយេនបិ លោកេ កេនចិ ហេតុបច្ចយេន នេសំ អនិព្ពត្តតំ ទស្សេតិ។ **ឥទ្ធិយាបិ ន និម្មិតា**តិ កស្សចិ ឥទ្ធិមតោ ចេតោវសិប្បត្តស្ស ទេវស្ស, ឥស្សរាទិនោ វា ឥទ្ធិយាបិ ន និម្មិតា។ **អនិម្មាតា**តិ កស្សចិ អនិម្មាបិតា។ **រូបាទិជនកភាវ**ន្តិ រូបសទ្ទាទីនំ បច្ចយភាវំ, រូបាទយោបិ បថវិយាទីហិ អប្បដិពទ្ធវុត្តិកាតិ តស្ស អធិប្បាយោ។ យថា បព្ពតកូដំ កេនចិ អនិព្ពត្តិតំ កស្សចិ ច អនិព្ពត្តនកំ, ឯវមេតេបីតិ អាហ “**បព្ពតកូដា វិយ ឋិតាតិ កូដដ្ឋា**”តិ។ យមិទំ ពីជតោ អង្កុរាទិ ជាយតីតិ វុច្ចតិ, តំ វិជ្ជមានមេវ តតោ និក្ខមតិ នាវិជ្ជមានំ, អញ្ញថា អញ្ញតោបិ អញ្ញស្ស ឧបលទ្ធិ សិយាតិ អធិប្បាយោ។ **ឯវំ ឋិតា**តិ ឯវំ និព្ពិការា ឋិតា។ **ឧភយេនបី**តិ អត្ថទ្វយេនបីតិ វទន្តិ។ “កូដដ្ឋា ឯសិកដ្ឋាយិដ្ឋិតា”តិ បទទ្វយេនបិ។ **តេសំ** សត្តន្នំ កាយានំ។ **ឋិតត្តា**តិ និព្ពិការាភាវេន ឋិតត្តា។ **ន ចលន្តី**តិ វិការំ នាបជ្ជន្តិ។ វិការាភាវតោ ហិ តេសំ សត្តន្នំ កាយានំ ឯសិកដ្ឋាយិដ្ឋិតតា។ អនិញ្ជនញ្ច អត្ថតោ បកតិយា អវដ្ឋានមេវាតិ ទស្សេតុំ “**ន វិបរិណាមេន្តី**”តិ វុត្តំ។ តថា អវិបរិណាមធម្មត្តា ឯវ តេ **អញ្ញមញ្ញំ ន ព្យាពាធេន្តិ**។ សតិ ហិ វិការំ អាបាទេតព្ពតាយ ព្យាពាធកតាបិ សិយា, តថា អនុគ្គហេតព្ពតាយ អនុគ្គាហកតាតិ តទភាវំ ទស្សេតុំ បាឡិយំ “នាល”ន្តិអាទិ វុត្តំ។

បថវី ឯវ កាយេកទេសត្តា **បថវីកាយោ។ ហន្តុំ វា ឃាតេតុំ វា សមត្ថោ នាម នត្ថិ** ជីវសត្តមានំ កាយានំ និច្ចតាយ និព្ពិការភាវតោ, ឯតេនេវ នេសមហន្តព្ពតា អឃាតេតព្ពតា អត្ថតោ វុត្តាយេវាតិ ទដ្ឋព្ពា។ តថា ហិ វុត្តំ “**សត្តន្នំត្វេវ កាយាន**”ន្តិអាទិ។ **សោតុំ វា សាវេតុំ វា សមត្ថោ នាម នត្ថី**តិ បច្ចេកំ នេសំ សវនេសុ អសមត្ថត្តា តទេកទេសាទីសុបិ អសមត្ថតំ ទីបេតិ។ យទិ កោចិ ហន្តា នត្ថិ, កថំ សត្ថប្បហារោតិ អាហ “**យថា មុគ្គរាសិអាទីសូ**”តិអាទិ។ **កេវលំ សញ្ញាមត្តមេវ ហោតិ**, ហននឃាតនាទិ បន បរមត្ថតោ នត្ថេវ កាយានំ អវិកោបនីយភាវតោតិ អធិប្បាយោ។ **កេវលំ តក្កមត្តេន និរត្ថកំ ទិដ្ឋិ ទីបេតី**តិ ឯតេន យស្មា តក្កិកា និរង្កុសតាយ បរិកប្បនស្ស យំ កិញ្ចិ អត្តនា បរិកប្បិតំ សារតោ មញ្ញមានា តថេវ អភិនិវិស្ស តក្កទិដ្ឋិគ្គាហំ គណ្ហន្តិ, តស្មា ន តេសំ ទិដ្ឋិវត្ថុស្មិំ វិញ្ញូហិ វិចារណា កត្តព្ពាតិ ទស្សេតិ។ **កេចី**តិ សារសមាសាចរិយា។ **បញ្ចិន្ទ្រិយវសេនា**តិ បញ្ចរូបិន្ទ្រិយវសេន។ **កម្មន្តិ លទ្ធិ** កម្មភាវេន សុបាកដត្តា។ អវង្កកថាតារណាទិកា **ទ្វាសដ្ឋិ បដិបទា។ ឯកស្មិំ កប្បេ**តិ ឯកស្មិំ មហាកប្បេ។

បុរិសភូមិយោតិ បធានបុគ្គលេន និទ្ទេសោ, ឥត្ថីនម្បេតា ភូមិយោ ឥច្ឆន្តេវ។ **ភិក្ខុ ច បន្នកោ**តិអាទិ តេសំ បាឡិយេវ។ តត្ថ **បន្នកោ**តិ ភិក្ខាយ វិចរណកោតិ វទន្តិ, តេសំ វា បដិបត្តិំ បដិបន្នកោ។ **ជិនោ**តិ ជិណ្ណោ, ជរាវសេន និហីនធាតុកោតិ វទន្តិ, អត្តនោ វា បដិបត្តិយា បដិបក្ខំ ជិនិត្វា ឋិតោ។ សោ កិរ តថាភូតោ កស្សចិបិ ធម្មំ ន កថេតិ, តេនាហ “**ន កិញ្ចិ អាហា**”តិ។ **អលាភិ**ន្តិ “សោ ន កុម្ភិមុខា បដិគ្គណ្ហតី”តិអាទិនា (ទី. និ. ១.៣៩៤) នយេន វុត្តអលាភហេតុសមាយោគេន អលាភឹ។ តតោ ឯវ ជិឃច្ឆាទុព្ពលបរេតតាយ សយនបរាយណំ **សមណំ បន្នភូមីតិ វទតិ**។

អាជីវវុត្តិសតានីតិ សត្តានំ អាជីវភូតានិ ជីវិកាវុត្តិសតានិ។ បសុគ្គហណេន ឯឡកជាតិ គហិតា, មិគគ្គហណេន រុរុគវយាទិសព្ពមិគជាតិ។ **ពហូ ទេវា**តិ ចាតុមហារាជិកាទិព្រហ្មកាយិកាទិវសេន នេសំ អន្តរភេទវសេន ពហូ ទេវា។ តត្ថ ចាតុមហារាជិកានំ ឯកច្ចោ អន្តរភេទោ “**មហាសមយសុត្តេន**” (ទី. និ. ២.៣៣១ អាទយោ) ទីបេតព្ពោ។ **មានុសាបិ អនន្តា**តិ ទីបទេសកុលវំសាជីវាទិវិភាគវសេន មានុសាបិ អនន្តភេទា។ បិសាចា ឯវ បេសាចា, តេ អបរបេតាទយោ **មហន្តា** វេទិតព្ពា។

ឆទ្ទន្តទហមន្ទាកិនិយោ **កុឡីរមុចលិន្ទ**នាមេន វទតិ។ **គណ្ឋិកា**តិ បព្ពគណ្ឋិកា។ **បណ្ឌិតោបិ...បេ.... ឧទ្ទំ ន គច្ឆតិ**, កស្មា? សត្តានំ សំសរណកាលស្ស និយតភាវតោ។

អបរិបក្កំ សំសរណនិមិត្តំ សីលាទិនា **បរិបាចេតិ នាម** សីឃំយេវ វិសុទ្ធិប្បត្តិយា។ **បរិបក្កំ ផុស្ស ផុស្ស** បត្វា បត្វា បរិបក្កភាវាបាទនេន **ព្យន្តី ករោតិ នាម។ សុត្តគុឡេ**តិ សុត្តវដ្ដិយំ។ **និព្ពេឋិយមានមេវ បលេតី**តិ ឧបមាយ សត្តានំ សំសារោ អនុក្កមេន ខីយតេវ, ន តស្ស វឌ្ឍីតិ ទស្សេតិ បរិច្ឆិន្នរូបត្តា។

២២៩. និយតិវាទេ បក្ខិបន្តោតិ សព្ពញ្ញុតំ បដិជានិត្វាបិ បទេសញ្ញុតាយ អសម្បាយមានោ តត្ថ អត្តនោ អញ្ញាណកិរិយំ បរិហរិតុំ អសក្កោន្តោ ច “ឯវមេសា និយតី”តិ និយតិវាទេ បក្ខិបន្តោ។

២៣០. ធម្មកថាយ អបស្សយភូតោ អនុស្សវោ ឯតស្ស អត្ថីតិ **អនុស្សវី**, តេនេវស្ស អបស្សយភាវំ ទស្សេតុំ “**អនុស្សវនិស្សិតោ**”តិ អាហ។ **សវនំ សច្ចតោ**តិ យំ កិញ្ចិ អនុស្សវំ, តំ សវនំ សច្ចន្តិ គហេត្វា ឋិតោ។ **បិដកសម្បទាយា**តិ គន្ថសម្បាទនេន, តាទិសំ គន្ថំ បគុណំ វាចុគ្គតំ កត្វា តំ និស្សាយ ធម្មំ កថេតិ។ តេនាហ “**វគ្គបណ្ណាសកាយា**”តិអាទិ។

២៣២. **មន្ទបញ្ញោ**តិ បរិត្តបញ្ញោ។ **មោមូហោ**តិ សម្មូឡ្ហកោ។ “ឯវន្តិបិ មេ នោ”តិអាទិនា វិវិធោ នានប្បការោ ខេបោ វាចាយ បរវាទានំ ខីបនំ វាចាវិក្ខេបោ, តំ **វាចាវិក្ខេបំ**, ន មរតិ ន បច្ឆិជ្ជតិ យថាវុត្តោ វាទវិក្ខេបោ ឯតាយាតិ អមរា, តត្ថ បវត្តា ទិដ្ឋិ អមរាវិក្ខេបោ, តំ **អមរាវិក្ខេបំ។ អបរិយន្តវិក្ខេប**ន្តិ “ឯវម្បិ មេ នោ”តិអាទិនា បុច្ឆិតស្ស អបរិយោសាបនវសេន វិក្ខេបំ។ **ឥតោ ចិតោ ច សន្ធាវតិ** ឯកស្មិំ សភាវេ អនវដ្ឋានតោ។ **គាហំ ន ឧបគច្ឆតី**តិ មិច្ឆាគាហតាយ ឧត្តរវិធានាយ បុរិមបក្ខំ ឋបេត្វា គាហំ ន ឧបគច្ឆតិ។ អមរាសទិសាយ អមរាយ វិក្ខេបោតិ **អមរាវិក្ខេបោ**។

ឥទំ កុសលន្តិ ឯត្ថ **ឥតិ**-សទ្ទោ បការត្ថោ, ឥមិនា បការេនាតិ អត្ថោ។ អមរាវិក្ខេបិកោ យថា កុសលេ, ឯវំ អញ្ញស្មិំ យំ កិញ្ចិ កេនចិ បុច្ឆិតំ អត្ថំ អត្តនោ អរុច្ចនតាយ “ឯវន្តិបិ មេ នោ”តិអាទិនា តត្ថ តត្ថ វិក្ខេបញ្ញេវ អាបជ្ជតិ, តស្មា “ឯវន្តិបិ មេ នោ”តិអាទិ តត្ថ តត្ថ បុច្ឆិតាការបដិសេធនវសេន វិក្ខិបនាការទស្សនំ។ ននុ ចេត្ថ វិក្ខេបវាទិនោ វិក្ខេបបក្ខស្ស អននុជាននំ វិក្ខេបបក្ខេ អវដ្ឋានំ យុត្តន្តិ? ន, តត្ថាបិ តស្ស សម្មូឡ្ហស្ស បដិក្ខេបវសេនេវ វិក្ខេបវាទស្ស បវត្តនតោ។ តេន វុត្តំ “**នោ**”តិ។ តថា ហិ សញ្ចយោ ពេលដ្ឋបុត្តោ រញ្ញា អជាតសត្តុនា សន្ទិដ្ឋិកំ សាមញ្ញផលំ បុដ្ឋោ បរលោកត្ថិកាទីនំ បដិសេធនមុខេន វិក្ខេបំ ព្យាកាសិ។

ឯត្ថាហ – “ននុ ចាយំ សព្ពោបិ អមរាវិក្ខេបិកោ កុសលាទយោ ធម្មេ បរលោកត្ថិកាទីនិ ច យថាភូតំ អនវពុជ្ឈមានោ តត្ថ តត្ថ បញ្ហំ បុដ្ឋោ សមានោ បុច្ឆាយ វិក្ខេបមត្តំ អាបជ្ជតិ, តស្ស កថំ ទិដ្ឋិគតភាវោ។ ន ហិ អវត្តុកាមស្ស វិយ បុច្ឆិតមត្ថំ អជានន្តស្ស វិក្ខេបករណមត្តេន តស្ស ទិដ្ឋិគតិកតា យុត្តា”តិ? វុច្ចតេ – ន ហេវ ខោ បុច្ឆាយ វិក្ខេបករណមត្តេន តស្ស ទិដ្ឋិគតិកតា, អថ ខោ មិច្ឆាភិនិវេសវសេន។ សស្សតាភិនិវេសេន មិច្ឆាភិនិវិដ្ឋោយេវ ហិ បុគ្គលោ មន្ទពុទ្ធិតាយ កុសលាទិធម្មេ បរលោកត្ថិកាទីនិ ច យាថាវតោ អប្បដិបជ្ជមានោ អត្តនា អវិញ្ញាតស្ស អត្ថស្ស បរំ វិញ្ញាបេតុំ អសក្កុណេយ្យតាយ មុសាវាទភយេន ច វិក្ខេបំ អាបជ្ជតីតិ។ អថ វា បុញ្ញបាបានំ តព្ពិបាកានញ្ច អនវពោធេន អសទ្ទហនេន ច តព្ពិសយាយ បុច្ឆាយ វិក្ខេបករណំយេវ សុន្ទរន្តិ ខន្តិំ រុចិំ ឧប្បាទេត្វា អភិនិវិសន្តស្ស ឧប្បន្នា វិសុំយេវ សា ឯកា ទិដ្ឋិ សត្តភង្គទិដ្ឋិ វិយាតិ ទដ្ឋព្ពា, ឥន្ទ្រិយពទ្ធតោ ច តតិយដ្ឋានភាវេ ទស្សិតោ។

២៣៤. **សន្និធិការកំ កាមេ**តិ ឯត្ថ អនិន្ទ្រិយពទ្ធានិ អធិប្បេតានីតិ តិលតណ្ឌុលាទិគ្គហណំ, តស្ស លោកស្ស អប្បសាទបរិហារត្ថំ កទាចិ តណ្ឌុលនាឡិអាទិសង្គហណករណំ សន្ធាយ វុត្តំ “**តិលតណ្ឌុលាទយោ បញ្ញាយន្តី**”តិ។

២៣៦. **អាជីវកា មតា នាមា**តិ ឥមេ អាជីវកា សព្ពសោ សម្មាបដិបត្តិរហិតា មិច្ឆា ឯវ ច បដិបជ្ជមានា អធិសីលសង្ខាតស្ស សីលជីវិតស្ស អភាវេន មតា នាម។ **បុត្តមតា**តិ មតបុត្តា។ **សមណោ គោតមេ ព្រហ្មចរិយវាសោ អត្ថី**តិ សមណំ ឯវ គោតមំ បរិសុទ្ធោ សុបរិបុណ្ណោ តក្ករស្ស សម្មា ទុក្ខក្ខយាវហោ ព្រហ្មចរិយវាសោ អត្ថិ។ ឯតេនេត្ថ ធម្មសុធម្មតាទិទីបនេន ពុទ្ធសុពុទ្ធតញ្ច ទីបេតិ, **អញ្ញត្ថ នត្ថី**តិ ឥមិនា ពាហិរកេសុ តស្ស អភាវំ។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

សន្ទកសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

៧. មហាសកុលុទាយិសុត្តវណ្ណនា

២៣៧. **អភិញ្ញាតា**តិ ឯទិសោ ឯទិសោ ចាតិ អភិលក្ខណវសេន ញាតា។ អប្បសទ្ទស្ស វិនីតោ, អប្បសទ្ទតាយ មន្ទភាណិតាយ វិនីតោតិ ច **អប្បសទ្ទវិនីតោ**តិ វុច្ចមានេ អញ្ញេន វិនីតភាវោ ទីបិតោ ហោតិ, ភគវា បន សយម្ភុញាណេន សយមេវ វិនីតោ។ តស្មា បាឡិយំ “អប្បសទ្ទវិនីតោ”តិ ន វុត្តំ។ តេនាហ “**ន ហិ ភគវា អញ្ញេន វិនីតោ**”តិ។

២៣៨. **ហិយ្យោទិវសំ ឧបាទាយ** តតោ អាសន្នានិ កតិបយានិ ទិវសានិ **បុរិមានិ នាម ហោន្តិ, បុរិមានី**តិ ច បុព្ពកានិ, អតីតានីតិ អត្ថោ។ **តតោ បរ**ន្តិ យថា វុត្តអតីតទិវសតោ អនន្តរំ បរំ បុរិមតរំ អតិសយេន បុរិមត្តា។ ឥតិ ឥមេសុ ទ្វីសុ បវត្តិតោ យថាក្កមំ បុរិមបុរិមតរភាវោ, ឯវំ សន្តេបិ យទេត្ថ “បុរិមតរ”ន្តិ វុត្តំ,

តតោ បកតិ យំ យំ ឱរំ, តំ តំ បរំ, យំ យំ បរំ, តំ តំ “បរិមតរ”ន្តិ វុត្តំ ហោតិ។ កុតូហលយុត្តា សាលា **កុតូហលសាលា** យថា “អាជញ្ញរថោ”តិ។ **ឥមេ** ទស្សនាទយោ។

អយថាភូតគុណេហីតិ អយថាភូតំ មិច្ឆាទីបិតអត្ថមគ្គេនេវ ឧគ្ឃោសិតគុណេហិ **សមុគ្គតោ** ឃោសិតោ។ តរន្តិ អតិក្កមន្តិ ឯតេនាតិ តិត្ថំ, អត្ថមគ្គោ។ ទិដ្ឋិគតិកមគ្គោ បន អយថាភូតោបិ តេសំ តថា វិតរណំ ឧបាទាយ តិត្ថន្តិ វោហរិយតីតិ តំ ករោន្តា **តិត្ថករា។ ឱសរតី**តិ បវិសតិ។

២៣៩. សហិតន្តិ បុព្ពាបរាវិរុទ្ធំ។ **ន កិញ្ចិ ជាត**ន្តិ បដិញ្ញាទោសហេតុទោសឧទាហរណទោសទុដ្ឋទោសតាយ ន កិញ្ចិ ជាតំ។ តេនាហ **“អារោបិតោ តេ វាទោ”**តិ។ វទន្តិ តេន បរិភាសន្តីតិ **វាទោ** ទោសោ។ **សភាវក្កោសេនា**តិ សភាវតោ បវត្តកោដ្ឋាសេន។

២៤០. បីឡេយ្យាតិ មធុករណ្ឌេន សហ ភាជនេ បីឡេត្វា ទទេយ្យ។ **សព្រហ្មចារីហិ សម្បយោជេត្វា**តិ សហធម្មិកេហិ វិហេឋនបយោគំ កត្វា, តេនាហ **“វិវាទំ កត្វា”**តិ។

២៤១. ឥតរីតរេនាតិ បណីតតោ ឥតរេន។ តេនាហ **“លាមកលាមកេនា”**តិ។

២៤២. ភត្តកោសកេនាតិ កោសកភត្តេន, ខុទ្ទកសរាវភត្តកេនាតិ អត្ថោ។ **ពេលុវមត្តភត្តាហារា**តិ ពិល្លបមាណភត្តភោជនា។ **ឱដ្ឋវដ្ដិយា**តិ មុខវដ្ដិយា។ **សព្ពាការេនេវា**តិ សព្ពប្បការេនេវ។ **អនប្បាហារោតិ ន វត្តព្ពោ** កទាចិ អប្បាហារោតិ កត្វា។ តត្ថ អតិវិយ អញ្ញេហិ អវិសយ្ហំ អប្បាហារតំ ភគវតោ ទស្សេតុំ **“បធានភូមិយ”**ន្តិអាទិ វុត្តំ។ **មយា**តិ និស្សក្កវចនំ។ **វិសេសតរា**តិ តេន ធម្មេន វិសេសវន្តតរា។

វតសមាទានវសេនេវ បំសុកូលំ ធារេន្តីតិ **បំសុកូលិកា**តិ អាហ – **“សមាទិន្នបំសុកូលិកង្គា”**តិ, សទ្ធត្ថោ បន **“វិសុទ្ធិមគ្គេ”** (វិសុទ្ធិ. ១.២៤) វុត្តនយេន វេទិតព្ពោ។ **បិណ្ឌបាតិកា សបទានចារិនោ**តិអាទីសុបិ ឯសេវ នយោ។ តត្ថ តត្ថ សត្តេន ឆឌ្ឌិតត្តា **សត្ថលូខានិ**។ យំ យំ សប្បាយំ, តស្សេវ គហណំ **ឧច្ចិន**ន្តិ អាហ **“ឧច្ចិនិត្វា... បេ.... ចីវរដ្ឋានមេវ គហេត្វា”**តិ។ **អលាពុលោមសានី**តិ អលាពុលោមានិ វិយ សុខុមតរានិ ចីវរសុត្តំសូនិ ឯតេសំ សន្តីតិ អលាពុលោមសានិ។ **បាតិតសាណបំសុកូល**ន្តិ កឡេវរេន សទ្ធិំ ឆឌ្ឌិតសាណមយំ បំសុកូលំ, យំ តុម្ពមត្តេ បុឡវេ ឱធុនិត្វា សត្ថា គណ្ហិ។

“យថាបិ ភមរោ បុប្ផ”ន្តិអាទិនា (ធ. ប. ៤៩) វុត្តំ មធុករភិក្ខាចារវតំ “បិណ្ឌិយាលោបភោជនំ និស្សាយ បព្ពជ្ជា”តិ (មហាវ. ៧៣, ១២៨) វចនតោ ភិក្ខូនំ បកតិភូតំ វតន្តិ វុត្តំ **“ឧញ្ឆាសកេ វតេ វតា”**តិ។ វត-សទ្ទោ ចេត្ថ បកតិវតសង្ខាតំ សករតំ វទតិ។ តេនាហ **“ឧញ្ឆាចរិយសង្ខាតេ ភិក្ខូនំ បកតិវតេ”**តិ។ **ឧច្ចនីចឃរទ្វារដ្ឋាយិនោ**តិ មហន្តខុទ្ទកគេហានំ ពហិទ្វារកោដ្ឋកដ្ឋាយិនោ។ **កពរមិស្សកំ ភត្តំ សំហរិត្វា**តិ កណាជកមិស្សកំ ភត្តំ សម្បិណ្ឌិត្វា។ **ឧម្មារតោ បដ្ឋាយា**តិ ឃរុម្មារតោ បដ្ឋាយ។

ចីវរានុគ្គហត្ថន្តិ ចីវរានុរក្ខណត្ថំ។ ឯត្ថ ច យស្មា ពុទ្ធា នាម សទេវកេ លោកេ អនុត្តរំ បុញ្ញក្ខេត្តំ, សា ចស្ស បុញ្ញក្ខេត្តតា បរមុក្កំសគតា, តស្មា សត្ថានំ តាទិសំ ឧបការំ អាចិក្ខិត្វា តេ ច អនុគ្គណ្ហន្តា គហបតិចីវរំ សាទិយន្តិ, ចតុបច្ចយសន្តោសេ បន នេ បរមុក្កំសគតា ឯវាតិ ទដ្ឋព្ពំ។

២៤៤. សប្បច្ចយន្តិ សហេតុកំ សការណំ ហុត្វា ធម្មំ ទេសេតីតិ អយមេត្ថ អត្ថោ។ ចោទកោ បន អធិប្បាយំ អជានន្តោ **“កឹ បនា”**តិអាទិមាហ។ ឥតរោ **“នោ ន ទេសេតី”**តិអាទិនា អធិប្បាយំ វិវរតិ។ **និទាន**ន្តិ ចេត្ថ ញាបកំ ឧប្បត្តិការណំ អធិប្បេតំ, តញ្ច តស្ស តស្ស អនុប្បត្តិយុត្តស្ស អត្ថស្ស បដិបក្ខហរណតោ **“សប្បាដិហារិយ”**ន្តិ វុច្ចតីតិ អាហ **“បរិមស្សេវេតំ វេវចន”**ន្តិ។ រាគាទីនំ វា បដិហរណំ បដិហារិយំ, តទេវ បាដិហារិយំ, សហ បាដិហារិយេនាតិ **សប្បាដិហារិយំ**។ រាគាទិបដិសេធវសេនេវ ហិ សត្ថា ធម្មំ ទេសេតិ។

២៤៥. តស្ស តស្ស បញ្ហស្សាតិ យំ យំ បញ្ហំ បរោ អភិសង្ខរិត្វា ភគវន្តំ ឧបសង្កមិត្វា បុច្ឆតិ, តស្ស តស្ស បញ្ហស្ស។ **ឧបរិ អាគមនវាទបថ**ន្តិ វិស្សជ្ជនេ កតេ តតោ ឧបរិ អាគច្ឆនកំ វាទមគ្គំ។ **វិសេសេត្វា វទន្តោ**តិ វត្តតិ, “ភោ គោតម, វត្តមហតី”តិ អត្តនោ វាទភេទនត្ថំ អាហតំ ការណំ អត្តនោ មារណត្ថំ អាវុធំ និទស្សេន្តោ វិយ វិសេសេត្វា វទន្តោ បហារកេន វចនេន។ **អន្តរន្តរេ**តិ មយា វុច្ចមានកថាបពន្ធស្ស អន្តរន្តរេ។ **ទទេយ្យ** វទេយ្យ។ **ឯវរូបេសុ ឋានេសូ**តិ បរវាទីហិ សទ្ធិំ វាទបដិវាទដ្ឋានេសុ។ តេ និគ្គហេតុំ មយា ទេសិតំ សុត្តបទំ អានេត្វា **មមយេវ អនុសាសនី ឱវាទំ បច្ចាសីសន្តិ**។

២៤៦. **សម្បាទេមីតិ** មនោរថំ សម្បាទេមិ។ **បរិបូរេមីតិ** អជ្ឈាសយំ បរិបូរេមិ។ **អធិសីលេតិ** អធិកេ ឧត្តមសីលេ។ សាវកសីលតោ ច បច្ចេកពុទ្ធសីលតោ ច ពុទ្ធានំ សីលំ **អធិកំ** ឧក្កដ្ឋំ បរមុក្កំសតោ អនញ្ញសាធារណភាវតោ។ តេនាហ “**ពុទ្ធសីលំ នាម កថិត**”ន្តិ។ **ឋានុប្បត្តិកបញ្ញាតិ** តត្ថ តត្ថ ឋានសោ ឧប្បន្នបញ្ញា។ តេនាហ “**តត្ថា**”តិអាទិ។ **អវសេសា បញ្ញាតិ** ឥធ បាឡិយំ អាគតា អនាគតា ច យថាវុត្តញាណទ្វយវិនិមុត្តា បញ្ញា។

២៤៧. **វិសេសាធិគមានន្តិ** សតិបដ្ឋានាទីនំ អធិគន្តព្ពវិសេសានំ។ អភិញ្ញា នាម ឆ អភិញ្ញា, តាសុ ឧក្កដ្ឋនិទ្ទេសេន ឆឡភិញ្ញាវហតោវ អគ្គមគ្គបញ្ញា ឥធ អភិញ្ញាតិ អធិប្បេតា, តស្ស វោសានំ បរិយោសានំ បារមី បរមុក្កំសាតិ អវកំសាតិ ច អគ្គផលំ វុច្ចតីតិ អាហ “**អភិញ្ញា...បេ.... អរហត្តំ បត្តា**”តិ។

ឧបាយបធានេតិ អរិយផលាធិគមនស្ស ឧបាយភូតេ បធានេ។ “អនុប្បន្នបាបកានុប្បាទាទិអត្ថា”តិ គហិតា តថេវ ហោន្តិ, តំ អត្ថំ សាធេន្តិយេវាតិ ឯតស្ស អត្ថស្ស ទីបកោ សម្មា-សទ្ទោតិ យថាអធិប្បេតត្ថស្ស អនុប្បន្នបាបកានុប្បាទាទិនោ ឧបាយភូតេ, បធានឧបាយភូតេតិ អត្ថោ។ សម្មា-សទ្ទស្ស វា យោនិសោ អត្ថទីបកតំ សន្ធាយ “យោនិសោ បធានេ”តិ វុត្តំ។ **ឆន្ទំ ជនេតីតិ** កត្តុកម្យតាកុសលច្ឆន្ទំ ឧប្បាទេតិ បវត្តេតិ វា។ **វាយមតីតិ** បយោគបរក្កមំ ករោតិ។ **វីរិយំ អារភតីតិ** កាយិកចេតសិកវីរិយំ ករោតិ។ **ចិត្តំ ឧក្ខិបតីតិ** តេនេវ សហជាតវីរិយេន កោសជ្ជបក្ខតោ ចិត្តំ ឧក្ខិបតិ។ **បទហតីតិ** សម្មប្បធានភូតំ វីរិយំ បវត្តេតិ។ បដិបាដិយា បនេតានិ ចត្តារិ បទានិ អាសេវនាភាវនាពហុលីកម្មសាតច្ចកិរិយាហិ យោជេតព្ពានិ។ “បទហតី”តិ វា ឥមិនា អាសេវនាទីហិ សទ្ធឹ សិខាបត្តំ ឧស្សោឡ្ហិវីរិយំ យោជេតព្ពំ។ **វឌ្ឍិយា បរិបូរណត្ថន្តិ** យាវតា ភាវនាបារិបូរិយា បរិបូរណត្ថំ។ **យា ឋិតីតិ** យា កុសលានំ ធម្មានំ បដិបក្ខវិគមេន អវដ្ឋិតិ។ **សោ អសម្មោសោតិ** សោ អវិនាសោ។ **យំ វេបុល្លន្តិ** យោ សព្ពសោ វិបុលភាវោ មហន្តតា។ **ភាវនាបារិបូរីតិ** ភាវនាយ បរិបូរិតា។ **អត្ថោតិបិ វេទិតព្ពំ បុរិមបច្ឆិមបទានំ សមានត្ថភាវតោ។**

បុព្ពភាគបដិបទា កថិតាតំតំវិសេសាធិគមស្ស បដិបទាវិភាវនាយ អារទ្ធត្តា។ អកុសលានំ ធម្មានំ អនុប្បជ្ជនេន អនត្ថាវហតា នាម នត្ថីតិ វុត្តំ – “**ឧប្បជ្ជមានា**”តិ វចនំ ឧប្បន្នានំ វាសន្តរភាវេន គហិតត្តា។ តថា កុសលានំ ធម្មានំ ឧប្បជ្ជនេនាតិ វុត្តំ – **អនុប្បជ្ជមានាតិ** វចនំ ឧប្បន្នានំ វាសន្តរភាវេន គហិតត្តា។ **និរុជ្ឈមានាតិ** បដិបក្ខសមាយោគេន វិនស្សមានា, ន ខណនិរោធវសេន និរុជ្ឈមានា។

លោភាទយោ វេទិតព្ពា, យេ អារទ្ធវិបស្សកានំ ឧប្បជ្ជនារហា។ **សកឹ ឧប្បជ្ជិត្វាតិ** សភាវកថនមត្តមេតំ។ ឯកវារមេវ ហិ មគ្គោ ឧប្បជ្ជតិ។ **និរុជ្ឈមានោតិ** សរសេនេវ និរុជ្ឈមានោ។ ន ហិ តស្ស បដិបក្ខសមាយោគោ នាម អត្ថិ។ **ផលស្សាតិ** អនន្តរកាលេវ ឧប្បជ្ជនកផលស្ស។ **បច្ចយំ ទត្វាវ និរុជ្ឈតីតិ** ឥមិនា មគ្គោ សម្បតិ អាយតិញ្ច ឯកន្តេនេវ អត្ថាវហោតិ ទស្សេតិ។ **បុរិមស្មិម្បីតិ** “អនុប្បន្នា មេ កុសលា ធម្មា អនុប្បជ្ជមានា អនត្ថាយ សំវត្តេយ្យុ”ន្តិ ឯតស្មឹ គតិយវាររេបិ។ “**សមថវិបស្សនា គហេតព្ពា**”**តិ វុត្តំ** អដ្ឋកថាយំ, **តំ បន** មគ្គស្ស អនុប្បន្នតាយ សព្ភាវតោ, អនុប្បជ្ជមានេ ច តស្មឹ វដ្ដានត្ថសព្ភាវតោតិ មគ្គស្សបិ សាធារណភាវតោ **ន យុត្តន្តិ** បដិក្ខិបតិ។ យទិ សមថវិបស្សនានម្បិ អនុប្បត្តិ អនត្ថាវហា, មគ្គស្ស អនុប្បត្តិយា វត្តព្ពំ នត្ថីតិ។

មហន្តំ , **គារវំ ហោតិ**, តស្មា “សង្ឃគារវេន យថារុចិ វន្ទិតុំ ន លភាមី”តិ សង្ឃេន សហ ន និក្ខមិ។ **ឯត្តកំ ធាតូនំ និធានំ នាម អញ្ញត្រ នត្ថិ**, មហាធាតុនិធានតោ ហិ នីហរិត្វា កតិបយា ធាតុយោ តត្ថ តត្ថ ចេតិយេ ឧបនីតា, ឥធ បន រាមគាមថូបេ វិនដ្ឋេ នាគភវនំ បវិដ្ឋា ទោណមត្តា ធាតុយោ ឧបនីតា។ **អតិមន្ទានិ នោតិ** ននុ អតិវិយ មន្ទានិ។

សំវិជ្ជិត្វាតិ “កថញ្ហិ នាម មាទិសោ ព្លទិសំ អនត្ថំ បាបុណិស្សតី”តិ សំវេគំ ជនេត្វា។ ព្លទិសំ នាម មាទិសំ អារព្ភ វត្តព្ពន្តិ **កឹ វទតីតិ** តំ វចនំ អនាទិយន្តោ។

សន្តសមាបត្តិតោ អញ្ញំ សន្តម្ភនការណំ ពលវំ នត្ថីតិ តតោ បរិហីនោ សម្មាបដិបត្តិយំ បតិដ្ឋា កថំ ភវិស្សតីតិ អាហ “**សន្តាយ...បេ.... ន សក្កោតី**”តិ។ ន ហិ មហារជ្ជយា ឆិន្នាយ សុត្តតន្តុ សន្ធម្ភេតុំ សក្កោន្តីតិ។ សមថេ ទស្សេត្វា តេន សមានគតិកា ឥមស្មឹ វិសយេ វិបស្សនាបីតិ ឥមិនា អធិប្បាយេនាហ “**ឯវំ ឧប្បន្នា សមថវិបស្សនា...បេ.... សំវត្តន្តី**”តិ។

កាសាវន្តិ កាសាវវត្ថំ។ **កណ្ឋេ បីឡេត្វា និវត្ថន្តិ** បច្ឆិមំ ឱវដ្ដិកំ បីឡេន្តោ វិយ ទឡ្ហំ កត្វា និវត្ថំ អទ្ទសំសូតិ យោជនា។

វុត្តនយេនាតិ (អ. និ. ដី. ១.១.៣៩៤) “កាមា នាមេតេ អនិច្ចា ទុក្ខា វិបរិណាមធម្មា”តិអាទិនា វត្ថុកាមកិលេសកាមេសុ អាទីនវទស្សនបុព្ពកនេក្ខម្មបដិបត្តិយា ឆន្ទរាគំ វិក្ខម្ភយតោ សមុច្ឆិន្ទន្តស្ស ច “អនុប្បន្នោ ច កាមាសវោ ន ឧប្បជ្ជតី”តិអាទិនា ហេដ្ឋា សព្ពាសវសុត្តវណ្ណនាទីសុ (ម. និ. ១.១៥ អាទយោ; ម. និ. អដ្ឋ. ១.១៥ អាទយោ) វុត្តនយេន។ **អារម្មណរសំ អនុភវិត្វា និរុទ្ធវិបាកោ**តិ តទារម្មណមាហ។ អនុភវិត្វា ភវិត្វា ច វិគតំ **ភូតវិគតំ**។ អនុភូតភូតា ហិ ភូតតាសាមញ្ញេន ភូត-សទ្ទេន វុត្តា។ សាមញ្ញមេវ ហិ ឧបសគ្គេន វិសេសីយតីតិ។ អនុភូតសទ្ទោ ច កម្មវចនិច្ឆាយ អភាវតោ អនុភវកវាចកោ ទដ្ឋព្ពោ។ វិបាកោ អារម្មណេ ឧប្បជ្ជិត្វា និរុទ្ធោ ភុត្វាវិគតោតិ វត្តព្ពតំ អរហតិ, វិកប្បគាហវសេន រាគាទីហិ តព្ពិបក្ខេហិ ច អកុសលំ កុសលញ្ច កម្មំ អារម្មណរសំ អនុភវិត្វា វិគតន្តិ វត្តព្ពតំ អរហតិ។ យថាវុត្តោ បន វិបាកោ កេវលំ អារម្មណរសានុភវនវសេនេវ បវត្តតីតិ អនុភវិត្វា វិគតត្តា និប្បរិយាយេនេវ វុត្តោ, តស្ស ច តថា វុត្តត្តា កម្មំ ភវិត្វា វិគតបរិយាយេន, យំ “ឧប្បន្នានំ អកុសលានំ ធម្មានំ បហានាយ, ឧប្បន្នានំ កុសលានំ ធម្មានំ ឋិតិយា”តិ ឯត្ថ “ឧប្បន្ន”ន្តិ គហេត្វា តំសទិសានំ បហានំ, វុទ្ធិ ច វុត្តា។ វិបច្ចិតុំ ឱកាសករណវសេន ឧប្បតិតំ អតីតកម្មញ្ច តតោ ឧប្បជ្ជិតុំ អារទ្ធោ អនាគតោ វិបាកោ ច “ឱកាសកតុប្បន្នោ”តិ វុត្តោ។ យំ ឧប្បន្នសទ្ទេន វិនាបិ វិញ្ញាយមានំ ឧប្បន្នំ សន្ធាយ “នាហំ, ភិក្ខវេ, សញ្ចេតនិកាន”ន្តិអាទិ (អ. និ. ១០.២១៧, ២១៩) វុត្តំ។

តេសូតិ វិបស្សនាយ ភូមិភូតេសុ ខន្ធេសុ។ **អនុសយិតកិលេសា**តិ អនុសយវសេន បវត្តា អប្បហីនា មគ្គេន បហាតព្ពា កិលេសា អធិប្បេតា។ តេនាហ **“អតីតា…បេ…. ន វត្តព្ពា”**តិ។ តេសញ្ហិ អម្ពរុក្ខោបមាយ វត្តមានាទិតា ន វត្តព្ពា មគ្គេន បហាតព្ពានំ តាទិសស្ស វិភាគស្ស អនុប្បជ្ជនតោ។ **អប្បហីនាវ ហោន្តី**តិ ឥមិនា អប្បហីនដ្ឋេន អនុសយដ្ឋោតិ ទស្សេតិ។ **ឥទំ ភូមិលទ្ធុប្បន្នំ នាមា**តិ ឥទំ តេសុ ខន្ធេសុ ឧប្បត្តិរហកិលេសជាតំ តាយ ឯវ ឧប្បត្តិរហតាយ ភូមិលទ្ធុប្បន្នំ នាម, តេភូមកភូមិលទ្ធា នាម ហោតីតិ អត្ថោ។ **តាសុ តាសុ ភូមីសូ**តិ មនុស្សទេវាទិអត្តភាវសង្ខាតេសុ ឧបាទានក្ខន្ធេសុ។ តស្មឹ តស្មឹ សន្តានេ អនុប្បត្តិអនាបាទិតតាយ **អសមុគ្ឃាតិតា**។ ឯត្ថ ច លទ្ធភូមិកំ **ភូមិលទ្ធ**ន្តិ វុត្តំ អគ្គិអាហិតោ វិយ។

ឱកាសកតុប្បន្ន-សទ្ទេបិ ច ឱកាសោ កតោ ឯតេនាតិ ឱកាសោ កតោ ឯតស្សាតិ ច អត្ថទ្វយេបិ កត-សទ្ទស្ស បរនិបាតោ ទដ្ឋព្ពោ។ អាហតខីររុក្ខោ វិយ និមិត្តគ្គាហវសេន អធិគ្គហិតំ អារម្មណំ, អនាហតខីររុក្ខោ វិយ អវិក្ខម្ភិតតាយ អន្តោគធកិលេសំ អារម្មណំ។ និមិត្តគ្គាហកាវិក្ខម្ភិតកិលេសា វា បុគ្គលា អាហតានាហតខីររុក្ខសទិសា។ **បុរិមនយេនេវា**តិ អវិក្ខម្ភិតុប្បន្នេ វិយ “ឥមស្មឹ នាម ឋានេ នុប្បជ្ជិស្សន្តីតិ ន វត្តព្ពា។ កស្មា? អសមុគ្ឃាតិតត្តា”តិ យោជេត្វា វិត្ថារេតព្ពំ។

វុត្តំ បដិសម្ភិទាមគ្គេ។ តត្ថ ច មគ្គេន បហីនកិលេសានមេវ តិធា នវត្តព្ពតំ អបាកដំ សុបាកដំ កាតុំ **អជាតផលរុក្ខោ** ឧបមាភាវេន **អាគតោ** ។ អតីតាទីនំ អប្បហីនតា ទស្សនត្ថម្បិ **“ជាតផលរុក្ខេន ទីបេតព្ព”**ន្តិ វុត្តំ។ តត្ថ យថា អច្ឆិន្នេ រុក្ខេ និព្ពត្តារហានិ ផលានិ ឆិន្នេ អនុប្បជ្ជមានានិ ន កទាចិ សសភាវានិ អហេសុំ ហោន្តិ ភវិស្សន្តិ ចាតិ តានិ អតីតាទិភាវេន ន វត្តព្ពានិ, ឯវំ មគ្គេន បហីនកិលេសា ច ទដ្ឋព្ពា។ យថា ឆេទេ អសតិ ផលានិ ឧប្បជ្ជិស្សន្តិ, សតិ ច នុប្បជ្ជិស្សន្តីតិ ឆេទស្ស សាត្ថកតា, ឯវំ មគ្គភាវនាយ ច សាត្ថកតា យោជេតព្ពា។

តេបិ បជហតិយេវ កិលេសប្បហានេនេវ តេសម្បិ អនុប្បត្តិធម្មតាបាទនតោ។ **អភិសង្ខារវិញ្ញាណស្សា**តិ បដិសន្ធិវិញ្ញាណស្ស។ **ឧបាទិន្នអនុបាទិន្នតោ**តិ ឧបាទិន្នខន្ធតោ ចេវ កិលេសតោ ច។ ឧបបត្តិវសេន វុដ្ឋានំ ទស្សេតុមាហ – **“ភវវសេន បនា”**តិអាទិ។ យេ សោតាបន្នស្ស សត្ត ភវា អប្បហីនា, តតោ បញ្ច ឋបេត្វា ឥតរេ ទ្វេ **“សុគតិភវេកទេសា”**តិ អធិប្បេតា។ **សុគតិកាមភវតោ**តិ សុគតិភវេកទេសភូតកាមភវតោ។ **អរហត្តមគ្គោ រូបារូបភវតោ វុដ្ឋាតិ** ឧទ្ធម្ភាគិយសំយោជនសមុគ្ឃាតភាវតោ។ យទិ អរហត្តមគ្គោ ឯវ អរិយមគ្គោ សិយា, សោ ឯវ សព្ពកិលេសេ បជហេយ្យ, សព្ពភវេហិបិ វុដ្ឋហេយ្យ។ យស្មា បន ឱធិសោវ កិលេសា បហីយន្តិ, តស្មា ហេដ្ឋិមហេដ្ឋិមមគ្គេហិ បហីនាវសេសេ កិលេសេ សោ បជហតិ, ឥតិ ឥមំ សាមត្ថិយំ សន្ធាយ **“សព្ពភវេហិ វុដ្ឋាតិយេវាតិបិ វទន្តី”**តិ វុត្តំ។ តថា ហិ សោ ឯវ “វជិរូបមោ”តិ វុត្តោ។

ហោតុ តាវ វុត្តនយេន អនុប្បន្នានំ អកុសលានំ អនុប្បាទាយ, ឧប្បន្នានំ ឧប្បន្នសទិសានំ បហានាយ អនុប្បត្តិធម្មតាបាទនាយ មគ្គភាវនា, **អថ មគ្គក្ខណេ កថំ អនុប្បន្នានំ** កុសលានំ **ឧប្បាទាយ ឧប្បន្នានញ្ច ឋិតិយា ភាវនា ហោតិ** ឯកចិត្តក្ខណិកត្តា តស្សាតិ ចោទេតិ, ឥតរោ “មគ្គប្បវត្តិយាយេវា”តិ បរិហារមាហ។ មគ្គោ ហិ កាមញ្ចេកចិត្តក្ខណិកោ, តថារូបោ បនស្ស បវត្តិវិសេសោ, យំ អនុប្បន្នា កុសលា ធម្មា សាតិសយំ ឧប្បជ្ជន្តិ, ឧប្បន្នា ច សវិសេសំ បារិបូរឹ បាបុណន្តិ។ តេនាហ **“មគ្គោ ហី”**តិអាទិ។ កិញ្ចាបិ អរិយមគ្គោ វត្តមានក្ខណេ អនុប្បន្នោ នាម ន ហោតិ, អនុប្បន្នបុព្ពតំ ឧបាទាយ ឧបចារវសេន តថា វុច្ចតីតិ ទស្សេតុំ

“**អនាគតបុព្ពំ ហិ**”តិអាទិ វុត្តំ។ **អយមេវា**តិ អយំ មគ្គស្ស យថាបច្ចយបវត្តិ ឯវ **ឋិតិ នាមា**តិ, មគ្គសមង្គី បុគ្គលោ មគ្គម្បិ ភាវេន្តោ ឯវ តស្ស **ឋិតិយា ភាវេតីតិ វត្តុំ វដ្តតិ**។

ឧបសមមានំ គច្ឆតីតិ វិក្ខម្ភនវសេន សមុច្ឆេទវសេន កិលេសេ ឧបសមេន្តំ វត្តតិ។ បុព្ពភាគិន្ទ្រិយានិ ឯវ វា អធិប្បេតានិ។ តេនេវាហ “**កិលេសូបសមត្ថំ វា គច្ឆតី**”តិ។

២៤៨. **អធិមុច្ចនដ្ឋេនា**តិ (ទី. និ. ដី. ២.១២៩; អ. និ. ដី. ៣.៨.៦៦) អធិកំ សវិសេសំ មុច្ចនដ្ឋេន, តេនាហ “**សុដ្ឋុ មុច្ចនដ្ឋោ**”តិ។ ឯតេន សតិបិ សព្ពស្សបិ រូបាវចរជ្ឈានស្ស វិក្ខម្ភនវសេន បដិបក្ខតោ វិមុត្តភាវេ យេន ភាវនាវិសេសេន តំ ឈានំ សាតិសយំ បដិបក្ខតោ វិមុច្ចិត្វា បវត្តតិ, សោ ភាវនាវិសេសោ ទីបិតោ។ ភវតិ ហិ សមានជាតិយុត្តោបិ ភាវនាវិសេសេន បវត្តិអាការវិសេសោ។ យថា តំ សទ្ធាវិមុត្តតោ ទិដ្ឋិប្បត្តស្ស, តថា បច្ចនីកធម្មេហិ សុដ្ឋុ វិមុត្តតាយ ឯវ អនិគ្គហិតភាវេន និរាសង្កតាយ អភិរតិវសេន សុដ្ឋុ អធិមុច្ចនដ្ឋេនបិ វិមោក្ខោ។ តេនាហ “**អារម្មណេ ចា**”តិអាទិ។ **អយំ បនត្ថោ**តិ អយំ អធិមុច្ចនត្ថោ **បច្ឆិមវិមោក្ខេ** និរោធេ **នត្ថិ**។ កេវលោ វិមុត្តត្ថោ ឯវ តត្ថ លព្ភតិ, តំ សយមេវ បរតោ វក្ខតិ។

រូបីតិ យេនាយំ សសន្តតិបរិយាបន្នេន រូបេន សមន្នាគតោ, តំ យស្ស ឈានស្ស ហេតុភាវេន វិសិដ្ឋំ រូបំ ហោតិ។ យេន វិសិដ្ឋេន រូបេន “រូបី”តិ វុច្ចេយ្យ រូបី-សទ្ទស្ស អតិសយត្ថទីបនតោ, តទេវ សសន្តតិបរិយាបន្នរូប និមិត្តំ ឈានមិវ បរមត្ថតោ រូបីភាវសាធកន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ តេនាហ “**អជ្ឈត្ត**”ន្តិអាទិ។ **រូបជ្ឈានំ រូបំ** ឧត្តរបទលោបេន។ **រូបានី**តិ បនេត្ថ បុរិមបទលោបោ ទដ្ឋព្ពោ។ តេន វុត្តំ “**នីលកសិណាទីនិ រូបានី**”តិ។

អន្តោអប្បនាយំ សុភន្តិ អាភោគោ នត្ថីតិ ឥមិនា បុព្ពាភោគវសេន អធិមុត្តិ សិយាតិ ទស្សេតិ។ ឯវញ្ចេត្ថ តថាវត្តព្ពតាបត្តិចោទនា អនវកាសា ហោតិ។ យស្មា សុវិសុទ្ធេសុ នីលាទីសុ វណ្ណកសិណេសុ តត្ថ កតាធិការានំ អភិរតិវសេន សុដ្ឋុ អធិមុត្តិ សិយា, តស្មា អដ្ឋកថាយំ តថា តតិយោ វិមោក្ខោ សំវណ្ណិតោ។ យស្មា បន មេត្តាទិវសេន បវត្តមានា ភាវនា សត្តេ អប្បដិកូលតោ ទហតិ, តេ សុភតោ អធិមុច្ចិត្វាវ បវត្តតិ, តស្មា បដិសម្ភិទាមគ្គេ (បដិ. ម. ១.២១២) ព្រហ្មវិហារភាវនា “សុភវិមោក្ខោ”តិ វុត្តា, តយិទំ ឧភយម្បិ តេន តេន បរិយាយេន វុត្តត្តា ន វិរុជ្ឈតីតិ ទដ្ឋព្ពំ។

សព្ពសោតិ អនវសេសតោ។ ន ហិ ចតុន្នំ អរូបក្ខន្ធានំ ឯកទេសោបិ តត្ថ អវសិដ្ឋោតិ។ **វិស្សដ្ឋត្តា**តិ យថាបរិច្ឆិន្នេ កាលេ និរោធិតត្តា។ **ឧត្តមោ វិមោក្ខោ នាម** អរិយេហេវ សមាបជ្ជិតព្ពតោ, អរិយផលបរិយោសានត្តា ទិដ្ឋេវ ធម្មេ និព្ពានប្បត្តិភាវតោ ច។

២៤៩. អភិភវតីតិ អភិភុ (ទី. និ. ដី. ២.១៧៣; អ. និ. ដី. ៣.៦.៦១-៦៥) បរិកម្មំ, ញាណំ វា។ អភិភុ អាយតនំ ឯតស្សាតិ **អភិភាយតនំ,** ឈានំ។ អភិភវិតព្ពំ វា អារម្មណសង្ខាតំ អាយតនំ ឯតស្សាតិ **អភិភាយតនំ,** ឈានំ។ អារម្មណាភិភវនតោ អភិភុ ច តំ អាយតនញ្ច យោគិនោ សុខវិសេសានំ អធិដ្ឋានភាវតោ មនាយតនធម្មាយតនភាវតោ ចាតិបិ សសម្បយុត្តំ ឈានំ **អភិភាយតនំ**។ តេនាហ “**អភិភវនការណានី**”តិអាទិ។ **តានី**តិ អភិភាយតនសញ្ញិតានិ ឈានានិ។ សមាបត្តិតោ វុដ្ឋិតស្ស អាភោគោ បុព្ពភាគភាវនាវសេន ឈានក្ខណេ បវត្តំ អភិភវនាការំ គហេត្វា បវត្តោតិ ទដ្ឋព្ពោ។ **បរិកម្មវសេន អជ្ឈត្តំ រូបសញ្ញី,** ន អប្បនាវសេន។ ន ហិ បដិភាគនិមិត្តារម្មណា អប្បនា អជ្ឈត្តវិសយា សម្ភវតិ។ **តំ បន** អជ្ឈត្ត បរិកម្មវសេន លទ្ធំ កសិណនិមិត្តំ **អសុវិសុទ្ធមេវ ហោតិ,** ន ពហិទ្ធា បរិកម្មវសេន លទ្ធំ វិយ វិសុទ្ធំ។

បរិត្តានីតិ យថាលទ្ធានិ សុប្បសរាវមត្តានិ។ តេនាហ “**អវឌ្ឍិតានី**”តិ។ **បរិត្តវសេនេវា**តិ វណ្ណវសេន អាភោគេ វិជ្ជមានេបិ បរិត្តវសេនេវ **ឥទមភិភាយតនំ វុត្តំ**។ បរិត្តតា ហេត្ថ អភិភវនស្ស ការណំ។ វណ្ណាភោគេ សតិបិ អសតិបិ អភិភាយតនភាវនា នាម តិក្ខបញ្ញស្សេវ សម្ភវតិ, ន ឥតរស្សាតិ “**ញាណុត្តរិកោ បុគ្គលោ**”តិ។ **អភិភវិត្វា សមាបជ្ជតី**តិ ឯត្ថ អភិភវនំ សមាបជ្ជនញ្ច ឧបចារជ្ឈានាធិគមសមនន្តរមេវ អប្បនាឈានុប្បាទនន្តិ អាហ “**សហ និមិត្តុប្បាទេនេវេត្ថ អប្បនំ បាបេតី**”តិ។ **សហ និមិត្តុប្បាទេនា**តិ ច អប្បនាបរិវាសាភាវស្ស លក្ខណវចនមេតំ។ យោ “ខិប្បាភិញ្ញោ”តិ វុច្ចតិ , តតោបិ ញាណុត្តរស្សេវ អភិភាយតនភាវនា។ **ឯត្ថា**តិ ឯតស្មិំ និមិត្តេ។ **អប្បនំ បាបេតី**តិ ភាវនា អប្បនំ នេតិ។

ឯត្ថ ច កេចិ “ឧប្បន្នេ ឧបចារជ្ឈានេ តំ អារព្ភ យេ ហេដ្ឋិមន្តេន ទ្វេ តយោ ជវនវារា បវត្តន្តិ, តេ ឧបចារជ្ឈាន បក្ខិកា ឯវ, តទនន្តរញ្ច ភវង្គបរិវាសេន ឧបចារាសេវនាយ ច វិនា អប្បនា ហោតិ, សហ និមិត្តុប្បាទេនេវ អប្បនំ បាបេតី”តិ វទន្តិ, តំ តេសំ មតិមត្តំ។ ន ហិ បារិវាសិកបរិកម្មេន អប្បនាវារោ

ឥច្ឆិតោ, នាបិ មហគ្គតប្បមាណជ្ឈានេសុ វិយ ឧបចារជ្ឈានេ ឯកន្តតោ បច្ចវេក្ខណា ឥច្ឆិតព្ពា, តស្មា ឧបចារជ្ឈានាធិគមតោ បរំ កតិបយភវង្គចិត្តាវសានេ អប្បនំ បាបុណន្តោ “សហ និមិត្តុប្បាទេនេវេត្ថ អប្បនំ បាបេតី”តិ វុត្តោ។ “សហ និមិត្តុប្បាទេនា”តិ ច អធិប្បាយិកមិទំ វចនំ, ន នីតត្ថំ, អធិប្បាយោ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពោ។

ន អន្តោសមាបត្តិយំ តទា តថារូបស្ស អាភោគស្ស អសម្ភវតោ, សមាបត្តិតោ វុដ្ឋិតស្ស អាភោគោ បុព្ពភាគភាវនាវសេន ឈានក្ខណេ បវត្តំ អភិភវនាការំ គហេត្វា បវត្តោតិ ទដ្ឋព្ពំ។ **អភិធម្មដ្ឋកថាយំ** (ធ. ស. អដ្ឋ. ២០៤) បន “ឥមិនា បនស្ស បុព្ពភាគោ កថិតោ”តិ វុត្តំ។ អន្តោសមាបត្តិយំ តថា អាភោគាភាវេ កស្មា “ឈានសញ្ញាយបី”តិ វុត្តន្តិ អាហ **“អភិភវ...បេ.... អត្ថី”**តិ។

វឌ្ឍិតប្បមាណានីតិ វិបុលប្បមាណានីតិ អត្ថោ, ន ឯកង្គុលទ្វង្គុលាទិវសេន វឌ្ឍិតប្បមាណានីតិ តថា វឌ្ឍនស្សេវេត្ថ អសម្ភវតោ។ តេនាហ **“មហន្តានី”**តិ។

រូបេ សញ្ញា រូបសញ្ញា, សា អស្ស អត្ថីតិ រូបសញ្ញី, ន រូបសញ្ញី **អរូបសញ្ញី**។ សញ្ញាសីសេន ឈានំ វទតិ។ រូបសញ្ញាយ អនុប្បាទនមេវេត្ថ **អលាភិតា។ ពហិទ្ធាវ ឧប្បន្ន**ន្តិ ពហិទ្ធាវត្ថុស្មិំយេវ ឧប្បន្នំ។ **អភិធម្មេ** បន “អជ្ឈត្តំ អរូបសញ្ញី ពហិទ្ធា រូបានិ បស្សតិ បរិត្តានិ សុវណ្ណទុព្ពណ្ណានិ, អប្បមាណានិ សុវណ្ណទុព្ពណ្ណានី”តិ ឯវំ ចតុន្នំ អភិភាយតនានំ អាគតត្តា **អភិធម្មដ្ឋកថាយំ** (ធ. ស. អដ្ឋ. ២០៤) “កស្មា បន យថា សុត្តន្តេ – ‘អជ្ឈត្តំ រូបសញ្ញី ឯកោ ពហិទ្ធា រូបានិ បស្សតិ បរិត្តានី’តិអាទិ វុត្តំ, ឯវំ អវត្វា ឥធ ចតូសុបិ អភិភាយតនេសុ អជ្ឈត្តំ អរូបសញ្ញិតាវ វុត្តា”តិ ចោទនំ កត្វា “អជ្ឈត្តរូបានំ អនភិភវនីយតោ”តិ ការណំ វត្វា “តត្ថ វា ហិ ឥធ វា ពហិទ្ធា រូបានេវ អភិភវិតព្ពានិ, តស្មា តានិ និយមតោ វត្តព្ពានីតិ តត្រាបិ ឥធាបិ វុត្តានិ។ ‘អជ្ឈត្តំ អរូបសញ្ញី’តិ ឥទំ បន សត្ថុ ទេសនាវិលាសមត្តមេវា”តិ វុត្តំ។

ឯត្ថ ច វណ្ណាភោគរហិតានិ សហិតានិ ច សព្ពានិ “បរិត្តានិ សុវណ្ណទុព្ពណ្ណានី”តិ វុត្តានិ, តថា “អប្បមាណានី”តិ ទដ្ឋព្ពានិ។ អត្ថិ ហិ ឯសោ បរិយាយោ “បរិត្តានិ អភិភុយ្យ តានិ ចេ កទាចិ វណ្ណវសេន អាភុជិតានិ ហោន្តិ សុវណ្ណទុព្ពណ្ណានិ អភិភុយ្យា”តិ។ បរិយាយកថា ហិ សុត្តន្តទេសនាតិ។ អភិធម្មេ បន និប្បរិយាយទេសនត្តា វណ្ណាភោគរហិតានិ វិសុំ វុត្តានិ, តថា សហិតានិ។ អត្ថិ ហិ ឧភយត្ថ អភិភវនបរិយាយោតិ “អជ្ឈត្តំ រូបសញ្ញី”តិអាទិនា បឋមទុតិយអភិភាយតនេសុ បឋមវិមោក្ខោ, តតិយចតុត្ថាភិភាយតនេសុ ទុតិយវិមោក្ខោ, វណ្ណាភិភាយតនេសុ តតិយវិមោក្ខោ ច អភិភវនប្បវត្តិតោ សង្គហិតោ, អភិធម្មេ បន និប្បរិយាយទេសនត្តា វិមោក្ខាភិភាយតនានិ អសង្ករតោ ទស្សេតុំ វិមោក្ខេ វជ្ជេត្វា អភិភាយតនានិ កថិតានិ, សព្ពានិ ច វិមោក្ខកិច្ចានិ ឈានានិ វិមោក្ខទេសនាយំ វុត្តានិ។ តទេតំ “អជ្ឈត្តំ រូបសញ្ញី”តិ អាគតស្ស អភិភាយតនទ្វយស្ស អភិធម្មេ អភិភាយតនេសុ អវចនតោ “រូបី រូបានិ បស្សតី”តិអាទីនញ្ច សព្ពវិមោក្ខកិច្ចសាធារណវចនភាវតោ វវត្ថានំ កតន្តិ វិញ្ញាយតិ។

“អជ្ឈត្តរូបានំ អនភិភវនីយតោ”តិ ឥទំ អភិធម្មេ កត្ថចិបិ “អជ្ឈត្តំ រូបានិ បស្សតី”តិ អវត្វា សព្ពត្ថ យំ វុត្តំ “ពហិទ្ធារូបានិ បស្សតី”តិ, តស្ស ការណវចនំ។ តេន យំ អញ្ញហេតុកំ, តំ តេន ហេតុនា វុត្តំ, យំ បន ទេសនាវិលាសហេតុកំ អជ្ឈត្តំ អរូបសញ្ញិតាយ ឯវ អភិធម្មេ វចនំ, ន តស្ស អញ្ញំ ការណំ មគ្គិតព្ពន្តិ ទស្សេតិ។ អជ្ឈត្តរូបានំ អនភិភវនីយតា ច តេសំ ពហិទ្ធារូបានំ វិយ អវិភូតត្តា, ទេសនាវិលាសោ ច យថាវុត្តវវត្ថានវសេន វេទិតព្ពោ, វេនេយ្យជ្ឈាសយវសេន វិជ្ជមានបរិយាយកថនភាវតោ។ “សុវណ្ណទុព្ពណ្ណានី”តិ ឯតេនេវ សិទ្ធត្តា នីលាទិអភិភាយតនានិ ន វត្តព្ពានីតិ ចេ? ន, នីលាទីសុ កតាធិការានំ នីលាទិភាវស្សេវ អភិភវនការណត្តា។ ន ហិ តេសំ បរិសុទ្ធាបរិសុទ្ធវណ្ណានំ បរិត្តតា តទប្បមាណតា វា អភិភវនការណំ, អថ ខោ នីលាទិភាវោ ឯវាតិ។ ឯតេសុ ច បរិត្តាទិកសិណរូបេសុ យំ ចរិតស្ស ឥមានិ អភិភាយតនានិ ឥជ្ឈន្តិ, តំ ទស្សេតុំ “**ឥមេសុ បនា**”តិអាទិ វុត្តំ។

សព្ពសង្គាហិកវសេនាតិ សកលនីលវណ្ណនីលនិទស្សននីលនិភាសានំ សាធារណវសេន។ **វណ្ណវសេនា**តិ សភាវវណ្ណវសេន។ **និទស្សនវសេនា**តិ បស្សិតព្ពតាវសេន។ **ឱភាសវសេនា**តិ សប្បភាសតាយ អវភាសនវសេន។ **ឧមាបុប្ផ**ន្តិ អតសិបុប្ផំ។ **នីលមេវ ហោតិ** វណ្ណសង្ករាភាវតោ។ **ពារាណសិយំ ភវ**ន្តិ ពារាណសិយំ សមុដ្ឋិតំ។

តេ ធម្មេតិ តេ សតិបដ្ឋានាទិធម្មេ ចេវ អដ្ឋវិមោក្ខធម្មេ ច។ **ចិណ្ណវសីភាវាយេវ** តត្ថ អភិវិសិដ្ឋាយ បញ្ញាយ បរិយោសានុក្កំសំ គតា **អភិញ្ញាវោសានបារមិប្បត្តា**។

២៥០. សកលដ្ឋេនាតិ (ទី. និ. ដី. ៣.៣៤៦; អ. និ. ដី. ៣.១០.២៥) សកលភាវេន, អសុភនិមិត្តាទីសុ វិយ ឯកទេសេ អដ្ឋត្វា អនវសេសតោ គហេតព្ពដ្ឋេនាតិ អត្ថោ។ យថា ខេត្តំ សស្សានំ ឧប្បត្តិដ្ឋានំ វឌ្ឍិដ្ឋានញ្ច, ឯវមេវ តំតំសម្បយុត្តធម្មានន្តិ អាហ "**ខេត្តដ្ឋេនា**"តិ។ **បរិច្ឆិន្ទិត្វា**តិ ឥទំ ឧទ្ធំ អធោ តិរិយន្តិ យោជេតព្ពំ។ បរិច្ឆិន្ទិត្វា ឯវ ហិ សព្ពត្ថ កសិណំ វឌ្ឍេតព្ពំ។ **តេន តេន ការណេនា**តិ ឧបរិអាទីសុ តេន តេន កសិណេន។ យថា កិន្តិ អាហ – "**អាលោកមិវ រូបទស្សនកាមោ**"តិ, យថា ទិព្ពចក្ខុនា ឧទ្ធំ ចេ រូបំ ទដ្ឋុកាមោ, ឧទ្ធំ អាលោកំ បសារេតិ, អធោ ចេ, អធោ, សមន្តតោ ចេ រូបំ ទដ្ឋុកាមោ, សមន្តតោ អាលោកំ បសារេតិ, ឯវំ សព្ពកសិណន្តិ អត្ថោ។ **ឯកស្សា**តិ បថវីកសិណាទីសុ ឯកេកស្ស។ **អញ្ញភាវានុបគមនត្ថ**ន្តិ អញ្ញកសិណភាវានុបគមនទីបនត្ថំ, អញ្ញស្ស វា កសិណភាវានុបគមនទីបនត្ថំ។ ន ហិ អញ្ញេន បសារិតកសិណំ តតោ អញ្ញេន បសារិតកសិណភាវំ ឧបគច្ឆតិ, ឯវម្បិ នេសំ អញ្ញកសិណសម្ភេទាភាវោ វេទិតព្ពោ។ **ន អញ្ញំ** បថវីអាទិ។ ន ហិ ឧទកេន ឋិតដ្ឋានេ សសម្ភារបថវី អត្ថិ។ **អញ្ញកសិណសម្ភេទោ**តិ អាបោកសិណាទិនា សង្ករោ ។ **សព្ពត្ថា**តិ សព្ពេសុ សេសកសិណេសុ។ ឯកទេសេ អដ្ឋត្វា អនវសេសផរណំ បមាណស្ស អគ្គហណតោ **អប្បមាណំ**។ តេនេវ ហិ នេសំ កសិណសមញ្ញា។ តថា ហិ "**តញ្ហិ**"តិអាទិមាហ។ តត្ថ **ចេតសា ផរន្តោ**តិ ភាវនាចិត្តេន អារម្មណំ ករោន្តោ។ ភាវនាចិត្តញ្ហិ កសិណំ បរិត្តំ វា វិបុលំ វា សកលមេវ មនសិ ករោតិ។

កសិណុគ្ឃាដិមាកាសេ បវត្តំ វិញ្ញាណំ ផរណអប្បមាណវសេន "វិញ្ញាណកសិណ"ន្តិ វុត្តំ។ តថា ហិ តំ "វិញ្ញាណ"ន្តិ វុច្ចតិ។ **កសិណវសេនា**តិ ឧគ្ឃាដិតកសិណវសេន កសិណុគ្ឃាដិមាកាសេ ឧទ្ធំអធោតិរិយតា វេទិតព្ពា។ យត្តកញ្ហិ ឋានំ កសិណំ បសារិតំ, តត្តកំ អាកាសភាវនាវសេន អាកាសំ ហោតីតិ។ ឯវំ យត្តកំ ឋានំ អាកាសំ ហុត្វា ឧបដ្ឋិតំ, តត្តកំ អាកាសមេវ ហុត្វា វិញ្ញាណស្ស បវត្តនតោ អាគមនវសេន វិញ្ញាណកសិណេបិ ឧទ្ធំអធោតិរិយតា វុត្តាតិ "**កសិណុគ្ឃាដិមាកាសវសេន តត្ថ បវត្តវិញ្ញាណេ ឧទ្ធំអធោតិរិយតា វេទិតព្វា**"តិ អាហ។

២៥២. វុត្តោយេវ វម្មិកសុត្តេ។ **និស្សិតញ្ច** ឆវត្ថុនិស្សិតត្តា វិបស្សនាញាណស្ស។ **បដិពទ្ធញ្ច** តេន វិនា អប្បវត្តនតោ កាយសញ្ញិតានំ រូបធម្មានំ អារម្មណករណតោ ច។ សុដ្ឋុ ភាតិ ឱភាសតីតិ វា **សុភោ**។ កុរុវិន្ទជាតិអាទិជាតិវិសេសោបិ មណិ អាករបារិសុទ្ធិមូលកោ ឯវាតិ អាហ "**សុបរិសុទ្ធអាករសមុដ្ឋិតោ**"តិ។ ទោសនីហរណវសេន បរិកម្មនិប្ផត្តីតិ អាហ "**សុដ្ឋុ កតបរិកម្មោ អបនីតបាសាណសក្ខរោ**"តិ។ **ធោវនវេធនាទីហី**តិ ចតូសុ បាសាណេសុ ធោវនេន ចេវ កាឡកាទិអបហរណត្ថាយ សុត្តេន អាវុននត្ថាយ ច វិជ្ឈនេន។ តាបសណ្ហករណាទីនំ សង្គហោ អាទិ-សទ្ទេន។ **វណ្ណសម្បត្តិ**ន្តិ សុត្តស្ស វណ្ណសម្បត្តឹ។

មណិ វិយ ករជកាយោ បច្ចវេក្ខិតព្ពតោ។ **អាវុតសុត្តំ វិយ វិបស្សនាញាណំ** អនុបវិសិត្វា ឋិតត្តា។ **ចក្ខុមា បុរិសោ វិយ វិបស្សនាលាភី ភិក្ខុ** សម្មទេវ តស្ស ទស្សនតោ។ **តទារម្មណាន**ន្តិ រូបធម្មារម្មណានំ។ **ផស្សបញ្ចមកចិត្តចេតសិក**គ្គហណេន គហិតធម្មាបិ វិបស្សនាចិត្តុប្បាទបរិយាបន្នា ឯវាតិ វេទិតព្ពំ។ ឯវញ្ហិ តេសំ វិបស្សនាញាណគតិកត្តា "អាវុតសុត្តំ វិយ វិបស្សនាញាណ"ន្តិ វចនំ អវិរោធិតំ ហោតិ។

ញាណស្សាតិ បច្ចវេក្ខណញាណស្ស។ យទិ ឯវំ ញាណស្ស វសេន វត្តព្ពំ, ន បុគ្គលស្សាតិ អាហ "**តស្ស បនា**"តិអាទិ។ **មគ្គស្ស អនន្តរំ**, តស្មា លោកិយាភិញ្ញានំ បរតោ ឆដ្ឋាភិញ្ញាយ បុរតោ វត្តព្ពំ វិបស្សនាញាណំ។ **ឯវំ សន្តេបី**តិ យទិបាយំ ញាណានុបុព្ពដ្ឋិតិ, ឯវំ សន្តេបិ **ឯតស្ស អន្តរា វារោ នត្ថី**តិ បញ្ចសុ លោកិយាភិញ្ញាសុ កថិតាសុ **អាកង្ខេយ្យសុត្តា**ទីសុ (ម. និ. ១.៦៤ អាទយោ) វិយ ឆដ្ឋាភិញ្ញា កថេតព្ពាតិ ឯតស្ស អនភិញ្ញាលក្ខណស្ស វិបស្សនាញាណស្ស តាសំ អន្តរា វារោ ន ហោតិ, តស្មា តត្ថ អវសរាភាវតោ ឥធេវ រូបាវចរចតុត្ថជ្ឈានានន្តរមេវ ទស្សិតំ វិបស្សនាញាណំ។ **យស្មា ចា**តិ **ច**-សទ្ទោ សមុច្ចយត្ថោ។ តេន ន កេវលំ តទេវ, អថ ខោ ឥទម្បិ ការណំ វិបស្សនាញាណស្ស ឥធេវ ទស្សនេតិ ឥមមត្ថំ ទីបេតិ។ **ទិព្ពេន ចក្ខុនា ភេរវរូបំ បស្សតោ**តិ ឯត្ថ ឥទ្ធិវិធញាណេន ភេរវំ រូបំ និម្មិនិត្វា ចក្ខុនា បស្សតោតិ វត្តព្ពំ, ឯវម្បិ អភិញ្ញាលាភិនោ អបរិញ្ញាណវត្ថុកស្ស ភយសន្តាសោ ឧប្បជ្ជតិ ឧច្ចវាលិកវាសីមហានាគត្ថេរស្ស វិយ។ **ឥធាបី**តិ ឥមស្មឹ វិបស្សនាញាណេបិ, ន សតិបដ្ឋានាទីសុ ឯវាតិ អធិប្បាយោ។

២៥៣. មនោមយិទ្ធិយំ ចិណ្ណវសិតាយ អភិញ្ញា វោសានបារមិប្បត្តតា វេទិតព្ពាតិ យោជនា។ **មនេន និព្ពត្តន្តិ** អភិញ្ញាមនេន និព្ពត្តិតំ។ **តំ សទិសភាវទស្សនត្ថមេវា**តិ សណ្ឋានតោបិ វណ្ណតោបិ អវយវវិសេសតោបិ សទិសភាវទស្សនត្ថមេវ។ **សជាតិយំ ឋិតោ,** ន នាគិទ្ធិយា អញ្ញជាតិរូបោ។ **សុបរិកម្មកតមត្តិកាទយោ វិយ ឥទ្ធិវិធញាណំ** វិកុព្ពនកិរិយាយ និស្សយភាវតោ។

២៥៥. អប្បកសិរេនេវាតិ អកិច្ឆេនេវ។

២៥៦. មន្ទោ ឧក្កានសេយ្យកទារកោបិ “**ទហរោ**”តិ វុច្ចតីតិ តតោ វិសេសនត្ថំ “**យុវា**”តិ វុត្តំ។ យុវាបិ កោចិ អនិច្ចនតោ អមណ្ឌនសីលោ ហោតីតិ តតោ វិសេសនត្ថំ “**មណ្ឌនកជាតិកោ**”តិ វុត្តំ។ តេន វុត្តំ “**យុវាបី**”តិអាទិ។ កាឡតិលប្បមាណា ពិន្ទវោ **កាឡតិលកានិ**។ នាតិកម្មាសតិលប្បមាណា ពិន្ទវោ **តិលកានិ**។ **វង្គំ** នាម បិយង្គំ។ យោព្ពនបីឡកាទយោ **មុខទូសិបីឡកា**។ មុខគតោ ទោសោ **មុខទោសោ**, លក្ខណវចនញ្ចេតំ មុខេ អទោសស្សបិ បាកដភាវស្ស អធិប្បេតត្តា ។ យថា វា មុខេ ទោសោ, ឯវំ មុខេ អទោសោបិ មុខទោសោ សរលោបេន, មុខទោសោ ច មុខទោសោ ច មុខទោសោតិ ឯកសេសនយេនបេត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ ឯវញ្ហិ **បរេសំ សោឡសវិធំ ចិត្តំ បាកដំ ហោតី**តិ វចនំ សមត្ថិតំ ហោតិ។

២៥៩. **បដិបទាវសេនា**តិ យថារហំ សមថវិបស្សនាមគ្គបដិបទាវសេន។ **អដ្ឋសុ កោដ្ឋាសេសូ**តិ សតិបដ្ឋានាទីសុ ពោធិបក្ខិយធម្មកោដ្ឋាសេសុ, វិមោក្ខកោដ្ឋាសេសុ វាតិ ឥមេសុ អដ្ឋសុ កោដ្ឋាសេសុ។ **សេសេសូ**តិ វុត្តាវសេសេសុ អភិភាយតនកោដ្ឋាសាទីសុ។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

មហាសកុលុទាយិសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

៨. សមណមុណ្ឌិកាបុត្តសុត្តវណ្ណនា

២៦០. **ឧគ្គហិតុ**ន្តិ សិក្ខិតុំ។ **ឧគ្គាហេតុ**ន្តិ សិក្ខាបេតុំ, បាឋតោ អត្ថតោ យថាឧគ្គហិតមត្ថំ តព្ពិភាវនត្ថាយ ឧច្ចារណវសេន បរេសំ គាហេតុន្តិ អត្ថោ។ **សមយ**ន្តិ ទិដ្ឋិំ។ សា ហិ សំយោជនភាវតោ សមេតិ សម្ពន្ធា ឯតិ បវត្តតិ, ទឡ្ហគ្គហណភាវតោ វា សំយុត្តា អយន្តិ បវត្តន្តិ សត្តា យថាភិនិវេសំ ឯតេនាតិ **សមយោ**តិ វុច្ចតិ។ ទិដ្ឋិសំយោជនេន ហិ សត្តា អតិវិយ ពជ្ឈន្តីតិ។ សូរិយស្ស ឧគ្គមនតោ អត្ថង្គមា អយំ ឯត្តកោ កាលោ វត្តន្ធការវិធមនតោ ទិវា នាម, តស្ស បន មជ្ឈិមបហារសញ្ញិតោ កាលោ សមុជ្ជលិតបភាតេជទហនភាវេន ទិវា នាម។ តេនាហ “**ទិវសស្សបិ ទិវាភូតេ**”តិ។ **បដិសំហរិត្វា**តិ និវត្តេត្វា។ ឯវំ ចិត្តស្ស បដិសំហរណំ នាម គោចរក្ខេត្តេ ឋបនន្តិ អាហ “**ឈានរតិសេវនវសេន ឯកីភាវំ គតោ**”តិ។ ឯតេន កាយវិវេកបុព្ពកំ ចិត្តវិវេកមាហ។ សីលាទិគុណវិសេសយោគតោ មនសា សម្ភាវនីយា, តេ បន យស្មា អត្តនោ សីលាទិគុណេហិ វិញ្ញូនំ មនាបា ហោន្តិ (កិលេសអនិគ្គហស្ស បញ្ចបសាទាយត្តត្តា,) តស្មា អាហ “**មនវឌ្ឍនកាន**”ន្តិអាទិ។ តត្ថ **ឧន្នមតី**តិ ឧទគ្គំ ហោតិ។ **វឌ្ឍតី**តិ សទ្ធាវសេន វឌ្ឍតិ។ តេនាហ ភគវា – “អនុស្សរណម្បហំ, ភិក្ខវេ, តេសំ ភិក្ខូនំ ពហុបការំ វទាមី”តិ (ឥតិវុ. ១០៤; សំ. និ. ៥.១៨៤)។

២៦១. **បញ្ញបេមី**តិ បជាននភាវេន ញាបេមិ តថា វវត្ថបេមិ។ តេនាហ “**ទស្សេមិ ឋបេមី**”តិ។ **បរិបុណ្ណកុសល**ន្តិ សព្ពសោ បុណ្ណកុសលធម្មំ, **ឧត្តមកុសល**ន្តិ ឧត្តមភាវំ សេដ្ឋភាវំ បត្តកុសលធម្មំ។ **អយោជ្ឈ**ន្តិ វាទយុទ្ធេន អយោជនីយំ, វាទយុទ្ធំ ហោតុ, តេន បរាជយោ ន ហោតីតិ ទស្សេតិ, តេនាហ “**វាទយុទ្ធេនា**”តិអាទិ។ **សំវរប្បហាន**ន្តិ បញ្ចសុ សំវរេសុ យេន កេនចិ សំវរេន សំវរលក្ខណំ បហានំ។ **បដិសេវនប្បហានំ វា**តិ វា-សទ្ទេន បរិវជ្ជនប្បហានាទី សង្គណ្ហាតិ។ សេសបទេសូតិ “ន ភាសតី”តិអាទីសុ បទេសុ។ **ឯសេវ នយោ**តិ ឥមិនា “អភាសនមត្តមេវ វទតី”តិ ឯវមាទី អតិទិសតិ។

នាភិនន្ទីតិ ន សម្បដិច្ឆិ។ សាសនេ តិណ្ណំ ទុច្ចរិតានំ មិច្ឆាជីវស្ស វិវជ្ជនំ វណ្ណីយតិ, អយញ្ច ឯវំ កថេតិ, តស្មា **សាសនស្ស អនុលោមំ វិយ វទតិ**, វទន្តោ ច សម្មាសម្ពុទ្ធេ ធម្មេ ចស្ស អប្បសាទំ ន ទស្សេតិ, តស្មា **បសន្នការម្បិ វទតីតិ មញ្ញមានោ** តស្ស វាទំ **ន បដិសេធេតិ**។

២៦២. **យថា តស្ស វចនំ, ឯវំ សន្តេ**តិ យថា តស្ស បរិព្ពាជកស្ស វចនំ, ឯវំ សមណភាវេ សន្តេ លព្ភមានេ។ **មយំ បន ឯវំ ន វទាមា**តិ ឯតេន សមណភាវោ នាម ឯវំ ន ហោតីតិ ទស្សេតិ។ យោ ហិ ធម្មោ យាទិសោ, តថេវ តំ ពុទ្ធា ទីបេន្តិ។ **វិសេសញាណំ ន ហោតី**តិ កាយវិសេសវិសយញាណំ តស្ស តទា នត្ថិ, យតោ បរកាយេ ឧបក្កមំ ករេយ្យាតិ ទស្សេតិ, តស្ស បន តត្ថ វិសេសញាណម្បិ នត្ថេវាតិ។ យស្មា កាយបដិពទ្ធំ កាយកម្មំ, តស្មា តំ និវត្តេន្តោ អាហ “**អញ្ញត្រ ផន្ទិតមត្តា**”តិ។ **កិលេសសហគតចិត្តេនេវា**តិ ទុក្ខសម្ផស្សស្ស អសហននិមិត្តេន ទោមនស្សសហគតចិត្តេនេវ។ ទុតិយវារេបិ ឯសេវ នយោ។ ជិឃច្ឆាបិបាសទុក្ខស្ស អសហននិមិត្តេន ទោមនស្សេនេវ។ **វិកូជិតមត្តា**តិ ឯត្ថ វិរូបំ កូជិតំ វិកូជិតំ បុព្ពេនិវាសសន្និស្សយំ ឧបយំ, តំ បនេត្ថ រោទនហសនសមុដ្ឋាបកចិត្តសហគតន្តិ ទោសសហគតំ លោភសហគតញ្ចាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ **ចិត្ត**ន្តិ កុសលចិត្តំ។ អកុសលចិត្តំ បន អតីតារម្មណំ បវត្តតីតិ វត្តព្ពមេវ នត្ថិ។ **សរិត្វា**តិ យាវ ន សតិសណ្ឋាបនា ធម្មា ឧប្បជ្ជន្តិ, តាវ សុបិនន្តេ អនុភូតំ វិយ ទុក្ខំ សរិត្វា រោទន្តិ។ **ហសន្តី**តិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ អយញ្ច នយោ យេ លទ្ធសុខារម្មណា ហុត្វា គហិតបដិសន្ធិកា មាតុកុច្ឆិតោបិ សុខេនេវ និក្ខមន្តិ, តេសំ វសេន វុត្តោតិ ទដ្ឋព្ពោ។

បាយន្តិយាតិ អត្តនោ ជនបទទេសរូបេន បាយន្តិយា។ **អយម្បី**តិ អាជីវោបិ មាតុ អញ្ញវិហិតកាលេ ច លោកស្សាទវសេន **កិលេសសហគតចិត្តេនេវ ហោតិ**។

២៦៣. សមធិគយ្ហាតិ សម្មា អធិគតភាវេន គហេត្វា អភិភវិត្វា វិសេសេត្វា វិសិដ្ឋោ ហុត្វា។ **ខីណាសវំ សន្ធាយា**តិ ព្យតិរេកវសេន ខីណាសវំ សន្ធាយ។ អយញ្ហេត្ថ អត្ថោ – ខីណាសវម្បិ សោតាបន្នកុសលំ បញ្ញបេតិ សេក្ខភូមិយំ ឋិតត្តា។ សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោ។

តីណិ បទានិ និស្សាយាតិ ន កាយេន បាបកំ កម្មំ ករោតិ, ន បាបកំ វាចំ ភាសតិ, ន បាបកំ អាជីវំ អាជីវតីតិ ឥមានិ តីណិ បទានិ និស្សាយ កុសលសីលមូលកា ច អកុសលសីលមូលកា ចាតិ **ទ្វេ បឋមចតុក្កា បឋិតា។ ឯកំ បទំ និស្សាយា**តិ ន បាបកំ សង្កប្បំ សង្កប្បេតីតិ ឥមំ ឯកបទំ និស្សាយ កុសលសង្កប្បមូលកា អកុសលសង្កប្បមូលកា ចាតិ ឥមេ **ទ្វេ បច្ឆិមចតុក្កា ឋបិតា**។

២៦៤. វិចិកិច្ឆុទ្ធច្ចសហគតចិត្តទ្វយម្បិ វដ្ដតិ ពលវតា មោហេន សមន្នាគតត្តា។ តថា ហិ តានិ “មោមូហចិត្តានី”តិ វុច្ចន្តិ។

កុហិន្តិ កីនិមិត្តំ។ **កតរំហានំ បាបុណិត្វា**តិ កឹ ការណំ អាគម្ម។ **ឯត្ថេតេ**តិ **ឯត្ថា**តិ កាយវចីមនោសុចរិតភាវនាសាជីវនិប្ផត្តិយំ ។ សា បន ហេដ្ឋិមកោដិយា សោតាបត្តិផលេន ទីបេតព្ពាតិ អាហ “**សោតាបត្តិផលេ ភុម្ម**”ន្តិ។ យស្មា អាជីវដ្ឋមកំ អវសិដ្ឋញ្ច សីលំ បាតិមោក្ខសំវរសីលស្ស ច បារិសុទ្ធិបាតិមោក្ខាធិគមេន សោតាបត្តិផលប្បត្តិយា សិទ្ធោ ហោតីតិ អាហ – “**បាតិមោក្ខ…បេ…. និរុជ្ឈតី**”តិ។ “សុខសីលោ ទុក្ខសីលោ”តិអាទីសុ វិយ បកតិអត្ថសីលសទ្ទំ គហេត្វា វុត្តំ “**អកុសលសីល**”ន្តិអាទិ។

២៦៥. កាមាវចរកុសលចិត្តមេវ វុត្តំ សម្បត្តសមាទានវិរតិបុព្ពកស្ស សីលស្ស អធិប្បេតត្តា។ តេនាហ – “**ឯតេន ហិ កុសលសីលំ សមុដ្ឋាតី**”តិ។

សីលវាតិ ឯត្ថ **វា**-សទ្ទោ បាសំសត្ថោវ វេទិតព្ពោតិ អាហ “**សីលសម្បន្នោ ហោតី**”តិ។ យោ សីលមត្តេ បតិដ្ឋិតោ, ន សមាធិបញ្ញាសុ, សោ សីលមយធម្មបូរិតតាយ **សីលមយោ**។ តេនាហ “**អលមេត្តាវតា**”តិអាទិ។ **យត្ថា**តិ យស្សំ ចេតោវិមុត្តិយំ បញ្ញាវិមុត្តិយញ្ច។ តទុភយញ្ច យស្មា អរហត្តផលេ សង្គហិតំ, តស្មា វុត្តំ “**អរហត្តផលេ ភុម្ម**”ន្តិ។ **អសេសំ និរុជ្ឈតិ** សុខវិបាកភាវស្ស សព្ពសោ បដិប្បស្សម្ភនតោ។

២៦៦. កាមបដិសំយុត្តា សញ្ញា **កាមសញ្ញា**។ សេសេសុបិ ឯសេវ នយោ។ **ឥតរា ទ្វេ**តិ ព្យាបាទវិហឹសាសញ្ញា។

អនាគាមិផលបឋមជ្ឈានន្តិ អនាគាមិផលសហគតំ បឋមជ្ឈានំ។ **ឯត្ថា**តិ យថាវុត្តេ បឋមជ្ឈានេ។ ឯត្ថ ច ឧជុវិបច្ចនីកេន បដិបក្ខប្បហានំ សាតិសយន្តិ បឋមជ្ឈានគ្គហណំ។ តេនាហ “**អបរិសេសា និរុជ្ឈន្តី**”តិ។ នេក្ខម្មសញ្ញានំ កាមាវចរចិត្តសហគតតា តស្ស សីលស្ស សមុដ្ឋានតា ច សម្បយុត្តនយេន វេទិតព្ពា។

២៦៧. កុសលសង្កប្បនិរោធទុតិយជ្ឈានិកអរហត្តផលអកុសលសង្កប្បនិរោធ- បឋមជ្ឈានិកអនាគាមិផលគ្គហណេន សមណោ ទស្សិតោ។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

សមណមុណ្ឌិកាបុត្តសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

៩. ចូឡសកុលុទាយិសុត្តវណ្ណនា

២៧១. បញ្ហោតិ ញាតុំ ឥច្ឆិតោ អត្ថោ, តទេវ ធម្មទេសនាយ និមិត្តភាវតោ **ការណំ។ ឧបដ្ឋាតូ**តិ ញាណស្ស គោចរភាវំ ឧបគច្ឆតុ។ **យេន ការណេនា**តិ យេន តុយ្ហំ ឧបដ្ឋិតេន ការណេន ធម្មទេសនា ឧបដ្ឋហេយ្យ, តំ បន បរិព្ពាជកស្ស អជ្ឈាសយវសេន តថា វុត្តំ។ តេនាហ “**ឯតេន ហិ…បេ…. ទីបេតី**”តិ។ **ឯកង្គណានី**តិ បិធានាភាវេន ឯកង្គណសទិសានិ។ តេនាហ “**បាកដានី**”តិ។

ជានន្តោតិ អត្តនោ តថាភាវំ សយំ ជានន្តោ។ **សក្កច្ចំ សុស្សូសតី**តិ “តថាភូតំយេវ មំ តថា អវោចា”តិ សាទរំ សុស្សូសតិ។ **តស្មា**តិ ទិព្ពចក្ខុលាភិនោ អនាគតំសញាណលាភតោ។ **ឯវមាហា**តិ “យោ ខោ, ឧទាយិ, ទិព្ពេន ចក្ខុនា”តិ អារភិត្វា “សោ វា មំ អបរន្តំ អារព្ភ បញ្ហំ បុច្ឆេយ្យា”តិ ឯវំ អវោច។

ឥតរន្តិ អវសិដ្ឋំ ឥមស្មឹ ឋានេ វត្តព្ពំ។ **វុត្តនយមេវា**តិ “យោ ហិ លាភី”តិអាទិនា វុត្តនយមេវ។ **អតីតេ**តិ បុព្ពេនិវាសានុស្សតិញាណស្ស វិសយភូតេ អត្ថេ។ **អនាគតេ**តិ អនាគតំសញាណស្ស វិសយភូតេ អនាគតេ អត្ថេ។

បំសុបទេសេ និព្ពត្តនតោ បំសុសមោកិណ្ណសរីរតាយ **បំសុបិសាចកំ។ ឯកំ មូលំ គហេត្វា**តិ ទីឃសោ ហេដ្ឋិមន្តេន ចតុរង្គុលំ, ឧបរិមន្តេន វិទត្ថិកំ រុក្ខគច្ឆលតាទីសុ យស្ស កស្សចិ ឯកំ មូលំ គហេត្វា អញ្ញជាតិកានំ **អទិស្សមានកាយោ ហោតិ**។ អយំ កិរ នេសំ ជាតិសិទ្ធា ធម្មតា។ **តត្រា**តិ តស្ស មូលវសេន អទិស្សមានកតាយ។ **ន ទិស្សតិ** ញាណេន ន បស្សតិ។

២៧២. **ន ច អត្ថំ ទីបេយ្យា**តិ អធិប្បេតមត្ថំ សា វាចា សរូបតោ ន ច ទីបេយ្យ, កេវលំ វាចាមត្តមេវាតិ អធិប្បាយោ។ បដិហរិតព្ពន្តេន បរសន្តានេ នេតព្ពន្តេន បដិហារិយ-សទ្ទទ្វារេន វិញ្ញាតព្ពោ ភាវត្ថោ, សោវ បាដិហីរកោ និរុត្តិនយេន, នត្ថិ ឯតស្ស បាដិហីរកន្តិ **អប្បាដិហីរកតំ,** ត-សទ្ទេន បទំ វឌ្ឍេត្វា តថា វុត្តំ, អនិយ្យានំ។ តេនាហ **“និរត្ថកំ សម្បជ្ជតី”**តិ។ **សុភកិណ្ហទេវលោកេ ខន្ធា វិយ ជោតេតី**តិ ឥមិនា – “ទិព្ពោ រូបី មនោមយោ សព្ពង្គបច្ចង្គី អហីនិន្ទ្រិយោ អត្តា”តិ ឥមមត្ថំ ទស្សេតិ។

២៧៣. សឧបសគ្គបទស្ស អត្ថោ ឧបសគ្គេន វិនាបិ វិញ្ញាយតីតិ អាហ **“វិរោចតិ ឧព្ពិទ្ធោ”**តិ។ សា ចស្ស ឧព្ពិទ្ធតា ឧបក្កិលេសវិគមេន សុចិភាវេន ឧបដ្ឋានន្តិ អាហ **“មេឃវិគមេន ទូរីភូតោ”**តិ។ ឥន្ទនីលមណិ វិយ ទិព្ពតិ ជោតេតីតិ **ទេវោ, អាកាសោ។ “អឌ្ឍរត្តសមយេ”**តិ វត្តព្ពេ ភុម្មត្ថេ វិហិតវចនានំ អច្ចន្តសំយោគាភាវា ឧបយោគវចនំ វេទិតព្ពំ។ បុណ្ណមាសិយញ្ហិ គគនមជ្ឈស្ស បុរតោ វា បច្ឆតោ វា អន្តេ ឋិតេ អឌ្ឍរត្តេ សមយោ ភិន្នោ នាម ហោតិ, មជ្ឈេ ឯវ បន ឋិតោ អភិន្នោ នាម។ តេនាហ **“អភិន្នេ អឌ្ឍរត្តសមយេ”**តិ។

យេ អនុភោន្តីតិ យេ ទេវា ចន្ទិមសូរិយានំ អាភា អនុភោន្តិ វិនិភុញ្ជន្តិ វឡញ្ជន្តិ ច **តេហិ** ទេវេហិ **ពហូ ចេវ ពហុតរា ច** ចន្ទិមសូរិយានំ អាភា អននុភោន្តោ។ តេនាហ – **“អត្តនោ សរីរោភាសេនេវ អាលោកំ ផរិត្វា វិហរន្តី”**តិ។

២៧៤. **បុច្ឆាមូឡ្ហោ បន ជាតោ** “អយំ បរមោ វណ្ណោ”តិ គហិតបទស្ស វិធមនេន។ **អចេលកបាឡិន្តិ** “អចេលកោ ហោតិ មុត្តាចារោ”តិអាទិនយប្បវត្តំ (ទី. និ. ១.៣៩៤) អចេលកបដិបត្តិទីបកគន្ថំ, គន្ថសីសេនេវ តេន បកាសិតវាទានិ វទតិ។ សុរាមេរយបានមនុយុត្តបុគ្គលស្ស សុរាបានតោ វិរតិ តស្ស កាយំ ចិត្តញ្ច តាបេន្តី សំវត្តតីតិ សុរាបានវិរតិ (តបោ, សោយេវ គុណោ។ តេនាហ “សុរាបានវិរតីតិ អត្ថោ”តិ)។

២៧៥. ឯកន្តំ អច្ចន្តមេវ សុខំ អស្សាតិ **ឯកន្តសុខំ។ បញ្ចសុ ធម្មេសូ**តិ “បាណាតិបាតា បដិវិរតី”តិអាទីសុ បញ្ចសុ សីលាចារធម្មេសុ។ **ន ជានីសូ**តិ សម្មោសេន អនុបដ្ឋហន្តិ តទត្ថំ ន ពុជ្ឈន្តិ។ ពុទ្ធុប្បាទេន កិរ វិហតតេជានិ មហានុភាវានិ មន្តបទានិ វិយ ពាហិរកានំ យោគាវចរគន្ថេន សទ្ធឹ យោគាវចរបដិបទា នស្សតិ។ **ឧគ្គណ្ហីសូ**តិ “បញ្ច បុព្ពភាគធម្មេ”តិអាទិវចនមត្ថំ ឧគ្គណ្ហីសុ។ **តតិយជ្ឈានតោ**តិ ការណោបចារេន ផលំ វទតិ, ផលភូតតោ **តតិយជ្ឈានតោ**។

២៧៦. ឯកន្តសុខស្ស លោកស្ស បដិលាភេន បត្តិយា តត្ថ និព្ពត្តិ **បដិលាភសច្ឆិកិរិយា**។ ឯកន្តសុខេ លោកេ អនភិនិព្ពត្តិត្វា ឯវ ឥទ្ធិយា តត្ថ គន្ត្វា តស្ស សត្តលោកស្ស ភាជនលោកស្ស ច បច្ចក្ខតោ ទស្សនំ **បច្ចក្ខសច្ឆិកិរិយា**។ តេនាហ **“តត្ថា”**តិអាទិ។

២៧៧. **ឧទញ្ចនិកោ**តិ ឧទញ្ចនោ។ វិញ្ញុបព្ពតបស្សេ គាមានំ អនិវិដ្ឋត្តា តីសយោជនមត្តំ ឋានំ អដវី នាម, តត្ថ សេនាសនំ, តស្មឹ **អដវិសេនាសនេ** បធានកម្មិកានំ ភិក្ខូនំ ពហូនំ តត្ថ និវាសេន **ឯកំ បធានឃរំ អហោសិ**។

ចូឡសកុលុទាយិសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

១០. វេខនសសុត្តវណ្ណនា

២៨០. សហ វត្ថុកាមេន កិលេសកាមោ គរុ គរុកាតព្ពោ ឯតស្សាតិ **កាមគរុ**។ តេស្វេវ កាមេសុ និន្នបោណបព្ភារជ្ឈាសយោតិ **កាមាធិមុត្តោ**។ បព្ពជ្ជាបឋមជ្ឈានាទិកំ នេក្ខម្មំ គរុ គរុកាតព្ពំ ឯតស្សាតិ

នេក្ខម្មគរុ។ តត្ថ និន្នបោណបព្ភារជ្ឈាសយោ **នេក្ខម្មាធិមុត្តោ** ស្វាយមត្ថោ យថា ឯកច្ចេ គហដ្ឋេ លព្ភតិ, ឯវំ ឯកច្ចេ អនគារេបីតិ អាហ **“បព្ពជិតោបី”**តិអាទិ។ **អយំ បន** វេខនសោ បរិព្ពាជកោ។ សោ ហិ វេខនស តាបសបព្ពជ្ជំ ឧបគន្ត្វា វេខនសេន ឥមិនា ទិដ្ឋិមាទាយ សមាទិយិត្វា ឋិតត្តា “វេខនសោ”តិ វុច្ចតិ។ យថា លោកោ សយំ ឯកាទសហិ អគ្គីហិ អាទិត្តោបិ សមានោ បច្ចក្ខតោ អនុភវិយមានំ សាលាកិកំ អគ្គិសន្តាបំ វិយ អនាទិកាលានុគតសម្មោករវចរសន្តាបំ អាទិត្តភាវំ ន សល្លក្ខេតិ, សម្មាសម្ពុទ្ធេន បន មហាករុណាសមុស្សាហិត មានសេន “សព្ពំ, ភិក្ខវេ, អាទិត្ត”ន្តិ **អាទិត្តបរិយាយេ** (សំ. និ. ៤.២៨; មហាវ. ៥៤) ទេសិយមានេ សល្លក្ខេតិ, ឯវំ អយម្បិ អនាទិកាលបរិភាវិតំ អត្តអជ្ឈាសយេ អវដ្ឋិតំ កាមាធិមុត្តំ សរសេន អនុបធារេន្តោ សត្ថារា – “បញ្ច ខោ ឥមេ, កច្ចាន, កាមគុណា”តិអាទិនា កាមគុណេសុ កាមសុខេ ភាសិយមានេ “កាមាធិមុត្តំ វត បព្ព ជិតស្ស ចិត្ត”ន្តិ ឧបធារេស្សតីតិ អាហ – **“ឥមាយ កថាយ កថិយមានាយ អត្តនោ កាមាធិមុត្តតំ សល្លក្ខេស្សតី”**តិ។ **កាមគ្គសុខ**ន្តិ កាមេតព្ពវត្ថូហិ អគ្គភូតំ សុខំ។ សព្ពេ ហិ តេភូមកធម្មា កាមនីយដ្ឋេន កាមា, តេ បដិច្ច ឧប្បជ្ជនសុខតោ និព្ពានសុខមេវ អគ្គភូតំ សុខំ។ យថាហ – “យាវតា, ភិក្ខវេ, ធម្មា សង្ខតា វា អសង្ខតា វា, វិរាគោ តេសំ អគ្គមក្ខាយតី”តិ (ឥតិវុ. ៩០; អ. និ. ៤.៣៤) – “និព្ពានំ បរមំ សុខ”ន្តិ (ម. និ. ២.២១៥, ២១៧; ធ. ប. ២០៣) ច។ តេន វុត្តំ **“និព្ពានំ អធិប្បេត”**ន្តិ។

២៨១. បុព្ពេនិវាសញាណលាភិនោ បុព្ពន្តំ អារព្ភ វុច្ចមានកថា អនុច្ឆវិកា តទត្ថស្ស បច្ចក្ខភាវតោ, តទភាវតោ វេខនសស្ស អននុច្ឆវិកាតិ អាហ **“យស្មា…បេ…. នត្ថី”**តិ។ **អនាគតកថាយ…បេ…. នត្ថី**តិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ **អារក្ខត្ថាយា**តិ ទេវតាហិ មន្តបទេហិ សហ ឋិតា តត្ថ អារក្ខត្ថាយ។ **អវិជ្ជាយា**តិ ឥទំ លក្ខណវចនំ, តំមូលកត្តា វា សព្ពកិលេសធម្មានំ អវិជ្ជាវ គហិតា។ **ជាននំ** បហីនកិលេសបច្ចវេក្ខណញាណេន។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

វេខនសសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

និដ្ឋិតា ច បរិព្ពាជកវគ្គវណ្ណនា។

៤. រាជវគ្គោ

១. ឃដិការសុត្តវណ្ណនា

២៨២. ចរិយន្តិ ពោធិចរិយំ, ពោធិសម្ភារសម្ភរណវសេន បវត្តិតំ ពោធិសត្តបដិបត្តិន្តិ អត្ថោ។ **សុការណ**ន្តិ ពោធិបរិបាចនស្ស ឯកន្តិកំ សុន្ទរំ ការណំ, កស្សបស្ស ភគវតោ បយិរុបាសនាទឹ សន្ធាយ វទតិ។ តញ្ហិ តេន សទ្ធឹ មយា ឥធ កតន្តិ វត្តព្ពតំ លភតិ។ **មន្ទហសិត**ន្តិ ឦសកំ ហសិតំ។ **កុហំ កុហ**ន្តិ ហាស-សទ្ទស្ស អនុករណមេតំ។ **ហដ្ឋបហដ្ឋាការមត្ត**ន្តិ ហដ្ឋបហដ្ឋមត្តំ។ យថា គហិតសង្កេតា “បហដ្ឋោ ភគវា”តិ សញ្ជានន្តិ, ឯវំ អាការទស្សនមត្តំ។

ឥទានិ ឥមិនា បសង្គេន តាសំ សមុដ្ឋានំ វិភាគតោ ទស្សេតុំ “**ហសិតញ្ច នាមេត**”ន្តិអាទិ អារទ្ធំ។ តត្ថ អជ្ឈុបេក្ខនវសេនបិ ហាសោ ន សម្ភវតិ, បគេវ ទោមនស្សវសេនាតិ អាហ “**តេរសហិ សោមនស្សសហគតចិត្តេហិ**”តិ។ ននុ ច កេចិ កោធវសេនបិ ហសន្តីតិ? ន, តេសម្បិ យំ តំ កោធវត្ថុ, តស្ស មយំ ទានិ យថាកាមការិតំ អាបជ្ជិស្សាមាតិ ទុវិញ្ញេយ្យន្តរេន សោមនស្សចិត្តេនេវ ហាសស្ស ឧប្បជ្ជនតោ។ **តេសូ**តិ បញ្ចសុ សោមនស្សសហគតចិត្តេសុ។ **ពលវារម្មណេ**តិ ឧឡារអារម្មណេ យមកមហាបាដិហារិយសទិសេ។ **ទុព្ពលារម្មណេ**តិ អនុឡារេ អារម្មណេ។ **ឥមស្មិំ បន ឋានេ...បេ.... ឧប្បាទេសី**តិ ឥទំ បោរាណដ្ឋកថាយំ តថា អាគតត្តា វុត្តំ។ ន អហេតុកសោមនស្សសហគតចិត្តេន ភគវតោ សិតំ ហោតីតិ ទស្សនត្ថំ។

អភិធម្មដីកាយំ (ធ. ស. មូលដី. ៥៦៨) បន “អតីតំសាទីសុ អប្បដិហតំ ញាណំ វត្វា ‘ឥមេហិ តីហិ ធម្មេហិ សមន្នាគតស្ស ពុទ្ធស្ស ភគវតោ សព្ពំ កាយកម្មំ ញាណបុព្ពង្គមំ ញាណានុបរិវត្ត’ន្តិអាទិវចនតោ (មហានិ. ៦៩, ១៥៦; ចូឡនិ. មោឃរាជមាណវបុច្ឆានិទ្ទេស ៨៥; បដិ. ម. ៣.៥; នេត្តិ. ១៥; ទី. និ. អដ្ឋ. ៣.៣០៥; វិភ. មូលដី. សុត្តន្តភាជនីយវណ្ណនា; ទី. និ. ដី. ៣.១៤១, ៣០៥) ‘ភគវតោ ឥទំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតី’តិ វុត្តវចនំ វិចារេតព្ព”ន្តិ វុត្តំ។ តត្ថ ឥមិនា ហសិតុប្បាទចិត្តេន បវត្តិយមានម្បិ ភគវតោ សិតករណំ បុព្ពេនិវាស-អនាគតំស-សព្ពញ្ញុតញ្ញាណានំ អនុវត្តកត្តា ញាណានុបរិវត្តិយេវាតិ, ឯវំ បន ញាណានុបរិវត្តិភាវេ សតិ ន កោចិ បាឡិអដ្ឋកថានំ វិរោធោ។ តថា ហិ **អភិធម្មដ្ឋកថាយំ** (ធ. ស. អដ្ឋ. ៥៦៨) “តេសំ ញាណានំ ចិណ្ណបរិយន្តេ ឥទំ ចិត្តំ ឧប្បជ្ជតី”តិ វុត្តំ។ អវស្សញ្ច ឯតំ ឯវំ ឥច្ឆិតព្ពំ, អញ្ញថា អាវជ្ជនស្សបិ ភគវតោ បវត្តិ តថារូបេ កាលេ ន សំយុជ្ជេយ្យ, តស្សបិ ហិ វិញ្ញត្តិសមុដ្ឋាបកភាវស្ស ឥច្ឆិតត្តា, តថា ហិ វុត្តំ – “ឯវញ្ច កត្វា មនោទ្វារាវជ្ជនស្សបិ វិញ្ញត្តិសមុដ្ឋាបកត្តំ ឧបបន្នំ ហោតី”តិ, ន ច វិញ្ញត្តិសមុដ្ឋាបកត្តេ តំសមុដ្ឋិតាយ វិញ្ញត្តិយា កាយកម្មាទិភាវំ អាបជ្ជនភាវោ វិពន្ធតីតិ តមេវ សន្ធាយ វទតិ។ តេនាហ “**ឯវំ អប្បមត្តកម្បី**”តិ។ សតេរិតា វិជ្ជុលតា នាម **សតេរតាវិជ្ជុលតា**។ សា ហិ ឥតរវិជ្ជុលតា វិយ ខណដ្ឋិតិកា សីឃនិរោធា ច ន ហោតិ, អបិច ខោ ទន្ធនិរោធា, តញ្ច សព្ពកាលំ ចតុទីបិកមហាមេឃតោវ និច្ឆរតិ តេនាហ “**ចាតុទ្ទីបិកមហាមេឃមុខតោ**”តិ។ អយំ កិរ តាសំ រស្មិវដ្ដីនំ ធម្មតា, យទិទំ តិក្ខត្តុំ សិរវរំ បទក្ខិណំ កត្វា ទាឋគ្គេសុយេវ អន្តរធានំ។

២៨៣. យទិបិ ចត្តារិ អសង្ខ្យេយ្យានិ កប្បានំ សតសហស្សញ្ច បញ្ញាបារមិតា បរិភាវិតា, តថាបិ ឥទានិ តំ ពុទ្ធន្តរំ តស្សា បដិបាទេតព្ពត្តា វុត្តំ “**អបរិបក្កញាណត្តា**”តិ។ កាមញ្ចស្ស ញាណាយ ឥទានិបិ បដិបាទេតព្ពតា អត្ថិ, ឯវំ សន្តេបិ ននុ សម្មាសម្ពុទ្ធេសុ បសាទេន សម្ភាវនាយ ភវិតព្ពំ តថា ចិរកាលំ បរិភាវិតត្តា, កថំ តត្ថ ហីឡនាតិ អាហ “**ព្រាហ្មណកុលេ**”តិអាទិ។ ចិរកាលបរិចិតាបិ ហិ គុណភាវនា អប្បកេនបិ អកល្យាណមិត្តសំសគ្គេន វិបរិវត្តតិ អញ្ញថត្តំ គច្ឆតិ។ តេន មហាសត្តោបិ ជាតិសិទ្ធាយំ លទ្ធិយំ ឋត្វា ជាតិសិទ្ធេន មានេន ឯវមាហ – “**កឹ បន តេន មុណ្ឌកេន សមណកេន ទិដ្ឋេនា**”តិ។ តថា ហិ វុត្តំ **អដ្ឋកថាយំ** –

“តស្មា អកល្យាណជនំ, អាសីវិសមិវោរគំ,
អារកា បរិវជ្ជេយ្យ, ភូតិកាមោ វិចក្ខណោ”តិ។ (ទី. និ. អដ្ឋ. ១.១៧០-១៧២);

ន្ហានចុណ្ណេន សុត្តេន កតា **សោត្តិ,** កុរុវិន្ទគុឡិកា, សា ឯវ សិនាយន្តិ កាយំ វិសោធេន្តិ ឯតាយាតិ **សិនានំ**។ តេនាហ – “**សោត្តិ សិនានន្តិ សិនានត្ថាយ កតសោត្តិ**”ន្តិ។

២៨៤. អរិយបរិហារេនាតិ អរិយានំ បរិហារេន, អនាគាមីនំ ន្ហានកាលេ អត្តនោ កាយស្ស បរិហារនិយាមេនាតិ អត្ថោ។ អត្តនោ ញាណសម្បត្តិយា វិភវសម្បត្តិយា **បសន្នការំ កាតុំ សក្ខិស្សតិ។ ឯតទត្ថ**ន្តិ

“អហិតនិវារណំ, ហិតេ និយោជនំ ព្យសនេ បរិវជ្ជន”ន្តិ យទិទំ, ឯតទត្ថំ មិត្តា នាម ហោន្តិ។ កេចិ “យាវេត្ថ អហុបី”តិ បឋន្តិ, តេសំ យាវ ឯត្ថ កេសគ្គគហណំ តាវ អយំ និពន្ធោ អហុបីតិ អត្ថោ។

២៨៥. **សតិបដិលាភត្ថាយា**តិ ពោធិយា មហាភិនីហារំ កត្វា ពោធិសម្ភារបដិបទាយ បូរណភាវេ សតិយា បដិលាភត្ថាយ។ ឥទានិ តស្ស សតុប្បាទនីយកថាយ បវត្តិតាការំ សង្ខេបេនេវ ទស្សេតុំ **“តស្ស ហី”**តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **ន លាមកដ្ឋានំ ឱតិណ្ណសត្តោ**តិ ឥមិនា មហាសត្តស្ស បណិធាធិមុត្តតំ ទស្សេត្វា ឯវំ បណិធាធិមុត្តិកស្ស បមាទកិរិយា ន យុត្តាតិ ទស្សេន្តោ **“តាទិសស្ស នាម បមាទវិហារោ ន យុត្តោ”**តិ អាហ។ តទា ពោធិសត្តស្ស នេក្ខម្មជ្ឈាសយោ តេលប្បទីបោ វិយ វិសេសតោ និព្ពត្តិ, តំ ទិស្វា ភគវា តទនុរូបំ ធម្មកថំ ករោន្តោ **“តាទិសស្ស...បេ.... កថេសី”**តិ។ **បរសមុទ្ទវាសី ថេរា** អញ្ញថា **វទន្តិ។ អដ្ឋកថាយំ** បន នាយំ ពុទ្ធានំ ភារោ, យទិទំ បូរិតបារមីនំ ពោធិសត្តានំ តថា ធម្មទេសនា តេសំ មហាភិនីហារសមនន្តរម្បិ ពោធិសម្ភារស្ស សយម្ភុញាណេនេវ បដិវិទិតត្តា។ តស្មា ពោធិសត្តភាវបវេទនមេវ តស្ស ភគវា អកាសីតិ ទស្សេតុំ **“សតិបដិលាភត្ថាយា”**តិអាទិ វុត្តំ។ **សតិបដិលាភត្ថាយា**តិ សម្មាបដិបត្តិយា ឧជ្ជលនេ បាក ដករសតិបដិលាភាយ។

២៨៦. ញាណញ្ហិ កិលេសធម្មវិទាលនបទាលនេហិ សិង្គំ វិយាតិ **សិង្គំ**។ តញ្ហិ បដិបត្តិយា ឧបត្ថម្ភិតំ ឧស្សិតំ នាម ហោតិ, តទភាវេ **បតិតំ** នាម។ កេចិ បន វីរិយំ សិង្គន្តិ វទន្តិ។ តស្មិំ សម្មប្បធានវសេន បវត្តេ ពាហិរបព្ពជ្ជំ ឧបគតាបិ មហាសត្តា វិសុទ្ធាសយា អប្បិច្ឆតាទិគុណសមង្គិនោ យថារហំ គន្ថធុរំ វាសធុរញ្ច បរិព្រូហយន្តា វិហរន្តិ, បគេវ ពុទ្ធសាសនេ អប្បិច្ឆតាទីហីតិ អាហ **“ចតុបារិសុទ្ធិសីលេ បនា”**តិអាទិ។ វិបស្សនំ ព្រូហេន្តា សិខាប្បត្តវិបស្សនា ហោន្តីតិ វុត្តំ – **“យាវ អនុលោមញាណំ អាហច្ច តិដ្ឋន្តី”**តិ, អនុលោមញាណតោ ឱរមេវ វិបស្សនំ ឋបេន្តីតិ អត្ថោ។ **មគ្គផលត្ថំ វាយាមំ ន ករោន្តិ** បញ្ញាបារមិតាយ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណគព្ភស្ស អបរិបុណ្ណត្តា អបរិបក្កត្តា ច។

២៨៧. **ថេរេហី**តិ វុទ្ធតរេហិ។ **និវាសេ សតី**តិ យស្មិំ ឋានេ បព្ពជិតោ, តត្ថេវ និវាសេ។ **វប្បកាលតោ**តិ សស្សានំ វប្បកាលតោ។ បុព្ពេ វិយ តតោ បរំ តិខិណេន សូរិយសន្តាបេន បយោជនំ នត្ថីតិ វុត្តំ – **“វប្បកាលេ វិតានំ វិយ ឧបរិ វត្តកិលញ្ជំ ពន្ធិត្វា”**តិ។ **បុងកេ**តិ កលាបេ។

២៨៨. បច្ចយសាមគ្គិហេតុកត្តា ធម្មប្បវត្តិយា បទេសតោ បរិញ្ញាវត្ថុកាបិ អរិយា ឧបដ្ឋិតេ ចិត្ត វិឃាតបច្ចយេ យទេតំ នាតិសារជ្ជំ, តទេវំ គណ្ហន្តីតិ អយមេត្ថ ធម្មតាតិ អាហ – **“អលាភំ អារព្ភ ចិត្តញ្ញថត្ត”**ន្តិអាទិ។ **សោ**តិ កិកី កាសិរាជា។ **ព្រាហ្មណភត្តោ**តិ ព្រាហ្មណេសុ ភត្តោ។ **ទេវេ**តិ ព្រាហ្មណេ សន្ធាយាហ។ **ភូមិទេវា**តិ តេសំ សមញ្ញា, តទា ព្រាហ្មណគរុកោ លោកោ។ តទា ហិ កស្សបោបិ ភគវា ព្រាហ្មណកុលេ និព្ពត្តិ។ **ធីតុ អវណ្ណំ វត្វា**តិ, “មហារាជ, តវ ធីតា ព្រាហ្មណសមយំ បហាយ មុណ្ឌបាសណ្ឌិកសមយំ គណ្ហី”តិអាទិនា រាជបុត្តិយា អគុណំ វត្វា។ **វរំ គណ្ហីសុ** ញាតកា។ **រជ្ជំ និយ្យាតេសិ** “មា មេ វចនំ មុសា អហោសិ, អដ្ឋមេ ទិវសេ និគ្គណ្ហិស្សាមី”តិ។

បាវនអស្សនយនវសេន សម្មា បាវិកតត្តា **បរិសុទ្ធតណ្ឌុលានិ**។ បាឡិយំ **តណ្ឌុលបដិភស្តានី**តិ តណ្ឌុល ខណ្ឌានិ។ **មុគ្គបដិភស្តកឡាយបដិភស្តេសុបិ** ឯសេវ នយោ។

២៨៩. **កោ នុ ខោ**តិ កុម្ភត្ថេ បច្ចត្តវចនន្តិ អាហ – **“កុហីំ នុ ខោ”**តិ បារិបូរិ យោជីយន្តិ ព្យញ្ជន ភោជនានិ ឯត្ថាតិ បរិយោគោ, តតោ **បរិយោគា**។ តេនាហ **“សូបភាជនតោ”**តិ។ **សញ្ញំ ទត្វា**តិ វុត្តំ សព្ពំ អាចិក្ខិត្វា គុម្ភាកំ អត្ថាយ សម្បាទេត្វា និក្ខិត្តោ ឧបដ្ឋាកោតិ ភគវតោ អារោចេថាតិ សញ្ញំ ទត្វា។ **អតិវិស្សត្ថោ**តិ អតិវិយ វិស្សត្ថោ។ **បញ្ចវណ្ណា**តិ ខុទ្ទិកាទិវសេន បញ្ចប្បការា។

២៩០. **កិន្តិ** និស្សក្កេ បច្ចត្តវចនំ, កស្មាតិ អត្ថោ? **ធម្មិកោ**តិ ឥមិនា អាគមនសុទ្ធី ទស្សេតិ ។ **ភិក្ខូនំ បត្តេ ភត្តសទិសោ**តិ ឥមិនា ឧបាសកេន សត្ថុ បរិច្ចត្តភាវំ តត្ថ សត្ថុនោ ច អបរិសង្កតំ ទស្សេតិ។ **សិក្ខាបទវេលា នាម នត្ថី**តិ ធម្មស្សាមិភាវតោ សិក្ខាបទមរិយាទា នាម នត្ថិ បណ្ណត្តិវជ្ជេ, បកតិវជ្ជេ បន សេតុឃាតោ ឯវ។

២៩១. ឆទនដ្ឋានេ យទាកាសំ, តទេវ តស្ស គេហស្ស ឆទនន្តិ **អាកាសច្ឆទនំ។ បកតិយា ឧតុផរណ មេវា**តិ ឆាទិតេ យាទិសំ ឧតុ, ឆទនេ ឧត្តិណភាវេបិ តម្ហិ គេហេ តាទិសមេវ ឧតុផរណំ អហោសិ។ **តេសំយេវា**តិ តេសំ ឃដិការស្ស មាតាបិតូនំ ឯវ។

២៨២. “ចតស្សោ មុដ្ឋិយោ ឯកោ កុឌុវោ, ចត្តារោ កុឌុវា ឯកោ បត្ថោ, ចត្តារោ បត្ថា ឯកោ អាឡ្ហកោ, ចត្តារោ អាឡ្ហកា ឯកំ ទោណំ, ចត្តារិ ទោណានិ ឯកា មានិកា, ចតស្សោ មានិកា ឯកា ខារី, វីសតិ ខារិកា ឯកោ វាហោតិ តទេវ ឯកសកដ”ន្តិ **សុត្តនិបាតដ្ឋកថាទីសុ** (សុ. និ. អដ្ឋ. ២.៦៦២) វុត្តំ, តេន បន **“ទ្វេ សកដានិ ឯកោ វាហោ”**តិ វុត្តំ។ **តេលផាណិតាទិ**ន្តិ **អាទិ**-សទ្ទេន សប្បិអាទី មរិចាទិកដុកភណ្ឌញ្ច សង្គណ្ហាតិ។ **នាហំ វញ្ញោ ទិដ្ឋបុព្ពោ**, កុតោ បរិប្លវស្សោតិ អធិប្បាយោ។ **នច្ចិត្វាតិ** នច្ចំ ទត្វា។

យដិការសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

២. រដ្ឋបាលសុត្តវណ្ណនា

២៨៣. ថូលមេវ ថុល្លំ, ថុល្លា វិបុលា មហន្តា កោដ្ឋា ជាតា ឥមស្សាតិ **ថុល្លកោដ្ឋិក**ន្តិ ឱទនបូបបហូតវសេន លទ្ធនាមោ និគមោ។ **អដ្ឋកថាយំ** បន **ថុល្លកោដ្ឋ**ន្តិ អត្ថោ វុត្តោ។ តេន បាឡិយំ ឥក-សទ្ទេន បទវឌ្ឍនំ កតន្តិ ទស្សេតិ។

២៨៤. **រដ្ឋបាលោ**តិ ឥទំ តស្ស កុលបុត្តស្ស នាមំ។ បវេណិវសេន អាគតកុលវំសានុគតន្តិ សមុទាគមតោ បដ្ឋាយ ទស្សេតុំ **“កស្មា រដ្ឋបាលោ”**តិអាទិ វុត្តំ។ **សន្ធារេតុ**ន្តិ វិនាសនតោ បុព្ពេ យាទិសំ, តថេវ សម្មទេវ ធារេតុំ សមត្ថោ។ **សទ្ធា**តិ កម្មផលសទ្ធាយ សម្បន្នា។ **សាមណេរំ ទិស្វា**តិ សិក្ខាកាមតាយ ឯតទគ្គេ ឋបិយមានំ ទិស្វា។

សហ វញ្ញាតិ **សរាជិកំ**, វញ្ញា សទ្ធឹ រាជបរិសំ។ **ចាតុវណ្ណ**ន្តិ ព្រាហ្មណាទិចតុវណ្ណសមុទាយំ។ **បោសេតុ**ន្តិ វឌ្ឍេតុំ ទានាទីហិ សង្គហវត្ថូហិ សង្គណ្ហិតុំ។ **យំ** កុលំ។ **បហោស្សតី**តិ សក្ខិស្សតិ។

តេន តេន មេ ឧបបរិក្ខតោតិ “កាមា នាមេតេ អនិច្ចា ទុក្ខា វិបរិណាមធម្មា, អដ្ឋិកង្កលូបមា”តិ (ម. និ. ១.២៣៤; បាចិ. ៤១៧; មហានិ. ៣, ៦) ច អាទិនា យេន យេន អាការេន កាមេសុ អាទីនវំ ឱការំ សំកិលេសំ, តព្ពិបរិយាយតោ នេក្ខម្មេ អានិសំសំ គុណំ បកាសេន្តំ ភគវតា ធម្មំ ទេសិតំ អាជានាមិ, តេន តេន បការេន ឧបបរិក្ខតោ វីមំសន្តស្ស មយ្ហំ **ឯវំ ហោតិ** ឯវំ ឧបដ្ឋាតិ។ **សិក្ខត្តយព្រហ្មចរិយ**ន្តិ អធិសីលាទិសិក្ខត្តយសង្គហំ សេដ្ឋចរិយំ។ អខណ្ឌាទិភាវាបាទនេន **អខណ្ឌំ** លក្ខណវចនញ្ហេតំ។ កញ្ចិបិ សិក្ខេកទេសំ អសេសេត្វា ឯកន្តេនេវ បរិបូរេតព្ពតាយ **ឯកន្តបរិបុណ្ណំ**។ ចិត្តុប្បាទមត្តម្បិ សំកិលេសមលំ អនុប្បាទេត្វា អច្ចន្តមេវ វិសុទ្ធំ កត្វា បរិ ហរិតព្ពតាយ **ឯកន្តបរិសុទ្ធំ**។ តតោ ឯវ សង្ខំ វិយ លិខិតន្តិ **សង្ខលិខិតំ**។ តេនាហ **“លិខិតសង្ខសទិស”**ន្តិ។ ទាឋិកាបិ មស្សុគ្គហណេនេវ គហេត្វា **“មស្សុ”**ន្ត្វេវ វុត្តំ, ឧត្តរាធរមស្សុន្តិ អត្ថោ។ កសាយេន រត្តានិ **កាសាយានិ។ អននុញ្ញាតំ បុត្តំ ន បព្ពាជេតិ** “មាតាបិតូនំ លោកិយមហាជនស្ស ចិត្តញ្ញថត្តំ មា ហោតូ”តិ។ តថា ហិ សុទ្ធោទនមហារាជស្ស តថា វរោ ទិន្នោ។

២៨៥. បិយាយិតព្ពតោ **បិយោ**តិ អាហ **“បីតិជនកោ”**តិ។ មនស្ស អប្បាយនតោ **មនាបោ**តិ អាហ **“មន វឌ្ឍនកោ”**តិ។ **សុខេធិតោ** តរុណទារកកាលេ។ តតោ បរញ្ច សប្បិខីរាទិសាទុរសមនុញ្ញភោជនាទិអាហារ សម្បត្តិយា **សុខបរិភតោ។** អថ វា ទន្តភត្តិកធាតិជនាទិបរិជនសម្បត្តិយា ថេវ បរិច្ឆទសម្បត្តិយា ច ឧឡារ បណីតសុខបច្ចយូបហារេហិ ច **សុខេធិតោ**, អកិច្ឆេនេវ ទុក្ខប្បច្ចយវិនោទនេន **សុខបរិភតោ**។ អជ្ឈត្តិកង្គសម្បត្តិយា វា **សុខេធិតោ**, ពាហិរង្គសម្បត្តិយា **សុខបរិភតោ។ កស្សចី**តិ ឧបយោគត្ថេ សាមិវចនំ, កិញ្ចីតិ វុត្តំ ហោតិ, អយមេវ វា បាឋោ។ តថា ហិ **“អប្បមត្តកម្បិ កលភាគំ ទុក្ខស្ស ន ជានាសី”**តិ អត្ថោ វុត្តោ។ **ឯវំ សន្តេ**តិ ននុ មយំ រដ្ឋបាល មរណាទីសុ កេនចិ ឧបាយេន អប្បតីការេន មរណេនបិ តយា អកាមកាបិ វិនា ភវិស្សាម, ឯវំ សតិ។ **យេនា**តិ យេន ការណេន។ **កឹ បនា**តិ ឯត្ថ **កិ**ន្តិ ការណត្ថេ បច្ចត្តវចនន្តិ ទស្សេន្តោ អាហ **“កេន បន ការណេនា”**តិ។

២៨៦. **បរិចារេហី**តិ បរិតោ តត្ថ តត្ថ យថាសកំ វិសយេសុ ចារេហិ។ តេនាហ **“ឥតោ ចិតោ ច ឧបនេហី”**តិ។ **បរិចារេហី**តិ វា សុខូបករណេហិ អត្តានំ បរិចារេហិ, អត្តនោ បរិចរណំ ការេហិ។ តថាភូតោ ច យស្មា លឡន្តោ កីឡន្តោ នាម ហោតិ, តស្មា **“លឡា”**តិអាទិ វុត្តំ។ និច្ចទានំ **ទានំ** នាម, ឧបោសថទិវសាទីសុ ទាតព្ពំ អតិរេកទានំ **បទានំ** នាម។ បវេណីរក្ខណវសេន វា ទីយមានំ **ទានំ** នាម, អត្តនាវ បដ្ឋបេត្វា ទីយមានំ **បទានំ** នាម។ បចុរជនសាធារណំ វា នាតិឧឡារំ **ទានំ** នាម, អនញ្ញសាធារណំ អតិឧឡារំ **បទានំ** នាម។ **ឧទ្ទស្សេតព្ពោតិ ឧទ្ទំ ទស្សេតព្ពោ**។ កុតោ ឧទ្ទំ តេ ទស្សេតព្ពោ? បព្ពជិតតោ ឧទ្ទំ អត្តានំ មាតាបិតរោ ទស្សេតព្ពោ, តេនាហ **“យថា”**តិអាទិ។

២៩៩. ពលំ គហេត្វាតិ ឯត្ថ ពលគ្គហណំ នាម កាយពលស្ស ឧប្បាទនមេវាតិ អាហ “**កាយពលំ ជនេត្វា**”តិ។ **ឯវំ វិហរន្តោ**តិ យថា បាឡិយំ វុត្តំ ឯវំ ឯកោ វូបកដ្ឋោ អប្បមត្តោ វិហរន្តោ។ **តស្មា**តិ យស្មា នេយ្យោ, ន ឧគ្ឃដិតញ្ញូ, ន ច វិបញ្ចិតញ្ញូ, តស្មា។ ចិរេន បព្ពជិតោ **ទ្វាទសមេ វស្សេ អរហត្តំ បាបុណិ**។ យំ បន វុត្តំ បាឡិយំ “ន ចិរស្សេវា”តិ, តំ សន្ធិ វស្សានិ តតោ អធិកម្បិ វិបស្សនាបរិវាសំ វសន្តេ ឧបាទាយ វុត្តំ។

សត្តទ្វារកោដ្ឋកស្សាតិ សត្តកគព្ភន្តរទ្វារកោដ្ឋកសីសេន គព្ភន្តរានិ វទតិ។ **បហរាបេតី**តិ វឍេវុឌ្ឍានុរូបំ កប្បាបនាទិនា អលង្ការាបេតិ។ អន្តោជាតតាយ ញាតិសទិសី ទាសី **ញាតិទាសី**។ បូតិភាវេនេវ លក្ខិតព្ពោ ទោសោ វា អភិទោសោ, សោវ **អាភិទោសិកោ,** អភិទោសំ វា បច្ឆូសកាលំ គតោ បត្តោ អតិក្កន្តោតិ **អាភិទោសិកោ**។ តេនាហ “**ឯករត្តាតិក្កន្តស្សា**”តិអាទិ ។ **អបរិភោគារហោ** បូតិភូតភាវេន។ **អរិយវោហារេនា**តិ អរិយសមុទាចារេន។ អរិយា ហិ មាតុគាមំ ភគិនិវាទេន សមុទាចរន្តិ។ **និស្សដ្ឋបរិគ្គហ**ន្តិ បរិច្ចត្តាលយំ។ **វត្តុំ វដ្ដតី**តិ និរបេក្ខភាវតោ វុត្តំ, ឥធ បន វិសេសតោ អបរិភោគារហត្តាវ វត្តុនោ។ និមីយតិ សញ្ញាយតីតិ **និមិត្តំ,** តថាសល្លក្ខិតោ អាការោតិ អាហ “**អាការំ អគ្គហេសី**”តិ។

៣០០. ឃរំ បវិសិត្វាតិ គេហសាមិនិយា និសីទិតព្ពដ្ឋានភូតំ អន្តោគេហំ បវិសិត្វា។ **អាលបនេ**តិ ទាសិជនស្ស អាលបនេ។ **ពហិ និក្ខមន្តា**តិ យថាវុត្តអន្តោគេហតោ ពហិ និក្ខមន្តិយោ។ **ឃរេសុ សាលា ហោន្តី**តិ ឃរេសុ ឯកមន្តេ ភោជនសាលា ហោន្តិ បាការបរិក្ខិត្តា សុសំវិហិតទ្វារពន្ធា សុសម្មដ្ឋវាលិកង្គណា។

អនោកប្បនំ អសទ្ទហនំ។ **អមរិសនំ** អសហនំ។ **អនាគតវចនំ** អនាគតសទ្ទប្បយោគោ, អត្ថោ បន វត្តមានកាលិកោវ។ តេនាហ “**បច្ចក្ខម្បី**”តិ។ **អរិយិទ្ធិយ**ន្តិ “បដិកូលេ អបដិកូលសញ្ញី វិហរតី”តិ (អ. និ. ៥.១៤៤) ឯវំ វុត្តអរិយិទ្ធិយំ។

បូតិកុម្មាសោ ឆឌ្ឌនីយធម្មោ តស្ស គេហតោ លទ្ធោបិ ន ទាតព្ពយុត្តកោ ទាសិជនេន ទិន្នោតិ អាហ “**ទេយ្យធម្មវសេន នេវ ទានំ អលត្ថម្ហា**”តិ។ “ឥមេហិ មុណ្ឌកេហី”តិអាទិនា និត្ថុននវចនេន បច្ចក្ខានំ អត្ថតោ លទ្ធមេវ, តស្ស បន ឧជុកផាសុសមាចារវសេន អលទ្ធត្តា វុត្តំ “**ន បច្ចក្ខាន**”ន្តិ។ តេនាហ – “**បដិសន្ថារវសេន បច្ចក្ខានម្បិ ន អលត្ថម្ហា**”តិ។ “នេវ ទាន”ន្តិអាទិ បច្ឆាសីសាយ អក្ខន្តិយា ច វុត្តំ វិយ បចុរជនោ មញ្ញេយ្យាតិ តន្និវត្តនត្ថំ អធិប្បាយមស្ស វិវរិតុំ “**កស្មា បនា**”តិអាទិ វុត្តំ។ **សុត្តិកាបដិច្ឆន្ន**ន្តិ សិប្បិកាឆទាហិ ឆន្នំ។

ឧក្កដ្ឋឯកាសនិកតាយាតិ ឥទំ ភូតកថនមត្តំ ថេរស្ស តថាភាវទីបនតោ។ មុទុកស្សាបិ ហិ ឯកាសនិកស្ស យាយ និសជ្ជាយ កិញ្ចិមត្តំ ភោជនំ ភុត្តំ, វុត្តសីសេនបិ តតោ វុដ្ឋិតស្ស បុន ភុញ្ជិតុំ ន វដ្ដតិ។ តេនាហ តិបិដកចូឡាភយត្ថេរោ “អាសនំ វា រក្ខេយ្យ ភោជនំ វា”តិ។ **ឧក្កដ្ឋសបទានចារិកោ**តិ បុរតោ បច្ឆតោ ច អាហដភិក្ខម្បិ អគ្គហេត្វា ពហិទ្វារេ បត្វា បត្តវិស្សជ្ជនមេវ ករោតិ។ ឯតេនេវ ថេរស្ស ឧក្កដ្ឋបិណ្ឌបាតិកភាវោ ទីបិតោ។ តេនាហ – “**ស្វាគតនាយ ភិក្ខុំ នាម នាធិវាសេតី**”តិ។ អថ កស្មា អធិវាសេសីតិ អាហ “**មាតុ អនុគ្គហេនា**”តិអាទិ ។ បណ្ឌិតា ហិ មាតាបិតូនំ អាចរិយុបជ្ឈាយានំ វា កាតព្ពំ អនុគ្គហំ អជ្ឈុបេក្ខិត្វា ធុតង្គសុទ្ធិកា ន ភវន្តិ។

៣០១. បយុត្តន្តិ វឌ្ឍិវសេន បយោជិតំ, តទ្ទិគលោបំ កត្វា វុត្តន្តិ វេទិតព្ពំ យថា អញ្ញត្ថាបិ “បិតាមហំ ធនំ លទ្ធា, សុខំ ជីវតិ សញ្ចយោ”តិ ។ **ជេដ្ឋកិត្តិយោ**តិ បធានិត្ថិយោ។ **ឥតោ**តិ ឥមស្មិំ កុលេ អនុភវិតព្ពវិភវសម្បត្តិតោ។ **អញ្ញតោ**តិ ឥមស្ស ទិន្នត្តា អញ្ញស្មិំ កុលេ អនុភវិតព្ពសម្បត្តិតោ។

៣០២. ចិត្តវិចិត្តន្តិ កប្បនាយ ចេវ អរហរូបេន អលង្ការាទិនា ច ចិត្តិតញ្ចេវ វិចិត្តិតញ្ច។ **វណកាយ**ន្តិ វណភូតំ កាយំ។ **សមន្តតោ ឧស្សិត**ន្តិ ហេដ្ឋិមកាយវសេន ហេដ្ឋា ឧបរិ ច សន្ធិស្សិតំ។ **និច្ចាតុរ**ន្តិ អភិណ្ហប្បដិបីឡិតំ, សទា ទុក្ខិតំ វា។ **ពហុសង្កប្ប**ន្តិ រាគវត្ថុភាវេន អភិជនេហិ ហាវភាវវិលាសវសេន, អាមិសវសេន ច សោណសិង្គាលាទីហិ ពហូហិ សង្កប្បេតព្ពំ។ **ឋិតី**តិ អវដ្ឋានំ អវិបរិណាមោ នត្ថិ។ តេនាហ – “**ភិជ្ជនធម្មតាវ និយតា**”តិ, បរិស្សវភាវាបត្តិ ចេវ វិនាសបត្តិ ច ឯកន្តិកាតិ អត្ថោ។

ចិត្តកតម្បីតិ គន្ធាទីហិ ចិត្តកតម្បិ។ **រូប**ន្តិ សរីរំ។

អលត្តកកតាតិ បិណ្ឌិអលត្តកេន សុវណ្ណកតា។ តេនាហ “**អលត្តកេន រញ្ជិតា**”តិ។ **ចុណ្ណកមក្ខិត**ន្តិ ទោសនីហរណេហិ គាបទហនាទីហិ កតាភិសង្ខារមុខំ គោរោចនាទីហិ ឱភាសនកចុណ្ណេហិ មក្ខិតំ, តេនាហ “**សាសបកក្កេនា**”តិអាទិ។

វសោទកេនាតិ សរលនិយ្យាសរសមិស្សេន ឧទកេន។ **អាវត្តនបរិវត្តេ កត្វា**តិ អាវត្តនបរិវត្តនវសេន នគេ កត្វា។ **អដ្ឋបទករចនាយា**តិ ភិត្តិកូដទ្វចន្ទាទិវិភាគាយ អដ្ឋបទករចនាយ។

វិវរមានេតិ "អយំ បលាយតិ, គណ្ហ គណ្ហា"តិ វិវរមានេ។ ហិរញ្ញសុវណ្ណឱរោធេតិ វត្តព្ពំ។

៣០៣. ឧស្សិតាយ ឧស្សិតាយាតិ កុលវិភវពាហុសច្ចបញ្ញាសម្បត្តិយា ឧគ្គតាយ ឧគ្គតាយ។ **អភិលក្ខិតោ** ឧឡារភាវេន។

៣០៤. បរិជុញ្ញានីតិ បរិហានានិ។ យេ ព្យាធិនា អភិភូតា សត្តា ជិណ្ណកប្បា វយោហានិសត្តា វិយ ហោន្តិ, តតោ និវត្តេន្តោ **"ជរាជិណ្ណោ"**តិ អាហ។ **វយោវុឌ្ឍោ**, ន សីលាទិវុឌ្ឍោ។ មហត្តំ លាតិ គណ្ហាតីតិ មហល្លកោ, ជាតិយា មហល្លកោ, ន វិភវាទិនាតិ **ជាតិមហល្លកោ** ។ ទ្វត្តិរាជបរិវត្តសង្ខាតំ អទ្ធានំ កាលំ គតោ វីតិវត្តោតិ **អទ្ធគតោ**។ តថា ច បឋមវយំ មជ្ឈិមវយញ្ច អតីតោ ហោតីតិ អាហ **"អទ្ធានំ អតិក្កន្តោ"**តិ។ ជិណ្ណាទិបទេហិ បឋមវយមជ្ឈិមវយស្ស ពោធិតត្តា អនុប្បត្តតាវិសិដ្ឋោ វយ-សទ្ទោ ឱសានវយវិសយោតិ អាហ **"បច្ឆិមវយំ អនុប្បត្តោ"**តិ។

"អប្បិច្ឆោ, អប្បុឌំសមកសវាតាតបសរីសបសម្ផស្សោ"តិ (អ. និ. ១០.១១) ឯវមាទីសុ វិយ អប្ប-សទ្ទោ អភាវត្ថោតិ អធិប្បាយេនាហ **"អប្បាពាធោតិ អរោគោ, អប្បាតង្កោតិ និទ្ទុក្ខោ"**តិ។ អប្បត្ថោ វា ឥធ, តត្ថាបិ អប្ប-សទ្ទោ ទដ្ឋព្ពោ។ ឯវញ្ហិ "យោ ហិ, គហបតិ, ឥមំ បូតិកាយំ បរិហរន្តោ មុហុត្តម្បិ អារោគ្យំ បដិជានេយ្យ កិមញ្ញត្រ ពាល្យា"តិ (សំ. និ. ៣.១) សុត្តបទំ សមត្ថិតំ ហោតិ។ វិបច្ចនំ វិបាកោ, សោ ឯវ វេបាកោ។ សមោ វេបាកោ ឯតិស្សា អត្ថីតិ **សមវេបាកិនី,** តាយ។ តេនេវ សមវេបាកិនិភាវេន សព្ពម្បិ សម្មទេវ គណ្ហាតិ ធារេតីតិ **គហណី**។ គហណិសម្បត្តិយា ហិ យថាភុត្តអាហារោ សម្មទេវ ជីរន្តោ សរីរេ តិដ្ឋតិ, នោ អញ្ញថា **ភុត្តភុត្តោ អាហារោ ជីរតិ** គហណិយា តិក្ខភាវេន។ **តថេវ តិដ្ឋតី**តិ ភុត្តាការេនេវ តិដ្ឋតិ គហណិយា មន្ទភាវតោ។ **ភត្តច្ឆន្ទោ ឧប្បជ្ជតេវ** ភុត្តអាហារស្ស សម្មា បរិណាមំ គតត្តា។ **តេនេវា**តិ សមវេបាកិនិភាវេនេវ។ បត្តានំ ភោគានំ បរិក្ខយមានំ ន សហសា ឯកជ្ឈំយេវ បរិក្ខយំ គច្ឆន្តិ, អថ ខោ អនុក្កមេន, តថា ញាតយោបីតិ អាហ **"អនុបុព្ពេនា"**តិ។ **ឆាតកភយាទិនា**តិ **អាទិ**-សទ្ទេន ព្យាធិភយាទី សង្គណ្ហាតិ។

៣០៥. ឧទ្ទេសសីសេន និទ្ទេសោ គហិតោតិ អាហ **"ធម្មនិទ្ទេសា ឧទ្ទិដ្ឋា"**តិ។ យស្មា វា យេ ធម្មា ឧទ្ទិសិតព្ពដ្ឋេន "ឧទ្ទេសា"តិ វុច្ចន្តិ។ តេវ ធម្មា និទ្ទិសិតព្ពដ្ឋេន និទ្ទេសាតិ **"ធម្មនិទ្ទេសា ឧទ្ទិដ្ឋា"**តិ អត្ថោ វុត្តោ។ អថ វា យេ ធម្មា អនិច្ចតាទិវិភាវនវសេន ឧទ្ទំ ឧទ្ទំ ទេសេស្សន្តិ, តេ ធម្មា តថេវ និស្សេសតោ ទេសេស្សន្តីតិ ឯវំ ឧទ្ទេសនិទ្ទេសបទានំ អនត្ថន្តរតា វេទិតព្ពា។ **ឥត្តា**តិ ជរាមរណសន្តិកេ។ អទ្ធុវោតិ និទ្ធុវោ ន ថិរោ, អនិច្ចោតិ អត្ថោ។ តេនាហ **"ធុវដ្ឋានវិរហិតោ"**តិ, អជាតាភូតាសង្ខតធុវភាវការណវិរិត្តោតិ អត្ថោ។ **ឧបនីយ្យតី**តិ វា ជរាមរណេន លោកោ សម្មា នីយតិ, តស្មា អទ្ធុវោតិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ **តាយិតុន្តិ** ជាតិអាទិព្យសនតោ រក្ខិតុំ **សមត្ថេន** ឥស្សរេន អត្តនា **វិរហិតោ**តិ។ "ឥមំ លោកំ ឥតោ វដ្ដទុក្ខតោ មោចេស្សាមិ, ជរាព្យាធិមរណានំ តំ អធិភវិតុំ ន ទស្សាមី"តិ ឯវំ អភិសរតីតិ អភិស្សរណំ, លោកស្ស សុខស្ស ទាតា ហិតស្ស វិធាតា កោចិ ឥស្សរោ, តទភាវតោ អាហ **"អនភិស្សរោតិ អសរណោ"**តិ។ **និស្សកោ** មមាយិតព្ពវត្ថុអភាវតោ, តេនាហ **"សកភណ្ឌវិរហិតោ"**តិអាទិ។ តណ្ហាយ វសេ ជាតោ តណ្ហាយ វិជិតោតិ កត្វា **"តណ្ហាយ ទាសោ"**តិ វុត្តំ។

៣០៦. ហត្ថិវិសយត្តា ហត្ថិសន្និស្សិតត្តា វា ហត្ថិសិប្បំ "ហត្ថី"តិ គហិតន្តិ អាហ – **"ហត្ថិស្មិន្តិ ហត្ថិសិប្បេ"**តិ, សេសបទេសុបិ ឯសេវ នយោ។ សាតិសយំ ឩរុពលំ ឯតស្ស អត្ថីតិ **ឩរុពលី**តិ អាហ – **"ឩរុពលសម្បន្នោ"**តិ, តមេ វត្តុំ បាកដំ កត្វា ទស្សេតុំ **"យស្ស ហី"**តិអាទិ វុត្តំ។ **អភិន្នំ** បរសេនំ **ភិន្ទតោ ភិន្នំ** សកសេនំ សន្ធារយតោ ឧបត្ថម្ភយតោ។ **ពាហុពលី**តិ ឯត្ថាបិ "យស្ស ហិ ផលកញ្ច អាវុធញ្ច គហេត្វា"តិអាទិនា អត្ថោ វត្តព្ពោ, ឥធ បន បរហត្ថគតំ រជ្ជំ អាហរិតុំ ពាហុពលន្តិ យោជនា។ យថា ហិ "ឩរុពលី"តិ ឯត្ថាបិ ពាហុពលំ អនាមសិត្វា អត្ថោ, ឯវំ "ពាហុពលី"តិ ឯត្ថ ឩរុពលំ អនាមសិត្វា អត្ថោ វេទិតព្ពោ, អាហិតោ អហំមានោ ឯត្ថាតិ អត្តា, អត្តភាវោ។ អលំ សមត្ថោ អត្តា ឯតស្សាតិ អលមត្តោតិ អាហ **"សមត្ថអត្តភាវោ"**តិ។

បរិយោធាយាតិ វា បរិតោ អារក្ខំ ឱទហិត្វា។ "សំវិជ្ជន្តេ ខោ, ភោ រដ្ឋបាល, ឥមស្មឹ រាជកុលេ ហត្ថិកាយាបិ...បេ.... វត្តិស្សន្តី"តិ **ឥទម្បិ សោ រាជា ឧបរិ ធម្មុទ្ទេសស្ស ការណំ អាហរន្តោ អាហ**។

វុត្តស្សេវ អនុ បច្ឆា គាយនវសេន កថនំ **អនុគីតិ**។ តា បន គាថា ធម្មុទ្ទេសានំ ទេសនានុបុព្ពី អនាទិយិត្វាបិ យថារហំ សង្គណ្ហនវសេន អនុគីតាតិ អាហ **"ចតុន្នំ ធម្មុទ្ទេសានំ អនុគីតិ"**ន្តិ។

៣០៧. ឯកន្តិ ឯកជាតិយំ។ វត្ថុកាមកិលេសកាមា វិសយភេទេន ភិន្ទិត្វា តថា វុត្តាតិ ទដ្ឋព្ពោ។

សាគរន្តេនាតិ សាគរបរិយន្តេន។

អហោ វតាតិ សោចនេ និបាតោ, “អហោ វត បាបំ កតំ មយា”តិអាទីសុ វិយ។ **អមរា**តិអាទីសុ **អាហូ**តិ កថេន្តិ។ មតំ ឧទ្ទិស្ស “អម្ម”ន្តិ វត្តព្ពេ សោករសេន “អមរ”ន្តិ វុច្ចតិ។

វោសានន្តិ និដ្ឋំ, បរិយោសានន្តិ អត្ថោ។ **សារា**តិ បញ្ញា ឯវ។ **ធនតោ**តិ សព្ពធនតោ។ **ឧត្តមតរា** សេដ្ឋា, តេនេវាហ “បញ្ញាជីវិំ ជីវិតមាហុ សេដ្ឋ”ន្តិ (សំ. និ. ១.២៤៦; សុ. និ. ១៨៤)។

តេសុ បាបំ ករោន្តេសុ សត្តេសុ, និទ្ធារណេ ចេតំ ភុម្មវចនំ។ **បរម្បរាយា**តិ អត្តភាវបរម្បរាយ។ **សំសារំ អាបជ្ជិត្វា**តិ ភវាទីសុ សំសារស្ស អាបជ្ជនហេតុំ អាបជ្ជន្តោ បរលោកំ ឧបេតិ, បរលោកំ ឧបេន្តោវ ពហុវិធទុក្ខសង្ខាតំ គព្ភញ្ច ឧបេតិ។ **តាទិសស្សា**តិ តថារូបស្ស គព្ភវាសទុក្ខាទីនំ អធិដ្ឋានភូតស្ស **អប្បបញ្ញស្ស អញ្ញោ អប្បបញ្ញោ** ច **អភិសទ្ទហន្តោ** ហិតសុខាវហន្តិ បត្តិយាយន្តោ។

“បាបធម្មោ”តិ វុត្តត្តា តាទិសស្ស បរលោកោ នាម ទុគ្គតិ ឯវាតិ អាហ “**បរម្ហិ អបាយលោកេ**”តិ។

វិវិធរូបេនាតិ រូបសទ្ទាទិវសេន តត្ថបិ បណីតតរាទិវសេន ពហុវិធរូបេន។

សាមញ្ញមេវាតិ សមណភាវោ ឯវ សេយ្យោ។ ឯត្ថ ច អាទិតោ ទ្វីហិ គាថាហិ ចតុត្ថោ ធម្មុទ្ទេសោ អនុគីតោ។ ចតុត្ថគាថាយ តតិយោ។ បញ្ចមគាថាយ ទុតិយោ។ ឆដ្ឋគាថាយ ទុតិយតតិយា។ សត្តមគាថាយ បឋមោ ធម្មុទ្ទេសោ អនុគីតោ, អដ្ឋមាទីហិ បវត្តិនិវត្តីសុ កាមេសុ នេក្ខម្មេ ច យថារហំ អាទីនវានិសំសំ វិភាវេត្វា អត្តនោ បព្ពជ្ជការណំ បរមតោ ទស្សេន្តោ យថាវុត្តធម្មុទ្ទេសំ និគមេតិ, តេន វុត្តំ “តា បន គាថា ធម្មុទ្ទេសានំ ទេសនានុបុព្ពី អនាទិយិត្វាបិ យថារហំ សង្គណ្ហនវសេន អនុគីតា”តិ។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

រដ្ឋបាលសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

៣. មឃទេវសុត្តវណ្ណនា

៣០៨. បុព្ពេ មឃទេវោ នាម រាជាតិ អតីតកាលេ ឥមស្មិំយេវ កប្បេ អនេកវស្សសហស្សាយុកេសុ មនុស្សេសុ បដិបាដិយា ឧប្បន្នានំ ចតុរាសីតិសហស្សានំ ចក្កវត្តិរាជូនំ អាទិបុរិសោ មឃទេវោតិ ឯវំនាមោ រាជា។

ធម្មោតិ រាជធម្មោតិ លោកិកា វទន្តិ។ មហាពោធិនិធានបារមិតាសង្ខាតោ បន ធម្មោ អត្ថីតិ **ធម្មិកោ**។ **ធម្មេនា**តិ ញាយេន។ តទា ព្រហ្មវិហារាទិភាវនាធម្មស្ស រញ្ញោ អនធិគតត្តា តស្សបិ វា អនភិជ្ឈាទីហិ សមានយោគក្ខមត្តា វុត្តំ “**ទសកុសលកម្មបថេ ឋិតោ**”តិ។ **ធម្ម**ន្តិ ធម្មតោ អនបេតំ។ តថា ហិ ច សោ បក្ខបាតាភាវតោ “សមោ”តិ វុច្ចតីតិ អាហ “**សមំ ចរតី**”តិ។ **បកតិនិយាមេនេវា**តិ បវេណិយា អាគតនិយាមេនេវ។ យស្មា និគមជនបទេសុ យេភុយ្យេន គហបតីនំ សង្គហោ, តស្មា អដ្ឋកថាយំ “**គហបតិកាន**”ន្ធេវ វុត្តំ។ បាឡិយំ បន អញ្ញមេវ នាគរចារិត្តំ, អញ្ញំ នេគមជនបទចារិត្តន្តិ តេ វិសុំ គហិតា “នេគមេសុ ចេវ ជនបទេសុ ចា”តិ។ បច្ចុគ្គមននិគ្គមនវសេន ឧបោសថស្ស បដិហរណំ បាដិហារិយោ, សោ ឯវ **បាដិហារិកោ, បក្ខោ**។ **ឥមេ ទិវសា**តិ ឥមេ ចត្តារោ ទិវសា។

៣០៩. ទេវោតិ មច្ចុ អភិភវនដ្ឋេន។ យថា ហិ ទេវោ បកតិសត្តេ អភិភវតិ, ឯវំ មច្ចុ សត្តេ អភិភវតិ។ “អហំ អសុកំ មទ្ទិតុំ អាគមិស្សាមិ, ត្វំ តស្ស កេសេ គហេត្វា មា វិស្សជ្ជេហី”តិ មច្ចុទេវស្ស អាណាករា ទូតា វិយាតិ **ទូតាតិ វុច្ចន្តិ**។ **អលង្កតបដិយត្តាយា**តិ ឥទំ អត្តនោ ទិព្ពានុភាវំ អាវិកត្វា ឋិតាយាតិ ទស្សេតុំ វុត្តំ។ **ទេវតាព្យាករណសទិសមេវ ហោតិ** ន ចិរេនេវ មរណសម្ភវតោ។ **វិសុទ្ធិទេវាន**ន្តិ ខីណាសវព្រហ្មានំ។ តេ ហិ ចរិមភវេ ពោធិសត្តានំ ជិណ្ណាទិកេ ទស្សេន្តិ។

ទុខិតញ្ច ព្យាធិតន្តិ ព្យាធិភាវេន សញ្ជាតទុក្ខន្តិ អត្ថោ។ អន្តិមភវិកពោធិសត្តានំ វិសុទ្ធិទេវេហិ ឧបដ្ឋាបិតភាវំ ឧបាទាយ តទញ្ញេសំ តេហិ អនុបដ្ឋាបិតានម្បិ បណ្ឌិតានំ តថា វោហរិតព្ពតា បរិយាយសិទ្ធាតិ អាហ “**ឥមិនា បរិយាយេនា**”តិ។

ទិសម្បតីតិ វិភត្តិអលោបេន និទ្ទេសោ, ទិសាសីសេន ទេសា វុត្តាតិ ទេសានំ អធិបតិរាជាតិ អត្ថោ។ ឧត្តមង្គេ សិរសិ រុហន្តីតិ **ឧត្តមង្គរុហា**, កេសា។ តេ បនេត្ថ យស្មា បលិតត្តា អវិសេសតោ សព្ពបច្ឆិមវយសន្ទស្សកា ហោន្តិ, តស្មា **“វយោហរា”**តិ វុត្តា។

បុរិសយុគោ យស្មា តស្មឹ វំសេ សញ្ជាតបុរិសដ្ឋិតិយា បរិច្ឆិន្នោ, តស្មា អាហ **“វំសសម្ភវេ បុរិសេ”**តិ។ **រាជគេហតោ អាហដភិក្ខាយ យាបេន្តោ**តិ ឥមិនា កុមារកបព្ពជ្ជាយ ឧបគតភាវំ ទស្សេតិ។

បរិហរិយមានោវាតិ អញ្ញេន អញ្ញេន បរិហរិយមានោ វិយ វេលាយ វេលាយ តេន មហតា បរិជនេន ឧបដ្ឋិយមានោ កុមារកីឡំ កីឡីតិ អត្ថោ។ កេចិ បន “បរិហរិយមានោ ឯវា”តិ អវធារណវសេន អត្ថំ វទន្តិ, តថា សតិ ចតុរាសីតិវស្សសហស្សានិ ចញ្ញបាយី តរុណទារកោ អហោសីតិ អាបជ្ជតីតិ តទយុត្តំ។ កុមារកាលំ វត្វា តទនន្តរំ ឱបរជ្ជវចនតោ វិរុទ្ធញ្ចេតំ។ (**បញ្ចមង្គល**វចនេន ឧន្នង្គលមង្គលឧក្កន្តនមង្គលកម្មហាយមង្គលទុស្សមង្គលានិ សមុបគតានិ ឯវ អហេសុន្តិ ទដ្ឋព្ពំ)។

៣១១. សវំសវសេន អាគតា បុត្តនត្តុអាទយោ បុត្តា ច បបុត្តា ច ឯតិស្សាតិ **បុត្តបបុត្តកា** បរម្បរា។ **និហត**ន្តិ និហិតំ ឋបិតំ, បវត្តិតន្តិ អត្ថោ។ **និហត**ន្តិ វា សតតំ បតិដ្ឋិតភាវេន វឡញ្ជិតន្តិ អត្ថោ។ តេនាហ **“កល្យាណវត្ត”**ន្តិ។ **អតិរេកតរា ទ្វេ គុណា**តិ មហាសត្តស្ស មឃទេវកាលតោ អតិរេកតរា ទ្វេ គុណា ឥតររាជូហិ បន អតិរេកតរា អនេកសតសហស្សប្បភេទា ឯវ គុណា អហេសុន្តិ។

៣១២. តេត្តឹស សហបុញ្ញការិនោ ឯត្ថ និព្ពត្តាតិ តំសហចរិតដ្ឋានំ តេត្តឹសំ, តទេវ តាវតឹសំ, តំនិវាសោ ឯតេសន្តិ **តាវតឹសា**។ និវាសភាវោ ច តេសំ តត្ថ និព្ពត្តនបុព្ពកោតិ អាហ – **“ទេវានំ តាវតឹសានន្តិ តាវតឹសភវនេ និព្ពត្តទេវាន”**ន្តិ។ **វណ្ណេ**តិ និមិមហារាជស្ស។ **ឱវាទេ ឋត្វា**តិ “សីលំ អរក្ខន្តោ មម សន្តិកំ មា អាគច្ឆតូ”តិ និគ្គណ្ហនវសេនបិ, “ឯកន្តតោ មម វិជិតេ វសន្តេន សីលំ រក្ខិតព្ព”ន្តិ ឯវំ បវត្តិតឱវាទវសេនបិ ឱវាទេ ឋត្វា។

អថ នន្តិ មហាជុតិកំ មហាវិប្ផារំ មហានុភាវំ និមិរាជានំ។ “សក្កោហមស្មិ ទេវិន្ទោ, តវ សន្តិកមាគតោ”តិ អត្តនោ សក្កភាវំ បវេទេត្វា **“កង្ខំ តេ បដិវិនោទេស្សាមី”**តិ អាហ។ តេនាហ **“សព្ពភូតានមិស្សរា”**តិអាទិ។

សីលំ ឧបាទាយ ឱមកតាយ **“កិ”**ន្តិ ហីឡេន្តោ វទតិ។ **គុណវិសិដ្ឋតាយាតិ** លាភយសាទីនញ្ចេវ បិយមនាបតាទីនញ្ច អាសវក្ខយបរិយោសានានំ និមិត្តភាវេន ឧត្តមគុណតាយ។ តទា សក្កោ អនុរុទ្ធត្ថេរោ, សោ អត្តនោ បុរិមជាតិយំ បច្ចក្ខសិទ្ធំវ ទានតោ សីលំ មហន្តំ វិភាវេន្តោ **“អហញ្ហិ”**តិអាទិមាហ។ តត្ថ អត្តនា វសិយមានំ កាមាវចរទេវលោកំ សន្ធាយ **“បេត្តិវិសយតោ”**តិ វុត្តំ។ តស្ស ហិ កប្បសតសហស្សំ វិវដ្ដជ្ឈាសយស្ស បូរិតបារមិស្ស ទេវលោកោ បេតលោកោ វិយ ឧបដ្ឋាសិ។ តេនេវាហ “អច្ឆរាគណសង្ឃុដ្ឋំ, បិសាចគណសេវិត”ន្តិ (សំ. និ. ១.៤៦)។

ខត្តិយេតិ ខត្តិយជាតិយំ។ **វិសុជ្ឈតី**តិ ព្រហ្មលោកូបបត្តឹ សន្ធាយ វទតិ កាមសំកិលេសវិសុជ្ឈនតោ។ **កាយាតិ** ច ព្រហ្មកាយមាហ។

ឥមស្ស មម អទិដ្ឋបុព្ពរូបំ ទិស្វា “អហុទេវ ភយ”ន្តិ ចិន្តេត្វា អាហ **“អវិកម្បមានោ”**តិ។ ភាយន្តោ ហិ ចិត្តស្ស អញ្ញថត្តេន កាយស្ស ច ឆម្ភិតត្តេន វិកម្បតិ នាម។ តេនាហ **“អភាយមានោ”**តិ។ **សុខំ កថេតុំ ហោតី**តិ បុញ្ញផលំ កថេតុំ សុខំ ហោតិ។

៣១៣. **មនំ អាគម្ម យុត្តាយេវ ហោន្តី**តិ មាតលិស្ស សក្កស្សេវ ចិត្តំ ជានិត្វា យុត្តា វិយ ហោន្តិ, រថេ យុត្តអាជានីយកិច្ចំ ករោន្តិ ទេវបុត្តា។ ឯវំ តាទិសេ កាលេ តថា បដិបជ្ជន្តិ, យថា ឯរាវណោ ទេវបុត្តោ ហត្ថិកិច្ចំ។ **នទ្ធិតោ បដ្ឋាយា**តិ រថបញ្ជរបរិយន្តេន អក្ខស្ស សម្ពន្ធដ្ឋានំ នទ្ធី, តតោ បដ្ឋាយ។ អក្ខោ ពជ្ឈតិ ឯត្ថាតិ **អក្ខពន្ធោ**, អក្ខេន រថស្ស ពទ្ធដ្ឋានំ។ យថា ទេវលោកតោ យាវ ចន្ទមណ្ឌលស្ស គមនវីថិ, តាវ អត្តនោ អានុភាវេន ហេដ្ឋាមុខមេវ រថំ បេសេសិ, ឯវំ ចន្ទមណ្ឌលស្ស គមនវីថិតោ យាវ រញ្ញោ បាសាទោ, តាវ តថេវ បេសេសិ។ **ទ្វេ មគ្គេ ទស្សេត្វា**តិ បតោទលដ្ឋិយា អាកាសំ វិលិខន្តោ វិយ អត្តនោ អានុភាវេន និរយគាមី ទេវលោកគាមី ចាតិ ទ្វេ មគ្គេ ទស្សេត្វា។ **កតមេនា**តិអាទិ ទេសនាមត្តំ, យថា តេន រថេន គច្ឆន្តស្ស និរយោ ទេវលោកោ ច បាកដា ហោន្តិ, តថា ករណំ អធិប្បេតំ។

វុត្តការណមេវ សន្ធាយាហ មហាសត្តោ “**ឧភយេនេវ មំ មាតលិ នេហី**”តិ។ **ទុគ្គន្តិ** ទុគ្គមំ។ **វេត្តរណិន្តិ** ឯវំនាមកំ និរយំ។ **កុថិតន្តិ** បក្កុថិតំ និបក្កតេលសទិសជាលំ។ **ខារសំយុត្តន្តិ** ខារោទកសទិសំ។

រថំ និវត្តេត្វាតិ និរយាភិមុខតោ និវត្តេត្វា។ **ពីរណីទេវធីតាយាតិ** “ពីរណី”តិ ឯវំនាមិកាយ អច្ឆរាយ។ **សោណទិន្នទេវបុត្តស្សាតិ** “សោណទិន្នោ”តិ ឯវំនាមកស្ស ទេវបុត្តស្ស។ **គណទេវបុត្តានន្តិ** គណវសេន បុញ្ញំ កត្វា គណវសេនេវ និព្ពត្តទេវបុត្តានំ។

បត្តកាលេតិ ឧបកដ្ឋាយ វេលាយ។ **អតិថិន្តិ** បច្ចេកសម្ពុទ្ធំ។ កស្សបស្ស ភគវតោ សាសនេ ឯកំ ខីណាសវត្ថេរន្តិបិ វទន្តិ។ **មាតាវ បុត្តំ សកិមាភិនន្ទីតិ** យថា បវាសតោ អាគតំ បុត្តំ មាតា សកី ឯកវារំ អាគតកាលេ អភិនន្ទតិ, តថា និច្ចកាលេ អភិនន្ទិ សក្កច្ចំ បរិវិសិ។ **សំយមា សំវិភាគាតិ** សីលសំយមា សំវិភាគសីលា។ **ជាតកេតិ** និមិជាតកេ។

ចិត្តកូដន្តិ ទេវនគរស្ស ទក្ខិណទិសាយ ទ្វារកោដ្ឋកំ។ **សក្កោ ចិត្តំ សន្ធាយេតុំ អសក្កោន្តោតិ** មហាសត្តេ បវត្តំ ទេវតានំ សក្ការសម្មានំ បដិច្ច ឧប្បន្នំ អត្តនោ ឧសូយចិត្តំ ពហិ អនាវិកត្វា អព្ភន្តរេយេវ ច នំ បបេតុំ អសក្កោន្តោ។ **អញ្ញេសំ បុញ្ញេន វសាហីតិ** សក្កស្ស មហាសត្តំ រោសេតុកាមតាយ អារាធនំ និទស្សេតិ។ បុរាណសក្កោ ទីឃាយុកោ, តំ ឧបាទាយ ជរាជិណ្ណំ វិយ កត្វា “**ជរសក្កោ**”តិ វុត្តំ។

៣១៥. សេសំ សព្ពន្តិ បព្ពជ្ជបគមនា សេសំ អត្តនោ វំសេ បោរាណរាជូនំ រាជចារិត្តំ។ **បាកតិកន្តិ** បុនសភាវត្តមេវ គតោ អហោសិ, អបព្ពជិតភាវវចនេនេវស្ស ព្រហ្មវិហារភាវនាទីនំ បព្ពជ្ជាគុណានំ អភាវោ ទីបិតោ ហោតិ។

៣១៦. វិរិយំ អករោន្តោ សមុច្ឆិន្ទតិ, ន តាវ សមុច្ឆិន្ទំ, កល្យាណមិត្តសំសគ្គាទិបច្ចយសមវាយេ សតិ សីលវតំ កល្យាណវត្តំ បវត្តេតុំ សក្កោតិ ។ **ទុស្សីលេន សមុច្ឆិន្នំ នាម ហោតិ** តស្ស តត្ថ និវាសភាវេន បដិបត្តិយា ឯវ អសម្ភវតោ។ **សត្ត សេខា បវត្តេន្តិ** កល្យាណវត្តស្ស អបរិនិដ្ឋិតកិច្ចត្តា។ **ខីណាសវេន បវត្តិតំ នាម** បរិនិដ្ឋិតកិច្ចត្តា។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

មឃទេវសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

៤. មធុរសុត្តវណ្ណនា

៣១៧. មធុរាយន្តិ ឧត្តរមធុរាយំ។ **គុន្ទាវនេតិ** កាឡសិប្បលិវនេ។ អតិមុត្តកវនេតិ ច វទន្តិ។ ចតូសុ វណ្ណេសុ **ព្រាហ្មណោវ សេដ្ឋោ វណ្ណោ។ បណ្ឌរោតិ** បរិសុទ្ធោ។ **កាឡកោតិ** អបរិសុទ្ធោ។ **ជាតិគោត្តាទិបញ្ញាបនដ្ឋានេសូតិ** ជាតិគោត្តាទិវសេន សុទ្ធចិន្តាយំ ព្រាហ្មណា ឯវ សុទ្ធជាតិកា, ន ឥតរេតិ អធិប្បាយោ។ សំសារតោ វា សុទ្ធចិន្តាយំ ព្រាហ្មណាវ សុជ្ឈន្តិ វេទវិហិតស្ស សុទ្ធវិធិនោ អញ្ញេសំ អវិសយត្តាតិ អធិប្បាយោ។ តំ បនេតំ តេសំ វិរុជ្ឈតិ ខត្តិយវេស្សានម្បិ មន្តជ្ឈេនស្ស អនុញ្ញាតត្តា, មន្តជ្ឈេនវិធិនា ច សំសារសុទ្ធិយាភាវតោ។ បុត្តា នាម អនោរសាបិ ហោន្តិ, ន តថា ឥមេតិ អាហ “**ឱរសា**”តិ។ ឧរេ សំវឌ្ឍិតបុត្តោបិ “ឱរស”ន្តិ វុច្ចតិ។ ឥមេ បន មុខតោ និគ្គតោ ហុត្វា ឧរេ សំវឌ្ឍាតិ ទស្សេតុំ “**ឱរសា មុខតោ ជាតា**”តិ វុត្តំ។ តតោ ឯវ ព្រហ្មតោ ជាតាតិ **ព្រហ្មជា,** ព្រហ្មសម្ភូតាបិ “**ព្រហ្មជា**”តិ វុច្ចន្តិ, ន តថា ឥមេ។ ឥមេ បន បច្ចក្ខតោ ព្រហ្មុនា និម្មិតាតិ **ព្រហ្មនិម្មិតា,** តតោ ឯវ ព្រហ្មតោ លទ្ធព្ពវិជ្ជាទិទាយជ្ជទាយាទាតិ **ព្រហ្មទាយាទាតិ** សព្ពមេតំ ព្រាហ្មណានំ កត្ថនាបលាបសទិសំ វិញ្ញូនំ អប្បមាណំ អវិមទ្ទក្ខមំ វាចាវត្ថុមត្តំ ព្រហ្មកុត្តស្សេវ អភាវតោ។ យំ បនេត្ថ វត្តព្ពំ, តំ **វិសុទ្ធិមគ្គវណ្ណនាយំ** វុត្តមេវ។ តេនាហ “**ឃោសោយេវា**”តិអាទិ។ **វោហារមត្តមេវេតន្តិ** ឯតំ “ព្រាហ្មណោវ សេដ្ឋោ វណ្ណោ”តិអាទិ វចនមត្តមេវ, ន តស្ស អត្ថោ តេហិ អធិប្បេតប្បការោ អត្ថិ។

៣១៨. សមិជ្ឈេយ្យាតិ ទិដ្ឋិទីបនវសេន អត្តនោ អជ្ឈាសយោ និប្ផជ្ជេយ្យ។ តេនាហ “**មនោរថោ បូរេយ្យា**”តិ។ **ខត្តិយោបីតិ** បរខត្តិយោបិ ។ **អស្សាតិ** សមិទ្ធធនាទី បត្តស្ស។ តេនាហ – “**ឥស្សរិយសម្បត្តស្សា**”តិ **នេសន្តិ** ឯតេសំ ចតុន្នំ វណ្ណានំ ឯត្ថ បុព្ពុដ្ឋាយិភាវាទិនា ឥតរេហិ ឧបចរិតព្ពតាយ ន កិញ្ចិ នានាករណន្តិ យោជនា។

៣២២. អហំ ចីវរាទីហិ ឧបដ្ឋាកោ, តុម្ហាកំ ឥច្ឆិតិច្ឆិតក្ខណេ វទេយ្យាថ យេនត្ថោតិ យោជនា។ ចោរាទិឧបទ្ទវនិសេធនេន **រក្ខាគុត្តិ,** ទានាទិនិមិត្តឧបទ្ទវនិសេធនេន **អាវរណគុត្តិ**។ បច្ចុប្បន្នានត្ថនិសេធនេន វា

វក្ខាគុត្តិ, អាគាមិអនត្ថនិសេធនេន **អាវរណគុត្តិ**។ ឯត្ថ ច ខត្តិយាទីសុ យោ យោ ឥស្សរោ, តស្ស ឥតរេន អនុវត្តេតព្ពភាវេ, កុសលាកុសលករណេន នេសំ វសេន លទ្ធព្ពអភិសម្បរាយេ, បព្ពជិតេហិ លទ្ធព្ពសាមីចិកិរិយាយ ច អណុមត្តោបិ វិសេសោ នត្ថិ, តស្មា សោ វិសេសាភាវោ បាឡិយំ តត្ថ តត្ថ វារេ “**ឯវំ សន្តេ**”តិអាទិនា វិភាវិតោ។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

មធុរសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

៥. ពោធិរាជកុមារសុត្តវណ្ណនា

៣២៤. ឱលោកនកបទុមន្តិ លីលាអរវិន្ទំ។ **តស្មា**តិ កោកនទសណ្ឋានត្តា **កោកនទោតិ សង្ខំ លភិ**។

៣២៥. យាវ បច្ឆិម...បេ.... ផលកំ វុត្តំ តស្ស សព្ពបច្ឆា សន្ធតត្តា។ ឧបរិមផលកគញ្ហិ សោបានមត្ថកំ។ **ឱលោកនត្ថំយេវា**តិ ន កេវលំ ភគវតោ អាគមនញ្ញេវ ឱលោកនត្ថំ, អថ ខោ អត្តនោ បត្ថនាយ សន្ថរាបិតាយ ចេលបដិកាយ អក្កមនស្សបិ។

សកុណបោតកេតិ កាទម្ពដិន្តិភបុត្តកេ។ **អញ្ញោវ ភវេយ្យា**តិ តស្មិ អត្តភាវេ មាតុគាមតោ អញ្ញោ ឥទានិ ភរិយាភូតោ មាតុគាមោ ភវេយ្យ។ **បុត្តំ លភេយ្យា**តិ អត្តនោ កម្មវសេន បុត្តំ, នោ តស្ស។ **ឧភោហី**តិ ឥមេហិ ឯវ ឧភោហិ។ **ឥមេហិ ការណេហី**តិ តស្ស រាជកុមារស្ស ពុទ្ធំ បដិច្ច មិច្ឆាគហណំ, តិត្ថិយានំ ឧជ្ឈាយនំ, អនាគតេ មនុស្សានំ ភិក្ខូនំ ឧទ្ទិស្ស វិប្បដិសារោតិ ឥមេហិ តីហិ ការណេហិ។ **បញ្ញត្តន្តិ** សន្ថតំ ចេលបដិកំ។ មង្គលំ ឥច្ឆន្តីតិ **មង្គលិកា**។

៣២៦. តតិយំ ការណន្តិ ឥមិនា ភិក្ខូសុ វិប្បដិសារានុប្បាទនមាហ។ យំ កិញ្ចិ បរិភុញ្ជន-សុខំ កាមសុខល្លិកានុយោគោតិ អធិប្បាយេន **កាមសុខល្លិកានុយោគសញ្ញី ហុត្វា...បេ.... មញ្ញមានោ ឯវមាហ**។

៣២៧. អថ នំ ភគវា តតោ មិច្ឆាភិនិវេសតោ វិវេចេតុកាមោ “**សោ ខោ អហ**”ន្តិអាទិនា អត្តនោ ទុក្ករចរិយំ ទស្សេតុំ អារភិ។ **មហាសច្ចកេ**(ម. និ. ១.៣៦៤ អាទយោ) **វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ** “សោ ខោ អហ”ន្តិអាទិបាឋស្ស តត្ថ អាគតនិយាមេនេវ អាគតត្តា។ **បាសរាសិសុត្តេ** (ម. និ. ១.២៧២ អាទយោ) **វុត្តនយេនា**តិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។

៣៤៣. អង្កុសំ គណ្ហន្តិ ឯតេន តស្ស គហណេ ឆេកោ ហោតីតិ **អង្កុសគហណសិប្បំ**។ **មេឃឧតុន្តិ** មេឃំ បដិច្ច ឧប្បន្នសីតឧតុំ។ **បព្ពតឧតុន្តិ** បព្ពតំ បដិច្ច ឧណ្ហឧតុំ។ ឧភយវសេន ច តស្ស តថា សីតុណ្ហឧតុកោ ឯនោ អាគតោតិ ត-ការស្ស ទ-ការំ កត្វា **ឧទេនោតិ នាមំ អកាសិ**។

តាបសោ ឱភាឡញាណវសេន **វណ្ណោ មតភាវំ ញត្វា។ អាទិតោ បដ្ឋាយា**តិ កោសម្ពិនគរេ បរន្តបរញ្ញោ អគ្គមហេសិភាវតោ បដ្ឋាយ។ **បុព្ពេ**តិ សីលវន្តកាលេ។ **ហត្ថិគន្ថន្តិ** ហត្ថីនំ អត្តនោ វសេ វត្តាបនសត្ថំ។ តេនេវស្ស តំ សិក្ខាបេតិ, កិច្ចញ្ច ឥជ្ឈតិ។

៣៤៤. បទហនភាវោតិ ភាវនានុយោគោ។ បធានេ វា និយុត្តោ បធានិយោ, បធានិយស្ស ភិក្ខុនោ, តស្សេវ បធានិយភាវស្ស អង្គានិ ការណានិ **បធានិយង្គានិ**។ សទ្ធា ឯតស្ស អត្ថីតិ **សទ្ធោ**។ កិញ្ចាបិ បច្ចេកពោធិសត្តានម្បិ អភិនីហារតោ បដ្ឋាយ អាគតា អាគមនសទ្ធា ឯវ, មហាពោធិសត្តានំ បន សទ្ធា គរុតរាតិ សា ឯវ គហិតា។ **អចលភាវេន ឱកប្បនំ** “សម្មាសម្ពុទ្ធោ ភគវា, ស្វាខ្យាតោ ធម្មោ, សុប្បដិបន្នោ សង្ឃោ”តិ កេនចិ អកម្បិយភាវេន រតនត្តយគុណេ ឱគាហិត្វា កប្បនំ។ **បសាទុប្បត្តិ** រតនត្តយេ បសីទនមេវ។ **ពោធិន្តិ ចតុមគ្គញាណន្តិ** វុត្តំ តំនិមិត្តត្តា សព្ពញ្ញុតញ្ញាណស្ស, **ពោធី**តិ វា សម្មាសម្ពោធិ។ សព្ពញ្ញុតញ្ញាណបទដ្ឋានញ្ហិ មគ្គញាណំ, មគ្គញាណបទដ្ឋានញ្ច សព្ពញ្ញុតញ្ញាណំ “សម្មាសម្ពោធី”តិ វុច្ចតិ។ និច្ឆិតសុពុទ្ធតាយ ធម្មស្ស សុធម្មតា សង្ឃស្ស សុប្បដិបត្តិ វិនិច្ឆិតា ឯវ ហោតីតិ អាហ “**ទេសនាសីសមេវ ចេត**”ន្តិអាទិ។ **តស្ស បធានំ វីរិយំ ឥជ្ឈតិ** រតនត្តយសទ្ធាយ “ឥមាយ បដិបទាយ ជរាមរណតោ មុច្ចិស្សាមី”តិ បធានានុយោគេ អវំមុខសម្ភវតោ។

អប្បាពាធោតិអាទិ ហេដ្ឋា វុត្តមេវ។ **អគុណំ បកាសេតា** អាយតី សំវរំ អាបជ្ជិតា សម្មាបដិបត្តិយា វិសោធនត្ថំ។ **ឧទយញ្ច អត្ថញ្ច គន្តុន្តិ** “អវិជ្ជាសមុទយា”តិអាទិនា បញ្ចន្នំ ឧបាទានក្ខន្ធានំ ឧទយញ្ច វយញ្ច

ជានិតុំ។ តេនាហ “**ឯតេនា**”តិអាទិ។ **បរិសុទ្ធាយ** ឧបក្កិលេសវិនិមុត្តាយ។ **និព្ពិជ្ឈិតុន្តិ** តទង្គវសេន បជហិតុំ សមុច្ឆេទប្បហានស្ស បច្ចយោ ភវិតុំ។ **យំ ទុក្ខំ ខីយតីតិ** កិលេសេសុ អប្បហីនេសុ តេន តទុបនិស្សយកម្មំ បដិច្ច យំ ទុក្ខំ ឧប្បជ្ជេយ្យ, តំ សន្ធាយ វុត្តំ។

៣៤៥. **សេសទិវសេ**តិ សត្តទិវសតោ បដ្ឋាយ យាវ ទ្វេ រត្តិន្ទិវា។

៣៤៦. កុច្ឆិសន្និស្សិតោ គព្ភោ និស្សយវោហារេន “កុច្ឆិ”តិ វុច្ចតិ, សោ ឯតិស្សា អត្ថីតិ **កុច្ឆិមតី**។ តេនាហ “**អាបន្នសត្តា**”តិ។ **អារក្ខោ បនស្ស បច្ចុបដ្ឋិតោ ហោតីតិ** មាតរា គហិតសរណំ គព្ភវុឌ្ឍិតស្ស តស្ស សរណគមនំ បវេទយិតស្ស កុសលំ សរណំ នាម, មាតុ កតរក្ខោ បុត្តស្សបិ បច្ចុបដ្ឋិតោតិ។ **មហល្លកកាលេ**តិ វចនត្ថំ ជាននកាលេ។ **សារេន្តីតិ** យថាទិដ្ឋំ យថាពលំ រតនត្តយគុណបតិដ្ឋាបនវសេន អស្ស សារេន្តិ។ **សល្លក្ខេត្វា**តិ វុត្តមត្ថំ ឧបធារេត្វា។ **សរណំ គហិតំ នាម ហោតិ** រតនត្តយស្ស សរណភាវសល្លក្ខណបុព្ពកតន្និន្នចិត្តភាវតោវ។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

ពោធិរាជកុមារសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

៦. អង្គុលិមាលសុត្តវណ្ណនា

៣៤៧. **អង្គុលីនំ មាលំ ធារេតីតិ** ឥមិនា អន្វត្ថា តស្ស សមញ្ញាតិ ទស្សេតិ។ **តត្រា**តិ តស្មិំ អាចរិយវចនេន អង្គុលិមាលស្ស ធារណេ។ **កវីសសហស្សខេត្តេ ឯកសាលិសីសំ វិយ** អបញ្ញាយមានសកកិច្ចោ ហោតីតិ អធិប្បាយោ។ **តក្កសីលំ បេសយិំសុ** “តាទិសស្ស អាចរិយស្ស សន្តិកេ សិប្បុគ្គហសម្បាបយោគេន ទិដ្ឋធម្មិកេ សម្បរាយិកេ ច អត្ថេ ជានន្តោ ភាវិយំ ន ករេយ្យា”តិ។ **ពាហិរកា អហេសុំ** អហិំសកស្ស វត្តសម្បត្តិយា អាចរិយស្ស ចិត្តសភាវតោ និព្ពត្តនតិភាវេន។ **សិនេហេនេវ វទន្តេ**តិ សិនេហេន វិយ វទន្តេ។

គណនម្បិ ន ឧគ្គណ្ហាតីតិ គណនវិធិម្បិ ន សល្លក្ខេតិ។ តត្ថ ការណមាហ “**បកតិយា**”តិអាទិនា។ **ឋបិតដ្ឋានេ**តិ រុក្ខគច្ឆន្តរាទិកេ ឋបិតដ្ឋានេ សកុន្តសិង្គាលាទំ វសេន **អង្គុលិយោ វិនស្សន្តិ។ ភគ្គវោ**តិ កោសលរញ្ញោ បុរោហិតំ គោត្តេន វទតិ។ **ចោរោ អវិស្សាសនីយោ** សាហសិកភាវតោ។ **បុរាណសន្ថតា សាខា អវិស្សាសនីយា** វិច្ឆិកាទីនំ បវេសនយោគ្យត្តា។ **រាជា អវិស្សាសនីយោ** ឥស្សរិយមទេន ធនលោភេន ច កទាចិ ជីវិតេ សង្កាភាវតោ។ **ឥត្ថី អវិស្សាសនីយា** លោលសីលចិត្តភាវតោ។ **អនុទ្ទវណីយោ ភវិស្សតិ** សំសារបង្កតោ។

៣៤៨. **សង្ករិត្វា**តិ “មយំ ឯកជ្ឈំ សន្និបតិត្វា ចោរំ មារេត្វា វា បលាបេត្វា គមិស្សាមា”តិ សង្ករំ កត្វា។ **ឥទ្ធាភិសង្ខារន្តិ** អភិសង្ខរណំ អធិដ្ឋានំ។ **អភិសង្ខាសីតិ** អធិដ្ឋហិ។ **សំហរិត្វា**តិ សំខិបិត្វា។ **ឱរភាគេ**តិ ចោរស្ស ឱរភាគេ។

៣៤៩. **ទណ្ឌោ**តិ បហរណហត្ថច្ឆេទនាទិកោ ទណ្ឌនសង្ខាតោ ទណ្ឌោ។ **បវត្តយិតព្ពោ**តិ អានេតព្ពោ។ **អបនេត្វា**តិ អត្តនោ សន្តានតោ សមុច្ឆេទវសេន បហាយ។ **បដិសង្ខាយា**តិ បដិសង្ខានេន។ **អវិហឹសាយា**តិ ករុណាយ។ **សារណីយធម្មេសូ**តិ ឆសុបិ សារណីយធម្មេសុ, **ឋិតោ** អដ្ឋិតានំ បាបធម្មានំ ពោធិមូលេ ឯវ សមុច្ឆិន្នត្តា។ យថា អតីតេ អបរិមិតំ កាលំ សន្ធាវិតំ, ឯវំ ឥមាយ បដិបត្តិយា អនាគតេបិ សន្ធាវិស្សតីតិ ទស្សេន្តោ “**ឥទានី**”តិអាទិមាហ។

ឥត្វេវាតិ ឥតិ ឯវ, **ឥតិ**-សទ្ទោ និទស្សនត្ថោ។ តេនាហ “**ឯវំ វត្វា យេវា**”តិ។ **អកិរីតិ** អាកិរិ, បញ្ចបិ អាវុធានិ វិកិរិ។ តេន វុត្តំ “**ខិបិ ឆឌ្ឌេសី**”តិ។

៣៥០. **ឯត្តោវា**តិ អតោ ឯវ អាគតមគ្គេនេវ សាវត្ថី **គតា។ អធិវាសេស្សតីតិ** “ចោរំ បដិសេធេតុំ គមិស្សាមី”តិ វុត្តេ តុណ្ហី ភវិស្សតិ ។ **ទារុណកម្មេន ឧប្បន្ននាមន្តិ** “អង្គុលិមាលោ”តិ ឥមំ នាមំ សន្ធាយ វទតិ។

៣៥១. **ហត្ថី អរញ្ញហត្ថី** ហោន្តិ មនុស្សានំ តត្ថ គន្តុំ អសក្កុណេយ្យត្តា, ឯវំ **អស្សាបិ។ កូដសហស្សានំ ភិជ្ជនការណំ ហោតិ** ថេរស្ស អាគមនភយេន យដេ ឆឌ្ឌេត្វា បលាយនេន។ **គព្ភមូឡ្ហាយា**តិ ព្យាកុលគព្ភាយ។ **បព្ពជ្ជាពលេនា**តិ វុត្តំ, សត្ថុ ទេសនានុភាវេនាតិ បន វត្តព្ពំ។ សោ ហិ តស្សាបិ ការណន្តិ។ **អរិយា នាម ជាតិ** បព្ពជ្ជា អរិយភាវត្ថាយ ជាតីតិ កត្វា។

មហាបរិត្តំ នាមេតន្តិ មហានុភាវំ បរិត្តំ នាមេតំ។ តថា ហិ នំ ថេរោ សព្ពភាវេន អរិយាយ ជាតោ សច្ចាធិដ្ឋានេន អកាសិ។ តេនាហ “**សច្ចកិរិយកតដ្ឋានេ**”តិ។ **គព្ភមូឡ្ហ**ន្តិ មូឡ្ហគព្ភំ។ គព្ភោ ហិ បរិបក្កោ សម្បជ្ជមានោ វិជាយនកាលេ កម្មជវាតេហិ សញ្ចាលេត្វា បរិវត្តិតោ ឧទ្ធំបាទោ អធោសីសោ ហុត្វា យោនិមុខាភិមុខោ ហោតិ, ឯវំ សោ កស្សចិ អលគ្គោ សោត្ថិនា ពហិ និក្ខមតិ, វិបជ្ជមានោ បន វិបរិវត្តនវសេន យោនិមគ្គំ បិទហិត្វា តិរិយំ និបជ្ជតិ, តថា យស្សា យោនិមគ្គោ បិទហតិ, សា តត្ថ កម្មជវាតេហិ អបរាបរំ បរិវត្តមានា ព្យាកុលា មូឡ្ហគព្ភាតិ វុច្ចតិ, តំ សន្ធាយ វុត្តំ “**គព្ភមូឡ្ហ**”ន្តិ។

សច្ចកិរិយា នាម ពុទ្ធាសយំ អត្តនោ សីលំ បច្ចវេក្ខិត្វា កតា, តស្មា សច្ចកិរិយា វេជ្ជកម្មំ ន ហោតីតិ ទដ្ឋព្ពំ។ **ថេរស្សបិ ចា**តិអាទិនា ឧបសង្កមិតព្ពការណំ វទតិ។ ឥមេ ទ្វេ ហេតូ បដិច្ច ភគវា ថេរំ សច្ចកិរិយំ ការេសិ។ **ជាតិ**ន្តិ មូលជាតឹ។

៣៥២. បរិយាទាយ អាហច្ច **ភិន្ទេន សីសេន។ សភាគទិដ្ឋធម្មវេទនីយកម្ម**ន្តិ និរយេ និព្ពត្តនសកកម្មសភាគភូតំ ទិដ្ឋធម្មវេទនីយកម្មំ។ សភាគតា ច សមានវត្ថុកតា សមានារម្មណតាឯកវីថិបរិយាបន្នតាទិវសេន សព្ពថា សរិក្ខតា, សទិសម្បិ ច នាម តទេវាហរីយតិ យថា “តស្សេវ កម្មស្ស វិបាកោ”តិ ច “សា ឯវ តិត្តិរី តានេវ ឱសធានី”តិ ច។ ឥទានិ តមេវ សភាគតំ ទស្សេតុំ “**កម្មំ ហី**”តិអាទិ អារទ្ធំ។ **ករិយមានមេវា**តិ បច្ចយសមវាយេន បដិបាដិយា និព្ពត្តិយមានមេវ។ **តយោ កោដ្ឋាសេ បូរេតិ**, ទិដ្ឋធម្មវេទនីយអបរាបរិយាយវេទនីយឧបបជ្ជវេទនីយសង្ខាតេ តយោ ភាគេ បូរេតិ, តេសំ តិណ្ណំ ភាគានំ វសេន បវត្តតិ។

ទិដ្ឋធម្មោ វុច្ចតិ បច្ចក្ខភូតោ បច្ចុប្បន្នោ អត្តភាវោ, តត្ថ វេទិតព្ពផលំ កម្មំ **ទិដ្ឋធម្មវេទនីយំ**។ បច្ចុប្បន្នភវតោ អនន្តរំ វេទិតព្ពផលំ កម្មំ **ឧបបជ្ជវេទនីយំ**។ ទិដ្ឋធម្មានន្តរភវតោ អញ្ញស្មឹ អត្តភាវបរិយាយេ អត្តភាវបរិវត្តេ វេទិតព្ពផលំ កម្មំ **អបរាបរិយាយវេទនីយំ**។ បដិបក្ខេហិ អនភិភូតតាយ, បច្ចយវិសេសេន បដិលទ្ធវិសេសតាយ ច ពលវភាវប្បត្តា តាទិសស្ស បុព្ពាភិសង្ខារស្ស វសេន សាតិសយា ហុត្វា បវត្តា បឋមជវនចេតនា តស្មឹយេវ អត្តភាវេ ផលទាយិនី ទិដ្ឋធម្មវេទនីយា នាម។ សា ហិ វុត្តាការេន ពលវតិ ជវនសន្តានេ គុណវិសេសយុត្តេសុ ឧបការានុបការវសប្បវត្តិយា អាសេវនាលាភេន អប្បវិបាកតាយ ច ឥតរទ្វយំ វិយ បវត្តសន្តានុបរមាបេក្ខំ ឱកាសលាភាបេក្ខញ្ច កម្មំ ន ហោតីតិ ឥធេវ បុប្ផមត្តំ វិយ បវត្តិវិបាកមត្តំ ផលំ ទេតិ។

តថា អសក្កោន្តន្តិ កម្មស្ស ផលទានំ នាម ឧបធិបយោគាទិបច្ចយន្តរសមវាយេនេវ ហោតីតិ តទភាវតោ តស្មឹយេវ អត្តភាវេ វិបាកំ ទាតុំ អសក្កោន្តំ។ **អហោសិកម្ម**ន្តិ កម្មំយេវ អហោសិ, ន តស្ស វិបាកោ អហោសិ, អត្ថិ ភវិស្សតិ វាតិ ឯវំ វត្តព្ពំ កម្មំ។ **អត្ថសាធិកា**តិ ទានាទិបាណាតិបាតាទិអត្ថស្ស និប្ផាទិកា។ កា បន សាតិ អាហ “**សត្តមជវនចេតនា**”តិ។ សា ហិ សន្និដ្ឋាបកចេតនា វុត្តនយេន បដិលទ្ធវិសេសា បុរិមជវនចេតនាហិ លទ្ធាសេវនា ច សមានា អនន្តរេ អត្តភាវេ វិបាកទាយិនី ឧបបជ្ជវេទនីយកម្មំ នាម។ តេនាហ “**អនន្តរេ អត្តភាវេ វិបាកំ ទេតី**”តិ។ **សតិ សំសារប្បវត្តិយា**តិ ឥមិនា អសតិ សំសារប្បវត្តិយា អហោសិកម្មបក្ខេ តិដ្ឋតិ វិបច្ចនោកាសស្ស អភាវតោតិ។

សមុគ្ឃាដិតានិ វិបច្ចនោកាសស្ស អនុប្បត្តិធម្មតាបាទនេន។ **ទិដ្ឋធម្មវេទនីយំ អត្ថិ** វិបាការហាភាវស្ស អនិព្ពត្តិតត្តា វិបច្ចនោកាសស្ស អនុបច្ឆិន្នត្តា។ កតូបចិតញ្ហិ កម្មំ សតិ វិបច្ចនោកាសេ យាវ ន ផលំ ទេតិ, តាវ អត្ថេវ នាម វិបាការហភាវតោ។ “យស្ស ខោ”តិ ឥទំ អនិយមាការវចនំ ភគវតា កម្មសរិក្ខតាវសេន សាធារណតោ វុត្តន្តិ អាហ “**យាទិសស្ស ខោ**”តិ។

បមាទកិលេសវិមុត្តោតិ បមាទហេតុកេហិ សព្ពេហិ កិលេសេហិ វិមុត្តោ។

បាបស្ស បិធានំ នាម អវិបាកធម្មតាបាទនន្តិ អាហ “**អប្បដិសន្ធិកំ ករីយតី**”តិ។ **ពុទ្ធសាសនេ**តិ សិក្ខាត្តយសង្គហេ ពុទ្ធស្ស ភគវតោ សាសនេ។ **យុត្តប្បយុត្តោ វិហរតី**តិ អកត្តព្ពស្ស អករណវសេន, កត្តព្ពស្ស ច បរិបូរណវសេន បវត្តតិ។

ទិស្សន្តិ កុជ្ឈន្តីតិ **ទិសា**, បដិបក្ខាតិ អាហ “**សបត្តា**”តិ។ **តប្បសំសបការ**ន្តិ មេត្តានិសំសកិត្តនាការំ។ **កាលេនា**តិ អាមេឌិតលោបេន និទ្ទេសោតិ អាហ “**ខណេ ខណេ**”តិ។ **អនុករោន្ត**ត្តិ យេសំ កល្យាណមិត្តានំ សន្តិកេ សុណន្តិ, យថាសុតំ ធម្មំ តេសំ អនុករោន្តុ ទិដ្ឋានុគតិករណំ អាបជ្ជន្តុ, អត្តនោ វេរិបុគ្គលានម្បិ ភគវតោ សន្តិកេ ធម្មស្សវនំ សម្មាបដិបត្តិញ្ច បច្ចាសីសតិ។

គសន្តិ គតី បត្ថយន្តីតិ **តសា** ភវន្តរាទីសុ សំសរណភាវតោ។ តេនាហ “**តសា វុច្ចន្តិ សតណ្ហា**”តិ។

នេតព្ពដ្ឋានំ ឧទកំ នយន្តីតិ **នេត្តិកា**។ **ពន្ធិត្វា**តិ ទឡ្ហំ ពន្ធិត្វា។ **តេលកញ្ជិកេនា**តិ តេលមិស្សិតេន កញ្ជិកេន។

យាទិសោវ អនិដ្ឋេ, តាទិសោវ ឥដ្ឋេតិ ឥដ្ឋានិដ្ឋេ និព្ពិការវេន **តាទី**។ យេសំ បន កាមាមិសាទីនំ វន្តត្តា រាគាទីនំ ចត្តត្តា កាមោឃាទីនំ តិណ្ណត្តា តាទិភាវោ ភវេយ្យ, តេសំ ភគវតា សព្ពសោ វន្តា ចត្តា តិណ្ណា, តស្មា ភគវា **វន្តាវីតិ តាទី, ចត្តាវីតិ តាទី, តិណ្ណាវីតិ តាទី,** យេហិ អនញ្ញសាធារណេហិ សីលាទិគុណេហិ សមន្នាគតត្តា ភគវា តាទិភាវេន ឧក្កំសបារមិប្បត្តោ តំនិទ្ទេសោ, តេហិ គុណេហិ យាថាវតោ និទ្ទិសិតព្ពតោបិ **តាទី**។ យថា យន្តរជ្ជុយា យន្តំ នីយតិ, ឯវំ យាយ តណ្ហាយ ភវោ នីយតិ, សា “ភវនេត្តិ ភវរជ្ជូ”តិ វុត្តា។ តេនាហ “**តាយ ហិ**”តិអាទិ, កម្មានិ កុសលាទីនិ វិបច្ចយន្តិ អបច្ចយន្តិ ឯតាយាតិ **កម្មវិបាកោ**។ អបច្ចយភាវោ នាម អរិយមគ្គចេតនាយាតិ អាហ “**មគ្គចេតនាយា**”តិ។ យាវ ន កិលេសា បហីយន្តិ, តាវ ឥមេ សត្តា សឥណា ឯវ អសេរិវិហារភាវតោតិ អាហ “**អណណោ និក្កិលេសោ ជាតោ**”តិ។

ថេយ្យបរិភោគោ (វិសុទ្ធិ. ដី. ១.៩១) នាម សាមិបរិភោគាភាវតោ។ ភគវតាបិ ហិ អត្តនោ សាសនេ សីលវតោ បច្ចយា អនុញ្ញាតា, ន ទុស្សីលស្ស, ទាយកានំ សីលវតោយេវ បរិច្ចាគោ, ន ទុស្សីលស្ស អត្តនោ ការានំ មហប្ផលភាវស្ស បច្ចាសីសនតោ។ ឥតិ សត្ថារា អននុញ្ញាតត្តា ទាយកេហិ ច អបរិច្ចត្តត្តា “**ទុស្សីលស្ស បរិភោគោ ថេយ្យបរិភោគោ នាមា**”តិ វុត្តំ ។ ឥណវសេន បរិភោគោ **ឥណបរិភោគោ**។ បដិគ្គាហកតោ ទក្ខិណាវិសុទ្ធិយា អភាវតោ ឥណំ គហេត្វា បរិភោគោ វិយាតិ អត្ថោ។ យស្មា សេក្ខា ភគវតោ ឱរសបុត្តា, តស្មា តេ បិតុសន្តកានំ បច្ចយានំ ទាយាទា ហុត្វា តេ បច្ចយេ បរិភុញ្ជន្តីតិ តេសំ បរិភោគោ **ទាយជ្ជបរិភោគោ នាម**។ កឹ បន តេ ភគវតោ បច្ចយេ បរិភុញ្ជន្តិ, ឧទាហុ គិហីហិ ទិន្នន្តិ? គិហីហិ ទិន្នាបិ តេ ភគវតា អនុញ្ញាតត្តា ភគវតោ សន្តកា ហោន្តិ អននុញ្ញាតេសុ សព្ពេន សព្ពំ បរិភោគាភាវតោ អនុញ្ញាតេសុយេវ បរិភោគសម្ភវតោ។ **ធម្មទាយាទសុត្ត**ញ្ចេត្ថ (ម. និ. ១.២៩ អាទយោ) សាធកំ។

អវីតរាគានំ តណ្ហាបរវសតាយ បច្ចយបរិភោគេ សាមិភាវោ នត្ថិ, តទភាវេន វីតរាគានំ តត្ថ សាមិភាវោ យថារុចិ បរិភោគសម្ភវតោ។ តថា ហិ តេ បដិកូលម្បិ អប្បដិកូលាការេន, អប្បដិកូលម្បិ បដិកូលាការេន តទុភយំ វិវជ្ជេត្វា ឧបេក្ខាការេន ច បច្ចយេ បរិភុញ្ជន្តិ, ទាយកានញ្ច មនោរថំ បរិបូរេន្តិ។ សេសមេត្ថ យំ វត្តព្ពំ, តំ **វិសុទ្ធិមគ្គេ, តំសំវណ្ណនាសុ ច** វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពំ។ **កិលេសឥណានំ អភាវំ សន្ធាយ “អណណោ”តិ វុត្តំ,** ន បច្ចវេក្ខិតបរិភោគមត្តំ។ តេនាហ អាយស្មា ច ពាកុលោ – “សត្តាហមេវ ខោ អហំ, អាវុសោ, សរណោ រដ្ឋបិណ្ឌំ ភុញ្ជិ”ន្តិ (ម. និ. ៣.២១១)។

វត្ថុកាមកិលេសកាមេហិ តណ្ហាយ បវត្តិអាការំ បដិច្ច អត្ថិ រមណវោហារោតិ អាហ – “**ទុវិធេសុបិ កាមេសុ តណ្ហារតិសន្ថវ**”ន្តិ។ **មន្តិត**ន្តិ កថិតំ។ **ឧប្បន្នេហិ** សត្ថុបដិញ្ញេហិ។ **សំវិភត្តា**តិ កុសលាទិវសេន ខន្ធាទីហិ អាការេហិ វិភត្តា។ សុន្ទរំ អាគមនន្តិ **ស្វាគតំ**។ តតោ ឯវ ន កុច្ឆិតំ អាគតំ។ សោឡសវិធកិច្ចស្ស បរិយោសិតត្តា អាហ “**តំ សព្ពំ មយា កត**”ន្តិ។ មគ្គបញ្ញាយមេវ តតិយវិជ្ជាសមញ្ញាតិ អាហ – “**តីហិ វិជ្ជាហិ នវហិ ច លោកុត្តរធម្មេហី**”តិ។

អង្គុលិមាលសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

៧. បិយជាតិកសុត្តវណ្ណនា

៣៥៣. បកតិនិយាមេនាតិ យថា សោកុប្បត្តិតោ បុព្ពេ ឥតិ កត្តព្ពេសុ អសម្មោហវសេន ចិត្តំ បក្ខន្ទតិ, តានិ ចស្ស ឧបដ្ឋហន្តិ, ន ឯវំ សោកស្ស ចិត្តសង្កោចសភាវតោ។ តេន វុត្តំ “**បកតិនិយាមេន បន ន បដិភន្តី**”តិ។ កេចិ បន “សាមន្តា កតិបយេ ន កុដុម្ពំ សន្ធារេតិ។ តេនាហ ‘**ន សព្ពេន សព្ពំ បដិភន្តី**’តិ” វទន្តិ។ **ឯត្ថា**តិ ទុតិយបទេ។ អនេកត្ថត្តា ធាតូនំ “ន បដិភាតី”តិ បទស្ស “ន រុច្ចតី”តិ អត្ថមាហ។ **ន បដិភាតី**តិ វា ភុញ្ជិតុកាមតាចិត្តំ ន ឧបដ្ឋិតន្តិ អត្ថោ។ **បតិដ្ឋិតោកាស**ន្តិ ឥន្ទ្រិយាវិដ្ឋដ្ឋានំ វទតិ។ បិយាយិតព្ពតោ បិយោ ជាតិ ឧប្បត្តិដ្ឋានំ ឯតេសន្តិ **បិយជាតិកា**។ បិយោ បភុតិ ឯតេសន្តិ បិយប្បភុតិកាតិ វត្តព្ពេ, ឧ-ការស្ស វ-ការំ, ត-ការស្ស ច លោបំ កត្វា “**បិយប្បភាវិកា**”តិ វុត្តំ។ តេនាហ “**បិយតោ បភវន្តី**”តិ។

៣៥៥. បរ-សទ្ទេន សមានត្ថំ អជ្ឈត្តិកភាវនិសេធនត្ថំ “បិរេ”តិ បទន្តិ អាហ **“អម្ហាកំ បរេ”**តិ។ **បិរេតិ** វា “បរតោ”តិ ឥមិនា សមានត្ថំ និបាតបទន្តិ អាហ **“ចរ បិរេតិ បរតោ គច្ឆ”**តិ។

៣៥៦. **ទ្វិធា ឆេត្វា**តិ ឯត្ថ យទិ ឥត្ថី តស្ស បុរិសស្ស បិយា, កថំ ទ្វិធា ឆិន្ទតីតិ អាហ **“យទិ ហី”**តិអាទិ។

៣៥៧. **កថំ កថេយ្យុន្តិ** យថា ភគវា ឯតស្ស ព្រាហ្មណស្ស កថេសិ, សោ ច មេ កថេសិ, តថា ចាហំ កថេយ្យំ។ **មរណវសេន វិបរិណាមោ** អត្តភាវស្ស បរិវត្តត្តា។ **បលាយិត្វា គមនវសេន** អញ្ញថាភាវោ មិត្តសន្ថវស្ស សមាគមស្ស ច អញ្ញថាភូតត្តា។

ឆឌ្ឌិតភាវេនាតិ បរិវត្តិតភាវេន។ **ហត្ថគមនវសេន អញ្ញថាភាវោ** បុព្ពេ សវសេ វត្តិតានំ ឥទានិ វសេ អវត្តនភាវេន។

អាចមេហីតិ អាចមនំ មុខវិក្ខាលនំ ការេហិ។ យស្មា មុខំ វិក្ខាលេន្តា ហិ ហត្ថបាទេ ធោវិត្វា វិក្ខាលេន្តិ, តស្មា **“អាចមិត្វា”**តិ វត្វា បច្ឆាបិ តស្ស អត្ថំ ទស្សេន្តោ **“មុខំ វិក្ខាលេត្វា”**តិ អាហ។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

បិយជាតិកសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

៨. ពាហិតិកសុត្តវណ្ណនា

៣៥៨. សាវជ្ជតាយ ឧបារម្ភំ អរហតីតិ **ឱបារម្ភោ**។ តេនាហ **“ទោសំ អារោបនារហោ”**តិ។ ពាលា ឧបារម្ភំ វត្តុមញ្ញំ អមូលកម្បិ នំ អារោបេន្តា ឧគ្ឃោសេន្តិ, តស្មា តេ អនាមសិត្វា **“វិញ្ញូហី”តិ ឥទំ បទំ គហេត្វា** បញ្ហេន ញាតុំ ឥច្ឆិតេន អត្ថេន ឧបារម្ភាទីនំ ឧបរិ ឧត្តរំ **បរិបូរេតុំ នាសក្ខិម្ហា។ តំ ការណ**ន្តិ តំ ឧប្បត្តិការណំ។ យទិ ហិ មយា “វិញ្ញូហី”តិ បទំ បក្ខិបិត្វា វុត្តំ ភវេយ្យ, បញ្ហោ មេ បរិបុណ្ណោ ភវេយ្យ, ន បន វុត្តោ។ ឥទានិ បន តំ ការណំ ឧត្តរំ **អាយស្មតា** អានន្ទេន “វិញ្ញូហី”តិ **ឯវំ វទន្តេន បរិបូរិតំ**។

៣៦០. កោសល្លបដិបក្ខតោ អកោសល្លំ វុច្ចតិ អវិជ្ជា, តំសមុដ្ឋានតោ **អកោសល្លសម្ភូតោ**។ អវជ្ជំ វុច្ចតិ គរហិតព្ពំ, សហ អវជ្ជេហីតិ **សាវជ្ជោ**, គារយ្ហោ។ រាគាទិទោសេហិ **សទោសោ**។ តេហិ ឯវ **សព្យាពជ្ឈោ**, តតោ ឯវ សម្បតិ អាយតិញ្ច **សទុក្ខោ**។ សព្យាពជ្ឈាទិកោ **និស្សន្ទវិបាកោ**។

តថា អត្តោ វុត្តោ ភវេយ្យាតិ បុច្ឆាសភាគេនបិ អត្ថោ វុត្តោ ភវេយ្យ, បុច្ឆន្តស្ស បន ន តាវ ចិត្តារាធនំ។ តេនាហ – **“ឯវំ ព្យាករណំ បន ន ភារិយ”**ន្តិ, គរុករណំ ន ហោតិ វិសារជ្ជំ ន សិយាតិ អធិប្បាយោ។ តេនាហ – **“អប្បហីនអកុសលោបិ ហិ បហានំ វណ្ណេយ្យា”**តិ។ ឯវរូបោ បន យថាការី តថាវាទី ន ហោតិ, ន ឯវំ ភគវាតិ អាហ **“ភគវា”**តិអាទិ។ **ឯវំ ព្យាកាសី**តិ “សព្ពាកុសលធម្មបហីនោ ខោ, មហារាជ, តថាគតោ”តិ ឯវំ ព្យាកាសិ។ **សុក្កបក្ខេបិ ឯសេវ នយោ**តិ ឥមិនា “សព្ពេសំយេវ កុសលានំ ធម្មានំ ឧបសម្បទំ វណ្ណេតី”តិ វុត្តេ យថា បុច្ឆា, តថា អត្ថោ វុត្តោ ភវេយ្យ, ឯវំ ព្យាករណំ បន ន ភារិយំ, អសម្បាទិតកុសលធម្មោបិ ឧបសម្បទំ វណ្ណេយ្យ។ ភគវា បន សម្មទេវ សម្បាទិតកុសលត្តា យថាការី តថាវាទីតិ ទស្សេតុំ **“ឯវំ ព្យាកាសី”**តិ ឥមមត្ថំ ទស្សេតិ។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

ពាហិតិកសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

៩. ធម្មចេតិយសុត្តវណ្ណនា

៣៦៤. មេទវណ្ណា ឧឡុបវណ្ណា ច តត្ថ តត្ថ បាសាណា ឧស្សន្នា អហេសុន្តិ **មេទាឡុប**ន្តិ គាមស្ស សមញ្ញា ជាតា។ **ឧឡុបវណ្ណា**តិ ចន្ទសមានវណ្ណតាយ មេទបាសាណា វុត្តាតិ កេចិ។ អដ្ឋកថាយំ បន **“មេទវណ្ណា បាសាណា កិរេត្ថ ឧស្សន្នា អហេសុ”**ន្តិ ឥទំ វុត្តំ។ **អស្សា**តិ សេនាបតិស្ស។ **កថាសមុដ្ឋាបនត្ថ**ន្តិ មល្លិកាយ សោកវិនោទនធម្មកថាសមុដ្ឋាបនត្ថំ។

រញ្ញោតិ បសេនទីកោសលរញ្ញោ។ **មហច្ចា**តិ មហតិយា។ បទវិបល្លាសេន ចេតំ វុត្តំ។ បសាទមរហន្តីតិ **បាសាទិកានិ**។ តេនាហ **“សហ រញ្ជនកានី”**តិ។ យានិ បន បាសាទិកានិ, តានិ បស្សិតុំ យុត្តានិ។ **បាសាទិកានី**តិ វា សទ្ធាហនសហិតានិ។ តេនាហ **“បសាទជនកានី”**តិ។ “អប្បាពាធ”ន្តិ អាទីសុ វិយ អប្បសទ្ទោ អភាវត្ថោតិ អាហ **“និស្សទ្ទានី”**តិ។ អនិយមត្ថវាចី យ-សទ្ទោ អនិយមាការវាចកោបិ ហោតីតិ “យត្ថា”តិ បទស្ស

“ឃាទិសេស្វ”តិអាទិមាហ។ តថា ហិ **អង្គុលិមាលសុត្តេ** (ម. និ. អដ្ឋ. ២.៣៤៧ អាទយោ) “យស្ស ខោ”តិ បទស្ស “ឃាទិសស្ស ខោ”តិ អត្ថោ វុត្តោ។

៣៦៦. បដិច្ឆទន្តិ បដិច្ឆាទកំ។ **រាជកកុធភណ្ឌានី**តិ រាជភណ្ឌភូតានិ។ **រហាយតី**តិ រហោ ករោតិ, មំ អជ្ឈេសតីតិ អត្ថោ។

៣៦៧. យថាសភាវតោ ញេយ្យំ ធារេតិ អវធារេតីតិ **ធម្មោ**, ញាណន្តិ អាហ “**បច្ចក្ខញាណសង្ខាតស្ស ធម្មស្សា**”តិ។ **អន្វយោ**តិ អនុគច្ឆនកោ។ ទិដ្ឋេន ហិ អទិដ្ឋស្ស អនុមានំ។ តេនាហ “**អនុមានំ អនុពុទ្ធី**”តិ។ **អាបាណកោដិក**ន្តិ យាវ បាណកោដិ, តាវ ជីវិតបរិយោសានំ។ **ឯត**ន្តិ ធម្មន្វយសង្ខាតំ អនុមានំ។ **ឯវ**ន្តិ “តេធ បនាហ”ន្តិ វុត្តប្បការេន។

៣៦៩. ចក្ខុំ អពន្ធន្តេ វិយាតិ អបាសាទិកតាយ បស្សន្តានំ ចក្ខុំ អត្តនិ អពន្ធន្តេ វិយ។ កុលសន្តានានុពន្ធោ រោគោ **កុលរោគោ**។ **ឧឡារ**ន្តិ សានុភាវំ។ យោ ហិ អានុភាវសម្បន្នោ, តំ “មហេសក្ខ”ន្តិ វទន្តិ។ **អរហត្តំ គណ្ហន្តោ**តិ ឧក្កដ្ឋនិទ្ទេសោយំ, ហេដ្ឋិមផលានិ គណ្ហន្តោបិ។

៣៧៣. ជីវិកា **ជីវិតវុត្តិ**។

៣៧៤. ធម្មំ ចេតេតិ សំវេទេតិ ឯតេហីតិ **ធម្មចេតិយានិ**, ធម្មស្ស បូជាវចនានិ។ ននុ ចេតានិ ពុទ្ធសង្ឃគុណទីបនានិបិ សន្តិ? កថំ “**ធម្មចេតិយានីតិ ធម្មស្ស ចិត្តីការវចនានី**”តិ វុត្តន្តិ អាហ “**តីសុ ហី**”តិអាទិ។ តត្ថ យស្មា ពុទ្ធរតនមូលកានិ សេសរតនានិ តស្ស វសេន លទ្ធព្ពតោ។ កោសលរញ្ញោ ចេត្ថ ពុទ្ធគារវេន ធម្មសង្ឃគារវំ បវេទិតំ, តស្មា “**ភគវតិ ចិត្តីការេ កតេ ធម្មោបិ កតោវ ហោតី**”តិ វុត្តំ។ យស្មា ច រតនត្តយបសាទបុព្ពិកា សាសនេ សម្មាបដិបត្តិ, តស្មា វុត្តំ – “**អាទិព្រហ្មចរិយកានីតិ មគ្គព្រហ្មចរិយស្ស អាទិភូតានី**”តិ។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

ធម្មចេតិយសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

១០. កណ្ណកត្ថលសុត្តវណ្ណនា

៣៧៥. អនន្តរសុត្តេ វុត្តករណីយេនេវាតិ “បាសាទេ វា នាដកេសុ វា ចិត្តស្សាទំ អលភមានោ តត្ថ តត្ថ វិចរិតុំ អារទ្ធោ”តិ វុត្តករណីយេន។ អប្បទុដ្ឋបទោសីនញ្ហិ ឯវំ ហោតីតិ។

៣៧៦. បុច្ឆិតោតិ “អញ្ញំ ទូតំ នាលត្ថ”ន្តិ បុច្ឆិតោ។ **សោ**តិ រាជា។ តាសំ វន្ទនា សចេ ឧត្តរកាលំ, **អត្តនោ អាគមនការណំ កថេស្សតិ**។

៣៧៨. ឯកាវជ្ជនេនាតិ ឯកវីថិជវនេន។ តេន ឯកចិត្តំ តាវ តិដ្ឋតុ, ឯកចិត្តវីថិយាបិ សព្ពំ ជានិតុំ ន សក្កាតិ ទស្សេតិ។ “តទំ នាម អតីតំ ជានិស្សាមី”តិ អនិយមេត្វា អាវជ្ជតោ យំ កិញ្ចិ អតីតំ ជានាតិ, និយមិតេ បន និយមិតមេវាតិ អាហ – “**ឯកេន ហិ…បេ…. ឯកទេសមេវ ជានាតី**”តិ។ **តេន ចិត្តេនា**តិ “អតីតំ សព្ពំ ជានិស្សាមី”តិ ឯវំ បវត្តចិត្តេន។ **ឥតរេសូ**តិ អនាគតបច្ចុប្បន្នេសុ។ **ការណជាតិក**ន្តិ យុត្តិសភាវំ, យុត្តិយា យុត្តន្តិ អត្ថោ។ **សម្បរាយគុណ**ន្តិ សម្បរាយេ កតកម្មស្ស វិសេសំ។

៣៧៩. លោកុត្តរមិស្សកានិ កថិតានិ ពោធិរាជកុមារសុត្តេ វិយ លោកិយា ចេវ លោកុត្តរា ច។ យថាលាភវសេន ចេត្ថ បធានិយង្គានំ លោកុត្តរគ្គហណំ វេទិតព្ពំ។ បច្ចេកំ ឯវ នេសញ្ច បធានិយង្គតា ទដ្ឋព្ពា យថា “អដ្ឋវិមោក្ខា សន្និស្សន្តិ លោកុត្តរមិស្សកា”តិ។ **លោកុត្តរានេវា**តិ ចេត្ថ យំ វត្តព្ពំ, តំ បរតោ អាវិ ភវិស្សតិ។ **បធាននានត្ត**ន្តិ បទហននានត្តំ, ភាវនានុយោគវិសេសន្តិ អត្ថោ។ សង្ខារេ បរិមទ្ទិត្វា បដិបក្ខធម្មេ ឯកទេសតោ បជហិត្វា ឋិតស្ស ភាវនានុយោគោ សព្ពេន សព្ពំ អបរិមទ្ទិតសង្ខារស្ស អប្បហីនបដិបក្ខស្ស ភាវនានុយោគតោ សុខុមោ វិសទោវ ហោតិ, សច្ចាភិសមយេន សន្តានស្ស អាហិតវិសេសត្តាតិ អាហ – “**អញ្ញាទិសមេវ ហិ បុថុជ្ជនស្ស បធានំ, អញ្ញាទិសំ សោតាបន្នស្សា**”តិអាទិ។ អយញ្ច វិសេសោ ន កេវលំ អនរិយអរិយបុគ្គលតោ ឯវ, អថ ខោ អរិយេសុបិ សេក្ខាទិវិសេសតោបិ លព្ភតិ អភិសង្ខារវិសេសតោ អភិនីហារតោ ច តជ្ជនតោតិ ទស្សេន្តោ “**អញ្ញាទិសំ សកទាគាមិនោ**”តិអាទិមាហ។ **ន បាបុណាតី**តិ យស្មា បុថុជ្ជនោ សព្ពថាវ បធានំ បទហន្តោ សោតាបត្តិមគ្គំ អធិគច្ឆតិ, សោតាបន្នោ ច សកទាគាមិមគ្គន្តិ ហេដ្ឋិមំ ឧបរិមតោ

ឱឡារិកំ, ឧបរិមញ្ច ឥតរតោ សុខុមំ តេន បហាតុំ អសក្កុណេយ្យស្ស បជហនតោ, ឥតិ អធិគន្តព្ពវិសេសេន ច អធិគមបដិបទាយ សណ្ហសុខុមតា តិក្ខវិសទតា ច វិញ្ញាយតីតិ អាហ – “**បុថុជ្ជនស្ស បធានំ សោតាបន្នស្ស បធានំ ន បាបុណាតី**”តិអាទិ។

អកូដករណន្តិ អវញ្ចនកិរិយំ។ **អនវច្ឆិន្នន**ន្តិ អតិយានំ។ **អវិញ្ញនំ ន** អាកឌ្ឍនំ, និយុត្តតំ វិនិវេឋេត្វា សមន្តា វិបរិវត្តិត្វា សមធារាយ ឆឌ្ឌនំ វា។ តស្ស ការណំ **តំការណំ, តំ ការណ**ន្តិ វា តំ កិរិយំ តំ អធិការំ។ **ទន្តេហិ គន្តព្ពភូមិ**ន្តិ ទន្តេហិ បត្តព្ពដ្ឋានំ, បត្តព្ពវត្ថុំ វា។ **ចត្តារោបិ អស្សទ្ធា នាម** ឧបរិមឧបរិមសទ្ធាយ អភាវតោ។ យេន ហិ យំ អប្បត្តំ, តស្ស តំ នត្ថិ។ **អរិយសាវកស្ស...បេ.... នត្ថិ** បឋមមគ្គេនេវ មាយាសាឋេយ្យានំ បហាតព្ពត្តា។ **តេនេវា**តិ សម្មទេវ វិរុទ្ធបក្ខានំ សទ្ធាទីនំ ឥធាធិប្បេតត្តា។ យទិ ឯវំ កថំ មិស្សកកថាតិ អាហ “**អស្សខឡុង្កសុត្តន្តេ បនា**”តិអាទិ។ **ចត្តារោវ ហោន្តិ** បុថុជ្ជនាទិវសេន។

ឱបម្មសំសន្ទនេ **អទន្តហត្ថិអាទយោ វិយា**តិអាទិនា កណ្ហបក្ខេ, **យថា បន ទន្តហត្ថិអាទយោ**តិអាទិនា សុក្កបក្ខេ ច សាធារណតោ ឯកជ្ឈំ កត្វា វុត្តំ, អសាធារណតោ ភិន្ទិត្វា ទស្សេតុំ “**ឥទំ វុត្តំ ហោតី**”តិអាទិ វុត្តំ។

៣៨០. សម្មប្បធានា និព្ពិសិដ្ឋវីរិយា។ តេនាហ – “**ន កិញ្ចិ នានាករណំ វទាមិ, យទិទំ វិមុត្តិយា វិមុត្តិ**”ន្តិ។ ន ហិ សុក្ខវិបស្សកតេវិជ្ជឆឡភិញ្ញានំ វិមុត្តិយា នានាករណំ អត្ថិ។ តេន វុត្តំ “**យំ ឯកស្សា**”តិអាទិ។ កឹ ត្វំ ន ជានាសីតិ សម្ពន្ធោ។ **អាគច្ឆន្តី**តិ ឧប្បជ្ជនវសេន អាគច្ឆន្តិ។ **នាគច្ឆន្តី**តិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ **ឥទំ បុច្ឆន្តោ**តិ ឥទំ បុច្ឆាមីតិ ទស្សេន្តោ។ **អប្បហីនចេតសិកទុក្ខា** អនធិគតអនាគាមិតា។ តេនាហ “**ឧបបត្តិវសេន អាគន្តារោ**”តិ។ **សមុច្ឆិន្នទុក្ខា**តិ សមុគ្ឃាដិតចេតសិកទុក្ខា។

៣៨១. តម្ហា ឋានាតិ តតោ យថាធិគតឥស្សរិយដ្ឋានតោ។ បុន **តម្ហា ឋានា**តិ តតោ ទុគ្គតា។ **សម្បន្នកាមគុណ**ន្តិ ឧឡារកាមគុណសមន្នាគតំ។

តត្ថាតិ កាមទេវលោកេ។ **ឋានភាវតោ**តិ អរហត្តញ្ចេ អធិគតំ, តាវទេវ បរិនិព្ពានតោ។ **ឧបរិទេវេ ចា**តិ ឧបរូបរិ ភូមិវាសេ ទេវេ ច, ចក្ខុវិញ្ញាណទស្សនេនបិ ទស្សនាយ នប្បហោន្តីតិ យោជនា។

៣៨២. វុត្តនយេនេវាតិ ទេវបុច្ឆាយ វុត្តេនេវ នយេន។ **សា កិរ កថា**តិ “នត្ថិ សោ សមណោ វា ព្រាហ្មណោ វា, យោ សកិទេវ សព្ពំ នេយ្យ”ន្តិ កថា។ **តេ**តិ វិដដូភសញ្ញយា។ **ឥមស្មិំយេវ ឋានេ**តិ ឥមស្មិំ មិគទាយេយេវ។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

កណ្ណកត្ថលសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

និដ្ឋិតា ច រាជវគ្គវណ្ណនា។

៥. ព្រាហ្មណវគ្គោ

១. ព្រហ្មាយុសុត្តវណ្ណនា

៣៨៣. “មហាសត្តោ មហិទ្ធិកោ មហានុភាវោ”តិអាទីសុ (មហាវ. ៣៨) ឧឡារតា វិសយោ, “មហាជនកាយោ សន្និបតី”តិអាទីសុ សម្ពហុលភាវវិសយោ, ឥធ បន តទុភយម្បិស្ស អត្ថោតិ “មហតាតិ គុណមហត្តេនបិ មហតា”តិអាទិ វុត្តំ។ **អប្បិច្ឆតាទី**តិ **អាទិ**-សទ្ទេន សន្តុដ្ឋិសល្លេខបវិវេកអសំសគ្គវីរិយារម្ភាទីនំ សង្គហោ។ **ទិដ្ឋិសីលសាមញ្ញសង្ឃាតសង្ខាតេនា**តិ ឯត្ថ “និយតោ សម្ពោធិបរាយណោ” (សំ. និ. ២.៤១; ៣.៩៩៨, ១០០៤) – “អដ្ឋានមេតំ, ភិក្ខវេ, អនវកាសោ, យំ ទិដ្ឋិសម្បន្នោ បុគ្គលោ សញ្ចិច្ច បាណំ ជីវិតា វោរោបេយ្យាតិ នេតំ ឋានំ វិជ្ជតី”តិអាទិវចនតោ ទិដ្ឋិសីលានំ និយតសភាវត្តា សោតាបន្នាបិ អញ្ញមញ្ញំ ទិដ្ឋិសីលសាមញ្ញេន សំហតា, បគេវ សកទាគាមិអាទយោ។ “តថារូបាយ ទិដ្ឋិយា ទិដ្ឋិសាមញ្ញគតោ វិហរតិ (ទី. និ. ៣.៣២៤, ៣៥៦; ម. និ. ១.៤៩២; ៣.៥៤; អ. និ. ៦.១១; បរិ. ២៧៤) តថារូបេហិ សីលេហិ សីលសាមញ្ញគតោ វិហរតី”តិ (ទី. និ. ៣.៣២៤; ម. និ. ១.៤៩២; ៣.៥៤; អ. និ. ៦.១២; បរិ. ២៧៤) វចនតោ បុថុជ្ជនានម្បិ ទិដ្ឋិសីលសាមញ្ញេន សំហតភាវោ លព្ភតិយេវ។

ឱដ្ឋបហតករណវសេន អត្ថវិភាគវសេន។ **សនិឃណ្ឌុកេដុភាន**ន្តិ ឯត្ថ **និឃណ្ឌូ**តិ វចនីយវាចកភាវេន អត្ថំ សទ្ទញ្ច ខណ្ឌតិ វិភជ្ជ ទស្សេតីតិ **និខណ្ឌុ**។ សោ ឯវ ឥធ ខ-ការស្ស ឃ-ការំ កត្វា “**និឃណ្ឌូ**”តិ វុត្តោ។ កិដតិ គមេតិ កិរិយាទិវិភាគំ, តំ វា អនវសេសបរិយាទានតោ គមេន្តោ បូរេតីតិ **កេដុភំ។ វេវចនប្បកាសក**ន្តិ បរិយាយសទ្ទទីបកំ, ឯកេកស្ស អត្ថស្ស អនេកបរិយាយវចនវិភាវកន្តិ អត្ថោ។ និទស្សនមត្តញ្ចេតំ អនេកេសម្បិ អត្ថានំ ឯកសទ្ទវចនីយតាវិភាវនវសេនបិ តស្ស គន្ថស្ស បវត្តត្តា។ វចីភេទាទិលក្ខណា កិរិយា កប្បីយតិ ឯតេនាតិ កិរិយាកប្បោ, សោ បន វណ្ណបទសម្ពន្ធបទត្ថវិភាគតោ ពហុវិកប្បោតិ អាហ “**កិរិយាកប្បវិកប្បោ**”តិ។ ឥទញ្ច មូលកិរិយាកប្បគន្ថំ សន្ធាយ វុត្តំ។ សោ ហិ សតសហស្សបរិមាណោ នលចរិយាទិបករណំ។ ឋានករណាទិវិភាគតោ និព្ពចនវិភាគតោ ច អក្ខរា បភេទីយន្តិ ឯតេហីតិ **អក្ខរប្បភេទា**, សិក្ខានិរុត្តិយោ។ **ឯតេស**ន្តិ វេទានំ។ តេ ឯវ វេទេ បទសោ កាយតីតិ **បទកោ**។ តំ តំ សទ្ទំ តទត្ថញ្ច ព្យាករោតិ ព្យាចិក្ខតិ ឯតេនាតិ **ព្យាករណំ**, សទ្ទសត្ថំ។ អាយតី ហិតំ តេន លោកោ ន យតតិ ន ឦហតីតិ **លោកាយតំ**។ តញ្ហិ គន្ថំ និស្សាយ សត្តា បុញ្ញកិរិយាយ ចិត្តម្បិ ន ឧប្បាទេន្តិ។ វយតីតិ វយោ, ន វយោ អវយោ, ន អវយោ **អនវយោ**, អាទិមជ្ឈបរិយោសានេសុ កត្ថចិ អបរិកិលន្តោ អវិត្ថាយន្តោ តេ គន្ថេ សន្ធារេតិ បូរេតីតិ អត្ថោ។ ទ្វេ បដិសេធា បកតឹ គមេន្តីតិ ទស្សេន្តោ “**អវយោ ន ហោតី**”តិ វត្វា តត្ថ អវយំ ទស្សេតុំ “**អវយោ…បេ…. ន សក្កោតី**”តិ វុត្តំ។

៣៨៤. **គរូ**តិ ភារិយំ អត្តានំ តតោ មោចេត្វា គមនំ ទុក្ករំ ហោតិ។ **អនត្ថោបិ ឧប្បជ្ជតិ** និន្ទាព្យារោសឧបារម្ភាទិ។ **អព្ភុគ្គតោ**តិ ឯត្ថ អភិសទ្ទយោគេន **ឥត្ថម្ភូតាខ្យានត្ថេ ឧបយោគវចនំ**។

លក្ខណានីតិ លក្ខណទីបនានិ មន្តបទានិ។ **អន្តរធាយន្តី**តិ ន កេវលំ លក្ខណមន្តានិយេវ, អញ្ញានិបិ ព្រាហ្មណានំ ញាណពលាភាវេន អនុក្កមេន អន្តរធាយន្តិ។ តថា ហិ វទន្តិ “ឯកសតំ អទ្ធរិយំ ទិបញ្ញាសមត្តតោ សាមា”តិអាទិ។ បណិធិមហតោ សមាទានមហតោតិអាទិនា បច្ចេកំ **មហ**-សទ្ទោ យោជេតព្ពោ។ បណិធិមហន្តតាទិ ចស្ស **ពុទ្ធវំសចរិយាបិដកវណ្ណនា**ទិវសេនេវ វេទិតព្ពោ។ **និដ្ឋា**តិ និប្ផត្តិយោ។ **ជាតិសាមញ្ញតោ**តិ លក្ខណជាតិយា លក្ខណភាវេន សមានភាវតោ។ យថា ហិ ពុទ្ធានំ លក្ខណានិ សុវិសុទ្ធានិ សុបរិព្យត្តានិ បរិបុណ្ណានិ ច ហោន្តិ, ន ឯវំ ចក្កវត្តីនំ។ តេនាហ “**ន តេហេវ ពុទ្ធោ ហោតី**”តិ។

អភិរូបតា ទីឃាយុកតា, អប្បាតង្កតា ព្រាហ្មណាទីនំ បិយមនាបតាតិ **ចតូហិ អច្ឆរិយធម្មេហិ**។ ទានំ បិយវចនំ អត្ថចរិយា សមានត្តតាតិ ឥមេហិ **ចតូហិ សង្គហវត្ថូហិ។ រញ្ជនតោ**តិ បីតិជននតោ។ ចក្កំ ចក្ករតនំ វត្តេតិ បវត្តេតីតិ **ចក្កវត្តី**, សម្បត្តិចក្កេហិ សយំ វត្តេតិ, តេហិ ច បរំ សត្តនិកាយំ វត្តេតិ បវត្តេតីតិ **ចក្កវត្តី**, បរហិតាវហោ ឥរិយាបថចក្កានំ វត្តោ វត្តនំ ឯតស្ស អត្ថីតិ ចក្កវត្តី, អប្បដិហតំ វា អាណាសង្ខាតំ ចក្កំ វត្តេតីតិ **ចក្កវតី**, អប្បដិហតំ វា អាណាសង្ខាតំ ចក្កំ វត្តេតីតិ **ចក្កវត្តី**, ខត្តិយមណ្ឌលាទិសញ្ញិតំ ចក្កំ សមូហំ អត្តនោ វសេ វត្តេតីតិ **ចក្កវត្តី**។ ធម្មំ ចរតីតិ **ធម្មិកោ**។ ធម្មតោ អនបេតត្តា ធម្មោ រញ្ជនត្ថេន រាជាតិ **ធម្មរាជា។ កោបាទី**តិ **អាទិ**-សទ្ទេន កាមលោភមានមទាទិកេ សង្គណ្ហាតិ។ **វិជិតាវី**តិ វិជិតវា។ កេនចិ អកម្បិយដ្ឋេន **ជនបទត្ថាវរិយប្បត្តោ**។ ទឡ្ហភត្តិភាវតោ វា ជនបទោ ថាវរិយំ បត្តោ ឯត្ថាតិ **ជនបទត្ថាវរិយប្បត្តោ**។ ចិត្តីកតភាវាទិនាបិ (ខុ. បា. អដ្ឋ. ៦.៣; ទី. និ. អដ្ឋ. ២.៣៣; សំ. និ. អដ្ឋ. ៣.៥.២២៣; សុ. និ. អដ្ឋ. ១.២២៦;

មហានិ. អដ្ឋ. ៥០) ចក្កស្ស រតនង្គោ វេទិតព្ពោ។ ឯស នយោ សេសេសុបិ។ រតិនិមិត្តតាយ វា ចិត្តីកតាទិភាវស្ស រតិជនននដ្ឋេន ឯកសង្គហតាយ វិសុំ អគ្គហណំ។

ឥមេហិ បន រតនេហិ រាជា ចក្កវត្តី យំ យមត្ថំ បច្ចនុភោតិ, តំ តំ ទស្សេតុំ “**ឥមេសុ បនា**”តិអាទិ វុត្តំ។ **អជិតំ ជិនាតិ** មហេសក្ខតាសំវត្តនិយកម្មនិស្សន្ទភាវតោ។ **វិជិតេ យថាសុខំ អនុវិចរតិ** ហត្ថិរតនំ អស្សរតនញ្ច អភិរុហិត្វា តេសំ អានុភាវេន អន្តោបាតរាសេយេវ សកលំ បថវិំ អនុសំយាយិត្វា រាជធានិយំ បច្ចាគមនតោ។ **បរិណាយករតនេន វិជិតមនុរក្ខតិ** តេន តត្ថ តត្ថ កត្តព្ពកិច្ចស្ស សំវិធានតោ។ **សេសេហី**តិ មណិរតន ឥត្ថិរតនគហបតិរតនេហិ។ តត្ថ មណិរតនេន យោជនប្បមាណេ ទេសេ អន្ធការំ វិធមិត្វា អាលោក ទស្សនាទិនា សុខមនុភវតិ, ឥត្ថិរតនេន អតិក្កន្តមានុសរូបសម្បត្តិទស្សនាទិវសេន, គហបតិរតនេន ឥច្ឆិតិច្ឆិតមណិកនករជតាទិធនប្បដិលាភវសេន។ **ឧស្សាហសត្តិយោគោ** យេន កេនចិ អប្បដិហតាណាចក្កភាវសិទ្ធិតោ។ ហត្ថិអស្សរតនាទីនំ មហានុភាវត្តា កោសសម្បត្តិយាបិ បភាវសម្បត្តិសិទ្ធិតោ “**ហត្ថិ...បេ.... យោគោ**”តិ វុត្តំ។ កោសោ ហិ នាម សតិ ឧស្សាហសម្បត្តិយំ (ឧគ្គតេជស្ស សុកុមារបរក្កមស្ស បសន្នមុខស្ស សម្មុខេ បាបុណាតិ)។ **បច្ឆិមេនា**តិ បរិណាយករតនេន។ តញ្ហិ សព្ពរាជកិច្ចេសុ កុសលំ អវិរជ្ឈនបយោគំ។ តេនាហ “**មន្តសត្តិយោគោ**”តិ។ តិវិធសត្តិយោគផលំ បរិបុណ្ណំ ហោតីតិ សម្ពន្ធោ។ **សេសេហី**តិ សេសេហិ បញ្ចហិ រតនេហិ។ **អទោសកុសលមូលជនិតកម្មានុភាវេនា**តិ អទោសសង្ខាតេន កុសលមូលេន សហជាតាទិបច្ចយវសេន ឧប្បាទិតកម្មស្ស អានុភាវេន **សម្បជ្ជន្តិ** សោម្មតររតនជាតិកត្តា។ **មជ្ឈិមានិ** មណិឥត្ថិគហបតិរតនានិ។ **អលោភ...បេ.... កម្មានុភាវេន សម្បជ្ជន្តិ** ឧឡារធនស្ស ឧឡារធនបដិលាភការណស្ស ច បរិច្ចាគសម្បទាហេតុកត្តា។ **បច្ឆិមន្តិ** បរិណាយករតនំ។ តញ្ហិ **អមោហ...បេ.... កម្មានុភាវេន សម្បជ្ជតិ** មហាបញ្ញោនេវ ចក្កវត្តិរាជកិច្ចស្ស បរិណេតព្ពត្តា។

សរណតោ បដិបក្ខវិធមនតោ **សូរា**។ តេនាហ “**អភីរុកជាតិកា**”តិ។ អសុរេ វិជិនិត្វា ឋិតត្តា វីរោ, សក្កោ ទេវានមិន្ទោ, តស្ស អង្គំ ទេវបុត្តោ សេនង្គភាវតោតិ វុត្តំ “**វីរង្គរូបាតិ ទេវបុត្តសទិសកាយា**”តិ។ **សភាវោ**តិ សភាវភូតោ អត្ថោ។ **វីរការណ**ន្តិ វីរភាវការណំ។ **វីរិយមយសរីរា វិយា**តិ សវិគ្គហវីរិយសទិសា សវិគ្គហញ្ចេ វីរិយំ សិយា, តំសទិសាតិ អត្ថោ។ ននុ រញ្ញោ ចក្កវត្តិស្ស បដិសេនា នាម នត្ថិ, យមស្ស បុត្តា បមទ្ទេយ្យុំ, អថ កស្មា “បរសេនបមទ្ទនា”តិ វុត្តន្តិ ចោទនំ សន្ធាយាហ “**សចេ**”តិអាទិ។ តេន បរសេនា ហោតុ វា មា វា, តេ បន ឯវំ មហានុភាវាតិ ទស្សេតិ។ **ធម្មេនា**តិ កតូបចិតេន អត្តនោ បុញ្ញធម្មេន។ តេន ហិ សញ្ចោទិតា បថវិយំ សព្ពរាជានោ បច្ចុគ្គន្ត្វា “ស្វាគតំ តេ មហារាជា”តិអាទីនិ វត្វា អត្តនោ រជ្ជំ រញ្ញោ ចក្កវត្តិស្ស និយ្យាទេន្តិ។ តេន វុត្តំ “**សោ ឥមំ...បេ.... អជ្ឈាវសតី**”តិ។ អដ្ឋកថាយំ បន តស្ស យថាវុត្តធម្មស្ស ចិរតរំ វិបច្ចិតុំ បច្ចយភូតំ ចក្កវត្តិវត្តសមុទាគតំ បយោគសម្បត្តិសង្ខាតំ ធម្មំ ទស្សេតុំ “**បាណោ ន ហន្តព្ពោតិអាទិនា បញ្ចសីលធម្មេនា**”តិ វុត្តំ។ ឯវញ្ហិ “អទណ្ឌេន អសត្ថេនា”តិ ឥទំ វចនំ សុដ្ឋុតរំ សមត្ថិតំ ហោតិ, យស្មា រាគាទយោ បាបធម្មា ឧប្បជ្ជមានា សត្តសន្តានំ ឆាទេត្វា បរិយោនន្ធិត្វា តិដ្ឋន្តិ, កុសលបវត្តិំ និវារេន្តិ, តស្មា តេ “ឆទនា, ឆទា”តិ ច វុត្តា។

វិវដ្ដេត្វា បរិវត្តេត្វា។ **បូជារហតា វុត្តា** “អរហតីតិ អរហ”ន្តិ។ **តស្សា**តិ បូជារហតាយ។ **យស្មា សម្មាសម្ពុទ្ធោ**, តស្មា អរហន្តិ។ **ពុទ្ធត្តហេតុភូតា វិវដ្ដច្ឆទតា វុត្តា** សវាសនសព្ពកិលេសប្បហានបុព្ពកត្តា ពុទ្ធភាវសិទ្ធិយា។ **អរហំ វដ្ដាភាវេនា**តិ ផលេន ហេតុអនុមានទស្សនំ។ **សម្មាសម្ពុទ្ធោ ឆទនាភាវេនា**តិ ហេតុនា ផលានុមានទស្សនំ។ **ហេតុទ្វយំ វុត្តំ** “វិវដ្ដោ វិច្ឆទោ ចា”តិ។ **ទុតិយវេសារជ្ជេនា**តិ “ខីណាសវស្ស តេ បដិជានតោ”តិអាទិនា (ម. និ. ១.១៥០) អាគតេន វេសារជ្ជេន។ **បុរិមសិទ្ធី**តិ បុរិមស្ស បទស្ស អត្ថសិទ្ធិ។ **បឋមេនា**តិ “សម្មាសម្ពុទ្ធស្ស តេ បដិជានតោ”តិអាទិនា (ម. និ. ១.១៥០) អាគតេន វេសារជ្ជេន។ **ទុតិយសិទ្ធី**តិ ពុទ្ធត្តសិទ្ធិ។ **តតិយចតុត្ថេហី**តិ “យេ ខោ បន តេ អន្តរាយិកា ធម្មា”តិអាទិនា (ម. និ. ១.១៥០), “យស្ស ខោ បន តេ អត្ថាយា”តិអាទិនា (ម. និ. ១.១៥០) ច អាគតេហិ តតិយចតុត្ថេហិ វេសារជ្ជេហិ។ **តតិយសិទ្ធី**តិ វិវដ្ដច្ឆទតា សិទ្ធិ។ យាថាវតោ អន្តរាយិកនិយ្យានិកធម្មាបទេសេន ហិ សត្ថុ វិវដ្ដច្ឆទភាវោ លោកេ បាកដោ អហោសិ។ **បុរិមំ ធម្មចក្ខុ**ន្តិ បុរិមបទំ ភគវតោ ធម្មចក្ខុំ **សាធេតិ** កិលេសារីនំ សំសារចក្កស្ស ច អរានំ ហតភាវទីបនតោ។ **ទុតិយំ** បទំ **ពុទ្ធចក្ខុំ សាធេតិ** សម្មាសម្ពុទ្ធស្សេវ តំ សម្ភវតោ។ **តតិយំ** បទំ **សមន្តចក្ខុំ សាធេតិ** សវាសនសព្ព កិលេសប្បហានទីបនតោ។ “សម្មាសម្ពុទ្ធោ”តិ ហិ វត្វា “វិវដ្ដច្ឆទោ”តិ វចនំ ពុទ្ធភាវាវហមេវ សព្ពកិលេសប្បហានំ វិភាវេតីតិ។ **សូរភាវ**ន្តិ លក្ខណវិភាវនេន វិសទញាណតំ។

៣៨៥. គវេសីតិ (ទី. និ. ដី. ១.២៨៧) ញាណេន បរិយេសនំ អកាសិ។ **សមានយី**តិ ញាណេន សង្កលេន្តោ សមានំ អានយិ សមាហរិ។ **ន សក្កោតិ** សំកុចិតេ ឥរិយាបថេ យេភុយ្យេន តេសំ ទុព្ពិភាវនតោ។ **កង្ខតី**តិ បទស្ស អាកង្ខតីតិ អយមត្ថោតិ អាហ – “**អហោ វត បស្សេយ្យន្តិ បត្ថនំ ឧប្បាទេតី**”តិ។ **កិច្ឆតី**តិ កិលមតិ។ “កង្ខតី”តិ បទស្ស បុព្ពេ អាសីសនត្ថតំ វត្វា ឥទានិ តស្ស សំសយត្ថត្តមេវ វិកប្បន្តរវសេន ទស្សេន្តោ “**កង្ខាយ**

វា ទុព្ពលា វិមតិ វុត្តា”តិអាទិ វុត្តំ។ **តីហិ ធម្មេហិ** តិប្បការេហិ សំសយធម្មេហិ។ **កាលុស្សិយភាវោ**តិ អប្បសន្នតាយ ហេតុភូតោ អាវិលភាវោ។ យស្មា ភគវតោ កោសោហិតំ សព្ពពុទ្ធាវេណិកំ វត្ថគុយ្ហំ សុវិសុទ្ធកញ្ចនមណ្ឌលសន្និកាសំ អត្តនោ សណ្ឋានសន្និវេសសុន្ទរតាយ អាជានេយ្យគន្ធហត្ថិនោ វរង្គចារុភាវំ វិកសមានតបនិយារវិន្ទសមុជ្ជលកេសរាវត្តវិលាសំ សញ្ឈាបភានុរញ្ជិតជលវនន្តរាភិលក្ខិត-សម្បុណ្ណចន្ទមណ្ឌលសោភញ្ច អត្តនោ សិរិយា អភិភុយ្យ វិរាជតិ, យំ ពាហិរព្ភន្តរមលេហិ អនុបក្កិលិដ្ឋតាយ ចិរកាលំ សុបរិចិតព្រហ្មចរិយាធិការតាយ សុសណ្ឋិតសណ្ឋានសម្បត្តិយា ច កោបីនម្បិ សន្តំ អកោបីនមេវ, តស្មា វុត្តំ “**ភគវតោ ហី**”តិអាទិ។ **បហូតភាវ**ន្តិ បុថុលភាវំ។ ឯត្ថេវ ហិ តស្ស សំសយោ, តនុមុទុសុកុមារតាទីសុ បនស្ស គុណេសុ តស្ស វិចារណា ឯវ នាហោសិ។

ហិរិករណោកាសន្តិ ហិរិយិតព្ពដ្ឋានំ។ **ឆាយ**ន្តិ បដិពិម្ពំ។ កីទិសន្តិ អាហ “**ឥទ្ធិយា**”តិអាទិ។ **ឆាយារូប**ន្តិ ភគវតោ បដិពិម្ពរូបំ។ តញ្ច ខោ ពុទ្ធសន្តានតោ វិនិមុត្តំ រូបកមត្តំ ភគវតោ សរីរវណ្ណសណ្ឋានាវយវំ ឥទ្ធិមយំ ពិម្ពកមត្តំ, តំ បន ទស្សេន្តោ ភគវា យថា អត្តនោ ពុទ្ធរូបំ ន ទិស្សតិ, តថា កត្វា ទស្សេតិ។ **នីហរិត្វា**តិ ផរិត្វា។

កណ្ណសោតានំ ឧបចិតតនុតម្ពលោមតាយ ធោតរជតបនាឡិកាសទិសតា វុត្តា។ **មុខបរិយន្តេ**តិ កេសន្តេ។

កិរិយាករណន្តិ កិរិយាយ កាយិកស្ស វាចសិកស្ស បដិបត្តិ។ **តត្ថា**តិ តេសុ កិច្ចេសុ។ ធម្មកថិកានំ វត្តំ ទស្សេតុំ **ពីជនិ**គ្គហណំ កតំ។ ន ហិ អញ្ញថា សព្ពស្សបិ លោកស្ស អលង្ការភូតំ បរមុក្កំសគតំ សិក្ខាសំយមានំ ពុទ្ធានំ មុខចន្ទមណ្ឌលំ បដិច្ឆាទេតព្ពំ ហោតិ។

បត្តវិតវិតានឱលម្ពិតគន្ធទាមកុសុមទាមកេ **គន្ធមណ្ឌលមាឡេ។ បុព្ពភាគេន បរិច្ឆិន្ទិត្វា**តិ “ឯត្តកំ វេលំ សមាបត្តិយា វីតិនាមេស្សាមី”តិ ឯវំ បវត្តេន បុព្ពភាគេន កាលំ បរិច្ឆិន្ទិត្វា។ បច្ចយទាយកេសុ អនុរោធវសេន **បរិសំ ឧស្សាទេន្តោ វា** បគ្គណ្ហន្តោ, អទាយកេសុ វិរោធវសេន **បរិសំ អបសាទេន្តោ វា**។

យោគក្ខេមំ អន្តរាយាភាវំ។ **សភាវគុណេនេវា**តិ យថាវុត្តគុណេនេវ។ ភោតោ គោតមស្ស គុណំ សវិគ្គហំ **ចក្កវាឡំ អតិសម្ពាធំ** វិត្ថារេន សន្ទារេតុំ អប្បហោន្តតោ។ **ភវគ្គំ អតិនីចំ** ឧបរូបរិ សន្ទារេតុំ អប្បហោន្តតោ។

៣៨៦. ឋានគមនាទីសុ (ទី. និ. ដី. ២.៣៥) ភូមិយំ សុដ្ឋុ សមំបតិដ្ឋិតា បាទា ឯតស្សាតិ **សុប្បតិដ្ឋិតបាទោ**។ តំ បន ភគវតោ សុប្បតិដ្ឋិតបាទតំ ព្យតិរេកមុខេន វិភាវេតុំ “**យថា ហី**”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **អគ្គតល**ន្តិ អគ្គបាទតលំ។ **បណ្ហី**តិ បណ្ហិតលំ។ **បស្ស**ន្តិ បាទតលស្ស ទ្វីសុ បស្សេសុ ឯកេកំ, ឧភយមេវ វា បរិយន្តំ បស្សំ។ **សុវណ្ណបាទុកតលំ វិយ** ឧជុកំ និក្ខិបិយមានំ។ **ឯកប្បហារេនេវា**តិ ឯកក្ខណេយេវ។ **សកលំ បាទតលំ ភូមី ផុសតិ** និក្ខិបនេ។ ឯកប្បហារេនេវ សកលំ បាទតលំ ភូមិតោ ឧដ្ឋហតីតិ យោជនា។

តត្រាតិ តាយ សុប្បតិដ្ឋិតបាទតាយ អនុបុព្ពនិន្នាវ អច្ឆរិយព្ភុតំ **ឥទំ** វុច្ចមានំ និស្សន្ទផលំ។ វុត្តមេវត្ថំ សត្តុ តិទិវគមនេន សុបាកដំ កាតុំ “**តថា ហី**”តិអាទី វត្វា “**ន ហី**”តិអាទិនា តំ សមត្ថេតិ។ តេន បឋមលក្ខណតោបិ ទុតិយលក្ខណំ មហានុភាវន្តិ ទស្សេតិ។ តថា ហិ វក្ខតិ “អន្តមសោ ចក្កវត្តិរញ្ញោ បរិសំ ឧបាទាយ សព្ពោបិ ចក្កលក្ខណស្សេវ បរិវារោ”តិ។ យុគន្ធរបព្ពតស្ស តាវតឹសភវនស្ស ច បកតិបទនិក្ខេបដ្ឋានុបសង្កមនេនេវ ពុទ្ធានំ, ន ទេវតានំ អានុភាវោ, អថ ខោ ពុទ្ធានំ លក្ខណានុភាវោតិ ឥមមត្ថំ និទស្សិតំ។ **សីលតេជេន... បេ.... ទសន្នំ បារមីនំ អានុភាវេនា**តិ ឥទម្បិ លក្ខណនិព្ពត្តកកម្មវិសេសកិត្តនមេវាតិ ទដ្ឋព្ពំ។ **សព្ពាវន្តេហី**តិ សព្ពបទេសវន្តេហិ។

នាភិបរិច្ឆិន្នាតិ នាភិយំ បរិច្ឆិន្នា បរិច្ឆេទវសេន ឋិតា។ **នាភិមុខបរិក្ខេបបដ្ដោ**តិ បកតិចក្កស្ស អក្ខព្ភាហតបរិហរណត្ថំ នាភិមុខេ ឋបេតព្ពបរិក្ខេបបដ្ដោ។ **នេមិមណិកា**តិ នេមិយំ អាវឡិភាវេន ឋិតមណិកាលេខា។

សម្ពហុលវារោតិ ពហុវិធលេខង្គវិភាវនវារោ។ **សត្តី**តិ អាវុធសត្តិ។ **សិរិវច្ឆោ**តិ សិរិមុខំ។ **នន្ទី**តិ ទក្ខិណាវដ្ដំ។ **សោវត្ថិកោ**តិ សោវត្ថិអង្កោ។ **វដំសកោ**តិ អាវេឡំ។ **វឌ្ឍមានក**ន្តិ បុរិសហារិ បុរិសង្កំ។ **មោរហត្ថកោ**តិ មោរបិញ្ឆកលាបោ, មោរបិញ្ឆបរិសិព្ពិតោ វា ពីជនិវិសេសោ។ **វាលពីជនី**តិ ចាមរវិវាលំ។ សិទ្ធត្ថាទិ **បុណ្ណឃដបុណ្ណបាតិយោ**។ “**ចក្កវាឡោ**”តិ វត្វា តស្ស បធានាវយវេ ទស្សេតុំ “**ហិមវា សិនេរុ...បេ.... សហស្សានី**”តិ វុត្តំ។

អាយតបណ្ហីតិ ឥទំ អញ្ញេសំ បណ្ហិតោ ទីឃតំ សន្ធាយ វុត្តំ, ន បន អតិទីឃតន្តិ អាហ "**បរិបុណ្ណបណ្ហី**"តិ។ យថា បន បណ្ហិលក្ខណំ បរិបុណ្ណំ នាម ហោតិ, តំ ព្យតិរេកមុខេន ទស្សេតុំ "**យថា ហិ**"តិអាទិ វុត្តំ។ **អារគ្គេនា**តិ មណ្ឌលាយ សិខាយ។ **វដ្ដេត្វា**តិ យថា សុវដ្ដំ ហោតិ, ឯវំ វដ្ដេត្វា។ **វត្តកម្ពលគេណ្ឌុកសទិសា**តិ វត្តកម្ពលមយគេណ្ឌុកសទិសា។

មក្កដស្សេវាតិ វានរស្ស វិយ។ ទីឃភាវេន សមតំ សន្ធាយេតំ វុត្តំ។ **និយ្យាសតេលេនា**តិ ឆទិកនិយ្យាសាទិនិយ្យាសសម្មិស្សេន តេលេន។

តលុនាតិ សុកុមារា។

ចម្មេនាតិ អង្គុលន្តរវេឋិតចម្មេន។ **បដិពទ្ធអង្គុលន្តរោ**តិ ឯកតោ សម្ពទ្ធអង្គុលន្តរោ។ **ឯកប្បមាណា**តិ ទីឃតោ សមានប្បមាណា។ **យវលក្ខណ**ន្តិ អព្ភន្តរតោ អង្គុលិបព្ពេឋិតំ យវលក្ខណំ។ **បដិវិជ្ឈិត្វា**តិ តំតំបព្ពានំ សមានទេសតាយ អង្គុលីនំ បសារិតកាលេ អញ្ញមញ្ញំ វិជ្ឈិតានិ វិយ ផុសិត្វា តិដ្ឋន្តិ។

សង្ខា វុច្ចន្តិ គោប្ផកា, ឧទ្ធំ សង្ខា ឯតេសន្តិ **ឧស្សង្ខា**, បាទា។ **បិដ្ឋិបាទេ**តិ បិដ្ឋិបាទសមីបេ។ **សុខេន បាទា បរិវត្តន្តិ** បាទនាមនាទីសុ, តេនេវ គច្ឆន្តានំ តេសំ ហេដ្ឋា **បាទតលានិ** ទិស្សន្តិ។ **តេនា**តិ គោប្ផកានំ បិដ្ឋិបាទតោ ឧទ្ធំ បតិដ្ឋិតត្តា។ ចតុរង្គុលមត្តញ្ហិ តានិ ឧទ្ធំ អារោហិត្វា បតិដ្ឋហន្តិ, និគូឡ្ហានិ ច ហោន្តិ, ន អញ្ញេសំ វិយ បញ្ញាយមានានិ។ សតិបិ ទេសន្តរប្បវត្តិយំ និច្ចលោតិ ទស្សេនតុំ **នាភិ**គ្គហណំ។

យស្មា ឯណីមិគស្ស សមន្តតោ ឯកសទិសមំសា អនុក្កមេន ឧទ្ធំ ថូលា ជង្ឃា ហោន្តិ, តស្មា វុត្តំ "**ឯណីមិគសទិសជង្ឃា**"តិ។ **បរិបុណ្ណជង្ឃោ**តិ សមន្តតោ មំសូបចយេន បរិបុណ្ណជង្ឃោ។ តេនាហ "**ន ឯកតោ**"តិអាទិ។

ឯតេនាតិ "អនោនមន្តោ"តិអាទិវចនេន, ជាណុផាសុភាវទីបនេនាតិ អត្ថោ។ **អវសេសជនា**តិ តមិនាលក្ខណេន រហិតា ជនា។ **ខុជ្ជា វា ហោន្តិ** ហេដ្ឋិមកាយតោ ឧបរិមកាយស្ស រស្សតាយ។ **វាមនា វា** ឧបរិមកាយតោ ហេដ្ឋិមកាយស្ស រស្សតាយ។ ឯតេន បឋបេត្វា សម្មាសម្ពុទ្ធំ ចក្កវត្តិនញ្ច ឥតរេ សត្តា ខុជ្ជា វាមនា ចាតិ ទស្សេតិ។

ឱហិតន្តិ សមោហិតំ អន្តោគធំ។ តថាភូតំ បន តំ តេន ឆន្នំ ហោតីតិ អាហ "**បដិច្ឆន្ន**"ន្តិ។

សុវណ្ណវណ្ណោតិ សុវណ្ណវណ្ណវណ្ណោតិ អយមេត្ថ អត្ថោតិ អាហ "**ជាតិហិង្គុលកេនា**"តិអាទិ។ ស្វាយមត្ថោ អាវុត្តិញាយេន ច វេទិតព្ពោ។ សរីរបរិយាយោ ឥធ វណ្ណសទ្ទោតិ អធិប្បាយេន បឋមវិកប្បំ វត្វា តថារូបាយ បន រុឡ្ហិយា អភាវំ មនសិ កត្វា វណ្ណធាតុបរិយាយមេវ វណ្ណសទ្ទំ គហេត្វា ទុតិយវិកប្បោ វុត្តោ។

រជោតិ សុខុមរជោ។ **ជល្ល**ន្តិ មលីនភាវាវហោ រេណុសញ្ចយោ។ តេនាហ "**មលំ វា**"តិ។ យទិ វិវដ្ដតិ, កថំ ន្ហានាទីតិ អាហ "**ហត្ថធោវនា**"តិអាទិ។

អាវដ្ដបរិយោសានេតិ បទក្ខិណាវដ្ដាយ អន្តេ។

ព្រហ្មុនោ សរីរំ បុរតោ វា បច្ឆតោ វា អនោនមិត្វា ឧជុកមេវ ឧគ្គតន្តិ អាហ "**ព្រហ្មា វិយ ឧជុគត្តោ**"តិ។ **បស្សវង្កា**តិ ទក្ខិណបស្សេន វា វាមបស្សេន វា វង្កា។

ហត្ថបិដ្ឋិអាទិវសេន សត្ត ឧស្សទា ឯតស្សាតិ **សត្តុស្សទោ**។

សីហស្ស បុព្ពទ្ធំ សីហបុព្ពទ្ធំ, បរិបុណ្ណាវយវតាយ សីហបុព្ពទ្ធំ វិយ សកលោ កាយោ អស្សាតិ **សីហបុព្ពទ្ធកាយោ។ សីហស្សេវា**តិ សីហស្ស វិយ។ **សណ្ឋន្តី**តិ សណ្ឋហន្តិ។ **នានាចិត្តេនា**តិ វិវិធចិត្តេន។ **បុញ្ញចិត្តេនា**តិ បារមិតាបុញ្ញចិត្តរូបេន។ **ចិត្តិតោ**តិ សញ្ជាតចិត្តភាវោ។

ទ្វិន្នំ កោដ្ឋានមន្តរន្តិ ទ្វិន្នំ បិដ្ឋិពាហានំ វេមជ្ឈំ, បិដ្ឋិមជ្ឈស្ស ឧបរិភាគោ។ **ចិតំ បរិបុណ្ណ**ន្តិ អនិន្នភាវេន ចិតំ, ទ្វីហិ កោដ្ឋេហិ សមតលតាយ បរិបុណ្ណំ។ **ឧគ្គម្មា**តិ ឧគ្គន្ត្វា។

និគ្រោធបរិមណ្ឌលោ វិយ បរិមណ្ឌលោ **និគ្រោធបរិមណ្ឌលោ** ឯកស្ស បរិមណ្ឌលសទ្ទស្ស លោបំ កត្វា។ ន ហិ សព្ពោ និគ្រោធោ មណ្ឌលោ។ តេនាហ “**សមក្ខន្ធសាខោ និគ្រោធោ**”តិ។ បរិមណ្ឌលសទ្ទសន្និធានេន វា បរិមណ្ឌលោវ និគ្រោធោ គយ្ហតីតិ បរិមណ្ឌលសទ្ទស្ស លោបេន វិនាបិ អយមត្ថោ លព្ភតីតិ អាហ “**និគ្រោធោ វិយ បរិមណ្ឌលោ**”តិ។ **យាវតក្វស្សា**តិ ឱ-ការស្ស វ-ការាទេសំ កត្វា វុត្តំ។

សមវដ្ដិតក្ខន្ធោតិ សមំ សុវដ្ដិតក្ខន្ធោ។ កោញ្ចា វិយ ទីឃគលា, ពកា វិយ វង្កគលា, វរាហា វិយ បុថុលគលាតិ យោជនា។ **សុវណ្ណាលិង្គសទិសោ**តិ សុវណ្ណមយខុទ្ទកមុទិង្គសទិសោ។

រសគ្គសគ្គីតិ មធុរាទិភេទំ រសំ គសន្តិ អន្តោ បវេសេន្តីតិ រសគ្គសា, រសគ្គសានំ អគ្គា រសគ្គសគ្គា, តា ឯតស្ស សន្តីតិ រសគ្គសគ្គី។ **តេនា**តិ ឱជាយ អផរណេន, ហីនធាតុកត្តា **តេ ពហ្វាពាធា ហោន្តិ**។

“ហនូ”តិ សន្និស្សយទន្តាធារស្ស សមញ្ញា, តំ ភគវតោ សីហហនុសទិសំ, តស្មា ភគវា **សីហហនុ**។ តត្ថ យស្មា ពុទ្ធានំ រូបកាយស្ស ធម្មកាយស្ស ច ឧបមា នាម និហីនុបមាវ, នត្ថិ សមានុបមា, កុតោ អធិកូបមា, តស្មា អយម្បិ និហីនុបមាតិ ទស្សេតុំ “**តត្ថ**”តិអាទិ វុត្តំ។ តិភាគវសេន មណ្ឌលតាយ **ទ្វាទសិយំ បក្ខស្ស ចន្ទសទិសានិ**។

ទន្តានំ ឧច្ចនីចតា អព្ភន្តរពាហិរបស្សវសេនបិ វេទិតព្ពា, ន អគ្គវសេនេវ។ តេនាហ “**អយបដ្ដឆិន្នសង្ខបដលំ វិយា**”តិ។ **អយបដ្ដ**ន្តិ ច កកចំ អធិប្បេតំ។ **វិសមា**តិ វិសមសណ្ឋានា។

វិច្ឆិន្ទិត្វា វិច្ឆិន្ទិត្វា បវត្តសរតាយ **ឆិន្នស្សរាបិ**។ អនេកាការតាយ **ភិន្នស្សរាបិ**។ កាកស្ស វិយ អមនុញ្ញស្សរតាយ **កាកស្សរាបិ។ អបលិពុទ្ធត្តា**តិ អនុបទ្ទុតវត្ថុកត្តា។ **វត្ថុ**ន្តិ ច អក្ខរុប្បត្តិដ្ឋានមាហ។ **អដ្ឋង្គសមន្នាគតោ**តិ ឯត្ថ អដ្ឋង្គានិ បរតោ អាគមិស្សន្តិ។ **មញ្ជុឃោសោ**តិ មធុរស្សរោ។

ករវីកសទ្ទោ យេសំ សត្តានំ សោតបថំ ឧបគច្ឆតិ, តេ អត្តនោ សរសម្បត្តិយា បកតី ជហាបេត្វា អវសេ ករោន្តោ អត្តនោ វសេ វត្តេតិ, ឯវំ មធុរោតិ ទស្សេន្តោ “**តត្រិទ**”ន្តិអាទិមាហ។ **តំ បីតិ**ន្តិ **តំ** ពុទ្ធគតំ បីតិំ។ តេនេវ នីហារេន បុនប្បុនំ បវត្តន្តំ អវិជហិត្វា វិក្ខម្ភិតកិលេសា ថេរានំ សន្តិកេ លទ្ធធម្មស្សវនសប្បាយាឧបនិស្សយសម្បត្តិយា បរិបក្កញាណតាយ “**សត្តហិ…បេ…. បតិដ្ឋាសី**”តិ។ សត្តសតមត្តេន ឱរោធជនេន សទ្ធឹ បទសាវ ថេរានំ សន្តិកំ ឧបគតត្តា “**សត្តហិ ជង្ឃាសតេហិ សទ្ធិ**”ន្តិ វុត្តំ។

អភិនីលនេត្តោតិ អធិកនីលនេត្តោ។ អធិកនីលតា ច សាតិសយំ នីលភាវេន វេទិតព្ពា, ន នេត្តេ នីលវណ្ណស្សេវ អធិកភាវតោតិ អាហ “**ន សកលនីលនេត្តោវា**”តិអាទិ។ បីតលោហិតវណ្ណា សេតមណ្ឌលគតរាជិវសេន, នីលសេតកាឡវណ្ណា បន តំតំមណ្ឌលវសេនេវ វេទិតព្ពា។

ចក្ខុភណ្ឌន្តិ អក្ខិទលន្តិ កេចិ, អក្ខិទលបត្តន្តិ អញ្ញេ។ អក្ខិទលេហិ បន សទ្ធឹ អក្ខិពិម្ពន្តិ វេទិតព្ពំ។ ឯវញ្ហិ វិនិគ្គតគម្ភីរជោតនាបិ យុត្តា ហោតិ។

ឧណ្ណាសទ្ទោ លោកេ អវិសេសតោ លោមបរិយាយោ, ឥធ បន លោមវិសេសវាចកោតិ អាហ “**ឧណ្ណាលោម**”ន្តិ។ **នលាដមជ្ឈជាតា**តិ នលាដមជ្ឈគតា។ **ឱទាតតាយ ឧបមា**, ន មុទុតាយ។ **រជតបុព្ពុឡកា**តិ រជតមយតារកា។

ទ្វេ អត្ថវសេ បដិច្ច វុត្តន្តិ យស្មា ពុទ្ធា ចក្កវត្តិនោ ច បរិបុណ្ណនលាដតាយ បរិបុណ្ណសីសពិម្ពតាយ ច “**ឧណ្ហីសសីសា**”តិ វុច្ចន្តិ, តស្មា តេ ទ្វេ អត្ថវសេ បដិច្ច “ឧណ្ហីសសីសោ”តិ ឥទំ វុត្តំ។ ឥទានិ តំ អត្ថទ្វយំ ភគវតិ សុប្បតិដ្ឋិតន្តិ ទស្សេតុំ “**តថាគតស្សហិ**”តិអាទិ វុត្តំ។ សណ្ហតមតាយ សុវណ្ណវណ្ណតាយ ច **វណ្ណោ ពទ្ធឧណ្ហីសបដ្ដោ វិយ វិរោចតិ។ កប្បសីសា**តិ ទ្វិធាភូតសីសា។ **ផលសីសា**តិ ផលសទិសសីសា។ **អដ្ឋិសីសា**តិ មំសស្ស អភាវតោ តចោបរិយោនទ្ធអដ្ឋិមត្តសីសា។ **តុម្ពសីសា**តិ លាពុសទិសសីសា។ **បព្ភារសីសា**តិ បិដ្ឋិភាគេន ឱលម្ពមានសីសា។ **បុរិមនយេនា**តិ បរិបុណ្ណនលាដតាបក្ខេន។ **ឧណ្ហីសវេឋិតសីសោ វិយា**តិ ឧណ្ហីសបដ្ដេន វេឋិតសីសបទេសោ វិយ។ **ឧណ្ហីសំ វិយា**តិ ឆេកេន សិប្បិនា វិរចិតឧណ្ហីសមណ្ឌលំ វិយ។

កម្មន្តិ យេន យេន កម្មេន យំ យំ លក្ខណំ និព្ពត្តំ, តំ តំ កម្មំ។ **កម្មសរិក្ខក**ន្តិ តស្ស តស្ស លក្ខណស្ស តំ កម្មានុរូបតា។ **លក្ខណ**ន្តិ តស្ស មហាបុរិសលក្ខណស្ស អវិបរីតសភាវោ។ **លក្ខណានិសំស**ន្តិ តំ លក្ខណ

បដិលាភេន លទ្ធព្ពគុណោ។ **ឥមានិ កម្មាទីនី**តិ ឥមានិ អនន្តរំ វុត្តានិ កម្មកម្មសរិក្ខកាទីនិ **ទស្សេត្វា** តំ សរូបតោ វិភាវេត្វា **កថេតព្ពានិ** សំវណ្ណកេន។

រតនវិចិត្តសុវណ្ណតោរណំ តស្មិំ កាលេ មនុស្សលោកេ នត្ថីតិ វុត្តំ **"ទេវនគរេ"**តិ។ សព្ពសោ សុបុប្ផិតសាលរុក្ខោ អសាធារណសោភោ មនុស្សូបចារេ ន លព្ភតីតិ អាហ **"សេលន្តរម្ហិ"**តិ។ **កិរិយាចារ**ន្តិ កាយិកវាចសិកកិរិយាបវត្តិំ។

៣៨៧. សតតបាដិហារិយន្តិ សតតំ ចរិមភវេ សព្ពកាលំ លក្ខណនិព្ពត្តកកម្មានុភាវហេតុកំ ពុទ្ធាវេណិកំ បាដិហារិយំ។ ពុទ្ធានំ អតិទូរេ បាទំ និក្ខិបិតុកាមានម្បិ នាតិទូរេ ឯវ និក្ខិបនំ ហោតីតិ **"ន អតិទូរេ ឧទ្ធរតិ"**តិ វុត្តំ។ បកតិសញ្ចរណវសេនេតំ វុត្តំ, តាទិសេន បាទេន អនេកយោជនេ បបេស្សាមីតិ ឧទ្ធរណម្បិ ហោតិយេវ។ **អតិទូរំ ហិ**តិអាទិ បមាណាតិក្កមេ ទោសទស្សនំ។ **ឯវំ សតី**តិ ឯវំ ទក្ខិណបាទវាមបាទានំ យថាធិប្បេតបតិដ្ឋិតដ្ឋានេ សតិ។ **បទវិច្ឆេទោ**តិ បទវារវិច្ឆេទោ។ យាទិសំ បសារេន្តោ វាមបាទស្ស ឧទ្ធរណំ បតិដ្ឋានញ្ច, ទក្ខិណបាទស្ស តាទិសមេវ, ឥតិ នេសំ ឧទ្ធរណបតិដ្ឋានានំ សមានតោ អញ្ញមញ្ញភាវេន អនូនានធិកតាយ វុត្តំ **"ទក្ខិណបាទកិច្ចំ វាមបាទេន និយមិតំ, វាមបាទកិច្ចំ ទក្ខិណបាទេន និយមិត"**ន្តិ។

ទិវាតិ ឧបកដ្ឋាយ វេលាយ។ **វិហារភត្តត្ថាយា**តិ វិហារេ យថាវុទ្ធំ គហេតព្ពភត្តត្ថាយ។ **បច្ឆតោ អាគច្ឆន្តោ**តិ បកតិគមនេន បច្ឆតោ អាគច្ឆន្តោ។ **ឱកាសំ ន លភតី**តិ បទនិក្ខេបដ្ឋានំ ន លភតិ។ ឩរុបរិយាយោ ឥធ **សត្ថិ**-សទ្ទោតិ អាហ **"ន ឩរុំ ឧន្នាមេតី"**តិ។ ទណ្ឌង្កុសំ វុច្ចតិ ទីឃទណ្ឌោ អង្កុសោ, តេន រុក្ខសាខំ ឆិន្ទតោ បុរិសស្ស យថា បច្ឆាភាគេន បាទានំ ឱសក្កនំ ហោតិ, ឯវំ ភគវតោ បាទា ន ឱសក្កន្តីតិ អាហ **"រុក្ខសាខាឆេទន...បេ.... ឱសក្កាបេតី"**តិ។ **ឱពទ្ធានាពទ្ធដ្ឋានេហិ បាទំ កោដ្ដេន្តោ វិយា**តិ អាពទ្ធដ្ឋានេន អនាពទ្ធដ្ឋានេន ច បាទខណ្ឌំ កោដ្ដេត្វា ថទ្ធំ ករោន្តោ វិយ។ **ន ឥតោ ចិតោ ច ចាលេតី**តិ អបរាបរំ ន ចាលេតិ។ ឧស្សង្ខបាទតាយ សុខេនេវ បាទានំ បរិវត្តនតោ នាភិតោ បដ្ឋាយ ឧបរិមកាយោ ន ឥញ្ជតីតិ **ហេដ្ឋិមកាយោវ ឥញ្ជតិ**។ តេនាហ **"ឧបរិម...បេ.... និច្ចលោ ហោតី"**តិ។ **ន ជានាតិ** អនិញ្ជនតោ។ **កាយពលេនា**តិ គមនបយោគសង្ខាតេន កាយគតេន វិសេសពលេន។ ជវគមនហេតុភូតេន វា **កាយពលេន**។ តេនាហ **"ពាហា ខិបន្តោ"**តិអាទិ។ ជវេន គច្ឆន្តោ ហិ ពាហា ខិបតិ, សរីរតោ សេទា មុច្ចន្តិ។ **នាគាបលោកិតវសេនា**តិ នាគស្ស អបលោកនមិវ សកលកាយេនេវ បរិវត្តេត្វា អបលោកនវសេន។

អនាវរណញាណស្សាតិ អនាវរណញាណពលេន ទស្សនស្ស។ អនាវរណវារោ បន កាយេ បតិដ្ឋិតរូបទស្សនម្បិ អនាវរណមេវាតិ ទស្សនត្ថំ វុត្តោ។ **ឥន្ទខីលតោ បដ្ឋាយា**តិ នគរទ្វារេ ឥន្ទខីលតោ បដ្ឋាយ។ **បកតិឥរិយាបថេនេវា**តិ ឱនមនាទី អកត្វា ឧជុកគមនាទិនា ឯវ។ យទិ ឯវំ កោដ្ឋកទ្វារគេហប្បវេសេ កថន្តិ អាហ **"ទលិទ្ទមនុស្សាន"**ន្តិអាទិ។ **បរិវត្តេន្តេនា**តិ និបជ្ជនត្ថំ កាយំ បរិវត្តេន្តេន។

ហត្ថេហិ គហេត្វាតិ ឧភោហិ ហត្ថេហិ ឧភោសុ កដិប្បទេសេសុ បរិគ្គហេត្វា។ **បកតិ** និសីទនដ្ឋានេ និបជ្ជនវសេន បកតិ។ **ឱរិមំ អង្គំ និស្សាយ និសិន្នោ**តិ បល្លង្កមាភុជិត្វា ឧក្កុដិកនិសជ្ជាយ ឧបរិមកាយំ ហេដ្ឋិមកាយេ បតិដ្ឋបេន្តោយេវ ភារិករណវសេន ឱរិមង្គំ និស្សាយ និសិន្នោ។ **ឃំសន្តោ**តិ អាទិសទទទេសេន អាសនដ្ឋានំ ឃំសន្តោ។ **បារិមង្គ**ន្តិ សត្ថិភាគសម្មទ្ទំ អាទិសទបទេសំ។ **តថេវា**តិ ឃំសន្តោ ឯវ។ **ឱលម្ពកំ ធារេន្តោ វិយា**តិ ឱលម្ពកសុត្តំ ឱតារេន្តោ វិយ។ តេន ឧជុកមេវ និសីទនមាហ។ សរីរស្ស គរុកភាវហេតូនំ ទូរតោ សមុបាយិតភាវេន សល្លហុកភាវតោ **តូលបិចុំ បបេន្តោ វិយ**។

អប្បេសក្ខានំ មហានុភាវគេហប្បវេសេ សិយា ឆម្ភិតត្តំ, ចិត្តក្ខោភោ, ទរថវសេន នានប្បការកប្បនំ, ភយវសេន តណ្ហាវសេន បរិតស្សនំ, តំ សព្ពំ ភគវតោ នត្ថីតិ ទស្សេតុំ បាឡិយំ "ន ឆម្ភតី"តិអាទិ (ម. និ. ២.៣៨៧) វុត្តន្តិ អាហ **"ន ឆម្ភតី"**តិអាទិ។

ឧទកំ ទីយតិ ឯតេនាតិ **ឧទកទានំ**, ភិង្ការាទិ ឧទកភាជនំ។ **ពទ្ធំ កត្វា**តិ ហត្ថគតមត្តិកំ វិយ អត្តនោ វសេ អវត្តនំ កត្វា។ **បរិវត្តេត្វា**តិ កុជ្ជិត្វា។ **វិឆឌ្ឌយមានោ** ឧទកស្ស វិក្ខិបនវសេន ឆឌ្ឌយមានោ។

តថា ន គណ្ហាតិ, ព្យញ្ជនមត្តាយ ឯវ គណ្ហន្តោ។ ភត្តំ វា អមនាបន្តិ អានេត្វា យោជនា។ ព្យញ្ជនេន អាលោបអតិនាមនំ, អាលោបេន ព្យញ្ជនអតិនាមនន្តិ ឥមេសុ បន ទ្វីសុ បឋមមេវ អសារុប្បតាយ អនិដ្ឋំ វជ្ជេតព្ពន្តិ បាឡិយំ បដិក្ខិត្តន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ **សព្ពត្ថេវា**តិ សព្ពស្មិំ អាហរិតព្ពវត្ថុស្មិំ សុបណីតភាវេន **រសោ បាកដោ ហោតិ** ញាណេន បរិញ្ញាតត្តា។ **រសគេធោ បន នត្ថិ** សេតុឃាតត្តា។

អស្សាតិ “នេវ ទវាយា”តិអាទិបទស្ស។ **វុត្តមេត**ន្តិ “**វិសុទ្ធិមគ្គេ** វិនិច្ឆយោ អាគតោ”តិ សព្ពាសវសុត្តេ (ម. និ. ១.២៣) សំវណ្ណយន្តេន វុត្តមេតំ, តស្មា ន ឯត្ថ តំ វត្តព្ពន្តិ អធិប្បាយោ, តស្មា យោ តស្មឹ តស្មឹ វិនិច្ឆយេ វិសេសវាទោ ឥច្ឆិតព្ពោ។ សោ បរមត្ថមញ្ជូសាយ **វិសុទ្ធិមគ្គវណ្ណនាយ** វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពោ។ **បត្តស្ស គហណដ្ឋាន**ន្តិ ហត្ថេន បត្តស្ស គហណបទេសំ។ **វិនិវត្តិត្វា**តិ បត្តេ សព្ពំ អាមិសគតំ សទ្ធឹ ភត្តេន វិនិវត្តិត្វា គច្ឆតិ។ **បមាណាតិក្កន្ត**ន្តិ កេលាយនវសេន អតិក្កន្តបមាណំ អារក្ខំ ឋបេតិ។ **ចីវរភោគន្តរ**ន្តិ ចីវរបដលន្តរំ។ **ឧទរេន អក្កមិត្វា**តិ ឧទរេនេវ សន្ធិរុម្ភិត្វា។

អប្បត្តកាលំ អភិមុខំ នាមេតិ ឧបនាមេតីតិ **អតិនាមេតិ,** បត្តកាលំ អតិក្កាមេន្តោ នាមេតិ អបនេតីតិ **អតិនាមេតិ**។ ឧភយម្បិ ឯកជ្ឈំ គហេត្វា បាឡិយំ “ន ច អនុមោទនស្ស កាលមតិនាមេតី”តិ វុត្តន្តិ ទស្សេន្តោ “**យោ ហី**”តិអាទិមាហ។

វេគគមនេន បដិសំមុញ្ចិត្វា ធាវិត្វា **គច្ឆតិ។ អច្ចុក្កដ្ឋ**ន្តិ អតិវិយ ឧទ្ធំ កត្វា កញ្ចិតបារុតំ។ តេនាហ “**យោ ហិ យាវ ហនុកដ្ឋិតោ...បេ.... ហោតី**”តិ។ **អច្ចោក្កដ្ឋ**ន្តិ អតិវិយ ហេដ្ឋា កត្វា កញ្ចិតបារុតំ។ តេនាហ “**យាវ គោប្ផកា ឱតារេត្វា**”តិ។ **ឧភតោ ឧក្ខិបិត្វា**តិ ទក្ខិណតោ វាមតោតិ ឧភោសុ បស្សេសុ ឧត្តរាសង្គំ ឧក្ខិបិត្វា។ **ថន**ន្តិ ទក្ខិណថនំ។

វិស្សដ្ឋោតិ វិមុត្តោ។ តេនាហ “**វិស្សដ្ឋត្តាយេវ ចេស វិញ្ញេយ្យោ**”តិ។ យស្មា អមុត្តវាទិនោ វចនំ អវិស្សដ្ឋតាយ ន សិនិយ្ហតិ, ន ឯវំ មុត្តវាទិនោតិ អាហ “**សិនិទ្ធោ**”តិ។ **វិញ្ញេយ្យោ**តិ សុបរិព្យត្តតាយ អក្ខរតោ ច ព្យញ្ជនតោ ច វិញ្ញាតុំ សក្កុណេយ្យោ។ តេនាហ “**បាកដោ**”តិ។ **វិញ្ញាបនិយោ**តិ វិជានិតព្ពោ។ ព្យញ្ជនវសេនេវ ចេត្ថ វិញ្ញេយ្យតា វេទិតព្ពា ឃោសស្ស អធិប្បេតត្តា។ **មធុរោ**តិ បិយោ បេមនីយោ អបលិពុទ្ធោ។ សវនមរហតិ, សវនស្ស សោតស្ស ហិតោតិ វា **សវនីយោ។ សម្បិណ្ឌិតោ**តិ សហិតោ។ ភគវតោ ហិ សទ្ទោ ឧប្បត្តិដ្ឋានកតាសញ្ចិតត្តា សហិតាការេនេវ អាបាថមាគច្ឆតិ, ន អយោសលាកាយ បហដកំសថាលំ វិយ វិប្បកិណ្ណោ។ តេនាហ “**អវិសារី**”តិ។ **គម្ភីរោ**តិ យថា គម្ភីរវត្ថុបរិច្ឆិន្ទនេន ញាណស្ស គម្ភីរសមញ្ញា, ឯវំ គម្ភីរដ្ឋានសម្ភវតោ សទ្ទស្ស គម្ភីរសមញ្ញាតិ អាហ “**គម្ភីរោតិ គម្ភីរសមុដ្ឋិតោ**”តិ ។ **និន្នាទវា**តិ សវិសេសំ និន្នាទវា។ ស្វាយំ វិសេសោ គម្ភីរភាវសិទ្ធោតិ អាហ “**គម្ភីរត្តាយេវ ចេស និន្នាទី**”តិ។ ឯវមេត្ថ ចត្តារិ អង្គានិ ចតុរង្គនិប្ផាទីនិ វេទិតព្ពានិ។ **អការណា មា នស្សី**តិ ពុទ្ធានុភាវេន វិយ សរស្ស បរិសបរិយន្តតា វុត្តា, ធម្មតាវសេនេវ បន សា វេទិតព្ពា តស្ស មូលការណស្ស តថា អវដ្ឋិតត្តា។

បច្ចោសក្កិត្វាតិ បដិនិវត្តិត្វា។ **សមុស្សិតកញ្ចនបព្ពតំ វិយ** ឧបរិ ឥន្ទនីលរតនវិតតសិខំ វិជ្ជុល្លតាភូសិតំ។ មហាបថវីអាទយោ សត្តគុណបដិភាគតាយ និទស្សនំ, កេវលំ មហន្តតាមត្តំ ឧបាទាយ និទស្សិតា។

៣៩០. **អប្បដិសំវិទិតោ**តិ អនារោចិតោ។ អាគមនវសេន ចេត្ថ បដិសំវេទិតន្តិ អាហ “**អវិញ្ញាតអាគមនោ**”តិ។ **ឧគ្គតភាវ**ន្តិ កុលភោគវិជ្ជាទីហិ ឧឡារភាវំ។ **អនុទ្ទយសម្បន្នា**តិ ការុណិកា។

៣៩១. សហសាវ ឱកាសករណេន ឧច្ចកុលីនតា ទីបិតា ហោតីតិ អាហ “**វេគេន ឧដ្ឋាយ ទ្វិធា ភិជ្ជិត្វា**”តិអាទិ។

នារិសមាននាមន្តិ ឥត្ថិអត្ថជោតកនាមំ។ តេនាហ “**ឥត្ថិលិង្គ**”ន្តិ។ **អវ្ហាតព្ពា**តិ កថេតព្ពា។

៣៩៤. ឯកនីហារេនេវ **អដ្ឋ បញ្ហេ ព្យាករោន្តោ**។ “បុព្ពេនិវាសំ...បេ.... បវុច្ចតី”តិ ឥមិនា បុព្ពេនិវាសស្ស វិទិតការណំ វុត្តន្តិ អាហ “**តស្ស បុព្ពេនិវាសោ បាកដោ**”តិ។ **ទិព្ពចក្ខុញាណំ កថិតំ** តស្ស បរិភណ្ឌញាណភាវតោ យថាកម្មូបគញាណស្ស។ “ជាតិក្ខយំ បត្តោ, អភិញ្ញា វោសិតោ”តិ ច វុត្តត្តា មុនីតិ អសេក្ខមុនិ ឥធាធិប្បេតោតិ អាហ “**អរហត្តញាណមោនេយ្យេន សមន្នាគតោ**”តិ។

កិលេសរាគេហិ កិលេសវិវណ្ណតាហិ។ **ជាតិក្ខយប្បត្តត្តា** “អថោ ជាតិក្ខយំ បត្តោ”តិ វុត្តត្តា។ **អភិជានិត្វា**តិ អភិវិសិដ្ឋតាយ អគ្គមគ្គបញ្ញាយ ញត្វា។ ឥទានិ បដិសម្ភិទាយំ អាគតនយេន បរិញ្ញាបហានភាវនាសច្ឆិកិរិយាសមាបត្តីនំ បារគមនេន **បារគូ**តិ អយមេត្ថ អត្ថោតិ ទស្សេតុំ “**បារគូតិ វា**”តិអាទិ វុត្តំ។ អភិញ្ញេយ្យធម្មានំ ជាននវសេន **អភិញ្ញាបារគូ។ តាទិសោ**តិ យាទិសោ “បារគូ សព្ពធម្មាន”ន្តិ បទទ្វយេន វុត្តោ, តាទិសោ។ **ឆហិ អាការេហី**តិ បជាននាទីហិ យថាវុត្តេហិ ឆហិ អាការេហិ។

កាមញ្ចេត្ថ ទ្វេ ឯវ បុច្ឆាគាថា ទ្វេ ច វិស្សជ្ជនាគាថា, បុច្ឆាបដិបាដិយា បន អសង្ករតោ ច វិស្សជ្ជនំ បវត្តតិ, តំ និទ្ធារេតុំ **កី បនា**តិអាទិ វុត្តំ។ **វេទេហិ គតត្តា**តិ វេទេហិ មគ្គញាណេហិ បារង្គតត្តា។ **បុព្ពេនិវាសន្តិអាទីហិ វិជ្ជានំ អត្ថិតាយ** ពោធិតត្តា។ **បាបធម្មានន្តិ** ឆត្តឹសបាបធម្មានំ សោត្តានំ មគ្គំ បាបនេន និស្សេសតោ សោធិតត្តា។

៣៩៥. ធម្មោ នាម អរហត្តមគ្គោ កុសលធម្មេសុ ឧក្កំសបារមិប្បត្តិយា ឧក្កដ្ឋនិទ្ទេសេន។ តស្ស អនុរូបធម្មភាវតោ **អនុធម្មោ នាម** ហេដ្ឋិមមគ្គផលធម្មា។ យោ សត្ថុ សន្តិកេ ធម្មំ សុត្វា យថានុសិដ្ឋំ ន បដិបជ្ជតិ, សោ តថាគតំ ធម្មាធិករណំ វិហេឋេតិ នាម។ យោ បន បដិបជ្ជន្តោ ច ទន្ធាភិញ្ញតាយ កម្មដ្ឋានសោធនត្ថំ អន្តរន្តរា ភគវន្តំ ឧបសង្កមិត្វា អនេកវារំ កថាបេតិ, សោ ឯត្តាវតា ធម្មាធិករណំ តថាគតំ វិហេឋេតីតិ ន វត្តព្ពោ។ ន ហិ ភគវតោ ធម្មទេសនាយ បរិស្សមោ អត្ថិ, អយញ្ច អត្ថោ **មហាសុទស្សនសុត្តាទីហិ** (ទី. និ. ២.២៤១ អាទយោ) ទីបេតព្ពោ, តស្មា – “សច្ចធម្មស្ស អនុធម្ម”ន្តិ វត្តព្ពេ វុត្តមេវ ព្យតិរេកមុខេន វិភាវេតុំ “**ន ច មំ ធម្មាធិករណំ វិហេសេសី**”តិ វុត្តន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ **តត្ថ បរិនិព្ពាយី**តិ បរកាលេ ចេត្ថ បរិនិព្ពានម្បិ សង្គយ្ហតិ, តំ បន ឥមស្មិំ គហិតមេវ ហោតីតិ អាហ “**ទេសនាយ អរហត្តេនេវ កូដំ គហិត**”ន្តិ។

ព្រហ្មាយុសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

២. សេលសុត្តវណ្ណនា

៣៩៦. កេណិយោតិ តស្ស នាមំ, បុព្ពេ កេណិយា ជីវិកាកប្បនតោតិ វទន្តិ។ **ជដិលោ**តិ ជដាធរោ។ ព្រាហ្មណជាតិកត្តា កោដិសារតាយ ច **ព្រាហ្មណមហាសាលោ**។ បយោជេត្វា និស្សយោ ហុត្វា វសតិ, រត្តិំ កាមសម្បត្តិំ អនុភវតីតិ វា យោជនា។ **សុសង្ខត**ន្តិ សប្បិមធុសក្ករាទីហិ ចេវ មរិចសិង្គីវេរាទីហិ ច សុដ្ឋុ អភិសង្ខតំ។

បដិក្ខេបបសន្នតាយាតិ អហោវតាយំ អប្បិច្ឆោ, យោ និមន្តិយមានោបិ ន សាទិយតីតិ ឧបនិមន្តិយមានស្ស បដិក្ខេបេ តិត្ថិយានំ បសន្នភាវតោតិ។ តំ កថំ? វិរុទ្ធមេតន្តិ “**អការណមេត**”ន្តិ បដិក្ខិបតិ។

៣៩៨. កប្បសហស្សេហិបិ…បេ…. អហោសីតិ ឥទំ នានុស្សវសិទ្ធំ អនុមានគ្គហណំ សន្ធាយាហ។ **បទេ**តិ ឧត្តរបទលោបេន និទ្ទេសោតិ អាហ “**បទប្បមាណេ**”តិ។ បជ្ជតិ និក្ខិបតិ ឯត្ថាតិ វា បទំ បកតិយា បាទនិក្ខិបដ្ឋានំ, តស្មិំ **បទេ**។ កីឡាបសុតតាទិនា **បមាទំ អាបជ្ជតិ។ ពោធិសត្តចារិក**ន្តិ ទុក្ករចរិយំ សន្ធាយ វទតិ។

៣៩៩. បរិបុណ្ណតាយាតិ អនូនតាយ។ **អហីនង្គតាយា**តិ អវេកល្លភាវតោ។ រោចតីតិ រុចិ, ទេហប្បភា, សោភណា រុចិ ឯតស្សាតិ **សុរុចិ។ អារោហសម្បត្តិ** កាយស្ស បមាណយុត្តឧច្ចតា។ **បរិណាហសម្បត្តិ** កិសថូលភាវវជ្ជិតបរិណាហតា។ **សណ្ឋានសម្បត្តិ** អវយវានំ សុសណ្ឋិតតា។ **ចារុទស្សនោ**តិ បិយទស្សនោ តេនាហ “**សុចិរម្បី**”តិអាទិ។ **សុវណ្ណសទិសវណ្ណោ**តិ ជាតិហិង្គុលកេន មទ្ទិត្វា សិលានិឃំសេនេវ បរិកម្មំ កត្វា ឋបិតឃនសុវណ្ណរូបវណ្ណោ។ មហាបុរិសភាវំ ព្យញ្ជេន្តិ បកាសេន្តីតិ **ព្យញ្ជនានិ,** មហាបុរិសលក្ខណានីតិ អាហ “**បឋមំ វុត្តព្យញ្ជនានេវា**”តិ។

បុព្ពេ វុត្តន្តិ “សុរុចី”តិ បុព្ពេ វុត្តំ, “អាទិច្ចោវ វិរោចសី”តិ **បុន វុត្តំ**។ “ចារុទស្សនោ សុវណ្ណវណ្ណោសី”តិ បុព្ពេ វុត្តំ, “កល្យាណទស្សនោ ភិក្ខុ កញ្ចនាភត្តចោ”តិ បុន វុត្តន្តិ ឥមមត្ថំ សន្ធាយាហ “**ឧត្តរគាថាយបិ ឯសេវ នយោ**”តិ។ សាតិសយំ ឧត្តមវណ្ណេ វណ្ណេត្វា **ឧត្តមវណ្ណិនោ**តិ បទេន សន្តំ បកាសេតីតិ អាហ “**ឧត្តមវណ្ណសម្បន្នស្សា**”តិ។ **ឧត្តមសារថី**តិ សេដ្ឋបុរិសសារថិ។ តត្ថ តត្ថ ជម្ពុវនសណ្ឌមណ្ឌិតតាយ ជម្ពុទីបោ “**ជម្ពុសណ្ឌោ**”តិ វុច្ចតិ។ **ឥស្សរិយ**ន្តិ ចក្កវត្តិស្សរិយំ។

ជាតិខត្តិយាតិ ជាតិមន្តោ ខត្តិយា។ **រាជាភិរាជា**តិ ឯត្ថ **អភិ**-សទ្ទោ បូជត្ថោតិ អាហ “**រាជូនំ បូជនីយោ**”តិ។

អប្បមាណាតិ អបរិមាណា លោកធាតុយោ។ “យាវតា បន អាកង្ខេយ្យា”តិ (អ. និ. ៣.៨១) ហិ វុត្តំ។ **ធម្មរាជា អនុត្តរោ**តិ ឯត្ថ វុត្តអនុត្តរភាវំ “យាវតា ហី”តិអាទិនា បាកដតរំ កត្វា ធម្មរាជភាវំ វិភាវេតុំ “**ស្វាហ**”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ **ធម្មេនា**តិ បដិវេធធម្មេន។ តេនាហ “**អនុត្តរេនេវា**”តិ។ **អនុត្តរេនា**តិ វិសិដ្ឋេន ឧត្តមេន។ ឥមស្មិំ បក្ខេ **ធម្មេនា**តិ បដិបត្តិធម្មេនាតិបិ សង្គយ្ហតិ។ **បរិយត្តិធម្មេនា**តិ ទេសនាធម្មេន អាណាចក្កំ ប

វត្តេមីតិ យោជនា។ ទេសនាញាណបដិវេធញាណវិភាគំ **ធម្មចក្កមេវ វា។ អប្បដិវត្តិយ**ន្តិ បដិវត្តិតុំ អសក្កុណេយ្យំ។

តថាគតេន ជាតោតិ តថាគតេន ហេតុនា អរិយាយ ជាតិយា ជាតោ។ ហេតុអត្ថេ ករណវចនំ។ **អនុជាតោ**តិ ច វុត្តេ អនុ-សទ្ទស្ស វសេន **តថាគត**ន្តិ ច ឧបយោគវចនមេវ ហោតិ, សោ ច អនុ-សទ្ទោ ហេតុអត្ថជោតកោតិ អាហ “**តថាគតំ ហេតុំ អនុជាតោ**”តិ។ អវញ្ញាតព្ពភាវេន ជាតោតិ **អវជាតោ** ទុប្បដិបន្នត្តា។ តេនាហ “**ទុស្សីលោ**”តិ។ តថា ហិ វុត្តំ កោកាលិកំ អារព្ភ “បុរិសន្តកលិ អវជាតោ”តិ។ **បុត្តោ នាម ន ហោតិ** តស្ស ឱវាទានុសាសនិយំ អដ្ឋិតត្តា។ **ឯវមាហា**តិ “អនុជាតោ តថាគត”ន្តិ ឯវមាហ។

វិជ្ជាតិ មគ្គវិជ្ជា។ ឧក្កដ្ឋនិទ្ទេសេន **វិមុត្តី**តិ ផលវិមុត្តិ។ ននុ ច មគ្គោ ភាវេតព្ពេន គហិតោតិ? សច្ចំ គហិតោ, សព្ពេ ច បន សត្ត ធម្មា អភិញ្ញេយ្យាតិ វិជ្ជាយ អភិញ្ញេយ្យភាវោ វុត្តោ។ ឥមិនា វា នយេន សព្ពេសម្បិ អភិញ្ញេយ្យភាវោ វុត្តោ ឯវាតិ វេទិតព្ពោ។ ផលេន វិនា ហេតុភាវស្សេវ អភាវតោ **ហេតុវចនេន ផលសិទ្ធិ,** និរោធស្ស ច សម្បាបនេន មគ្គស្ស ហេតុភាវោ។ ទុក្ខស្ស និព្ពត្តនេន តណ្ហាយ សមុទយភាវោតិ ឥមមត្ថំ សង្គហិតមេវ អត្ថតោ អាបន្នត្តា។ **យុត្តហេតុនា**តិ យុត្តិយុត្តេន ហេតុនា **ពុទ្ធភាវំ សាធេតិ** សច្ចវិនិមុត្តស្ស ពុជ្ឈិតព្ពស្ស អភាវតោ សច្ចសម្ពោធនេនេវ ច តស្ស អនវសេសតោ ពុទ្ធត្តា។ អត្ថវចនញ្ចេតំ, បយោគវចនានិ បន – ព្រាហ្មណ, អហំ សម្មាសម្ពុទ្ធោ សព្ពថា អវិបរីតធម្មទេសនោ, សម្មាសម្ពុទ្ធត្តា សព្ពត្ថ អវិបរីតមាចិក្ខតិ យថាហំ សព្ពមគ្គទេសកោតិ ។ កឹ បន ភគវា សយមេវ អត្តនោ សម្មាសម្ពុទ្ធភាវំ អារោចេតីតិ? មហាករុណាយ អញ្ញេសំ មហាវិសយតោ។ តត្ថ “ឯកោម្ហិ សម្មាសម្ពុទ្ធោ, សព្ពាភិភូ សព្ពវិទូហមស្មី”តិអាទីនិ (មហាវ. ១១; ម. និ. ១.២៨៥; ២.៣៤១; កថា. ៤០៥) សុត្តបទានិ ឥទមេវ ច សុត្តបទំ ឯតស្ស អត្ថស្ស សាធកំ។

សល្លកន្តនោតិ សល្លានំ សមុច្ឆិន្ទត្តា។ **រោគស្សា**តិ កិលេសរោគស្ស។ **តស្មា**តិ អបុនបវត្តិបាទនេន តិកិច្ឆនតោ។ ព្រហ្មំ វា សេដ្ឋំ សម្មាសម្ពោធិំ បត្តោតិ **ព្រហ្មភូតោ។ ឯវំ អាគតាយា**តិ ឥមិនា –

> “កាមា តេ បឋមា សេនា, ទុតិយា អរតិ វុច្ចតិ;
> តតិយា ខុប្បិបាសា តេ, ចតុត្ថី តណ្ហា បវុច្ចតិ។
>
> ថិនមិទ្ធំ តេបញ្ចមំ ថិនមិទ្ធំ តេ, ឆដ្ឋា ភីរូ បវុច្ចតិ;
> សត្តមី វិចិកិច្ឆា តេ, មក្ខោ ថម្ភោ តេ អដ្ឋមោ។
>
> លាភោ សិលោកោ សក្ការោ, មិច្ឆាលទ្ធោ ច យោ យសោ;
> យោ ចត្តានំ សមុក្កំសេ, បរេ ច អវជានតិ;
> ឯសា នមុចិ តេ សេនា, កណ្ហស្សាភិប្បហារិនី”តិ។ (សុ. និ. ៤៣៨-៤៤១);

ឯវំ វុត្តំ នវវិធំ សេនំ សង្គយ្ហតិ។ **វសេ វត្តេត្វា**តិ សមុច្ឆិន្ទនេន អនុប្បាទតាបាទនេន វសេ វត្តេត្វា។ **កុតោចិ អភយោ** និព្ភយោ។

សយមេវ ទដ្ឋព្ពន្តិ យេន យេន អធិគតោ, តេន តេន បរសទ្ធាយ គន្តព្ពំ ហិត្វា អសម្មោហតោ បច្ចវេក្ខណាញាណេនេវ សាមំ ទដ្ឋព្ពំ។ តេនាហ “**បច្ចក្ខ**”ន្តិ។ បសង្សា ទិដ្ឋិ សន្ទិដ្ឋិ។ យថា រថេន ជយតីតិ រថិកោ, ឯវំ ឥទំ មគ្គព្រហ្មចរិយំ សន្ទិដ្ឋិយា ជយតីតិ **សន្ទិដ្ឋិកំ**។ អថ វា ទិដ្ឋន្តិ ទស្សនំ វុច្ចតិ, ទិដ្ឋមេវ សន្ទិដ្ឋំ, សន្ទស្សនន្តិ អត្ថោ។ សន្ទិដ្ឋំ អរហតីតិ **សន្ទិដ្ឋិកោ** យថា វត្ថយុគំ អរហតីតិ វត្ថយុគិកោ។ សន្ទិដ្ឋិកំ ផលទានំ សន្ធាយ នាស្ស កាលោតិ អកាលំ, អកាលមេវ **អកាលិកំ,** ន កាលន្តរំ ខេបេត្វា ផលំ ទេតិ, អត្តនោ បន បវត្តិសមនន្តរមេវ ផលំ ទេតីតិ អត្ថោ។ អថ វា អត្តនោ ផលប្បទានេ បកដ្ឋោ កាលោ បត្តោ អស្សាតិ កាលិកោ, លោកិយោ កុសលធម្មោ, ឥទំ បន សមនន្តរផលត្តា ន កាលិកំ។

៤០០. “មហាយញ្ញំ បវត្តយី”តិអាទីសុ គេវលំ ទានធម្មាទីសុ យញ្ញបរិយាយសម្ភវតោ “**ព្រាហ្មណានំ យញ្ញភាវតោ**”តិ វុត្តំ។ ព្រាហ្មណា ហិ “អគ្គិមុខា ទេវា”តិ អគ្គិជុហនបុព្ពកំ យញ្ញំ វិទហន្តិ។ តេនាហ “**អគ្គិជុហនប្បធានាតិ អត្ថោ**”តិ “ភូរ្ភុវ? ស្វ?” ឥតិ **សាវិត្តី** បុព្ពកត្តា **មុខំ** បុព្ពង្គមំ ។ “មុខមិវ មុខ”ន្តិអាទីសុ វិយ ឥធាបិ បធានបរិយាយោ មុខសទ្ទោតិ ទស្សេន្តោ “**មនុស្សានំ សេដ្ឋតោ រាជា ‘មុខ’ន្តិ វុត្តោ**”តិ អាហ។ **អាធារតោ**តិ ឱគាហន្តីនំ នទីនំ អាធារភាវតោ **បដិសរណតោ** គន្តព្ពដ្ឋានភាវតោ។ **សញ្ញាណតោ**តិ ចន្ទយោគវសេន អជ្ជ អសុកនក្ខត្តន្តិ បញ្ញាយនតោ។ **អាលោកករណតោ**តិ នក្ខត្តានិ អភិភវិត្វា អា

លោកករណតោ។ **សោមនស្សភាវតោ**តិ សីតហិមវាសីតវាតូបក្ខរភាវតោ។ **តបន្តាន**ន្តិ ទីបសិខា អគ្គិជាលា អសនិវិចក្កន្តិ ឯវមាទីនំ វិជ្ជលន្តានំ។ **អាយមុខំ** អគ្គទក្ខិណេយ្យភាវេន។

ទិព្ពចក្ខុ ធម្មចក្ខុ បញ្ញាចក្ខុ ពុទ្ធចក្ខុ សមន្តចក្ខូតិ ឥមេហិ **បញ្ចហិ ចក្ខូហិ។ តេ សរណស្សា**តិ តេ សរណស្ស ច, តេ សរណភាវមូលកត្តា ឥតរទ្វយស្ស ច, យថាវុត្ត តេ-បទេន វុត្តត្ថតោ បរស្ស ចាតិ អត្ថោ។ ឥទំ វុត្តំ ហោតិ – "តេ តុយ្ហំ, ឥតរស្ស ច សរណស្ស អហោ អានុភាវោ"តិ។ អាវុត្តិវសេន វា **តេ សរណស្សា**តិ ឯត្ថ អត្ថោ វិភាវេតព្ពោ – តុយ្ហំ សរណភូតស្ស ច ឥតរសរណស្ស ច អានុភាវោតិ។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

សេលសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

៣. អស្សលាយនសុត្តវណ្ណនា

៤០១. អញ្ញមញ្ញវិសិដ្ឋត្តា វិសទិសំ រជ្ជំ វិរជ្ជំ, វិរជ្ជតោ អាគតា, តត្ថ ជាតាតិ វា **វេរជ្ជកា,** ឯវំ ជាតា ខោ បន តេ, យស្មា វត្ថាភរណាទិវិភាគេន នានប្បការា ហោន្តិ, តស្មា វុត្តំ **"នានាវេរជ្ជកាន"**ន្តិ។ អដ្ឋកថាយំ បន វេរជ្ជស្សេវ វសេន នានប្បការតា វុត្តា។ **យញ្ញុបាសនាទិនា**តិ យញ្ញានុភវនមន្តជ្ឈេនទក្ខិណបរិយេសនាទិនា។ **ចតុវណ្ណសាធារណ**ន្តិ ខត្តិយាទីនំ ចតុន្នំ វណ្ណានំ សាធារណំ សំសារសុទ្ធិបាបកស្សនំ។ **ន្ហានសុទ្ធិយា**តិ តិត្ថសមុទ្ទខាតេសុ មន្តជប្បនបុព្ពកំ សាយំតតិយឧទកោរោហនាទិន្ហានសុទ្ធិយា។ **ភាវនាសុទ្ធិយា**តិ បរមជោតិភូតាយ បុរិសភាវនាសង្ខាតាយ សុទ្ធិយា។ **វាបិតសិរោ**តិ ឱរោបិតកេសោ។ តមេវ ហិ សិរោ វាបិតន្តិ វុច្ចតិ។

សភាវវាទីតិ យថាភូតវាទី។ **បព្ពជន្តា**តិ ព្រាហ្មណបព្ពជ្ជំ ឧបគច្ឆន្តា, តស្មា ព្រាហ្មណានំ បព្ពជ្ជាវិធានំ សិក្ខន្តេន ភោតា "ព្រាហ្មណាវ សុជ្ឈន្តិ, នោ អព្រាហ្មណា"តិ អយំ វិធិ សហេតុកោ សឧបាទានោ សក្កច្ចំ ឧគ្គហិតោ, **តស្មា តុយ្ហំ បរាជយោ នត្ថិ...បេ.... ឯវមាហំសុ**។

៤០២. **លទ្ធិភិន្ទនត្ថ**ន្តិ "ព្រាហ្មណាវ ព្រហ្មុនោ បុត្តា ឱរសា មុខតោ ជាតា ព្រហ្មជា"តិ ឯវំ បវត្តលទ្ធិយា វិនិវេឋនត្ថំ។ **បុត្តបដិលាភត្ថាយា**តិ "ឯវំ មយំ បេត្តិកំ ឥណធារំ សោធេយ្យាមា"តិ លទ្ធិយំ ឋត្វា បុត្តបដិលាភត្ថាយ។ អយញ្ហេត្ថ អធម្មិកានំ ព្រាហ្មណានំ អជ្ឈាសយោ។ **នេស**ន្តិ ព្រាហ្មណានំ។ **សច្ចវចនំ សិយា**តិ "ព្រហ្មុនោ បុត្តា"តិអាទិវចនំ សច្ចំ យទិ សិយា **ព្រាហ្មណីនំ...បេ.... ភវេយ្យ,** ន ចេតំ អត្ថិ។ មហាព្រហ្មុនោ មុខតោ ជាតោតិ វាទច្ឆេទកវាទោ **មុខតោជាតច្ឆេទកវាទោ**។ អស្សលាយនោវិញ្ញូ ជាតិកោ "និរត្ថេបំ សមណេន គោតមេន វុត្ត"ន្តិ ជានន្តោបិ សហគតានំ ព្រាហ្មណានំ ចិត្តានុរក្ខណត្ថំ **"កិញ្ចាបិ ភវំ គោតមោ"**តិអាទិមាហ។

៤០៣. ឥទានិ ព្រាហ្មណោវ សេដ្ឋោ វណ្ណោតិ វាទំ ភិន្ទិតុំ **"សុតំ តេ យោនកកម្ពោជេសូ"**តិអាទិ អារទ្ធំ។ យទិ ព្រាហ្មណោវ សេដ្ឋោ វណ្ណោ, សព្ពត្ថ ព្រាហ្មណោវ សេដ្ឋោ ភវេយ្យ, អថ កស្មា យោនកកម្ពោជាទិជនបទេសុ ព្រាហ្មណានំ សេដ្ឋភាវោ នត្ថិ? ឯវញ្ហិ តត្ថ វណ្ណា , តស្មា "ព្រាហ្មណោវ សេដ្ឋោ"តិ លទ្ធិមត្តមេតំ។ តេសុ ហិ ជនបទេសុ ជនា ឯកជ្ឈំ សន្និបតិត្វា សម្មន្តយិត្វា កតិកំ អកំសុ, ទាសំ សាមិកំ កត្វា ឥតរេ សព្ពេ តំ បូជេត្វា តស្ស វសេ វត្តន្តិ, យោ តេសំ អយ្យោ ហោតិ ឥតរេ សព្ពេ តស្ស ទាសា ហោន្តិ, តេ កតិបយសំវច្ឆរាតិក្កមេន តស្ស កិញ្ចិ ទោសំ ទិស្វា តំ តតោ ឋានតោ អបនេត្វា អញ្ញំ ឋបេន្តិ, ឥតិ សោ **អយ្យោ ហុត្វា ទាសោ ហោតិ,** ឥតរោ **ទាសោ ហុត្វា អយ្យោ ហោតិ,** ឯវំ តាវ កេចិ "អយ្យោ ហុត្វា ទាសោ ហោតិ, ទាសោ ហុត្វា អយ្យោ ហោតី"តិ ឯត្ថ អត្ថំ វទន្តិ។ **អដ្ឋកថាយំ** បន បុរិមវសេនេវ តមត្ថំ ទស្សេតុំ **"ព្រាហ្មណោ សភរិយោ"**តិអាទិ វុត្តំ។ វយប្បត្តេ បុត្តេ អសតីតិ ឥទំ វក្ខមានស្ស ទារកស្ស ទាយជ្ជសាមិកភាវស្ស តាវ ទស្សនំ។ **មាតិតោ សុទ្ធោ**តិ ឯត្ថ យោ មាតិតោ សុទ្ធត្តា អយ្យោ, បិតិតោ អសុទ្ធត្តា ទាសោ ហោតិ, សោ ឯវ បិតិតោ អសុទ្ធត្តា ទាសោ ហុត្វា មាតិតោ អយ្យោ ហោតីតិ ជាតី សម្ភេទេតិ។ សោវ សព្ពេន សព្ពំ ហោតីតិ ន សក្កា វត្តុន្តិ អបរេ។ **កោ ថាមោ**តិ មហន្តោ លោកសន្និវាសេ អនមតគ្គេ អតីតេ កាលេ ឥត្ថីនំ វា ចិត្តេ អនវដ្ឋិតេ ទាសា ទាសា ឯវ ហោន្តិ, អយ្យា អយ្យា ឯវ ហោន្តីតិ ឯត្ថ កោ ឯកន្តិកោ សហេតុកោ អវស្សយោ, តស្ស សាធកោ សិទ្ធន្តោ, កឹ និទស្សនន្តិ អត្ថោ។

៤០៤. **សុក្កច្ឆេទកវាទោ នាមា**តិ "ព្រាហ្មណោវ សុក្កោ វណ្ណោ"តិ ឯវំ វុត្តោ សុក្កច្ឆេទកវាទោ នាម។

៤០៨. **សព្ពស្មឹ អគ្គិកិច្ចំ ករោន្តេ**តិ ឯតេន យថា យតោ កុតោចិ និស្សយតោ ឧប្បន្នោ អគ្គិឧបាទានសម្បន្នោ អគ្គិកិច្ចំ ករោតិ, ឯវំ យស្មឹ កស្មិញ្ចិ ទាសកុលេ ជាតោ ឧបនិស្សយសម្បន្នោ សម្មាបដិបជ្ជមានោ សំសារតោ សុជ្ឈតិ ឯវាតិ ទស្សេតិ។

៤០៩. **បាទសិកវណ្ណោ**តិ អន្តរាឡវណ្ណោ។ **ឯតេស**ន្តិ ខត្តិយកុមារេន ព្រាហ្មណកញ្ញាយ ឧប្បន្នបុត្តោ, ព្រាហ្មណកុមារេន ខត្តិយកញ្ញាយ ឧប្បន្នបុត្តោតិ ឯតេសំ ទ្វិន្នំ មាណវកានំ។ **មតកភត្តេ**តិ មតេ ឧទ្ទិស្ស កតភត្តេ។ **ថាលិបាកេ**តិ កតមង្គលភត្តេ។

៤១០. **តុម្ហេ**តិ ជាតិសាមញ្ញតោ មាណវំ ព្រាហ្មណេហិ សទ្ធឹ ឯកជ្ឈំ សង្គណ្ហន្តោ អាហ។ **កោ នុ ខោ**តិ អវំសិរោ ឥសិវាទោ, តេសំ ព្រាហ្មណីសីនំ អសាមត្ថិយទស្សនេន ជាតិយា អប្បមាណតំ វិភាវេតុំ គាមទារកវេសេន ឧបគច្ឆិ។ តេន វុត្តំ “**គាមណ្ឌលរូបោ វិយា**”តិ។ **កោណ្ឌទមកោ**តិ អទន្តទមកោ។

៤១១. ជនេតីតិ **ជនិកា** ជនេត្តិ។ **ជនកោ បិតា**តិ ឯត្ថាបិ ឯសេវ នយោ។ **គន្ធព្វបញ្ហ**ន្តិ គន្ធព្វស្ស មាតុកុច្ឆិយំ ឧប្បជ្ជនកសត្តស្ស ខត្តិយភាវាទិបុច្ឆំ។ **ទព្ពិគហណសិប្បម្បិ** ឯកា វិជ្ជា វេទិតព្វា។ តត្ថ កិរ កុសលោ យំ កិញ្ចិ អាហារូបគបណ្ណបុប្ផផលពីជំ អន្តមសោ ឯលាលុកម្បិ គហេត្វា ភេសជ្ជេហិ យោជេត្វា បចន្តោ សប្បិមធុផាណិតេហិ សមានរសំ កត្វា សម្បាទេតុំ សក្កោតិ, បុណ្ណោបិ តាទិសោ, តេន ញាតំ ត្វំ ទព្ពិគហណសិប្បមត្តម្បិ ន ជានាសីតិ សម្ពន្ធោ។ **សទ្ធោ**តិ កម្មផលសទ្ធាយ សទ្ធោ, បោថុជ្ជនិកេនេវ រតនត្តយបសាទេន **បសន្នោ**។ តេនេវាហ – “**ឧបាសកំ មំ ភវំ…បេ…. សរណំ គត**”ន្តិ។

អស្សលាយនសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

៤. ឃោដមុខសុត្តវណ្ណនា

៤១២. ខេមិយា នាម រញ្ញោ ទេវិយា រោបិតត្តា តំ អម្ពវនំ **ខេមិយម្ពវន**ន្តិ វុច្ចតីតិ វទន្តិ។ **ធម្មិកោ**តិ ធម្មយុត្តោ សព្ពសោវ អធម្មំ បហាយ ធម្មេ ឋិតោ។ បរិព្ពជតិ បព្ពជតិ ឯតេនាតិ **បរិព្ពជោ**, ឃរាវាសតោ និក្ខមនបុព្ពកំ លិង្គគ្គហណវសេន សីលសមាទានំ។ **ឯត្ថា**តិ ឯតស្មិំ បរិព្ពជេ។ **សភាវោ**តិ តំ បរិព្ពាជនិយំ, តេហិ តេហិ បរិព្ពាជកេហិ អនុដ្ឋាតព្ពោ បដិបត្តិធម្មសង្ខាតោ សភាវោ។ **ធម្មោវ បមាណ**ន្តិ ឯតេន មយំ អហិរិមនា ចិត្តស្ស យថាឧបដ្ឋិតំ កថេម, តស្មា តំ អប្បមាណំ, យោ បនេត្ថ អវិតថោ ធម្មោ, តទេវ បមាណំ។ អធិគតបដិបត្តិសង្ខាតោ សភាវោ អត្ថិ, តស្ស តុម្ហេហិ តុម្ហេហិ **ពហុនា** នានាសទ្ទស្សនាទិ **កម្មេន ឥធ ភវិតព្វំ**, ពហុ ទេវេត្ថ វត្តព្វន្តិ អធិប្បាយោ។

៤១៤. **សារត្តរត្តា**តិ សារជ្ជនវសេន រត្តា, ពហុលរាគវសេន អភិរត្តាតិ អត្ថោ។ អត្តនា ញាបេតព្ពមត្ថំ អនុគ្គហាបេតិ ពោធេតីតិ អនុគ្គហោ, ញាបិតការណំ, សហ អនុគ្គហេនាតិ **សានុគ្គហា**។ តេនាហ “**សការណា**”តិ។ កឹ បន តំ ការណំ? ឥមស្សាធិប្បាយោ “នត្ថិ ធម្មិកោ បរិព្ពជោ”តិ មយា វុត្តោ, អទ្ធា បនាយស្មា ឧទេនោ យាថាវតោ ធម្មិកំ បរិព្ពជំ មេ អាចិក្ខតីតិ។ តេនាហ “**វុត្តញ្ហេត**”ន្តិអាទិ។

៤២១. សព្ពមិទំ ថាវរជង្គមំ បុរិសកតំ, តស្មា យំ កិញ្ចិ កត្វា អត្តា បោសេតព្ពោ រក្ខិតព្ពោតិ លោកាយតនិស្សិតោ នីតិមគ្គោ ឃោដមុខកន្តោ, តស្មា អាហ “**ឯតស្ស កិរ ជាននសិប្បេ**”តិអាទិ។ **សគ្គោ និព្ពត្តោ នាម នត្ថិ** អកត្តព្ពមេវ ករណតោ។ ទេវលោកបរិយាបន្នជនំ មនុស្សានំ ឧបកប្បបុញ្ញាភាវតោ បុព្ពេ អត្តនា និហិតធនំ “**អសុកេ ចា**”តិ អាចិក្ខិត្វា គតោ។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

ឃោដមុខសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

៥. ចង្កីសុត្តវណ្ណនា

៤២២. **តស្មិ**ន្តិ សាលវនេ។ **ឧត្តរេន ឱបាសាទ**ន្តិ ឱបាសាទគាមស្ស ឧត្តរទិសាយំ។ **ឧត្តរេនា**តិ **ឯន-**សទ្ទយោគេន ហិ **ឱបាសាទ**ន្តិ ឧបយោគវចនំ។ **អជ្ឈាវសតី**តិ ឯត្ថ អធិ-អា-សទ្ទានំ អនត្ថន្តរតំ ហទយេ កត្វា អាហ “**វសតី**”តិ។ ឥទានិ តេសំ អត្ថវិសេសភាវិតំ ទស្សេន្តោ “**អភិភវិត្វា វា អាវសតី**”តិអាទិមាហ។ **ឯត្ថា**តិ ឱបាសាទបទេ។ **សត្តុស្សទ**ន្តិអាទីសុ បន កថន្តិ អាហ – “**តស្ស អនុប្បយោគត្តាវ សេសបទេសូ**”តិ។ ឧប-អនុ-អធិ-ឥតិ-ឯវំ-បុព្ពកេ វសនកិរិយយាដ្ឋានេ ឧបយោគវចនមេវ បាបុណាតីតិ សទ្ទវិទូ ឥច្ឆន្តីតិ អាហ “**លក្ខណំ សទ្ទសត្ថតោ បរិយេសិតព្ព**”ន្តិ។ តថា ហិ វុត្តំ “**ឧបសគ្គវសេន បនេត្ថ ភុម្មត្ថេ ឧបយោគវចនំ វេទិតព្ព**”ន្តិ។ ឧស្សទតា នាមេត្ថ ពហុលតាតិ តំ ពហុលតំ ទស្សេតុំ “**ពហុជន**”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ **អាវជ្ជិត្វា**តិ បរិក្ខិបិត្វា។

រញ្ញោ វិយ ភុញ្ជិតព្ពន្តិ វា **រាជភោគ្គំ។ រញ្ញោ ទាយភូតន្តិ** កុលបរម្បរាយ ភោគ្គភាវេន រញ្ញោ លទ្ធទាយភូតំ។ តេនាហ "**ទាយជ្ជន្តិ អត្ថោ**"តិ។ រាជនីហារេន បរិភុញ្ជិតព្ពតោ ឧទ្ធំ បរិភោគលាភស្ស សេដ្ឋទេយ្យតា នាម នត្ថីតិ អាហ – "**ឆត្តំ ឧស្សាបេត្វា រាជសង្ខេបេន បរិភុញ្ជិតព្ព**"ន្តិ។ **តិត្ថបព្ពតាទីសូ**តិ នទីតិត្ថបព្ពតបាទគាមទ្វារអដវីមុខាទីសុ។ **និស្សដ្ឋបរិច្ចត្តន្តិ** មុត្តចាគវសេន បរិច្ចត្តំ កត្វា។ **ឯតេសំ ព្រាហ្មណគហបតិកានំ។**

៤២៣. តិ សន្និបតិតា។ យោ កោចិ វិញ្ញូនំ ឥច្ឆិតោ បញ្ហោ, តស្ស បុច្ឆិតស្ស យាថាវតោ កថនសមត្ថោ **បុច្ឆិតបញ្ហព្យាករណសមត្ថោ។**កុលាបទេសាទិនា មហតី មត្តា ឯតស្សាតិ មហាមត្តោ។

៤២៤. **តេ**តិ "នានាវេរជ្ជកា"តិ វុត្តព្រាហ្មណា។ "ឧភតោ សុជាតោ"តិ (ទី. និ. ដី. ១.៣០៣; អ. និ. ដី. ៣.៥.១៣៤) ឯត្ថកេ វុត្តេ យេហិ កេហិចិ ទ្វីហិ ភាគេហិ សុជាតតា វិញ្ញាយេយ្យ, សុជាតសទ្ទោ ច "សុជាតោ ចារុទស្សនោ"តិអាទីសុ (ម. និ. ២.៣៩៩; សុ. និ. ៥៥៣; ថេរគា. ៨១៨) អារោហបរិណាហសម្បត្តិបរិយាយោតិ ជាតិវសេនេវ សុជាតតំ វិភាវេតុំ "**មាតិតោ ច បិតិតោ ចា**"តិ វុត្តំ។ អនោរសបុត្តវសេនបិ លោកេ មាតុបិតុសមញ្ញា ទិស្សតិ, ឥធ បនស្ស ឱរសបុត្តវសេនេវ ឥច្ឆីយតីតិ ទស្សេតុំ "**សំសុទ្ធគហណិកោ**"តិ វុត្តំ។ បិតា ច មាតា ច បិតរោ, បិតូនំ បិតរោ បិតាមហា, តេសំ យុគោ បិតាមហយុគោ, តស្មា **យាវ សត្តមា បិតាមហយុគា**តិ ឯវមេត្ថ អត្ថោ ទដ្ឋព្ពោ។ យុគសទ្ទោ ចេត្ថ ឯកសេសនយេន ទដ្ឋព្ពោ "យុគោ ច យុគោ ច យុគា"តិ។ ឯវញ្ហិ តត្ថ តត្ថ ទ្វិន្នំ គហិតមេវ ហោតិ។ តេនាហ – "**តតោ ឧទ្ធំ សព្ពេបិ បុព្ពបុរិសា បិតាមហគ្គហណេនេវ គហិតា**"តិ។ **បុរិស**គ្គហណញ្ចេត្ថ ឧក្កដ្ឋនិទ្ទេសវសេន កតន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។ ឯវញ្ហិ "មាតិតោ"តិ បាឡិវចនំ សមត្ថិតំ ហោតិ។ **អក្ខិត្តោ**តិ អប្បត្តខេបោ។ **អនវក្ខិត្តោ**តិ សទ្ធថាលិបាកាទីសុ ន អវក្ខិត្តោ។ **ជាតិវាទេនា**តិ ហេតុម្ហិ ករណវចនន្តិ ទស្សេតុំ "**កេន ការណេនា**"តិអាទិ វុត្តំ។ ឯត្ថ ច **ឧភតោ...បេ.... បិតាមហយុគា**តិ ឯតេន ព្រាហ្មណស្ស យោនិទោសាភាវោ ទស្សិតោ សំសុទ្ធគហណិកភាវកិត្តនតោ។ **អក្ខិត្តោ**តិ ឥមិនា កិរិយាបរាធាភាវោ។ កិរិយាបរាធេន ហិ សត្តា ខេបំ បាបុណន្តិ។ **អនុបកុដ្ឋោ**តិ ឥមិនា អយុត្តសំសគ្គាភាវោ។ អយុត្តសំសគ្គម្បិ ហិ បដិច្ច សត្តា អក្កោសំ លភន្តិ។

ឥស្សរោតិ អធិបតេយ្យសំវត្តនិយកម្មផលេន ឦសនសីលោ។ សា បនស្ស ឥស្សរតា វិភវសម្បត្តិបច្ចយា បាកដា ជាតាតិ អឌ្ឍតាបរិយាយភាវេន វទន្តោ "**អឌ្ឍោតិ ឥស្សរោ**"តិ អាហ។ មហន្តំ ធនមស្ស ភូមិគតញ្ចេវ វេហាសដ្ឋញ្ចាតិ **មហទ្ធនោ។ តស្សា**តិ តស្ស តស្ស។ **វទន្តិ** "អន្វយតោ ព្យតិរេកតោ ច អនុបសង្កមនការណំ កិត្តេមា"តិ។

អធិករូបោតិ វិសិដ្ឋរូបោ ឧត្តមសរីរោ។ ទស្សនំ អរហតីតិ **ទស្សនីយោ**។ តេនាហ "**ទស្សនយោគ្គោ**"តិ។ បសាទំ អាវហតីតិ **បាសាទិកោ**។ តេនាហ "**ចិត្តប្បសាទជននតោ**"តិ។ **វណ្ណស្សា**តិ វណ្ណធាតុយា ។ **សរីរន្តិ** សន្និវេសវិសិដ្ឋោ ករចរណគីវាសីសាទិ អវយវសមុទាយោ, សោ ច សណ្ឋានមុខេន គយ្ហតីតិ "**បរមាយ វណ្ណបោក្ខរតាយាតិ បរមាយ...បេ.... សម្បត្តិយា ចា**"តិ វុត្តំ។ សព្ពវណ្ណេសុ សុវណ្ណវណ្ណោវ ឧត្តមោតិ វុត្តំ "**សេដ្ឋេន សុវណ្ណវណ្ណេន សមន្នាគតោ**"តិ។ តថា ហិ ពុទ្ធា ចក្កវត្តិនោ ច សុវណ្ណវណ្ណាវ ហោន្តិ។ **ព្រហ្មវច្ឆសី**តិ ឧត្តមសរីរាភោ សុវណ្ណាភោតិ អត្ថោ។ ឥមមេវ ហិ អត្ថំ សន្ធាយាហ "**មហាព្រហ្មុនោ សរីរសទិសេន សរីរេន សមន្នាគតោ**"តិ។ ន ព្រហ្មុជុគត្តតំ។ **អខុទ្ទាវកាសោ ទស្សនាយា**តិ អារោហបរិណាហសម្បត្តិយា អវយវបារិបូរិយា ច ទស្សនាយ ឱកាសោ ន ខុទ្ទកោ។ តេនាហ "**សព្ពានេវា**"តិអាទិ។

យមនិយមលក្ខណំ **សីលមស្ស អត្ថីតិ សីលវា**, តំ បនស្ស វត្តព្ពុតាយ **វុទ្ធំ វឌ្ឍិតំ សីលំ អស្ស អត្ថីតិ វុទ្ធសីលី,** តេន ច សព្ពទា សមាយោគតោ **វុឌ្ឍសីលេន សមន្នាគតោ។ បញ្ចសីលមត្តមេវ សន្ធាយ វទន្តិ** តតោ បរំ សីលស្ស តត្ថ អភាវតោ តេសញ្ច អជាននតោ។

ឋានករណសម្បត្តិយា សិក្ខាសម្បត្តិយា ច កត្ថចិបិ អនូនតាយ បរិមណ្ឌលបទានិ ព្យញ្ជនានិ អក្ខរានិ ឯតិស្សាតិ **បរិមណ្ឌលបទព្យញ្ជនា**។ អថ វា បជ្ជតិ អត្ថោ ឯតេនាតិ បទំ, នាមាទិ, យថាធិប្បេតមត្ថំ ព្យញ្ជេតីតិ ព្យញ្ជនំ វាក្យំ, តេសំ បរិបុណ្ណតាយ **បរិមណ្ឌលបទព្យញ្ជនា**។ អត្ថញ្ញាបនសាធនតាយ វាចាវ ករណន្តិ **វាក្ករណំ,** ឧទាហរណឃោសោ។ **គុណបរិបុណ្ណភាវេន** តស្ស ព្រាហ្មណស្ស, តេន វា ភាសិតព្ពអត្ថស្ស។ **បូរេ** បុណ្ណភាវេ។ **បូរេ**តិ ច បុរិមស្មឹ អត្ថេ អាធារេ ភុម្មំ, ទុតិយស្មឹ វិសយេ។ **សុខុមាលត្តនេនា**តិ ឥមិនា តស្សា វាចាយ មុទុសណ្ហភាវមាហ។ **អបលិពុទ្ធាយ** បិត្តសេម្ហាទីហិ។ **សន្ទិដ្ឋំ** សត្ថំ ទស្សេត្វា វិយ ឯកទេសកថនំ។ **វិលម្ពិតំ** សណិកំ ចិរាយិត្វា កថនំ។ "សន្ទិទ្ធវិលម្ពិតាទី"តិ វា បាឋោ។ តត្ថ **សន្ទិទ្ធំ** សន្ទេហជនកំ។ **អាទិ**-សទ្ទេន ខលិតានុកឌ្ឍិតាទី សង្គណ្ហាតិ។ **អាទិមជ្ឈបរិយោសានំ បាកដំ កត្វា**តិ ឥមិនា ចស្ស វាចាយ អត្ថបារិបូរិំ វទន្តិ។

៤២៥. សទិសាតិ ឯកទេសេន សទិសា។ ន ហិ ពុទ្ធានំ គុណេហិ សព្ពថា សទិសា កេចិបិ គុណា អញ្ញេសុ លព្ភន្តិ។ **ឥតរេ**តិ អត្តនោ គុណេហិ អសទិសគុណេ។ **ឥទ**ន្តិ ឥទំ អត្ថជាតំ។ **គោបទក**ន្តិ គាវិយា បទេ ឋិត ឧទកំ។ **កុលបរិយាយេនា**តិ កុលានុក្កមេន។

តត្ថាតិ មញ្ចកេ។ **សីហសេយ្យំ កប្បេសី**តិ យថា រាហុ អសុរិន្ទោ អាយាមតោ វិត្ថារតោ ឧព្ពេធតោ ច ភគវតោ រូបកាយស្ស បរិច្ឆេទំ គហេតុំ ន សក្កោតិ, តថារូបំ ឥទ្ធាភិសង្ខារំ អភិសង្ខរោន្តោ សីហសេយ្យំ កប្បេសិ។

បរិសុទ្ធដ្ឋេន អរិយន្តិ អាហ “**អរិយំ ឧត្តមំ បរិសុទ្ធ**”ន្តិ។ **អនវជ្ជដ្ឋេន កុសលំ,** ន សុខវិបាកដ្ឋេន។ កត្ថចិ **ចតុរាសីតិ បាណសហស្សានិ** កត្ថចិ **អបរិមាណាបិ ទេវមនុស្សា** យស្មា ចតុវីសតិយា ឋានេសុ អសង្ខ្យេយ្យា អបរិមេយ្យា **មគ្គផលាមតំ បិវន្តិ**។ កោដិសតសហស្សាទិបរិមាណេនបិ ពហូ ឯវ។ តស្មា អនុត្តរាចារសិក្ខាបនវសេនេវ ភគវា **ពហូនំ អាចរិយោ។ តេ**តិ កាមរាគតោ អញ្ញេ ភគវតា បហីនកិលេសេ។

អបាបបុរេក្ខារោតិ អបាបេហិ បុរក្ខរីយតិ, ន វា បាបំ បុរតោ ករោតីតិបិ អបាបបុរេក្ខារោតិ ឥមមត្ថំ ទស្សេតុំ “**អបាបេ នវ លោកុត្តរធម្មេ**”តិអាទិ វុត្តំ។ តត្ថ **អបាបេ**តិ បាបបបដិបក្ខេ បាបរហិតេ ច។ ព្រហ្មនិ ភវា, ព្រហ្មនោ វា ហិតា គរុករណាទិនា, ព្រហ្មានំ វា មគ្គំ ជានាតីតិ ព្រហ្មញ្ញា, តស្សា **ព្រហ្មញ្ញាយ បជាយ**។

តិរោរដ្ឋា តិរោជនបទាតិ ឯត្ថ រដ្ឋំ រដ្ឋំ រាជន្តិ រាជានោ ឯតេនាតិ កត្វា។ តទេកទេសភូតា បទេសា បន ជនបទោ ជនា បជ្ជន្តិ ឯត្ថ សុខជីវិកំ បាបុណន្តីតិ កត្វា។ បុច្ឆាយ ទោសំ សល្លក្ខេត្វាតិ សម្ពន្ធោ។ **ភគវា វិស្សជ្ជេ**តិ តេសំ ឧបនិស្សយសម្បត្តិំ ចិន្តេត្វាតិ អធិប្បាយោ។ **នវកា**តិ អាគន្តុកភាវេន អម្ហាកំ អភិនវា។

៤២៦. ឱបាតេតិ និប្បាតេតីតិ អត្ថោ។ តថាភូតោ ច តត្ថ បេសិតា ហោតីតិ វុត្តំ “**បវេសេតី**”តិ។ **សំបុរក្ខរោន្តី**តិ សក្កច្ចំ បុព្ពង្គមំ ករោន្តិ។ តេនាហ “**បុរតោ កត្វា វិចរន្តី**”តិ។

៤២៧. សុទ្ធេ ពហិ កត្វា រហោ សាសិតព្ពដ្ឋេន មន្តា ឯវ តំតំអត្ថបដិបត្តិហេតុតាយ បទន្តិ **មន្តបទំ** វេទំ។ តេនាហ “**វេទោ**”តិ។ **ឯវំ កិរាតិ បរម្បរភាវេន អាភត**ន្តិ អាចរិយបរម្បរាយ អាភតំ។
បាវចនសង្ខាតសម្បត្តិយាតិ បមុខវចនម្ហិ ឧទត្តាទិសម្បត្តិយា។ **សាវិត្តិអាទីហិ ឆន្ទពន្ធេហិ វគ្គពន្ធេហិ ចា**តិ គាយត្តិអាទីហិ អជ្ឈាយានុវាកាទីហិ ឆន្ទពន្ធេហិ ច វគ្គពន្ធេហិ ច។ **សម្បាទេត្វា**តិ បទសម្បត្តិំ អហាបេត្វា។ **បវត្តារោ**តិ វា បាវចនវសេន វត្តារោ។ **សជ្ឈាយិត**ន្តិ គាយនវសេន សជ្ឈាយិតំ, តំ បន បទេនេវ ឥច្ឆិតន្តិ អាហ “**បទសម្បត្តិវសេនា**”តិ។ **អញ្ញេសំ វុត្ត**ន្តិ បាវចនវសេន អញ្ញេសំ វុត្តំ។ **រាសិកត**ន្តិ ឥរុវេទយជុវេទសាមវេទាទិវសេន, តត្ថាបិ បច្ចេកំ មន្តព្រហ្មាទិវសេន អជ្ឈាយានុវាកាទិវសេន រាសិកតំ។ **ទិព្ពេន ចក្ខុនា ឱលោកេត្វា**តិ ទិព្ពចក្ខុបរិភណ្ឌេន យថាកម្មុបគញាណេន សត្តានំ កម្មស្សកតំ, បច្ចក្ខតោ ទស្សនដ្ឋេន ទិព្ពចក្ខុសទិសេន បុព្ពេនិវាសញាណេន អតីតកប្បេ ព្រាហ្មណានំ មន្តជ្ជេនវិធិញ្ច ឱលោកេត្វា។ **បាវចនេន សហ សំសន្ទេត្វា**តិ កស្សបសម្មាសម្ពុទ្ធស្ស យំ វចនំ វដ្ដសន្និស្សិតំ, តេន សហ អវិរុទ្ធំ កត្វា។ ន ហិ តេសំ វិវដ្ដសន្និស្សិតោ អត្ថោ បច្ចក្ខោ ហោតិ។ **អបរាបរេ**តិ អដ្ឋកាទីហិ អបរាបរេ, បច្ឆិមា ឱក្កាករាជកាលាទីសុ ឧប្បន្នា។ **បក្ខិបិត្វា**តិ អដ្ឋកាទីហិ គន្ថិតមន្តបទេសុ កិលេសសន្និស្សិតបទានំ តត្ថ តត្ថ បទេ បក្ខិបនំ កត្វា។ **វិរុទ្ធេ អកំសូ**តិ **ព្រាហ្មណធម្មិកសុត្តា**ទីសុ (ខុ. និ. ព្រាហ្មណធម្មិកសុត្តំ) អាគតនយេនេវ សំកិលេសិកត្ថទីបនតោ បច្ចនីកភូតេ អកំសុ។

៤២៨. បដិបាដិយា ឃដិតាតិ បដិបាដិយា សម្ពទ្ធា។ **បរម្បរសំសត្តា**តិ អាទានិយាយ យដ្ឋិយា សំសត្តា។ តេនាហ “**យដ្ឋិគ្គាហកេន ចក្ខុមតា**”តិ។ **បុរិមស្សា**តិ មណ្ឌលាការេន ឋិតាយ អន្ធវេណិយា សព្ពបុរិមស្ស ហត្ថេន សព្ពបច្ឆិមស្ស កច្ឆំ គណ្ហាបេត្វា។ **ទិវសម្បី**តិ អនេកទិវសម្បិ ។ ចក្ខុស្ស អនាគតភាវំ ញត្វា យថាអក្កន្តដ្ឋានេយេវ អនុបតិត្វា អក្កមនំវ សល្លក្ខេត្វា “**កហំ ចក្ខុមា កហំ មគ្គោ**”**តិ បរិទេវិត្វា**។

បាឡិអាគតេសុ ទ្វីសូតិ សទ្ធា អនុស្សវោតិ ឥមេសុ ទ្វីសុ។ **ឯវរូបេ**តិ យថា សទ្ធានុស្សវា, ឯវរូបេ ឯវ បច្ចក្ខគាហិនោតិ អត្ថោ។ **តយោ**តិ រុចិអាការបរិវិតក្កទិដ្ឋិនិជ្ឈានក្ខន្តិយោ។ **ភូតវិបាកា**តិ ភូតត្ថនិដ្ឋាយកា អធិប្បេតត្ថសាធកា, វុត្តវិបរិយាយេន អភូតត្ថវិបាកា វេទិតព្ពា ។ **ឯត្ថា**តិ ឯតេសុ សទ្ធាយិតាទិវត្ថូសុ។ **ឯកំសេនេវ និដ្ឋំ គន្តុំ នាលំ** អនេកន្តិកត្តា សទ្ធាទិគ្គាហស្ស។ **ឧបរិ បុច្ឆាយ មគ្គំ វិវរិត្វា ឋបេសិ** សច្ចានុរក្ខាយ ញាតុកាមតាយ ឧប្បាទិតត្តា។ បស្សតិ ហិ ភគវា – មយា “សច្ចមនុរក្ខតា…បេ…. និដ្ឋំ គន្តុ”ន្តិ វុត្តេ សច្ចានុរក្ខណំ ញាតុកាមោ មាណវោ “កិត្តាវតា”តិអាទិនា បុច្ឆិស្សតិ, តស្ស តំ វិស្សជ្ជេត្វា សច្ចានុពោធេ បុច្ឆាយ អវសរំ ទត្វា តស្ស ឧបនិស្សយេ ឧបការធម្មេ កថេស្សាមីតិ។ តេន វុត្តំ – “ឧបរិ បុច្ឆាយ មគ្គំ វិវរិត្វា ឋបេសី”តិ។

៤៣០. អត្ថានញ្ចេវ សន្ធាយ វទតិ, យតោ វុត្តំ បាឡិយំ – “យំ ខោ បនាយមាយស្មា ធម្មំ ទេសេតិ, គម្ភីរោ សោ ធម្មោ ទុទ្ទសោ ទុរនុពោធោ”តិអាទិ។ លុព្ភន្តីតិ **លោភនីយា** យថា “អបាយគមនីយា”តិ អាហ **“លោភនីយេសុ ធម្មេសូតិ លោភធម្មេសូ”**តិ។ យថា វា រូបាទិធម្មា លោភនីយា, ឯវំ លោភោតិ អាហ **“លោភនីយេសុ ធម្មេសូតិ លោភធម្មេសូ”**តិ។ តេនេវាហ – “យំ លោកេ បិយរូបំ សាតរូបំ, ឯត្ថេសា តណ្ហា ឧប្បជ្ជមានា ឧប្បជ្ជតិ, ឯត្ថ និវិសមានា និវិសតី”តិ (ទី. និ. ២.៤០០; ម. និ. ១.១៣៣; វិភ. ២០៣)។ ឯសេ នយោ សេសបទទ្វយេបិ។

៤៣២. និវេសេតីតិ ឋបេតិ បដ្ឋបេតិ។ **បយិរុបាសតីតិ** ឧបដ្ឋានវសេន ឧបគន្ត្វា និសីទតិ។ សុយ្យតិ ឯតេនាតិ **សោតន្តិ** អាហ **“បសាទសោត”**ន្តិ។ តញ្ហិ សវនាយ ឱទហិតព្ពន្តិ។ **ធារេតិ** សន្ធារេតិ តត្ថេវ មនំ ឋបេតិ។ **អត្ថតោតិ** យថាវុត្តស្ស ធម្មស្ស អត្ថតោ។ **ការណតោតិ** យុត្តិតោ ហេតុទាហរណេហិ ឧបបត្តិតោ។ **ឱលោកនន្តិ** ឯវមេតន្តិ យថាសភាវតោ បញ្ញាចក្ខុនា ទដ្ឋព្ពតំ ខមន្តិ, តញ្ច មហគ្ឃស្ស មណិនោ បដ្ដលន្តស្ស វិយ អាវិកត្វា អត្ថស្ស ចិត្តេ ឧបដ្ឋានន្តិ អាហ **“ឥធា”**តិអាទិ។ **កត្តុកម្យតាឆន្ទោតិ** កត្តុកាមតាសង្ខាតោ កុសលច្ឆន្ទោ។ **វាយមតីតិ**អាទិតោ ចតុន្នម្បិ វីរិយានំ វសេន វាយាមំ បរក្កមំ ករោតិ។ **មគ្គបធានំ បទហតីតិ** មគ្គាវហំ មគ្គបរិយាបន្នញ្ច សម្មប្បធានំ បទហតិ, បទហនវសេន តំ បរិបូរេតិ។ **បរមសច្ចន្តិ** អមោឃធម្មត្តា បរមត្ថសច្ចំ។ **សហជាតនាមកាយេនាតិ** មគ្គបញ្ញាសហជាតនាមកាយេន ។ **តទេវាតិ** តទេវ បរមសច្ចំ និព្ពានំ។ តេនេវាហ – **“សច្ឆិកិរិយាភិសមយេន វិភូតំ បាកដំ ករោន្តោ បស្សតី”**តិ។

៤៣៣-៤. មគ្គានុពោធោតិ មគ្គបដិបាដិយា ពោធោ ពុជ្ឈនំ, យេសំ កិលេសានំ សមុច្ឆិន្ទនវសេន មគ្គប្បដិវេធោ, តេសំ បដិបស្សម្ភនវសេន បវត្តមានំ សាមញ្ញផលំ, មគ្គេន បដិវិទ្ធានិ សច្ចានិ, បរមត្ថសច្ចមេវ វា អនុរូបពុជ្ឈនន្តិ អធិប្បាយោ។ **“សច្ចានុប្បត្តីតិ ផលសច្ឆិកិរិយា”**តិ វុត្តំ។ ឯវញ្ហិ សតិ ហេដ្ឋា វុត្តា សទ្ធាបដិលាភាទយោ ទ្វាទស ធម្មា សច្ចានុប្បត្តិយា ឧបការា ហោន្តិ, តស្មា វុត្តំ **“តេសំយេវាតិ ហេដ្ឋា វុត្តានំ ទ្វាទសន្ន”**ន្តិ។ **នាយំ** “តេសំយេវា”តិ បទស្ស **អត្ថោ**។ សតិបិ កុសលវិបាកាទិភាវេន នានត្តេ វត្តារម្មណភូមិកិច្ចាទិវសេន បន សទិសាតិ ឧបាយតោវ មគ្គធម្មា អាសេវិតា ពហុលីកតា ផលភូតាតិ វត្តព្ពតំ អរហតីតិ តំ សទិសេ តព្ពោហារំ កត្វា **“តេសំ មគ្គសម្បយុត្តធម្មាន”**ន្តិ វុត្តំ។ ឯវញ្ហិ អាសេវនាគហណំ សមត្ថិតំ, ន អញ្ញថា។ ន ហិ ឯកចិត្តក្ខណិកានំ មគ្គធម្មានំ អាសេវនា, ពហុលីកម្មំ វា អត្ថីតិ។ **តុលនាតិ** វិបស្សនា។ សា ហិ វុដ្ឋានគាមិនិភូតា មគ្គប្បធានស្ស ពហុការា តស្ស អភាវេ មគ្គប្បធានស្សេវ អភាវតោ, ឯវំ ឧស្សាហោ តុលនាយ ឆន្ទោ ឧស្សាហស្ស ពហុការោតិអាទិនា ហេដ្ឋិមស្ស ឧបរិមូបការតំ សុវិញ្ញេយ្យមេវាតិ អាហ – **“ឥមិនា នយេន សព្ពបទេសុ អត្ថោ វេទិតព្ពោ”**តិ។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

ចង្កីសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

៦. ឯសុការីសុត្តវណ្ណនា

៤៣៧. កោដ្ឋាសន្តិ មំសភាគំ។ **លគ្គាបេយ្យុន្តិ** ទ្វារុនា វា វាកេន វា ពន្ធិត្វា បុរិសស្ស ហត្ថេ វា វសនគេហេ វា ឱលម្ពនវសេន ពន្ធេយ្យុំ។ **សត្ថធម្មន្តិ** សត្ថិកេសុ សត្ថវាហេន បណេតព្ពំ អាណាធម្មំ។ **តស្ស និក្ខមនត្ថន្តិ** តំ មូលំ សត្ថិកេហិ និត្ថរណត្ថំ។ **បាបំ អស្សាតិ** បរិចរន្តស្ស បារិចរិយាយ អហិតំវ អស្ស។ តេនាហ “ន សេយ្យោ”តិ។ **ឧច្ចកុលីនាទយោ** ទុតិយវារាទីហិ វុច្ចន្តិ, ឥធ ឧបធិវិបត្តិសម្បត្តិយោ បាបិយាទិបទេហិ វុត្តាតិ អធិប្បាយោ។ តេនាហ – **“បាបិយោតិ បាបកោ លាមកោ អត្តភាវោ អស្សា”**តិ។ **សេយ្យំសោតិ** ហិតកោដ្ឋាសោ, ហិតសភាវោតិ អត្ថោ។ **ឧច្ចកុលីនតាតិ** ករណត្ថេ បច្ចត្តវចនន្តិ អាហ **“ឧច្ចាកុលីនត្តេនា”**តិ។ “វណ្ណោ ន ខីយេថ តថាគតស្សា”តិអាទីសុ (ទី. និ. អដ្ឋ. ១.៣០៥; ៣.១៤១; ម. និ. អដ្ឋ. ២.៤២៥; ឧទា. ៥៣; អប. អដ្ឋ. ២.៧.២០; ពុ. វំ. អដ្ឋ. ៤.៤; ចរិយា. អដ្ឋ. ១.និទានកថា; ២.បកិណ្ណកកថា; ទី. និ. ដី. ១.គន្ថារម្ភកថាវណ្ណនា; សំ. និ. ដី. ១.២.១; អ. និ. ដី. ១.១.១; វជិរ. ដី. គន្ថារម្ភកថាវណ្ណនា; សារត្ថ. ដី. ១.គន្ថារម្ភកថាវណ្ណនា; នេត្តិ. ដី. គន្ថារម្ភកថាវណ្ណនា; ម. និ. ដី. ១.១) វិយ **វណ្ណ**សទ្ទោ ឥធ បសំសាបរិយាយោតិ អាហ **“វេស្សោបិ ហិ ឧឡារវណ្ណោ ហោតី”**តិ។

៤៤០. “និរវោ បទសទ្ទោ សោឡារគោត្តស្ស អកិណ្ណមត្តិកាបត្តោ តិដ្ឋេយ្យ អសង្កចារី”តិ វុត្តត្តា **ភិក្ខាចរិតព្ពាវ,** អយំ តេសំ កុលធម្មោតិ អធិប្បាយោ។ **ហរិត្វាតិ** អបនេត្វា។ **សត្តជីវោ** សត្តវាណិជកោ។ គោបេតិ រក្ខតីតិ **គោបោ,** អារក្ខាធិការេ និយុត្តោ។ អសន្តិ លូនន្តិ តេនាតិ **អសិតំ,** លវិត្តំ។ វីវិធំ ភារំ អាភញ្ជន្តិ ឱលម្ពន្តិ ឯត្ថាតិ **ព្យាភង្គី,** កាជំ។

៤៤១. អនុស្សរតោតិ អនុស្សរណហេតុ កុលវំសានុស្សរណក្ខណេ ខត្តិយោតិអាទិនា **សង្ខ្យំ គច្ឆតិ**។ តេនាហ “**ពោរាណេ…បេ…. អនុស្សរិយមានេ**”**តិ**។ ឧច្ចនីចត្តជាននត្ថញ្ច កុលវវត្ថានំ កតំ ហោតីតិ ខត្តិយាទិកុលកម្មុនា តេសំ ចតុន្នំ វណ្ណានំ សន្ទនំ ជីវិកំ បញ្ញបេន្តិ ព្រាហ្មណា, តថាគតោ បន លោកុត្តរធម្មមេវ បុរិសស្ស សន្ទនំ បញ្ញបេតិ តេន សត្តស្ស លោកគ្គភាវសិទ្ធិតោ។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

ឯសុការីសុត្តវណ្ណនា លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

៧. ធនញ្ជានិសុត្តវណ្ណនា

៤៤៥. រាជគហំ បរិក្ខិបិត្វា ឋិតបព្ពតស្សាតិ បណ្ឌវបព្ពតំ សន្ធាយាហ។ រាជគហនគរស្ស ទក្ខិណទិសាភាគេ បព្ពតស្ស សមីបេ ឋិតោ ជនបទោ **ទក្ខិណាគិរិ**។ តណ្ឌុលបុដកានំ បាលិ ឯត្ថាតិ **តណ្ឌុលបាលិ**។ តស្ស កិរ ទ្វារសមីបេ តណ្ឌុលវាណិជា តណ្ឌុលបសិព្ពកេ វិវរិត្វា បដិបាដិយា ឋបេត្វា និសីទន្តិ, តេនស្ស “**តណ្ឌុលបាលិទ្វារ**”ន្តិ សមញ្ញា អហោសិ។ **សព្ពមេវ សស្សំ គណ្ហាតី**តិ ទលិទ្ទកស្សកានំ ទិវសបរិព្ពយមត្តមេវ វិស្សជ្ជេត្វា សព្ពមេវ អាយតោ និប្ផន្នំ ធញ្ញំ គណ្ហាតិ។ **មន្ទសស្សានី**តិ មន្ទនិប្ផត្តិកានិ សស្សានិ។

៤៤៦. ឥមិនា នយេនាតិ ទាសកម្មករស្ស និវាសនភត្តវេត្តនានុប្បទានេន មង្គលទិវសេសុ ធនវត្ថាលង្ការានុប្បទានាទិនា ច **ពោសេតព្ពោ**។ មិត្តាមច្ចានំ បិយវចនអត្ថចរិយាសមានត្តតាទិ **មិត្តាមច្ចករណីយំ កត្តព្ពំ**, តថា **ញាតិសាលោហិតានំ**។ តត្ថ អាវាហវិវាហសម្ពន្ធេន “អម្ហាកំ ឥមេ”តិ ញាយន្តីតិ **ញាតី**, មាតាបិតាទិសម្ពន្ធតាយ សមានលោហិតាតិ **សាលោហិតា**។ សម្មា ទទន្តេសុបិ អសជ្ជនតោ នត្ថិ ឯតេសំ តិថីតិ **អតិថិ**, តេសំ អត្តនា សមានបរិភោគវសេន **អតិថិករណីយំ កាតព្ពំ**, អតិថិពលីតិ អត្ថោ។ ញាតកភូតបុព្ពា បេត្តិវិសយំ ឧបគតា **បុព្ពបេតា**, ទក្ខិណេយ្យេសុ កាលេន កាលំ ទានំ ទត្វា តេសំ ឧទ្ទិសនំ **បុព្ពបេតករណីយំ**, បេតពលីតិ អត្ថោ។ គន្ធបុប្ផវិលេបនជាលាភត្តេហិ កាលេន កាលំ ទេវតានំ បូជា **ទេវតាករណីយំ**, ទេវតាពលីតិ អត្ថោ, រាជកិច្ចករណំ ឧបដ្ឋានំ **រាជករណីយំ**។ **អយម្បិ កាយោ**តិ អត្តនោ កាយំ សន្ធាយ វទតិ។ ឥមមត្ថំ សន្ធាយាហ “**ឥមិនា នយេន អត្ថោ វេទិតព្ពោ**”តិ។

៤៤៧. បញ្ច ទុស្សីល្យកម្មានីតិ និច្ចសីលបដិបក្ខធម្មា។ ទស អកុសលកម្មបថធម្មា **ទស ទុស្សីល្យកម្មានិ**។ អធម្មចារី ឯវ ***វិសមចារី*** កាយវិសមាទិចរណតោតិ ***វិសមចារីបទស្ស*** អត្ថោ វិសុំ ន វុត្តោ។

៤៤៨-៤៥៣. ឱសរន្តិ អបសក្កន្តិ, ខីយន្តីតិ អត្ថោ។ តេនាហ “**បរិហាយន្តី**”តិ។ **អភិសរន្តី**តិ អភិវឌ្ឍនវសេន បវត្តន្តិ។ តេនាហ “**វឌ្ឍន្តី**”តិ។ **តត្រា**តិ ព្រហ្មលោកេ។ **អស្សា**តិ ព្រហ្មលោកេ ឧប្បន្នស្ស ធនញ្ជានិស្ស។ **តតោ បដ្ឋាយា**តិ យទា ភគវតា “ឯសោ, ភិក្ខវេ, សារិបុត្តោ”តិអាទិ វុត្តំ, តតោ បដ្ឋាយ។ **ចតុសច្ចវិនិមុត្តន្តិ** និទ្ធារេត្វា វិភជិត្វា វុច្ចមានេហិ សច្ចេហិ វិមុត្តំ។ អត្ថតោ បន តតោ បុព្ពេបិ **សច្ចវិមុត្តំ កថំ ន កថេសិ**យេវ សច្ចវិមុត្តស្ស និយ្យានស្ស អភាវតោ។

ធនញ្ជានិសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

៨. វាសេដ្ឋសុត្តវណ្ណនា

៤៥៤. ជាតី សោធេតុកាមា ហោន្តីតិ សហវាសីនំ ព្រាហ្មណានំ កិរិយា បរាធេន វា អសារុប្បត្តេន វា ជាតិយា ឧបក្កិលេសំ អាសង្កាយ តំ សោធេតុកាមា ហោន្តិ។ **មន្តេ សោធេតុកាមា ហោន្តី**តិ មន្តវចនេ អាចរិយមតិចោទនាយ អញ្ញេន វាក្យេន កេនចិ ការណេន សំសយេ ឧប្បន្នេ តំ សោធេតុកាមា ហោន្តិ។ **អន្តរា**តិ វេមជ្ឈេ, អញ្ញត្ថេវា អន្តរាសទ្ទោតិ តស្ស **អញ្ញា កថា**តិ វចនំ អវគន្តព្ពំ។ ខន្តិមេត្តានុទ្ទយាទិគុណសម្បន្នោ ឯវ “**សីលវាតិ គុណវា**”តិអាហ។ តេហិ សីលស្ស វិស្សជ្ជនកាលេបិ “**សីលវា**”តិ វុច្ចតិ។ សម្បន្នសីលត្តា វា តេហិ សមន្នាគតោ ឯវ ហោតីតិ អាហ “**សីលវាតិ គុណវា**”តិ។ **អាចារសម្បន្នោ**តិ សាធុ អាចារវត្តោ។

៤៥៥. សិក្ខិតាតិ តេវិជ្ជានំ សិក្ខិតា តុម្ហេ, ន ទានិ តុម្ហេហិ កិញ្ចិ កត្តព្ពំ អត្ថីតិ អត្ថោ។ **បដិញ្ញាតា**តិ បដិជានិត្វា ឋិតា។

វេទត្តយសង្ខាតា តិស្សោ វិជ្ជា អជ្ឈយន្តីតិ **តេវិជ្ជា**។ តេនាហ “**តិវេទាន**”ន្តិ។ តយោ វេទេ អណន្តិ អជ្ឈយន្តីតិ **ព្រាហ្មណា**, តេសំ។ យំ ឯកំ បទម្បិ អក្ខាតំ, តំ អត្ថតោ ព្យញ្ជនតោ ច **កេវលិនោ** អធិយិនោ អប្បបយោ

គេន។ **និដ្ឋាគតម្ហា**តិ និប្ផត្តិំ គតា អម្ហា តេវិជ្ជាយ សកសមយស្ស កថនេ។

មនោកម្មតោ ហិ វត្តសម្បទាតិការណូបចារេនាយមត្ថោ វុត្តោតិ អាហ – “**តេន សមន្នាគតោ ហិ អាចារសម្បន្នោ ហោតី**”តិ។

ខយាតីតន្តិ វឌ្ឍិបក្ខេ ឋិតន្តិ អត្ថោ។ សុក្កបក្ខបាដិបទតោ បដ្ឋាយ ហិ ចន្ទោ វឌ្ឍតីតិ វុច្ចតិ, ន ខីយតីតិ។ **វន្ទមានា** ជនា នមក្ការំ ករោន្តិ។

អត្ថទស្សនេនាតិ វិវរណេន ទស្សនបរិណាយកត្តេន លោកស្ស **ចក្ខុ ហុត្វា សមុប្បន្នំ**។

៤៥៦. **តិដ្ឋតុ តាវ ព្រាហ្មណចិន្តា**តិ – “កឹ ជាតិយា ព្រាហ្មណោ ហោតិ ឧទាហុ ភវតិ កម្មុនា”តិ អយំ ព្រាហ្មណវិចារោ តាវ តិដ្ឋតុ ។ ជាតិទស្សនត្ថំ តិណរុក្ខកីដបដង្គតោ បដ្ឋាយ លោកេ ជាតិវិភង្គំ វិត្ថារតោ កថេស្សាមីតិ តេសំ ចិត្តសម្បហំសនត្ថំ ទេសេតព្ពមត្ថំ បដិជានាតិ។ តត្ថ **អញ្ញមញ្ញា ហិ ជាតិយោ**តិ ឥទំ ការណវចនំ, យស្មា ឥមា ជាតិយោ នាម អញ្ញមញ្ញំ វិសិដ្ឋា, តស្មា ជាតិវិភង្គំ ព្យាករិស្សាមីតិ។

យស្មា ឥធ **ឧបាទិន្នកជាតិ** ព្យាកាតព្ពភាវេន អាគតា, តស្សា បន និទស្សនភាវេន ឥតរា, តស្មា “**ជាតិវិភង្គំ បាណាន**”ន្តិ បាឡិយំ វុត្តំ។ តេសំ តេសំ បាណានំ ជាតិយោតិ អត្ថោ។ **ឯវ**ន្តិ និទស្សនំ កថេត្វា និទស្សិតព្ពេ កថិយមានេ។ **តស្សា**តិ វាសេដ្ឋស្ស។ កាមំ “តេសំ វោហំ ព្យក្ខិស្ស”ន្តិ ឧភោបិ មាណវេ និស្សាយ ទេសនា អាគតា, តថាបិ តត្ថ តត្ថ “ឯវំ, វាសេដ្ឋ, ជានាហី”តិអាទិនា វាសេដ្ឋមេវ អាលបន្តោ ភគវា តមេវ ឥមិនា និយាមេន បមុខំ អកាសិ។ តេន វុត្តំ “តស្សាតិ វាសេដ្ឋស្សា”តិ។ **ជាតិភេទោ** ជាតិវិសេសោ, ជាតិយា ភេទោ **បាកដោ ភវិស្សតិ** និទស្សនេន វិភូតភាវំ អាបាទិតេន បដិញ្ញាតស្ស អត្ថស្ស វិភូតភាវាបត្តិតោ។ **អាម ន វដ្ដតី**តិ កម្មនានតាយ ឯវ ឧបាទិន្នានតាយ បដិក្ខេបបទមេតំ, ន ពីជនានតាយ អនុបាទិន្នានតាយ បដិក្ខេបបទន្តិ ទស្សេតុំ “**កម្មំ ហី**”តិអាទិ វុត្តំ។ តស្សត្ថោ – តំតំយោនិខិបនមត្តំ កម្មស្ស សាមត្ថិយំ, តំតំយោនិនិយតា បន យេ វណ្ណវិសេសា, តេ តំតំយោនិសិទ្ធិយាវ សិទ្ធា ហោន្តីតិ តំ បន យោនិខិបនកម្មំ តំតំយោនិវិសិដ្ឋ-វិសេសាភិភូតាយ បយោគនិប្ផត្តិយា, អសំមុច្ឆិតាយ ឯវ វា បច្ចយភូតាយ ភវបត្ថនាយ អភិសង្ខតមេវាតិ វិញ្ញាតព្ពបច្ចយវិសេសេន វិនា ផលវិសេសាភាវតោ ឯតំ សមីហិតកម្មំ បត្ថនាទីហិ ច ភិន្នសត្តិតំ វិសិដ្ឋសាមត្ថិយំ វា អាបជ្ជិត្វា ចក្ខុន្ទ្រិយាទិវិសិដ្ឋផលនិព្ពត្តកំ ជាយតិ, ឯវំ យោនិខិបនតំយោនិនិយតវិសេសាវហតា ហោតីតិ។ ថេរេន ហិ ពីជនានតា វិយ កម្មនានតាបិ ឧបាទិន្នកនានតាយ សិយា នុ ខោ បច្ចយោតិ ចោទនំ បដិក្ខិបិត្វា បច្ចយវិសេសវិសិដ្ឋា កម្មនានតា បន បច្ចយោតិ និច្ឆិតន្តិ ទដ្ឋព្ពំ។

នានាវណ្ណាតិ នានប្បការវណ្ណា។ តាលនាឡិកេរាទីនំ លោកេ អភិញ្ញាតតិណជាតិភាវតោ **វិសេសេន គយ្ហតិ** អភិញ្ញាតសោតនយេន។ **ជាតិយា ព្រាហ្មណោ**វាតិ អដ្ឋានបយុត្តោ **ឯវ**-សទ្ទោ, ជាតិយាវ ព្រាហ្មណោ ភវេយ្យាតិ យោជនា។ **ន ច គយ្ហតី**តិ តិណរុក្ខាទីសុ វិយ ព្រាហ្មណេសុ ជាតិនិយតស្ស លិង្គស្ស អនុបលព្ភនតោ, បិវនភុញ្ជនកថនហសនាទិកិរិយាយ ព្រាហ្មណភាវេន ឯកន្តិកលិង្គនិយតាយ មន្តជ្ឈេនាទី វិនា អនុបលព្ភនតោ ច។ **វចីភេទេនេវា**តិ អាហច្ចវចនេនេវ។

កីដេ បដង្គេតិអាទីសុ ជាតិនានតា លព្ភតិ អញ្ញមញ្ញលិង្គវិសិដ្ឋតាទស្សនា។ **កុន្ថា** កីដកា , ខជ្ជខាទកា **កិបិល្លិកា។ ឧប្បតិត្វា**តិ ឧខ្ខេត្វា ឧខ្ខេត្វា។ បដភាវំ គច្ឆន្តីតិ វា **បដង្គា,** ន ខុទ្ទកបាណកា កីដា នាម។ **តេសម្បិ** កីដកានំ។

កាឡកាទយោតិ កលន្ទកាទយោ។

ឧទរំយេវ នេសំ បាទា ឧទរេនេវ សម្បជ្ជនតោ។

សញ្ញាបុព្ពកោ វិធិ អនិច្ចោតិ ទស្សេន្តោ “**ឧទកេ**”តិ អាហ យថា “វីរស្ស ភាវោ វីរិយ”ន្តិ។

បត្តសមុទាយេ បក្ខសទ្ទោតិ “**បត្តេហិ យន្តី**”តិ វុត្តំ។ ន ហិ អវយវព្យតិរេកេន សមុទាយោ អត្ថិ។

សង្ខេបេន វុត្តោ “ជាតិវសេន នានា”តិអាទិនា។ ឯត្ថ បទត្ថោ ទុព្ពិញ្ញេយ្យំ នត្ថីតិ សម្ពន្ធមត្តំ ទស្សេតុំ “**តត្រាយំ យោជនា**”តិអាទិ វុត្តំ។ “ន ហិ ព្រាហ្មណានំ ឯទិសំ សីសំ ហោតិ, ខត្តិយានំ ឯទិសន្តិ និយមោ អត្ថិ យថា

ហត្ថិអស្សមិគាទីន”ន្តិ ឥទមេវ វាក្យំ សព្ពត្ថ នេតព្ពំ។ តំ សង្ខិបិត្វា ទស្សេន្តោ “**ឥមិនា នយេន សព្ពំ យោជេតព្ពំ**”ន្តិ អាហ។

ឥស្សាតិ យថាវុត្តនិគមនវចនស្ស **អយំ យោជនា** ឥទានិ វុច្ចមានា យោជនា វេទិតព្ពា។

៤៥៧. វោការន្តិ វោករណំ, យេន វិសិដ្ឋតាយ ន វោករីយតិ ជាតិភេទោតិ អត្ថោ។ តេនាហ “**នានត្ត**”ន្តិ។

គោរក្ខាទិឧបជីវនេន **អាជីវវិបន្នោ,** ហឹសាទិនា **សីលវិបន្នោ,** និក្ខិត្តវត្តតាទិនា **អាចារវិបន្នោ**តិ។ សាមញ្ញជោតនា វិសេសេ និវិដ្ឋា ហោតីតិ អាហ “**គោរក្ខន្តិ ខេត្តរក្ខ**”ន្តិ។ “**គោតិ ហិ បថវិយា នាម**”ន្តិ។ តេហិ តេហិ ឧបាយេហិ សិក្ខិតព្ពដ្ឋេន **សិប្បំ,** តត្ថ កោសល្លំ។ បរេសំ ព្លសនដ្ឋេន ហឹសនដ្ឋេន ឥស្សោ, សោ អស្ស អត្ថីតិ ឥស្សោ យោធាជីវិកោ, ឥស្សស្ស កម្មំ បហរណំ, ឧសុំ សត្តិញ្ច និស្សាយ បវត្តា ជីវិកា **ឥស្សត្តំ**។ តេនាហ “**អាវុធជីវិក**”ន្តិ។ យំ និស្សាយ អស្ស ជីវិកា, តទេវ ទស្សេតុំ “**ឧសុញ្ច សត្តិញ្ចា**”តិ វុត្តំ។

ព្រហ្មំ វុច្ចតិ វេទោ, តំ អណតិ ជានាតីតិ ព្រាហ្មណោ, ជាននញ្ច បោរាណេហិ ព្រាហ្មណេហិ វិហិតនិយាមេន ព្រាហ្មណេហិ កតោបសមេន អនុដ្ឋានតបេន យថា “អាជីវសីលាចារវិបន្នោ នត្ថី”តិ ព្រាហ្មណធម្មិកេហិ លោកិយបណ្ឌិតេហិ ច សម្បដិច្ឆិតោ, តថា បដិបជ្ជនមេវាតិ អាហ “**ឯវំ ព្រាហ្មណសមយេន...បេ.... សាធេត្វា**”តិ។ **ឯវំ សន្តេ**តិ ឯវំ អាជីវសីលាចារវិបន្នស្ស អព្រាហ្មណភាវេ សតិ **ន ជាតិយា ព្រាហ្មណោ ហោតិ, គុណេហិ បន** អាជីវសីលាចារសម្បត្តិសង្ខាតេហិ **ព្រាហ្មណោ ហោតិ, តស្មា** គុណានំយេវ ព្រាហ្មណភាវករណតោ ចតុវណ្ណវិភាគេ **យត្ថ កត្ថចិ កុលេ ជាតោ យោ** សីលាទិគុណសម្បន្នតាយ **គុណវា, សោ** វុត្តលក្ខណេន និប្បរិយាយតោ ពាហិតបាបតាយ **ព្រាហ្មណោ**តិ **អយមេត្ថ** ព្រាហ្មណភាវេ **ញាយោតិ, ឯវំ ញាយំ អត្ថតោ** អាបន្នំ កត្វា។ **នន្តិ** តមេវ យថាវុត្តំ ញាយំ។ **យោ ព្រាហ្មណស្ស សំវណ្ណិតាយា**តិ មាតុយា ឧភតោសុជាតតាទិកុលវណ្ណេន សំវណ្ណិតាយ បសត្ថាយ យថារូបាយ ព្រាហ្មណស្ស មាតា ភវិតុំ យុត្តា, តថារូបាយ **មាតរិសម្ភូតោ**។ ឯតេន ចតុន្នំ យោនីនំ យត្ថ កត្ថចិ វិសេសនិដ្ឋា កតា។ តេនាហ “**តត្រាបិ វិសេសេនា**”តិ។ ឯវំ សាមញ្ញតោ វិសេសនិដ្ឋាវសេន “យោនិជំ មត្តិសម្ភវ”ន្តិ បទស្ស អត្ថំ វត្វា ឥទានិ សាមញ្ញជោតនំ អនាទិយិត្វា វិសេសជោតនាវសេនេវ អត្ថំ វត្តុំ “**យាចាយ**”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ **បរិសុទ្ធឧប្បត្តិមគ្គសង្ខាតា យោនិ វុត្តា**តិ អនុបក្កុដ្ឋភាវេន បរិសុទ្ធឧប្បត្តិមគ្គសង្ខាតាយា ចាយំ យោនិ វុត្តាតិ សម្ពន្ធោ។ **តតោបិ ជាតសម្ភូតត្តា**តិ តតោ យោនិតោ ជាតត្តា មាតាបេត្តិសម្បត្តិតោ សម្ភូតត្តា។

វិសិដ្ឋត្តាតិ សមុទាយភូតា មនុស្សា រាគាទិនា វិសិដ្ឋត្តា។ រាគាទិនា សហ កិញ្ចនេនាតិ **សកិញ្ចនោ**។ តថេវ រាគាទិសង្ខាតេន បលិពោធនដ្ឋេន សហ បលិពោធេនាតិ **សបលិពោធោ។ សព្ពគហណបដិនិស្សគ្គេនា**តិ ឧបាទានសង្ខាតស្ស សព្ពស្ស គហណស្ស បដិនិស្សជ្ជនេន។ **យស្មា ពាហិតបាបោ** អត្តនោ សន្តានតោ ពហិកតបាបោ, តស្មា **តមហំ ព្រូមិ ព្រាហ្មណ**ន្តិ អត្ថោ វត្តព្ពោ។ ឯវរូបោ ឯតិស្សា គថាយ ឧបទេសោ នានប្បការតោ វិភត្តោ, តស្មា តត្ថ តត្ថ វុត្តនយេនេវ វេទិតព្ពោ។

៤៥៨. គហិតទណ្ឌេសូតិ បរេសំ ទណ្ឌេន វិហេឋនំ អនិធាយ អាទិន្នទណ្ឌេសុ។

៤៥៩. កិញ្ចិ គហណន្តិ តណ្ហាគាហាទីសុ កិញ្ចិ គាហំ។

យេន កាមភវេន មានុសកេហិ បញ្ចហិ កាមគុណេហិ យុញ្ជតិ, តំ **មានុសកំ យោគំ**។ “មានុសកំ យោគ”ន្តិ ឯត្ថ ច ឯកទេសំ គហេត្វា វុត្តំ, ឯស នយោ “ទិព្ពយោគ”ន្តិ ឯត្ថាបិ។ **សព្ពយោគវិសំយុត្ត**ន្តិ បទទ្វយេន វុត្តេហិ សព្ពកិលេសយោគេហិ វិប្បយុត្តំ។

រតិន្តិ អភិរតី អាសត្តី។ **កុសលភាវនាយា**តិ កាយភាវនាទិ កុសលធម្មភាវនាយ ឧក្កណ្ឋិតំ។ **វីរិយវន្ត**ន្តិ វីរិយសព្ភាវេន វីរំ និទ្ទិសតិ, វីរភាវោ ហិ វីរិយន្តិ។

សុន្ទរំ ឋានន្តិ និព្ពានំ។ **សុន្ទរាយ បដិបត្តិយា** អរិយបដិបត្តិយា។

និព្ពត្តិន្តិ បរិយោសានំ។ **អតីតេ**តិ អតីតកោដ្ឋាសេ។ **កិញ្ចនការកោ**តិ បលិពោធហេតុភូតោ។

អសេក្ខេ សីលក្ខន្ធាទិកេ **មហន្តេ គុណេ**។ បញ្ចន្នំ មារានំ វិជិតត្តា **វិជិតវិជយំ**។

៤៦០. ឥទំ អជានន្តាតិ “ជាតិយា ព្រាហ្មណោ”តិ ឥទំ លោកសមញ្ញាមត្តន្តិ អជានន្តា។ យេ ព្រាហ្មណេសុ នាមគោត្តំ នាម គតិយំ ទិដ្ឋាភិនិវេសំ ជនេន្តិ, **សាវ នេសំ ទិដ្ឋិ។ កតំ អភិសង្ខតន្តិ** បរិកប្បនវសេនេវ កតំ បបិតំ ឥទុបចិតំ, ន ហេតុបច្ចយសមាយោគេន។ **សមុច្ចា**តិ សម្មុតិយា។ កា បន សា សម្មុតីតិ អាហ “**សមញ្ញាយា**”តិ, លោកសមញ្ញាតេនាតិ អត្ថោ។ សម្មា បន បរមត្ថតោ អជានន្តានំ នាមគោត្តំ ឯវំ កប្បេតីតិ អាហ “**នោ ចេ**”តិអាទិ។ តំ បន អសន្តម្បិ បរមត្ថតោ សន្តតាយេវ អភិនិវិសន្តិ, តេសមយំ ទោសោតិ ទស្សេតុំ “**ឯវំ បកប្បិត**”ន្តិអាទិ វុត្តំ។ តេនាហ ភគវា – “ជនបទនិរុត្តិំ នាភិនិវេសេយ្យា”តិ (ម. និ. ៣.៣៣១)។ **អជានន្តា នោ**តិ ឯត្ថ **នោ**-សទ្ទោ អវធារណត្ថោ – “ន នោ សមំ អត្ថិ តថាគតេនា”តិអាទីសុ (ខុ. បា. ៦.៣) វិយាតិ អាហ “**អជានន្តាវ ឯវំ វទន្តិ**”តិ។

និប្បរិយាយន្តិ ភាវនបុំសកនិទ្ទេសោ, និប្បរិយាយេន ឧជុកមេវាតិ អត្ថោ, ន បុព្ពេ វិយ “យោ ហិ កោចី”តិ បរិយាយវសេន។ “ន ជច្ចា”តិ គាថាយ បុព្ពទ្ធេន **ជាតិវាទំ បដិក្ខិបន្តោ** បច្ឆិមទ្ធេន **កម្មវាទំ បតិដ្ឋបេន្តោ។ តត្ថា**តិ តិស្សំ គាថាយំ។ **ឧបឌ្ឍគាថាយ វិត្ថារណត្ថ**ន្តិ ឧបឌ្ឍគាថាយ អត្ថំ វិត្ថារេតុំ “**កស្សកោ កម្មុនា**”តិ វុត្តំ។ តត្ថ បុរិមាយ ចតូហិ បាទេហិ, បច្ឆិមេ ទ្វីហិ ទ្វិន្នម្បិ សាធារណតោ អត្ថោ វិត្ថារិតោ។ តត្ថ **កសិកម្មាទី**តិ **អាទិ-**សទ្ទេន សិប្បកម្មវាណិជាទិ សង្គហោ។

បដិច្ចសមុប្បាទបធានវចនវិញ្ញេយ្យោ បច្ចយោ បដិច្ចសមុប្បាទសទ្ទស្ស អត្ថោ បច្ចយុប្បន្នាបេក្ខាយ ហោតីតិ អាហ – “**ឥមិនា បច្ចយេន ឯតំ ហោតី**”តិ។ យំ បនេត្ថ វត្តព្ពំ, តំ **វិសុទ្ធិមគ្គេ** (វិសុទ្ធិ. ២.៥៧០) **តំសំវណ្ណនាយញ្ច** (វិសុទ្ធិ. មហាដី. ២.៥៧០) វុត្តនយេន វេទិតព្ពំ។ **សម្មានាវមានារហកុលេ**តិ សម្មានារហេ ខត្តិយាទិកុលេ, អវមានារហេ ចណ្ឌាលាទិកុលេ **កម្មវសេន ឧបបត្តិ ហោតិ** កម្មស្ស វិបច្ចមានោកាសករតាយ វិនា តាទិសាយ ឧច្ចនីចកុលនិព្ពត្តិយា អភាវតោ។ អឌ្ឍទលិទ្ទតាទិ **អញ្ញាបិ ហីនបណីតតា។**

កម្មុនាតិ ចេត្ថ យថា លោកបជាសត្តសទ្ទេហិ ឯកោ ឯវត្ថោ វុត្តោ, ឯវំ សេសសទ្ទេហិបិ, អធិប្បាយវិសេសោ បន តត្ថ អត្ថីតិ ទស្សេតុំ “**បុរិមបទេន ចេត្ថ**”តិអាទិ វុត្តំ។ នាយំ លោកោ ព្រហ្មនិម្មិតោ កម្មេន ឧប្បជ្ជនតោ។ ន ហិ សន្និហិតការណានំ ផលានំ អញ្ញេន ឧប្បត្តិទិដ្ឋិ យុជ្ជតិ។ តេនាហ “**ទិដ្ឋិយា បដិសេធោ វេទិតព្វោ**”តិ។ យំ បនេត្ថ វត្តព្ពំ តំ **វិសុទ្ធិមគ្គសំវណ្ណនាទីសុ**វុត្តនយេន វេទិតព្ពំ។ តថា លោកស្ស បឋមុប្បត្តិ ន ព្រហ្មនាតិ “**កម្មុនា ហិ តាសុ តាសូ**”តិអាទិ វុត្តំ។ **តតិយេន** “អយំ លោកោ អាទិតោ បភុតិ បភវកម្មុនា វត្តតី”តិ វុត្តមត្ថំ **និគមេតិ។**វុត្តស្សេវត្ថស្ស សូចនញ្ហិ និគមនំ។ តំ បន និយមត្ថំ ហោតីតិ អាហ “**កម្មេនេវ ពទ្ធា ហុត្វា បវត្តន្តិ, ន អញ្ញថា**”តិ ។ **ចតុត្ថេន** បទេន។ **យាយតោ**តិ គច្ឆតោ។ **និព្ពត្តតោ**តិ និព្ពត្តន្តស្ស។ **បវត្តតោ**តិ បវត្តន្តស្ស។

ធុតធម្មា វិសេសតោ តណ្ហាយ សន្តត្តវសេន វត្តន្តីតិ អាហ “**តបេនាតិ ធុតង្គតបេនា**”តិ។ មេថុនវិរតិ វិសេសតោ ព្រាហ្មណានំ ព្រហ្មចរិយន្តិ សា ឥធ ព្រហ្មចរិយេនាតិ អធិប្បេតាតិ អាហ “**ព្រហ្មចរិយេនាតិ មេថុនវិរតិយា**”តិ។ **ឯតេនា**តិ ឥមិនា “តបេនា”តិអាទីហិ ចតូហិ បទេហិ វុត្តេន។ **សេដ្ឋេនា**តិ ឧត្តមេន។ សំកិលេសវិសុទ្ធិយា **បរិសុទ្ធេន។ ព្រហ្ម**ន្តិ ព្រហ្មភាវំ សេដ្ឋភាវំ។ សោ បនេត្ថ អត្ថតោ ព្រាហ្មណភាវោតិ អាហ “**ព្រាហ្មណភាវំ អាវហតី**”តិ។

ព្រហ្មា ច សក្កោ ចាតិ សក្កគរុកានំ សក្កោ សក្កេនបិ គរុកាតព្ពតោ, ព្រហ្មគរុកានំ ព្រហ្មា ព្រហ្មុនាបិ គរុកាតព្ពតោ។ **វិជានត**ន្តិ បរមត្ថព្រាហ្មណស្ស វិសេសំ ជានន្តានំ វិញ្ញូនំ។ អវិញ្ញូនោ ហិ អប្បមាណំ។ តេនាហ – “**បណ្ឌិតាន**”ន្តិ។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

វាសេដ្ឋសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

៨. សុភសុត្តវណ្ណនា

៤៦២. តុទិសញ្ញិតោ គាមោ និគមោ ឯតស្សាតិ តោទេយ្យោ, តស្ស អត្តជោ **តោទេយ្យបុត្តោ**តិ អាហ “**តុទិគាមា**”តិអាទិ។ **អារាធកោ**តិ សំរាធកោ។ ធម្មនិសន្តិ យស្មា សម្បាទនេន បរិបូរណេន ឥច្ឆិតា, តស្មា វុត្តំ “**សម្បាទកោ បរិបូរកោ**”តិ។ ញាយតិ និច្ឆយេន គមេតិ និព្ពានំ, តំ វា ញាយតិ បដិវិជ្ឈីយតិ ឯតេនាតិ ញាយោ, តតោ ឯតស្ស សម្បាទកហេតុភាវតោ ញាយោ ធម្មោ អរិយមគ្គោ តំ **ញាយំ ធម្មំ**។ តេនាហ “**ការណធម្ម**”ន្តិ។ **អនវជ្ជ**ន្តិ អវជ្ជបដិបក្ខំ។

៤៦៣. វង្កចារកតោ និយ្យាតីតិ និយ្យានិកំ ឦការស្ស រស្សត្តំ យ-ការស្ស ច ក-ការំ កត្វា។ និយ្យានេ វា និយុត្តំ, និយ្យានំ សីលន្តិ វា និយ្យានិកំ, តប្បដិបក្ខតោ **អនិយ្យានិកំ**។ សា បន អត្ថតោ អកុសលកិរិយាតិ អាហ "**អកុសលបដិបទ**"ន្តិ។

ពហុភាវវាចកោ ឥធ **មហា**សទ្ទោ "មហាជនោ"តិអាទីសុវិយាតិ អាហ "**មហន្តេហិ ពហូហី**"តិ។ អត្ថោតិ បយោជនំ។ **មហន្តានី**តិ ពហុលានិ។ **កិច្ចានី**តិ កាតព្ពានិ។ **អធិករណានី**តិ អធិការជីវិកោរូបានិ។ **ឃរាវាសកម្មេវ** បញ្ចពលិករណទសអត្ថដ្ឋានភាវតោ លោកយាត្រាយ ច សម្បវត្តិដ្ឋានភាវតោ ជីវិតវុត្តិយា វា ហេតុភាវតោ **ឃរាវាសកម្មដ្ឋានំ**។

"អប្បកេនបិ មេធាវី, បាភតេន វិចក្ខណោ;
សមុដ្ឋាបេតិ អត្តានំ, អណុំ អគ្គឹវ សន្ធម"ន្តិ។ (ជា. ១.១.៤);

គាថាយ វុត្តនយេន **ចូឡន្តេវាសិកស្ស វិយ**។

៤៦៤. អយោនិសោ បវត្តិតំ វាណិជ្ជកម្មំ វិយ អបាយភូតំ កសិកម្មំ និទស្សនភាវេ ឋបេត្វា អយោនិសោមនសិករណវសេន បវត្តំ ឃរាវាសកិច្ចំ សន្ធាយាហ – "**យថា កសិ…បេ…. ឯវំ ឃរាវាសកម្មដ្ឋានម្បី**"តិ។ **ព្រាហ្មណភត្តោ អហោសី**តិ សោ កិរ ពហូ ព្រាហ្មណេ ធនំ ទត្វា យញ្ញំ ការេសិ។ **ឧបរី**តិ "ឧបរិ ឧបដ្ឋាតីតិ វទេហី"តិ ព្រាហ្មណេហិ អត្តនោ សមយេន អាចិក្ខាបិតោបិ យថា ឧបដ្ឋិតមេវ កថេត្វា កាលំ កត្វា និរយេ និព្ពត្តោ, អថ ព្រាហ្មណា – "ឥមិនា អម្ហាកំ យញ្ញោ ទោសោ ទិន្នោ"តិ កុជ្ឈិត្វា តស្ស កឡេវរំ សុសានំ នេតុំ នាទំសុ។ អថស្ស ញាតកេហិ សហស្សេ ទិន្នេ តំ សហស្សំ គហេត្វា គេហតោ នីហរិតុំ អទំសុ។ កស្សបសម្មាសម្ពុទ្ធកាលេ ឆត្តឹស ឥត្ថិយោ "ឯកា វត្តំ អទាសិ, ឯកា គន្ធំ, ឯកា សុមនមាល"ន្តិអាទិនា តំ តំ ទានមយំ បុញ្ញំ កត្វា អាយុបរិយោសានេ តាវតឹសភវនេ សក្កស្ស ទេវរញ្ញោ បរិចារិកា ហុត្វា និព្ពត្តឹសុ សហស្សអច្ឆរាបរិវារិកា, សក្កស្ស ទេវរញ្ញោ វេជយន្តរថំ បេសេត្វា បក្កោសាបិតេន គុត្តិលាចរិយភូតេន មហាពោធិសត្តេន បុច្ឆិតា តំ តំ អត្តនា កតំ បុញ្ញំ ព្យាករិសុ។ តំ សន្ធាយ វុត្តំ "**សកលាយ គុត្តិលវិមានកថាយ ទីបេតព្ព**"ន្តិ។ **វណិជ្ជកម្មដ្ឋានំ វិបជ្ជមានន្តិ** ឯត្ថ តស្ស វិបជ្ជមានាការោ ហេដ្ឋា វុត្តោ។ ឯវំ បព្ពជ្ជកម្មដ្ឋានម្បិ វិបជ្ជមានំ អប្បផលំ ហោតីតិ អានេត្វា សម្ពន្ធោ។ **សីលេសុ អបរិបូរការិនោ**តិអាទិ តស្ស វិបជ្ជនាការទស្សនំ។ **ឈានាទិសុខ**ន្តិ ឯត្ថ **អាទិ**-សទ្ទេន អភិញ្ញាវិបស្សនាទិសុខស្ស វិយ សព្រហ្មចារីហិ សទ្ធឹ សីលសម្បទាទិសុខស្ស សង្គហោ ទដ្ឋព្ពោ។ **អរហត្តម្បិ បាបុណាតិ** បគេវ សេក្ខបុថុជ្ជនសម្បត្តិយោតិ អធិប្បាយោ។

ចាគសីសេនាតិ បធានភូតេន ចាគេន ទានេន តំ អវស្សយំ កត្វា។ ឯត្ថ តេ **ន កោចិ អផាសុកភាវោ**តិ។ **ឧជុកំ កត្វា** អវិរុទ្ធំ កត្វា, សម្បយោជេត្វាតិ អត្ថោ។ **តបចរិយ**ន្តិ អគ្គិបរិចរណំ, តបចរិយញ្ច ព្រហ្មចរិយគ្គហណា ទុដ្ឋុល្លភាវតោ។

៤៦៦. **អជាននភាវ**ន្តិ អសព្ពញ្ញុភាវំ។ ភគវតោ បន សព្ពញ្ញុភាវោ សទេវកេ លោកេ ជលតលេ បក្ខិត្តតេលំ វិយ បត្ថរិត្វា ឋិតោ, ន មេ ឥទំ បតិរូបំ, តតោ បរិវត្តិស្សាមីតិ "ព្រាហ្មណោ, ភោ, គោតមា"តិអាទិមាហ។ **បច្ចាហរិតុំ** បដិបក្ខេន អបហរិតុំ។ **សេតបោក្ខរសទិសោ**តិ បុណ្ឌរីកបត្តសទិសវណ្ណោ។ **សុវដ្ដិតា**តិ វដ្ដភាវយុត្តដ្ឋានេ សុវដ្ដា។ **នាមកំយេវា**តិ នាមមត្តមេវ វចនមត្តមេវ។ តថាភូតានំ ភាវស្សបិ អភាវេន និហីនំ នាម ហោតិ, នាម-សទ្ទោ និហីនបរិយាយោ។ តេនាហ – "**លាមកំយេវា**"តិ។

៤៦៧. **កតមា វាចា តេសំ សេយ្យោ**តិ តេសំ ចង្កិយាទីនំ ព្រាហ្មណមហាសាលានំ វុច្ចមានវិភាគាសុ វាចាសុ កតមា វាចា សេយ្យោតិ។ "សេយ្យា"តិ លិង្គវិបល្លាសេន វុត្តំ។ **សម្មុតិយា**តិ អវិលង្ឃិតសាធុមរិយាទាយ លោកសម្មុតិយា។ តេនាហ "**លោកវោហារេនា**"តិ។ **មន្តា**តិ មន្តាសង្ខាតាយ បញ្ញាយ មន្តេត្វា ជានិត្វា។ តេនាហ "**តុលយិត្វា**"តិ។ **អត្ថសំហិត**ន្តិ ហេតុសញ្ហិតំ។ តំ បន ឯកំសតោ យុត្តិយុត្តំ ហោតីតិ អាហ – "**ការណនិស្សិត**"ន្តិ។ **អាវុតោ**តិអាទីសុ អាទិតោ អភិមុខំ ញាណគតិយា វិពន្ធនេន **អាវុតោ**, អាវរិយេន វិសេសតោ ញាណគតិយា និពន្ធនេន **និវុតោ**, ឯវំ **ឱផុដោ** បលិគុណ្ឋិតោ។ **បរិយោនទ្ធោ**តិ សមន្តតោ ឱនទ្ធោ ឆាទិតោ។ តេនាហ "**បលិវេឋិតោ**"តិ។

៤៦៨. **សចេ ឯតំ ការណមត្ថី**តិ "និស្សដ្ឋតិណកដ្ឋុបាទានោ អគ្គិ ជលតី"តិ ឯតំ ការណំ សចេ អត្ថិ យទិ សិយា, សោ អបរោ តិណកដ្ឋុបាទានោ អគ្គិ យទិ ភវេយ្យ។ **សទោសោ** សាទីនវោ សបរិក្កិលេសោ។ **បរិសុទ្ធោ**តិ ឧបក្កិលេសាភាវេន សព្ពសោ សុទ្ធោ។ **ជាតិ អាទីនំ អភាវេនា**តិ ជាតិបច្ចយានំ កម្មកិលេសានំ និគ្គមេន។

៤៦៩. ន និច្ចលា តិដ្ឋន្តីតិ តត្ថ បក្ខិបិតព្ពស្ស លព្ភមានត្តា យថាបញ្ញត្តំ ហុត្វា និច្ចលា អកម្បិយា ន តិដ្ឋន្តិ។ **តំ ទោសំ** តំ ឩនតាទោសំ។

អញ្ញស្មិំ អសតីតិ អត្ថភញ្ជកមុសាវាទេ អសតិ។ សោ ហិ អត្តនោ សន្តកស្ស អទាតុកាមតាទិវសេន បវត្តស្ស អកម្មបថប្បត្តស្ស មុសាវាទភាវស្ស វិបរីតោ អញ្ញោ ឥធ អធិប្បេតោ។ តថា ហិ ឥតរោ យេភុយ្យេន វឡញ្ជិតព្ពតោ វោហរិតព្ពតោ **វឡញ្ជកមុសាវាទោ**តិ អាហ។ ន កទាចិ មុសាវាទីតិ **ទ្វេ កថា ន កថេន្តិ**។ ពាហិរកានំ អនវជ្ជតបសម្មតាយបិ និស្សិតោតិ វុត្តំ អាហ “**សីលវា តបនិស្សិតកោ ហោតិ**”តិ។ វិវដមុខា មន្តជ្ឈេនមណ្ឌិតា សព្ពសោ សជ្ឈាយា ហោន្តិ, ន ឥតរេតិ អាហ “**បព្ពជិតា និច្ចំ សជ្ឈាយន្តី**”តិ។

៤៧០. ចិរំ និក្ខន្តោតិ និក្ខតោ ហុត្វា ចិរកាលេ។ **ន សព្ពសោ បច្ចក្ខា ហោន្តិ** សតិសម្មោហតោ មគ្គានញ្ច អញ្ញថា ករណតោ។ **ចិរាយិតត្ត**ន្តិ “អយំ មគ្គោ”តិ កថនស្ស ចិរាយនំ។ ***វិត្ថាយិតត្ត***ន្តិ អសប្បដិភានំ។ តំ បន ស ឧបមាហ ទស្សេតុំ “**យថា**”តិអាទិ វុត្តំ។

ពលសម្បន្នោតិ កាយពលេន សមន្នាគតោ។ បមាណកតំ កម្មំ នាម បមាណករានំ រាគាទិកិលេសានំ អវិក្ខម្ភិតត្តា “**បមាណកតំ កម្មំ នាម កាមាវចរ**”ន្តិ អាហ, តេសំ បន វិក្ខម្ភិតត្តា វុត្តំ “**អប្បមាណកតំ កម្មំ នាម រូបារូបាវចរ**”ន្តិ។ តត្ថាបិ វិសេសតោ អប្បមញ្ញាភាវនា សម្ភវតីតិ អាហ “**តេសុបិ**”តិអាទិ។ និរិហកត្តា យថា អប្បមាណសមញ្ញា លព្ភតិ, តំ ទស្សេតុំ “**បមាណំ...បេ.... វុច្ចតី**”តិ អាហ។ **ន ឱហីយតិ ន តិដ្ឋតី**តិ កត្តុបចិតម្បិ កាមាវចរកម្មំ យថាធិគតេ មហគ្គតជ្ឈានេ អបរិហីនេ តំ អភិភវិត្វា អាសីទេត្វា បស្សេ ឱហីយកំ កត្វា បដិសន្ធឹ ទាតុំ សមត្ថភាវេន ន តិដ្ឋតិ។ ***លគ្គិតុ***ន្តិ អាវរិតុំ ។ **ឋាតុ**ន្តិ បតិដ្ឋាតុំ។ **ផរិត្វា**តិ បដិប្ផរិត្វា។ **បរិយាទិយិត្វា**តិ តស្ស សាមត្ថិយំ ខេបេត្វា។ កម្មស្ស បរិយាទិយនំ នាម វិបាកុប្បាទពន្ធនមេវាតិ អាហ – “**តស្ស វិបាកំ បដិពាហិត្វា**”តិ។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

សុភសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

១០. សង្គារវសុត្តវណ្ណនា

៤៧៣. *អភិប្បសន្នា*តិ អភិសមេច្ច បសន្នា។ តេនាហ – “**អវេច្ចប្បសាទវសេន បសន្នា**”តិ។ ព្រាហ្មណី វិគតមលមច្ឆេរតាយ “**តុយ្ហំ ទេយ្យធម្មំ វុច្ចនកដ្ឋានេ ទេហី**”តិ អាហ។ មគ្គេនេវ ហិស្សា មច្ឆរិយស្ស បហីនត្តា ពុទ្ធបក្ខព្រាហ្មណបក្ខវសេន ឧភតោបក្ខិកា។

កឹសូតិ កិន្តិ បុច្ឆាវចនំ។ **ឆេត្វា** អនាទិយិត្វា វិនាសេត្វា។ **សុខំ សេតី**តិ ចិត្តសន្តាបាភាវេន សុខេន សុបតិ។ **ន សោចតី**តិ តតោ ឯវ សោកំ នាម វិនាសេតិ។ **កោធ**ន្តិ កុជ្ឈនលក្ខណំ កោធំ។ **ឆេត្វា** សមុច្ឆិន្ទិត្វា។ **សុខំ សេតី**តិ កោធបរិឡាហេន អបរិឌយ្ហមានត្តា សុខំ សុបតិ។ កោធវិនាសេន វិនដ្ឋទោមនស្សត្តា **ន សោចតិ។ វិសមូលស្សា**តិ ទុក្ខវិបាកស្ស។ **មធុរគ្គស្សា**តិ អក្កោសកស្ស បច្ចក្កោសនេន, បហារកស្ស បដិប្បហរណេន យំ សុខំ ឧប្បជ្ជតិ, តំ សន្ធាយេវ “**មធុរគ្គោ**”តិ វុត្តោ។ ឥមស្មិញ្ហិ ឋានេ បរិយោសានំ “អគ្គ”ន្តិ វុត្តំ។ ***អរិយា***តិ ពុទ្ធាទយោ អរិយា។

បញ្ហំ កថេសីតិ ព្រាហ្មណោ កិរ ចិន្តេសិ – “សមណោ គោតមោ លោកបូជិតោ, ន សក្កា យំ វា តំ វា វត្វា សន្តជ្ជេតុំ, ឯកំ សណ្ហបញ្ហំ បុច្ឆិស្សាមី”តិ។ សោ ឯកំ បុច្ឆាគាថំ អភិសង្ខរិត្វា “សចេ អសុកស្ស នាម វធំ រោចេមីតិ វក្ខតិ, យេ តុយ្ហំ ន រុច្ចន្តិ, តេ មារេតុកាមោសិ, លោកវធាយ ឧប្បន្នោ កឹ តុយ្ហំ សមណភាវេនាតិ និគ្គហេស្សាមិ។ សចេ ន កស្សចិ វធំ រោចេមីតិ វក្ខតិ, អថ នំ ត្វំ រាគាទីនម្បិ វធំ ន ឥច្ឆសិ, តស្មា សមណោ ហុត្វា អាហិណ្ឌសីតិ និគ្គណ្ហិស្សាមីតិ ឥមំ ឧភតោកោដិកំ បញ្ហំ បុដ្ឋោ សមណោ គោតមោ នេវ គិលិតុំ ន ឧគ្គិលិតុំ សក្ខិស្សតី”តិ ឯវំ ចិន្តេត្វា ឥមំ បយ្ហំ បុច្ឆិ។ តស្ស ភគវា អជ្ឈាសយានុរូបំ កថេសិ។ សោ បញ្ហព្យាករណេន អារាធិតចិត្តោ បព្ពជ្ជំ យាចិ។ សត្ថា តំ បព្ពាជេសិ, សោ បព្ពជ្ជាកិច្ចំ មត្ថកំ បាបេសិ។ តេន វុត្តំ “**បព្ពជិត្វា អរហត្តំ បត្តោ**”តិ។

អវភូតាតិ អធោភូតា។ អធោភាវោ សត្តានំ អវឌ្ឍិ អវមង្គលន្តិ អាហ – “**អវឌ្ឍិភូតា អវមង្គលភូតាយេវា**”តិ។ ***បរិភូតា***តិ បរិភវប្បត្តា។ ***វិជ្ជមានាន***ន្តិ បាឡិយំ អនាទរេ សាមិវចនន្តិ តទត្ថំ ទស្សេន្តោ “**វិជ្ជមានេសូ**”តិអាហ។ បកដ្ឋំ, បវឌ្ឍំ វា ញាណន្តិ **បញ្ញាណ**ន្តិ ភគវតោ ញាណំ វិសេសេត្វា វុត្តំ។

៤៧៤. **អភិជានិត្វា**តិ អភិវិសិដ្ឋេន ញាណេន ជានិត្វា។ **វោសិតវោសានា**តិ កតករណីយតាយ សព្ពសោ បរិសោសិតនិដ្ឋា។ **បារមិសង្ខាត**ន្តិ បរមុក្កំសភាវតោ បារមីតិ សង្ខាតំ។ តេនាហ “**សព្ពធម្មានំ បារភូត**”ន្តិ។ **ព្រហ្មចរិយស្សា**តិ សាសនព្រហ្មចរិយស្ស អាទិភូតំ។ តេនាហ “**ឧប្បាទកា ជនកា**”តិ។ “តទមេវ ភវិស្សតិ តទមេវ”ន្តិ តក្កនំ តក្កោ, សោ ឯតស្ស អត្ថីតិ **តក្កី**។ យស្មា សោ តំ តំ វត្ថុំ តថា តថា តក្កិត្វា គណ្ហតិ, តស្មា វុត្តំ “**តក្កគាហី**”តិ។ វីមំសនសីលោ **វីមំសី** បច្ចក្ខភូតមត្ថំ វីមំសនភូតាយ បញ្ញាយ កេវលំ វីមំសនតោ។ តេនាហ “**បញ្ញាចារំ ចរាបេត្វា ឯវំវាទី**”តិ។ យថាវុត្តតក្កីវីមំសីភាវេន តក្កបរិយាហតំ វីមំសានុចរិតំ សយំបដិភានំ ឯវមេតន្តិ វត្វា។

៤៨៥. **អដ្ឋិតបធានវត**ន្តិ អញ្ញត្ថ កិស្មិញ្ចិ បុគ្គលេ អដ្ឋិតបធានវតំ អនញ្ញសាធារណំ ភោតោ គោតមស្ស បធានំ អហោសិ។ **សប្បុរិសបធានវតំ អហោសិ** សប្បុរិសបធានវតាធិគតានំ ឯតាទិសានំ អរហតំ អច្ឆរិយបុគ្គលានំយេវ អាវេណិកបធានវតំ អហោសិ។ **អជានន្តោវ បកាសេតី**តិ អយំ បុច្ឆិតមត្ថំ សយំ បច្ចក្ខតោ អជានន្តោ ឯវ កេវលំ សទ្ធំ ឧប្បាទេត្វាវ បកាសេសីតិ សញ្ញាយ អាហ។ **អជាននភាវេ សន្តេ**តិ ឥមេ អធិទេវាតិ បច្ចក្ខតោ ជាននេ អសតិ។ **បណ្ឌិតេន មនុស្សេនា**តិ លោកវោហារកុសលេន មនុស្សេន, ត្វំ បន លោកវោហារេបិ អកុសលោ។ វចនត្ថញ្ចិ អជានន្តោ យំ កិញ្ចិ វទតិ។ **ឧច្ចេន សម្មត**ន្តិ ឧច្ចំ សុបាកដំ សព្ពសោ តរុណទារកេហិបិ សម្មតំ។ ញាតមេតំ យទិទំ អត្ថិ ទេវាតិ។ តេនាហ “**សុសុទារកាបិ**”តិអាទិ។ **ទេវា**តិ ឧបបត្តិទេវា។ **អធិទេវា នាម** សម្មុតិទេវេហិ អធិកទេវាតិ កត្វា, តទញ្ញេ ច មនុស្សេ អធិកភាវេ កិមេវ វត្តព្ពំ។ សេសំ សុវិញ្ញេយ្យមេវ។

បបញ្ចសូទនិយា មជ្ឈិមនិកាយដ្ឋកថាយ

សង្គារវសុត្តវណ្ណនាយ លីនត្ថប្បកាសនា សមត្តា។

និដ្ឋិតា ច ព្រាហ្មណវគ្គវណ្ណនា។

មជ្ឈិមបណ្ណាសដីកា សមត្តា។